

ΣΟΠΩΜΟΥ
ΑΠΕΚΔΟΤΑ
ΕΡΓΑ ::

Πειστωμένοι γι' αὐτὸ τὸ γλυκὸ δεσμό, οἱ κάτοικοι
τῆς Ἱερουσαλήμ νὰ φκιάσουν κατήντησαν ἀπὸ πέτρα
τὴν καρδιὰ στὰ στήθη,

καὶ στὴν ἀγκαλιὰ τῶν ἐλαττωμάτων νὰ παραδοθοῦν,
βρωμερὰ παιδιὰ τῆς Κόλασης, σὲ κάθε μέρος τῆς ἁτι-
μης χώρας ἀνακατωμένοι καὶ σπαρμένοι.

Νά, ἡ ἀμάθεια, ποῦ γυρίζει τὰ χρυσᾶ φύλλα τῆς
θείας Βίβλου, ποῦ φανερώνει τὴ σκοτεινὴ ἰδέα τοῦ μέλ-
λοντος.

Ἐπειτα, μὲ μάτια ἀναμμένα ἀπὸ τὴν ὀργή, πετάει τὰ
θεῖα χαρτιά, ποῦ εἶνε ξάστερα ὑπαγορευμένα στὸ πνεῦ-
μα, ἀλλὰ δὲν τᾶχουν καταλάβῃ.

Νά, ἡ σκληρότη, ποῦ τὸ τριπλὸ φεῖδι σφίγγοντας
στὴν ἀγκάλῃ τῆς, μὲ τὸν ὄγκο του κτυπᾷ τὴν καρδιά
τῆς καὶ δὲν αἰσθάνεται τίποτε,

Νά, ἡ μαλθακότη, ποῦ κι' ὅταν τὸ φῶς τῆς ἡμέ-
ρας φέγγει στὴν τεμπελιὰ παραδομένο κουράζει τὰ μαλ-
θακὰ ἄτιμα φτερά

καὶ νά, ποῦ μὲ βλασφήμιες καὶ τρέλλες προκαλεῖ τὸν
ἐκδικητὴ θυμὸ Ἐκείνου ποῦ κυβερνᾷ τὸν ἥλιο καὶ τ'
ἄστρα.

Καὶ ἄλλα πολλὰ τέρατα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶνε γεμάτοι οἱ
δρόμοι καὶ κάθε κάτοικος πηγαίνει νὰ τοὺς προσφέρει
φόρο τῶν ἁμαρτημάτων.

Lieve gioco il delitto è divenuto,
d' infanzia oggetto è il ben oprare e l' urne
sono obliate e il dì festivo è muto.

Vedi appena in alcune ore notturne
poche femmine pie, molli di pianto,
sospirar sulle tombe taciturne.

L' innocente fanciul persino accanto
alla madre, fra il pianto e le querele,
impara a bestemmiar de' santi il santo.

Il bramato Messia, che con fedele
predicò labbro i sacri voti, è obbietto
di disprezzo fra il popolo infedele,

ed i portenti di che fu l' aspetto
di tutti testimon si chiaman opra
d' un demon che gli scalda il cor nel petto.

Il buon Ministro addolorato sopra
i sacri resti asceso in questi accenti
l' ultima volta il pio linguaggio adopra:

«Ahi! qual furor cieco, o stolta gente,
vi trascina a chiamar magiche fole
del gran figlio di Dio gli alti portenti?

«Egli è desso al cui cenno e alle parole
sciolsero il labbro i muti e lo splendore
torna agli estinti a riveder il sole.

«Ouei che guidò Israel ov' erba o fiore
mai non surse e sgorgar fe' dalla dura
inerte pietra il cristalino umore,

ΣΟΛΩΜΟΥ

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ

Παιγνίδι ἐλαφρὸ τὸ ἔγκλημα κατάντησε, ἀντικείμενο ἀτιμίας ἢ καλὲς πράξεις καὶ οἱ τάφοι ἔχουν λησμονηθῇ καὶ ἡ γιορτάσιμη ἡμέρα εἶνε σιωπηλή.

Κύττα σὲ μερικὲς νυχτερινὲς ὥρες, μόλις λίγες γυναῖκες εὐσεβεῖς δακρυοβρεγμένες ἀναστενάξουν σιωπηλὲς στοὺς τάφους.

Ἀκόμη καὶ τ' ἄγνὸ παιδί, σιμὰ στὴ μητέρα, ἀνάμεσα ἀπὸ κλάμματα καὶ μαλώματα, μαθαίνει νὰ βλασφημᾷ τὰ ἅγια τῶν ἀγίων.

Ὁ περιζήτητος Μεσσίας, ποῦ μὲ πιστὸ ἐκήρυξε ἀχεῖλι τὰ ἱερὰ καθήκοντα, εἶνε ἀντικείμενο περιφρόνησης ἀπὸ τὸν ἄπιστο λαό,

καὶ τὰ θάμματα, ποῦ ὅλοι μὲ τὰ μάτια τους εἶδαν, κράζονται ἔργο ἑνὸς δαίμονα, ποῦ τοὺς ζεσταίνει τὴν καρδιά στὰ στήθη.

Ὁ ἀγαθὸς λειτουργὸς περίλυπος πάνω στὸ ἱερὸ βῆμα ἀνεβασμένος, μὲ τέτοια λόγια γιὰ στερνὴ φορὰ τὴν ἱερὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται:

«ὦϊμέ! ποῖα τυφλὴ μανία, ὦ τρελλὲ κόσμε, σὲ σέρνει νὰ κράζεις μαγικὰ παραμύθια τὰ ψηλὰ θάμματα τοῦ μεγάλου Γυιοῦ τοῦ Θεοῦ;

»Αὐτὸς εἶν' ἐκεῖνος εἰς τοῦ ὁποίου τὸ νεῦμα καὶ τὸ λόγο ἐλύθη τῶν βουβῶν ἢ γλῶσσα καὶ ἡ λάμψη τῶν σβυμένων ματιῶν ξαναγύρισε γιὰ νὰ ἰδῇ τὸν ἥλιο,

»Αὐτὸς ποῦ ὠδήγησε τὸν Ἰσραὴλ ἐκεῖ ποῦ χόρτο ἢ λουλουδι ποτὲ δὲν φύτρωσε κι' ἔκαμε ν' ἀναβλύσῃ ἀπὸ τὴ σκληρὴ ἄγονη πέτρα κρυστάλινο νερό,

«quei che dell' Eritreo fe' due mura
ov' entrò Faraone ed ha trovato,
pria di morte, entro il mar, la sepoltura,

«questi adunque vedrassi insanguinato,
ma quel Nume, a cui voi siete ribelli,
il suo figlio non lascia invendicato.

«Veggio con baldo labbro i bambinelli
chiamare indarno le lor madri e intorno
le spose vagellar e i vecchi imbelli,

«Veggio la Morte, che la falce intorno
a cerchi rota per la Palestina,
veggo l' ultima notte a mezzo giorno:

«che già la provocata ira divina
nel suo registro adamantin col dito
ha segnato la strage e la ruina

«Pur l' amor eccessivo ed infinito,
che tutto può, solo non ha possanza
di resiter ad un cuore pentito.

«Gerusalem, deh, nell' antica usanza
ormai ritorna e ti confida in Dio,
la cui pietade i nostri falli avanza.»

Somiglianti ad un tuono si sentio
un domandar confuso immantinente
fva la folla un bisbiglio, un mormorio,

e dopo aver conteso lungamente
lva di lor di tormenti e di ritorte,
crude parole rintronar si sente,

ΥΟΜΩΛΟΣ
ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΛΑ

ΑΡΙΘ.

ΕΞΕΔΟΘΗ ΜΟΝΟΝ ΕΙΣ ΧΙΛΙΑ ΑΡΙΘΜΗΜΕΝΑ ΑΝΤΙΤΥΠΑ

ΑΠΟ 1—15 ΕΙΣ PAPIER D' ARCHES

ΑΠΟ 16—1000 ΕΙΣ PAPIER VERGÈ

Copyright 1927 by «Stochastis»

Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑ

**ΣΟΛΩΜΟΥ
ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΕΡΓΑ**

"ΣΤΟΧΑΣΤΗ"

ΕΚΔΟΣΗ

Ἀθήνα

1927

βλέπν τό θάνατο π' τό δρεπ'άνι γύρω κυκλοτερά
στριφογυρνά. στην Παλαιστίνη ...

Chiudi nella tua anima la Svezia; (o altra cosa) ti sentirai
tremar per entro ogni genere di grandezza, e sarà felice felice.

Dionisio Salamon

»Αὐτὸς ποῦ τὴν Ἑρυθρᾶν ἔκαμε δύο τοίχους, ὅπου μπῆκε ὁ Φαραὼ καὶ βρῆκε, πρὸ τοῦ θανάτου, μὲς τὴ θάλασσα τάφο,

»Αὐτὸς λοιπὸν θὰ φανῇ αἱματωμένος, ἀλλ' ἐκεῖνος ὁ Θεός, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐσεῖς ἐπαναστατεῖτε, δὲν θ' ἀφήσῃ χωρὶς ἐκδίκηση τὸ παιδί του.

Βλέπω μὲ χεῖλη τολμηρὰ τὰ παιδάκια νὰ κράζουν τοῦ κάκου τῆς μητέρες των καὶ γύρω τῆς γυναῖκες νὰ τριγυρίζουν καὶ τοὺς ἄτολμους γέρους.

»Βλέπω τὸ θάνατο ποῦ τὸ δρεπάνι γύρω κυκλοτερὰ στρουφογυρνᾷ στὴν Παλαιστίνη, βλέπω τὴ στερνὴ νύχτα μὲς τὸ μεσημέρι.

»Γιατὶ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ποῦ προκλήθηκε, στὸ ἀδαμάντινο κατάστιχό της ἐσημάδεψε τὴ σφαγὴ καὶ τὴν καταστροφὴ.

»Κι' αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἄπειρη κι' ἀτέλειωτη ἀγάπη, ποῦ δύναται τὸ πᾶν, μόνον δὲν ἔχει δύναμη ν' ἀντισταθῇ σὲ μιὰ μετανοημένη καρδιά.

»Ἄχ! Ἱερουσαλήμ, ξαναγύρισε τώρα πειὰ στὴν παλὰ συνήθεια καὶ ἀφοσιώσου στὸ Θεό, τοῦ ὁποίου ὁ οἶκος ὑπερτερεῖ τὰ ἁμαρτήματά μας».

Ὅμοιο μὲ βροντὴ ἀκουγότουν ἓνα γύρεμμα ἀνακατεμένο ἀμέσως ἀνάμεσα στὸ πλῆθος, ἓνα ψιθύρισμα, ἓνα μουρμούρισμα.

Καὶ ἀφοῦ ἐσυζήτησαν μεταξὺ των πολὺ γιὰ βασιανιστήρια καὶ δεσμά, σκληρὰ λόγια ἀκούσθηκαν ν' ἀντιλαλοῦνε,

« Chiudi nella tua anima la Grecia (o altra cosa). Ti sentirai fremer per entro ogni genere di grandezza, e sarai felice ».

*« Κλείσε μὲς τὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα (ἢ ἄλλο πρᾶγμα).
Νὰ αἰσθανθῇς νὰ λαχταρίῃ μέσα σου κάθε εἶδος μεγαλείου καὶ
δαῖσαι εὐτυχεμένος ».*

quando concordemente udiansi forte¹
ben mille e mille bocche in tuon feroce
gridare: «A morte il Nazareno, a morte!»

Ah! perche non discese allor veloce
sull' empio stuolo il fulmin dell' Eterno
pria ch' ei mettesse il suo Fattore in croce?

Perche... Ma tal non era lo superno
santo voler di Lui che maestoso
della terra e del ciel tiene il governo.

E già sorgea da pallide ombre ascoso
il pianeta maggior e dei destrieri
teneva timido il freno e pauroso,

che sdegnosi del giogo erano e ferì
e disposti parean tornare indietro
a valicar non usati sentieri.

Tutto è mesto: il Giordan torbido e tetro,
par che anch' esso si dolga e le acque asconda
nel mare mormorando in flebil metro,

ben diverso da quando, accorta l' onda
di Gesù che venia, corse più presta
e più loquace, a ribaciar la sponda.

È mesto il mare e taciturno, è mesta
la terra tutta e nella volta oscura
la gran doglia del ciel fu manifesta.

1. Εἶνε φρικωδῶς κατογραφημένος αὐτὸς ὁ στίχος, εἰς τὸ πρωτότυπον, φοβούμεθα δὲ ὅτι δὲν ἀπεδόθη ὁρθῶς παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα. Πάντως ἀκατανόητος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Κατὰ τὸ τελευταῖον εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα μου Ζάκυνθον ταξειδίον μου ἠντύχησα νὰ εὕρω ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Σολωμοῦ. Μέρος μὲν τούτων κατεῖχεν ἡ θεία μου καὶ δευτέρα σύζυγος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ κ. Ἑλένη Σολωμοῦ—Κοκκίδου, μέρος δὲ εὗρισκοντο εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ Τεκτονικὴν Στοάν. Καὶ πῶς μὲν ἔφθασαν μέχρις ἐκεῖ, ἀφηγοῦμαι εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ ἔργου τούτου. Ἀτυχῶς ὅμως μετὰ τὰς ἐορτὰς τῆς Ἑκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ οὐδεὶς ἐφρόντισε περὶ τῶν χειρογράφων τούτων. Ὅταν πέρυσσι μετέβην εἰς Ζάκυνθον καὶ ἠρώτησα, οὐδεὶς ἐγνώριζε ποῦ εὗρισκοντο. Ὁ Σεβάσμιος τῆς Στοᾶς μου ἐδήλωσεν ὅτι οὐδὲν χειρόγραφον τοῦ παρεδόθη, ὅπως ἄλλως τε ἐφαίνετο καὶ ἐκ τοῦ πρακτικοῦ παραλαβῆς. Παρεκάλεσα τότε ὅπως μοι ἐπιτραπῇ νὰ ἐρευνήσω τὸ ἀρχεῖον τῆς Στοᾶς. Ἡ ἐρευνά μου δὲν ἔμεινεν ἄκαρπος. Εἰς ἓν ἄρμαρι, μεταξὺ παλαιῶν καὶ ἀχρήστων χαρτιῶν, εὗρον ἐν δέμα περιέχον τὰ χειρόγραφα τοῦ Σολωμοῦ τὰ ὅποια εἶχε μεταχειρισθῇ ὁ Πολυλᾶς διὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» του.

Μαζὺ μὲ τὰ ἐκδοδομένα ὑπῆρχον καὶ ἔργα ἀνέκδοτα. Ἄλλ' ὁ Πολυλᾶς ἀπανθίσας ἀπὸ δλόκληρον τὸ ἔργον ὅσα αὐτὸς ἔκρινεν ὡς καλλίτερα, ἀπέφυγε νὰ δημοσιεύσῃ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ φήμη τοῦ Σολωμοῦ δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀνέλθῃ εἰς τὸ ὕψος εἰς τὸ ὁποῖον δικαίως εὗρσκεται σήμερον.

Ὑπεβλήθην εἰς κοπιώδη ἐργασίαν πρὸς ἀνάγνωσιν τῶν ἀνεκδότων ἔργων, τῶν ὁποίων ἡ κακογραφία εἶνε ἀπελπιστική. Ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν αὐτογράφων (πλείστων τῶν ὁποίων δημοσιεύεται πανομοιότυπον εἰς τὸν τόμον αὐτὸν) θὰ πείσῃ περὶ τῆς δυσκολίας τὴν

ὅταν, σὰν μιὰ φωνὴ καὶ δυνατὰ, ἀκούσθηκαν μύρια στόματα μὲ ἄγριο τόνο νὰ φωνάζουν: «Θάνατος στὸ Ναζωραῖο, θάνατος!».

Ἄχ! γιὰτὶ δὲν ἔπρεπε τότε γοργὸ πάνω στὸ ἀνόσιο ἀσκέρι τὸ ἀστροπελέκι τοῦ Αἰώνιου, πρὶν βάλῃ τὸ Δημιουργό του πάνω στὸ σταυρό;

Γιατί...; Ἀλλὰ τέτοια δὲν ἦταν ἡ ὑψηλὴ ἄγια θέληση Ἐκείνου ποῦ μεγαλόπρεπα κυβερνάει τὴ γῆ καὶ τὸν οὐρανό.¹

Καὶ ἤδη ἔβγαινε ἀπὸ χλωμοὺς ἴσκιους κρυμμένος ὁ μεγαλείτερος πλανήτης καὶ κρατοῦσε δειλὰ καὶ φοβισμένα τὰ χαλινάρια τῶν ἀτιῶν του,²

ποῦ ἦσαν ὀργισμένα ἀπ' τὸ ζυγὸ κι' ἐφαίνοντο ἔτοιμα νὰ γυρίσουν πίσω καὶ νὰ διαβοῦν ἀπάτητα μονοπάτια.

Ὅλα εἶνε λυπημένα: θολὸς καὶ σκυθρωπὸς ὁ Ἰορδάνης, φαίνεται πῶς κι' αὐτὸς πονεῖ καὶ τὰ νερὰ του κρύβει στὴ θάλασσα, μουρμουρίζοντας σὲ κλαψιάρικο τόνο,

πολὺ διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποῦ, σὰν ἐκατάλαβε τὸ κῆμα πῶς ὁ Χριστὸς ἐρχότουν, ἔρεξε γοργότερο καὶ περὶ γάργαρα, γιὰ νὰ ξαναφιλήσῃ τ' ἀκρογιάλι.

Θλιμμένη εἶν' ἡ θάλασσα καὶ σιωπηλὴ, εἶνε θλιμμένη ἡ γῆ ὅλη καὶ μὲς τὸ σκοτεινὸ θόλο ὁ μεγάλος πόνος τοῦ οὐρανοῦ ἦταν ὀλοφάνερος.

1. Καταφανὴς ἐπιρροὴ τοῦ Δάντου. Ἄλλως τε καὶ ὅλου τοῦ ἔργου τούτου καταφαίνεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ Δάντου καὶ Μαντζόνι.—2. Ὁ ἥλιος διευθύνων τὸ ἄρμα του, εἰς τὸν οὐρανόν.

ὁποῖαν συναντᾷ ὁ θέλων νὰ ἀναγνώσῃ τὰ χειρόγραφα ταῦτα.

Εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς ἐκείνους συμπολίτας μου οἷτινες μὲ συνέ-
δραμον εἰς τὴν ἀνεύρεσιν καὶ περισυλλογὴν τῶν ἔργων τοῦ Σο-
λωμοῦ ἐκφράζω ἀπείρους εὐχαριστίας. Ἰδιαιτέρως ὁμως ὀφείλω νὰ
ἐκδηλώσω τὴν εὐγνωμοσύνην μου πρὸς τοὺς διακεκριμένους μελε-
τητὰς τοῦ ἔργου καὶ τοῦ βίου τοῦ Σολωμοῦ κ. Σπυρ. Δε—Βιάζην
καὶ Λεων. Ζώην, χάρις εἰς τὴν πολύτιμον τῶν ὁποίων συνδρομὴν
παρουσιάζεται τὸ ἔργον τοῦτο ὅσον τὸ δυνατόν ἀρτιώτερον. Πᾶσαν
κατέβαλα προσπάθειαν ὅπως ἀποδοθῇ ἀκριβῶς τὸ κείμενον, δώσω
δὲ ταυτοχρόνως πιστὴν μετάφρασιν τῶν ἔργων τὰ ὅποια ὁ ποιητὴς
εἶχε γράφει ἰταλιστί. Παρέθεσα σημειώσεις καὶ ἐπεξηγήσεις ἐκεῖ ὅπου
αὗται ἦσαν ἀπαραίτητοι πρὸς κατανόησιν τοῦ κειμένου. Ἀπὸ μικρὸ
παιδί, ὅτε κάθε ἀπόγευμα ἐπῆγαινα περίπατον εἰς τὸν ἀνηφορικὸν
δρόμον, ποῦ καταλήγει εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ ποιητὴς ἔγραψε τὸν
Ὕμνον, ἐδῶπευα τὸν πόθον νὰ ἀφιερῶσω ἐν βιβλίον εἰς τὸν ὑπέρο-
χον συμπολίτην μου, ὁ ὁποῖος ἐδόξασε τὸ ἀγαπημένο μου νησι ποῦ
χαϊδεύουν τὰ γαλανὰ τοῦ Ἰονίου κύματα. Εἶμαι λοιπὸν εὐτυχὴς διότι,
ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια, ἐπραγματοποίησα ἓνα μύχιον πόθον μου—ἔστω
καὶ ἂν τὸ μέγεθος αὐτοῦ δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ
ἔργου μου, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἠδυνάμην ἀτυχῶς νὰ δώσω παρὰ τὴν πλου-
σίαν ἀγάπην μου πρὸς τὸν Ποιητὴν καὶ τὰς πτωχὰς γνώσεις μου.

Κη. Καρυαῖς

Sol di Gerusalemme entro le mura
s' udia sorger al ciel alto rumore,
che il silenzio rompea della natura,

e già, in mezzo agli armi e allo fragore,
della tuba si sente il suono alzarsi
dell' enorme dellito accusatore.

All' annunzio feral ecco affollarsi
ben mille e mille, con cupo bisbiglio,
che venian l' empia vista a disbramarsi,

vedi, torto d' aspetto e di cipiglio,
cerchio venir di manigoldi innante,
arrufando feroce il sopraciglio

Gesù va in mezzo. La croce pesante—
argomento d' infamia—avea conquiso
l' omero, ed oh! qual era il suo semblante!

Qual era ohimè! tutto di sangue intriso
quello che al suo leggiadro volto eburno
parte pareva serbar del Paradiso,

languidi gli occhi che sì belli furon,
che la chiara lor luce risplendea
come due stelle fra seren notturno.

Serto acuto di spine gli cingea
il divin capo, e il crin d' oro rappreso
d' atro sangue e di polve immonda avea.

e al corpo suo, da cento piaghe offeso,
tra il verde e il nero, al corpo, oime! sul quale
cento barbare verghe hanno oonteso!

Μονάχα στῆς Ἱερουσαλήμ τὰ τείχη μέσα ἀκουγότουν
ν' ἀνεβαίνειν στὰ οὐράνια ψηλὰ θόρυβος, ποῦ διέκοπτε τὴ
σιωπὴ τῆς φύσης,

καὶ ἤδη ἀνάμεσα στ' ἄρματα καὶ στ' ἀντιτάξιμα τῆς
σάλπιγγας, ἀκούγεται ὁ ἦχος νὰ ὑψώνεται γιὰ νὰ κα-
ταγγεῖλῃ τὸ τρομαχτικὸ ἔγκλημα.

Στὴ θανάσιμη ἀγγελία νᾶσου συγκεντρώνονται μυριά-
δες, μὲ σκυθρωπὸ μουρμούρισμα, ποῦ ἐπήγαιναν γιὰ νὰ
χορτάσουν μὲ τὸ ἀνόσιο θέαμα,

νᾶσου, μὲ στραβωμένα μοῦτρα καὶ στραβοκυττάζον-
τας τριγύρω πλήθη μαζεύονται ἀχρείων, ζαρώνοντας ἀγρι-
ωπὰ τὰ φρύδια.

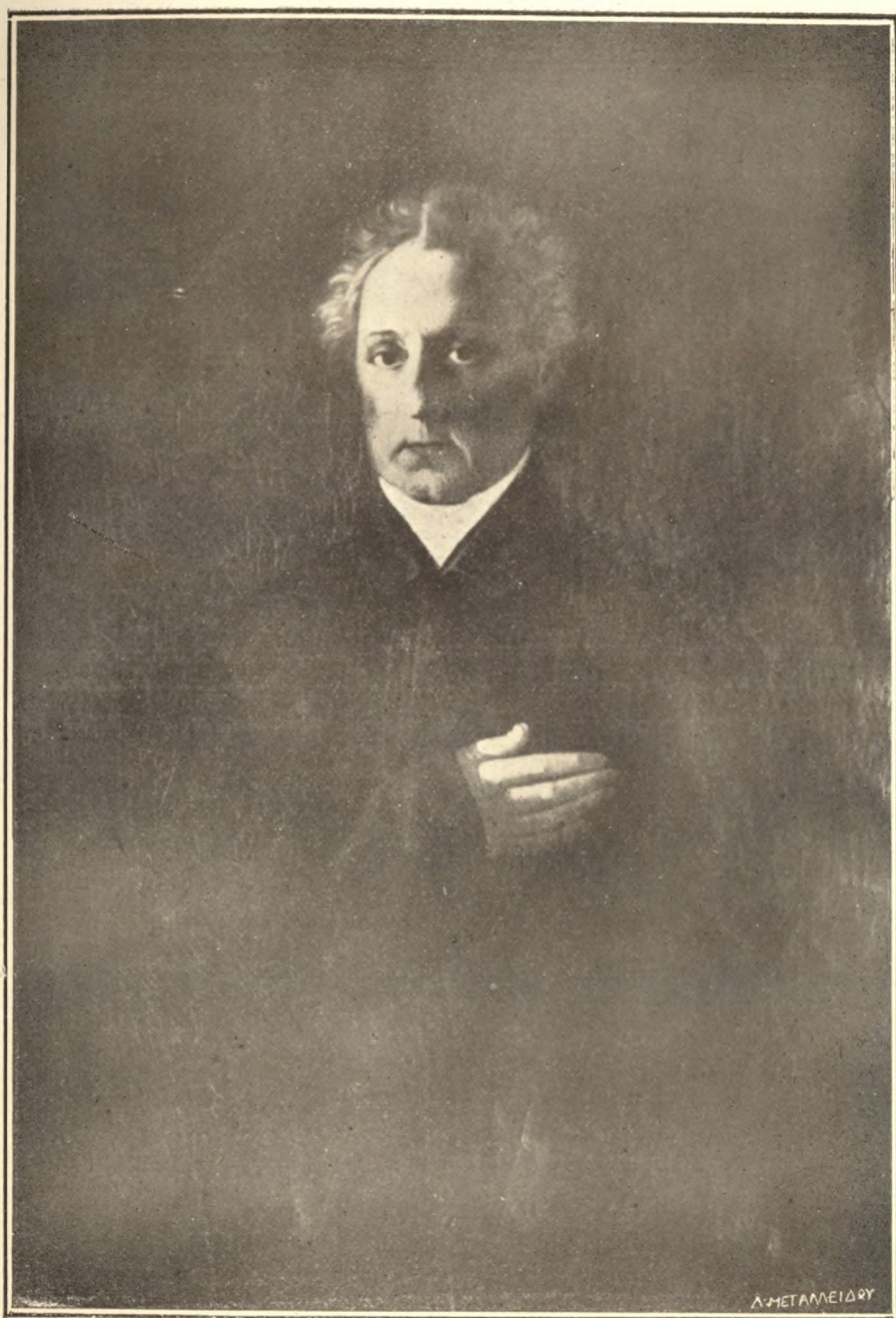
Ὁ Χριστὸς πηγαίνει στὴ μέση. Ὁ βαρὺς σταυρὸς
—ἀντικείμενο ἀτιμίας—εἶχε καμπουριάσῃ τὸν ὄμο του
καί, ἄχ!, πῶς ἦταν ἡ μορφὴ του!

Ὁϊμέ! πῶς ἦταν! Ὁλος αἵματολερωμένος, Ἐκεῖνος
ποῦ στὸ λευκὸ σὰν ἀβόριο πρόσωπό του λὲς κι' ἔκρυβε
ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν Παράδεισο.

Σβυστὰ ἦσαν τὰ μάτια, ποῦ τόσο ὥραϊα ἐστάθηκαν,
ποῦ τὸ ξάστερο φῶς των λαμποκοποῦσε σὰν δύο ἄστρα
μέσα στῆς νύχτας τῇ σιγαλιά.

Ἄγριο στεφάνι ἀπὸ ἀγκάθια τοῦ ἔζωνε τὸ θεῖο
κεφάλι καὶ στὰ χρυσᾶ μαλλιά του κολλημένο ἦταν μαῦρο
αἷμα καὶ βρωμερὴ σκόνη,

καὶ στὸ κορμί του, τὸ λαβωμένο ἀπὸ ἑκατὸ πληγὲς, ποῦ
εἶχε χρῶμα μεταξὺ πράσινου καὶ μαύρου, τὸ κορμί, ὠϊμέ!
πάνω στὸ ὁποῖο ἑκατὸ βάρβαρα ραβδιὰ συναγωνίζοντο!

Deh! ferma per pietade, o ferma l' ale!
che non vegga lo Madre e non ancida
della misera il cor doglia mortale.

Ma, ecco la madre viene. Ohimè, la guida
il dolor sospettoso, ove l' appella
il fremito dell armi e delle grida!

Come la sventurata tortorella
che rapito si crede il suo diletto,
incerta vola in questa parte e in quella

e ricerca col guardo e trae dal petto
affanosi lamenti e par desia
che sia vano del cor il rio sospetto,

tale, con i capei sciolti, Maria
tutta in volto turbata e sospirando,
il caro figlio a ricercar venia.

Venia col corpo, e più col cor, e quando
si offerse, alle sue luci inorridite,
lo spettacolo artoce e miserando,

restò essa senza moto: e poichè mite
gli fe' alquando l' orror le bionde chiome
e le gote, oltreggiando, impallidite,

trasse dal core un lamentoso: «ohime
misera!» e fe' suonar del caro figlio
fra le languide labbra il dolce nome.

Gesù morì sul monte esangue, lasso
sotto l' incarco della croce, in atto
che svegliar può pietade anche in un sasso.

ὦ! σταμάτησε, γιὰ ψυχικό, σταμάτα τὸ φτερό, γιὰ νὰ μὴν ἰδῇ ἡ Μάννα καὶ νὰ μὴ σκοτώσῃ τῆς φτωχῆς τὴν καρδιά θανατεροῦς πόνος.

Μά, νά, ἡ Μάννα ἔρχεται, ὦϊμέ! ὀδηγημένη ἀπὸ τὸν ὑποπτο πόνου, ὅπου τὴν κράζει τῶν ὀπλῶν ἡ ἀντάρα καὶ τῶν φωνῶν.

Σὰν τὸ τρυγόνι τὸ φτωχό, ποῦ νομίζει πῶς τοῦ ἄρπαξαν τὸ ἀγαπημένο ταῖρι του, κι' ἀβέβαιο πετᾷ ἐδῶ κι' ἐκεῖ,

καὶ ψάχνει μὲ τὸ μάτι καὶ βγάζει ἀπὸ τὰ στήθεια κουρασμένα παράπονα καὶ φαίνεται ὅτι ποθεῖ νὰ ἦνε ψεύτικη ἢ κακὴ σκέψη,

ἔτσι, λυμένα τὰ μαλλιά στὸ ἀεράκι, ἡ Μαρία, μὲ πρόσωπο ὅλο ταραγμένο καὶ στενάζοντας, ἐρχότουν ν' ἀναζητήσῃ τ' ἀγαπημένο της παιδί.

Ἐρχότουν μὲ τὸ κορμί, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο μὲ τὴν καρδιά, καὶ ὅταν παρουσιάσθηκε στὰ τρομασμένα μάτια της τὸ τρομερὸ καὶ ἄθλιο θέαμα,

στάθηκε ἀκίνητη. Καὶ ἐπειδὴ ἀπαλὴ κᾶπως τῆς ἔκαμε ἡ φρίκη τὴν ξανθὴ τὴν κόμη καὶ τὰ μάγουλα, πειράζοντας τα, χλωμὰ,

ἔβγαλε ἀπὸ τὴν καρδιά ἓνα παραπονιάρικο, « ὦϊμέ ἡ δύστηνη! » καὶ τὸ γλυκὸ ὄνομα τοῦ ἀγαπημένου της παιδιοῦ ἀντήχησε στὰ μαραμένα χεῖλη της.

Πέθανε ὁ Χριστὸς πάνω στὸ βουνὸ ξεματωμένος, ταλαιπωρημένος κάτω ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ σταυροῦ, σὲ κατάσταση ποῦ μπορεῖ νὰ ζωντανέψῃ οἶκτο ἀκόμη καὶ σὲ πέτρα,

Ἡ Ζακυνθία Ἐπιτροπὴ πρὸς ἑορτασμὸν τῆς Ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἑθνικοῦ Ποιητοῦ, ἅμα τῇ συστάσει τῆς ἐδημοσίευσεν ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ὁποίας ἐξήτει τὴν ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν πάντων συνδρομῶν διὰ τὸν ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλοπρεπέστερον ἑορτασμὸν τῆς Ἑκατονταετηρίδος. Εἰς τὴν ἔκκλησιν ταύτην, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ἀπήντησεν ἡ Ἀσπασία Σορδίνα Ρίγκλερ, γυναικαδέλφη τοῦ Ἰακώβου Πολυλά, φίλου καὶ πρώτου ἐκδότου τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Σολωμοῦ, διὰ τῆς ἀκολούθου ἐπιστολῆς, ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν Πρόεδρον τῶν Ἑορτῶν·

Κέρκυρα, 10 Ἰουνίου 1901

Ὅτε ὁ διάσημος ποιητὴς Σολωμὸς μετέστη εἰς καλλιτέραν ζωὴν, συνέστη ἔν Κομιτάτον ἵνα συλλέξῃ καὶ φέρῃ εἰς φῶς διὰ τοῦ τύπου τὰ ποιήματά του, ἅτινα καὶ ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὸ ἔτος 1859.

» Τὰ χειρόγραφα ταῦτα ἔμειναν εἰς παρακαταθήκην εἰς τὸν Ἰακώβον Πολυλάν. Τώρα κατέχω αὐτὰ τὰ πολύτιμα δοκουμεντα ἐγώ. Ἐπιθυμῶ καὶ εἶμαι ἐτοίμη ὥπως ἐγχειρήσω αὐτὰ τὰ σημαντικὰ ἔγγραφα εἰς τὸ «Μουσεῖον Σολωμοῦ». Σᾶς παρακαλῶ ὅθεν νὰ ἔχητε τὴν καλωσύνην νὰ μοῦ ὑποδείξητε ἓνα ἀσφαλῆ τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου νὰ δυνηθῶ νὰ σᾶς τὰ διαβιβάσω. Διὰ τοῦ ταχυδρομείου, προκειμένου περὶ ὀγκώδους δέματος, ἴσως ὑπάρχει κίνδυνος ἀπωλείας.

» Κατέχω ἐπίσης μίαν σημαντικωτάτην ἐπιστολὴν τοῦ Σπυρίδωνος Τρικούπη, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν Πολυλάν, ἐπιστολὴν δίδουσαν πλείστας πληροφορίας περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἤρχισε νὰ γράφῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ Σολωμός. Ἐλπίζω, Κύριε, ὅτι θὰ ἐκτιμήσητε τὰς καλὰς μου διαθέσεις,

Ἀσπασία Σορδίνα Ρίγκλερ

Σημειωτέον, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἐγνώσθη διὰ πρώτην φορὰν, ὅτι τὰ πολύτιμα αὐτὰ χειρόγραφα εὗρισκοντο εἰς τὴν κατοχὴν τῆς Ἀ. Σορ-

ma da quell' empia schiera, al gran misfatto
bramosa, con insulti e con percosse
in sull' erta del monte a forza è tratto.

Quì gli strapparono, del suo sangue rosse,
le vestimenta e le mani iraconde
ciascuno a quell' opra orribil mosse.

Alto suona il martel dalle profonde
grotte native. Conscia l' eco ascolta
paurosa quel suono e non risponde.

A quel martir ciascuno della folla
tiene in arco le ciglia ove lo stegno¹
e la fiera esultanza è insieme accolta.

Gia quei crudi piantar' l' infame legno
e in quel momento inorridito il mondo
tutto cangiossi e di dolor diè segno.

Tremò la terra e diede un gemebondo
tuono: di sostener lagnarsi parve
del suo Fattore insanguinato il pondo.

Spalancansi le tombe e fuor le larve
lagrimose ne uscir'; persin di lupi
uno stuolo ululante intorno apparve.

Si sdegnò il mare anch' esso e fu dai cupi
profondi abissi che mugiendo alzosse
lo sdegno e sfogò contro le rupi.

1. Ὁ στίχος αὐτός, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοὶ, ἔχουν περισσοτέρας τῶν δώδεκα συλλαβῶν, ἥτοι εἶνε λανθασμένοι. Οὕτω εὐρίσκονται ὁμῶς εἰς τὸ χειρόγραφον.

δίνας, τῆς λογίας καὶ φιλοτέχνου γυναικαδέλφης τοῦ Ι. Πολυλά. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀπηυθύνθη εἰς τὴν Τεκτονικὴν Στοὰν Ζακύνθου, ἡ ὁποία ἐφιλοξένει ταύτην εἰς τὸ Μέγαρόν της, ζητοῦσα παρ' αὐτῆς ὅπως εἰς μίαν τῶν αἰθουσῶν τῆς Στοᾶς ἰδρυθῇ «Μουσεῖον Σολωμοῦ», τὸ ὁποῖον, μαζὺ μὲ διάφορα ἄλλα ἐνθύμια τοῦ ποιητοῦ, θὰ περιελάμβανε καὶ τὰ αὐτόγραφα, ἅτινα προσέφερον ἡ εὐγενὴς Κερκυραία δέσποινα. Ἡ Τεκτονικὴ Στοὰ εὐχαρίστως ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ οὕτω ἀφιερώθη μία αἴθουσα, ὡς «Μουσεῖον Σολωμοῦ». Ἡ Ἐπιτροπὴ τότε, δι' εὐγενεστάτης ἐπιστολῆς, ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν Ἀ. Σορδίνα καὶ ἀνακοινώσῃ τὴν ἀποδοχὴν τῆς δωρεᾶς. Κατόπιν συνεννοήσεων ἀπεστάλησαν τὰ πολύτιμα χειρόγραφα ἀσφαλῶς, διὰ τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς, ἐκ Κερκύρας εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1901.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἑορτασμοῦ τῆς Ἐκατονταετηρίδος, ἡ Ἐπιτροπὴ, λογοδοτήσασα, διελύθη καὶ τὰ χειρόγραφα ἔμειναν εἰς τὴν Μασσωνίαν. Ἐκτοτε δὲν δύναμαι νὰ παρακολουθῶ τὰς περιπετείας των. Ὁ τότε Σεβασμιος τῆς Στοᾶς ἔχει πρὸ πολλοῦ ἀποθάνῃ, οἱ δὲ ἐπιζῶντες διάδοχοί του μᾶς διεβεβαίωσαν, (ὅπως ἄλλως τε προκύπτει ἀπὸ τὸ βιβλίον τῶν Πρακτικῶν παραδόσεως καὶ παραλαβῆς τῶν διαφόρων ἔκτοτε Σεβασμίων τῆς Στοᾶς) ὅτι οὐδέποτε ἐγένετο πλέον λόγος περὶ τῶν χειρογράφων τοῦ Σολωμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐρρίφθησαν, μεταξὺ διαφόρων ἀσημάντων χαρτιῶν, βυθισθέντα πλέον εἰς τὴν λήθην, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὰ ἐξήγαγε τέλος ἡ ἐπέμβασίς μου.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΔΩΡΗΘΕΝΤΩΝ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ

(γενόμενος ἀπὸ τὴν Α. Σορδίνα)

1) Εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάϊρον, μὲ ἰταλικὴν μετάφρασιν. Φυλλάδιον πλήρες.

2) Χειρόγραφον φέρον ἔξωθεν γεγραμμένα τὰ ἑξῆς: «Versi giovanili del Co. Dionisio Solomos (copia di un manoscritto, non autografo, mandatomi in Gennaio 1859 dal Sr. r. Matessi di Zante). Ἡ σημείωσις αὕτη εἶναι γεγραμμένη διὰ χειρὸς τοῦ κ. Ι. Πολυλά.

3) Altro esordio del Poema della piccola Nave e esordio della Saffo.

4) Orazione in morte di Ugo Foscolo, recitata nella Cattedrale di Zante nel 1827.

5) Idee del Conte Solomos sulla ballata di Schiller: «Il conte di Habsburg».

6) Οἱ Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι (ἀπόσπ. 524—560). Φυλλάδιον. Τέσσαρες σελίδες ἔγγραφοι εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ μία εἰς τὸ τέλος. Αὐτόγραφον καὶ ἀντίγραφον· τὸ ἀντίγραφον εἶναι τῆς χειρὸς τοῦ κ. I. Πολυλά.

7) Διάφορα ἀντίγραφα, γεγραμμένα ἐπὶ λυτῶν φύλλων ἡριθμημένων. (Τὰ αὐτόγραφα τούτων εἶναι τὰ ὑπ' ἀριθ. 12 ἀναφερόμενα). Ἐκ τῶν ἀντιγράφων τούτων σώζονται ἀπὸ τοῦ ἀριθ. σελ. 1 μέχρι 19. (Ὁ ἀριθ. 20 λείπει). Ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 21 μέχρι 49. (Ὁ ἀριθ. 50 λείπει). Ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 73 μέχρις 76 (Οἱ ἀριθ. 77 μέχρι 79 λείπουσιν). Ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 80 μέχρι 81 (ὁ ἀριθ. 82 λείπει). Ἀπὸ τοῦ ἀριθ. 83 μέχρι 87. (Οἱ ἀριθ. 88, 89 λείπουσιν). Οἱ ἀριθ. 90 καὶ 91. Οἱ ἀριθ. 92 μέχρι 95. Ἐκτὸς τούτων καὶ ἓν φύλλον μὴ ἡριθμημένον περιέχον 16 στίχους ἰταλικούς διὰ χειρὸς τοῦ κ. I. Πολυλά. (Ἀπὸ λέξεως Finchè μέχρι cade).

8) Ἀπόσπ. 433—441 αὐτόγραφον ἓν φυλλαδίῳ τοῦ ὁποίου μόνον 7 σελίδες εἶναι ἔγγραφοι, ἀντίγραφον τοῦ κ. Ἰ Πολυλά εἰς 4 σελίδας (Foglio 10 (58) (Τὸ φυλλάδιον τοῦ ἀντιγράφου φέρει ἔξωθεν τὴν λέξιν Libro A.)

9) Δέκα φύλλα ἡριθμημένα, περικλείοντα ἰσάριθμα αὐτόγραφα ἡριθμημένα.

10) Φυλλάδιον περιέχον τὸν Ὑμνον εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάϊρον, μὲ ἰταλικὴν μετάφρασιν.

11) Φυλλάδιον αὐτόγραφον, τοῦ ὁποίου αἱ σελίδες ἀπὸ ἀριθ. 54 μέχρι 88 εἶναι ἄγραφοι. Μὲ ἀντίγραφον τοῦ κ. I. Πολυλά.

12) Φυλλάδιον περιέχον τὰ αὐτόγραφα τῶν ὑπ' ἀριθ. 7 μνημονευθέντων ἀντιγράφων, Τὸ φυλλάδιον εἶναι σελιδωμένον ἀπὸ 1 μέχρι 91. (Τὸ ὑπ' ἀριθ. 7 μνημονευθὲν αὐτόγραφον σελ. 92—95 εἶναι λυτὸν συμπλήρωμα τοῦ φυλλαδίου τούτου).

13) Φυλλάδιον αὐτόγραφον φέρον τὴν ἐπιγραφὴν Βιβλίον Δ' σελ. ἀπὸ 1—43.

14) Φύλλον φέρον ἀριθ. σελ. 34. Ἀποσπ. 363. Lettera al co Demetrio suo fratello, Αὐτόγραφον καὶ ἀντίγραφον.

15) Ἐν φύλλον λυτόν. Esordio alla Piccola Nave e Frammento. Ἀρχίζει «Madre» καὶ τελειώνει «Signore» (Ἴδε ἀριθ. 3 τοῦ παρόντος καταλόγου.)

16) Φυλλάδιον «Pel D. r. Spiridione Gripari» Ἀρχ. «Meditare μέχρι perduto».

17) Ἐν λυτὸν φύλλον «Μοναστήρισιά μου ὁμορφη», δύο σελίδες.

18) Ἐν φύλλον Σάτυρα κατὰ Ροῦδου.

19) Ἐπὶ τεμαχίου χάρτου τὸ ἀπόσπασμα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων» (Μητέρα μεγαλόψυχη) Εἰς τὸ περιθώριον ὑπὸ ἄλλης χειρὸς: «Ἀντίτυπον χειρογράφου Διονυσίου Σολωμοῦ».

20) Ὁ ὕμνος εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάιρον.

21) Φυλλάδιον Cenni sul Co Solomos.

Ὁ ἀνωτέρω Κατάλογος συνετάχθη ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν δωρήτριαν καὶ ἐστάλη εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Πανεγυρισμοῦ τῆς Ἑκατονταετηρίδος.

Ὅταν ἀνεκάλυψα τὸ δέμα τῶν χειρογράφων, ἔσπευσα νὰ παραβάλω αὐτὰ μὲ τὸν κατάλογον καὶ εὔρον ὅτι μερικὰ ἐκ τῶν σημειουμένων ἔλλείπουν. Ὅπως δὴποτε τὸ γεγονὸς εἶνε ὅτι τὰ ἔλλείποντα δὲν εἶνε ἐκ τῶν σημαντικῶν τοῦ ποιητοῦ, οὔτε ἐκ τῶν ἀνεκδότων. Τὰ ἀπολεσθέντα λοιπὸν καὶ ἂν ὑπῆρχον, δὲν θὰ προσέθετον τίποτε εἰς τὸ ὅλον ἔργον τοῦ ποιητοῦ.

Σήμερον πλέον τὰ χειρόγραφα αὐτὰ δὲν κινδυνεύουν νὰ ἀπολεσθῶν, διότι κατέστησα προσεκτικοὺς τοὺς ἀρμοδίους περὶ τῆς σπουδαιότητος αὐτῶν. Ἀλλ' ὅπως δὴποτε καλὸν θὰ ἦτο νὰ ληφθῶν μέτρα πρὸς ἀσφαλῆ περιφρούρησίν των. Διότι τὰ παλαιωμένα καὶ κιτρινισμένα αὐτὰ χαρτιά εἶνε πολύτιμα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας καὶ ἱστορίας.

Sull' ali furibondo scatenosse
ciaschuno dei quattro opposti venti
e il cielo tutto quanto attenebrosse

e la buia del ciel volta roventi
cocchi solcaro' e intorno a questi in giro
agitar' le comete i crini ardenti,

e in mezzo alla croce tenebrose uscìro
mille, armate d' acciar, sanguigne braccia
fra lor cozzanti e i colpi se ne udiro.

Della natura alla fatal minaccia,
le ciglia alzar' dall' uno all' altro polo
tutti i mortali, impalliditi in faccia.

Pianser' Levante ed Occidente. Il solo
di Palestina popolo ribaldo
sprezzò del cielo e della terra il duolo,

e benchè vegga il suol fumante e caldo
del sangue di Gesù, della sua rabbia
nell' atroce furor tiensi più saldo.

Tal di lupi digiuni un branco, ch' abbia
l' Agno ucciso, più rabido che pria
va saziando nel sangue ancor le labbra.

Gesù intanto sul legno atro languia
e quel volto, ormai giunto all' ultima ora,
la squalida di morte ombra copria,

Tal dell' astro lunare, quando l' aurora,
pria che Febo risurga in cielo impera,
il volto lentamente si scolora,

Ἄγριεμένος ξέσπασε μὲ τὰ φτερούγια του καθέναν
ἀπὸ τοὺς τέσσερους ἀντίθετους ἀνέμους καὶ ὁ οὐρανὸς
ὀλόκληρος σκοτείνιασε,

καὶ τὸ μαυρισμένο τὸ θόλο τοῦ οὐρανοῦ πύρινα
ἄρματα αὐλάκωσαν καὶ γύρω ἀπ' αὐτὰ ταράξαν οἱ κομῆ-
τες τῆς φλογοβόλες χαῖτες των,

καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ σταυρὸν, ὀλοσκότεινα πετάχθηκαν,
ἄρματωμένα μὲ ἀτσάλι, αἱματόβαφτα μύρια μπράτσα, ποῦ
ἐκτυπῶντο μεταξύ των καὶ ἀντιλαλοῦσαν τὰ κτυπήματα.

Στὴ μοιραία τῆς φύσης τῇ φοβέρα, τὸ βλέμμα σή-
κωσαν ἀπὸ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο πόλο ὅλοι οἱ θνητοί,
χλωμοὶ στὴν ὄψη.

Ἐκλαψε Ἀνατολὴ καὶ Δύση. Μόνος ὁ λαὸς τῆς
Παλαιστίνης, ἀδιάντροπος, περιφρόνησε τοῦ οὐρανοῦ καὶ
τῆς γῆς τὸν πόνο,

καὶ ἐνῶ βλέπει τῇ γῇ νὰ καπνίζῃ καὶ νὰ ἦνε ξε-
στή ἀπὸ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, στὴν ἄγρια μανία τῆς
λύσσας του μένει ἀκλόνητος.

Σὰν ἕνα κοπάδι λύκων πεινασμένων, ποῦ ἔχει τ'
Ἄρνι σκοτώσει, μὲ περισσότερη ἀπὸ πρῶτα ἀγριεμάρα
χορταίνει ἀκόμη μὲς τὸ αἷμα τὰ χεῖλη.

Ἐν τούτοις ὁ Χριστός, πάνω στὸ σκοτεινὸ τὸ ξύλο
ἔσβαινε καὶ τὸ πρόσωπό του, στὴν στερνὴ του πειὰ ὥρα,
τὸ σκέπαζε ἡ χλωμὴ σκιά τοῦ χάρου.

Σὰν τὸ φεγγάρι, τῇ χαρραγῇ, προτοῦ νὰ ξεπροβάλλῃ
ὁ Φοῖβος στὸν οὐρανό, ἔτσι τὸ πρόσωπό του σιγὰ-σιγὰ
χάνει τὸ χρῶμά του,

Τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον Σχεδιάσμα μέλλει νὰ προκαλέσῃ ἀναμφι-
βόλως μεγάλας συζητήσεις μεταξὺ τῶν εἰδημόνων. Τόσον εἶνε ἀσαφὲς καὶ
ἐνδιαφέρον ταυτοχρόνως. Ἀσαφές, διότι εὐρίσκεται ἐν σκελετώδει κατα-
στάσει, εἰς ἀποσπάσματα ἀκατανόητα ἐν πολλοῖς καὶ γινόμενα στρυφνό-
τερα ἀπὸ τὰ διάφορα σύμβολα καὶ ἀλληγορίας τὰς ὁποίας ἔχει εἰσαγάγῃ ἐν
αὐτῷ ὁ ποιητής. Νάνοι, δαίμονες, φαντάσματα, γυναῖκες—σύμβολα, παίζουν
τὸν κυριώτερον ρόλον εἰς τὸ περίεργον αὐτὸ ἔργον. Εἶνε δὲ ταυτοχρόνως
ἐνδιαφέρον, διότι ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὸ Σχεδιάσμα αὐτὸ, τὸ ἀσαφὲς καὶ
ἄμορφον, ἐγεννήθη πολὺ βραδύτερον τὸ ἀριστούργημα τοῦ Σολωμοῦ: «Οἱ
Ἐλεύθεροι Πολιορκημένοι».

Παρ' ὅλην τὴν μακρὰν καὶ λεπτολόγον ἔρευναν τῶν χειρογράφων,
εἵμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι δὲν κατωρθώσαμεν νὰ συλλάβωμεν
πλήρη τὴν κινητήριον ἰδέαν, ἣ ὁποία ἤγαγε τὸν Σολωμὸν ὅπως γράψῃ τὸ
Σχεδιάσμα αὐτό, οὐδὲ τὴν τελικὴν μορφήν τὴν ὁποίαν θὰ ἔμελλε νὰ λάβῃ
τοῦτο, ἂν ὁ ποιητὴς ἀπεφάσιζε ποτὲ νὰ τὸ τελειώσῃ. Θὰ ἦτο σάτυρα;
Ἀλλὰ τὰ κεφάλαια εἰς τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τὰ γυναικόπαιδα τοῦ Μεσο-
λογγίου περιέχουν τραγικότητα ἀληθῶς Σαιξπηρικοῦ μεγαλείου. Ταυτοχρόνως
ὅμως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὸ σατυρικὸν στοιχεῖον; τὸ ὁποῖον πλημ-
μυρίζει ἄλλα κεφάλαια. Μαζὺ δὲ μὲ τὴν σάτυραν διαφαίνεται μία ἐπιθυ-
μία πρὸς καυτηριασμὸν ἐνὸς προσώπου ἢ θεσμοῦ ὠρισμένου, παρισταμέ-
νου ἢ συμβολιζομένου μὲ τὴν «Γυναῖκα τῆς Ζάκνθος». Πῶς λοιπὸν θὰ
κατ' ὤρθωνε ποτὲ ὁ ποιητὴς νὰ συνδυάσῃ τὰ δύο τόσον ἀντίθετα αὐτὰ στοι-
χεῖα καὶ νὰ διαπλάσῃ ἐν λυρικὸν ἔργον μὲ τὸ ὕλικόν αὐτό, τὸ ὁποῖον
εἶχε βιαστικὰ γραμμένον εἰς τὸ χειρόγραφον τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν;

* *

Ἀλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας. Καὶ ἐν πρώτοις, ποία εἶνε
αὕτη «ἡ Γυναῖκα τῆς Ζάκνθος», ἣ ὁποία δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ κυριώ-

e tutto pinto di squalor com' era,
a stento aperse le pupille oppresse
e diè sguardo pietoso a quella schiera.

e quel sguardo pareva che lor dicesse:
«Sento pietà di Voi!» agli inumani
ahi! che nulla quel sguardo all' alma espresse.

Poi, rinforzando i moribondi e vani
spirti, esclamava: «Padre onnipossente,
raccomando lo spirto alle tue mani!»

Disse e il capo chinò languidamente
sul suo livido petto insanguinato
e l' afflito esalò spirto innocente.

Si turbò la natura e grido irato
tuonò per l' aer: «Gerusalem, cadrai!»
da ululati e da pianti accompagnato.

Sì, Solima, cadrai: già te nuotare
veggo nel sangue tuo, fra le omicide
spade veggo lo sguardo al cielo alzare!

Ma torvo il cielo all orror tuo sorride.

κι' ὀλόγλωμος καθὼς ἦταν, μὲ τὸ στανειὸ ἄνοιξε τὰ
κουράσμένα τὰ βλέφαρα κι' ἔρριξε μιὰ ματιὰ οἴκτου πάνω
σ' ἐκεῖνο τ' ἀσκέρι.

Καὶ ἡ ματιὰ ἐκείνη φαινότουν πῶς ἔλεγε: «Αἰσθάνομαι οἴκτο γιὰ σᾶς!» στοὺς ἀπάνθρωπους, ὦϊμέ! ποῦ τίποτε ἐκείνη ἡ ματιὰ δὲν εἶπε στὴν ψυχὴ των.

Ἐπειτα δυναμώνοντας τὸ ἐτοιμοθάνατο καὶ ξεψυχισμένο πνεῦμα του, ἐφώναξε: «Πατέρα Παντοδύναμε, στὰ χέρια σου τὸ πνεῦμα παραδίνω!»

Εἶπε κι' ἔγυρε τὸ κεφάλι ἐξαντλημένῳ στὰ κατάγλωμα αἱματωμένα στήθεια. Καὶ τὸ πονεμένο ἀγνό του πνεῦμα παράδωσε.

Ταράχθηκε ἡ φύση καὶ φωνὴ ἀγριεμένη ἀντιλάλησε στὸν ἀέρα: «Ἱερουσαλήμ, θὰ πέσης!» συντροφεμένη ἀπὸ οὐρλιάσματα καὶ κλάμμα...

Ναί, Ἱερουσαλήμ, θὰ πέσης. Νά, σὲ βλέπω νὰ κολυμπᾶς μὲς τὸ αἷμά σου. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ φονικὰ σπαθιά βλέπω νὰ ὑψώνης στὰ οὐράνια τὸ βλέμμα!

Ἄλλ' ἀγριεμένος ὁ οὐρανὸς, στὴ φρίκη σου χαμογελάει.

τερον τοῦ ἔργου πρόσωπον ; Βεβαίως μὲ αὐτὴν δὲν σκοπεύει ὁ ποιητὴς νὰ συμβολίσῃ τὰς γυναῖκας τῆς Ζακύνθου, διότι ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἱστορίαν, ἡ Ζάκυνθος προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, τῶν Ζακυνθίων παρασχόντων ἄσυλον καὶ συνδρομὴν εἰς τὰ γυναικόπαιδα, εἰς δὲ τοὺς πολεμιστὰς πολεμοφόδια, τροφίμα καὶ χρήματα. Δὲν εἶνε ὑπερβολικὴ ἡ βεβαίωσις ὅτι κατὰ πολὺ τὸ Μεσολόγγι ὀφείλει τὴν θαυμαστὴν ἀμυντικὴν ἀντοχὴν του εἰς τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν τοῦ παρέσχον οἱ Ζακύνθιοι. Καὶ ὅταν τὸ Μεσολόγγι ἔπεσε, κατήφεια καὶ πένθος ἐκυρίευσεν τοὺς Ζακυνθίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν ἐθνικὸν ποιητὴν, ὅστις τὰ μέγιστα ἐπένθησε, κατὰ τὰς ἀφηγήσεις συγχρόνων του.

Δὲν εἶνε λοιπὸν παρακινδυνευμένον νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι μὲ τὴν «Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος» ὁ πατριώτης ποιητὴς ἤθελε νὰ συμβολίσῃ τὴν Ἀγγλικὴν ἐξουσίαν, ἥτις, μὲ τὴν πρόφασιν τηρήσεως διπλωματικῆς οὐδετερότητος μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων Ἑλλήνων καὶ Τούρκων, κατεδίωκε τοὺς Ζακυνθίους, οἱ ὅποιοι συνέδραμον τοὺς ἐπαναστάτας, ἐνῷ ταυτοχρόνως ἡ ἰδίᾳ ἀγγλικὴ ἐξουσία ἐτροφοδοτεῖ καὶ συνέδραμε τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἀκταιωροί, φρουροῦσαι, ἡμπόδιζον εἰς πλοῖα Ζακυνθίων ὅπως μεταφέρουν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Ἀρμοστής ἔφθασε μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Ἐπισκοπὴν Ζακύνθου νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν τέλεσιν δεήσεων εἰς τοὺς ναοὺς ὑπὲρ τῶν ἀγωνιζομένων ἀδελφῶν. Ὅλα αὐτὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ἐξεγείρουν τὴν εὐγενῆ καὶ πατριωτικὴν ψυχὴν τοῦ Σολωμοῦ καὶ νὰ μὴ γεννήσουν ἐν αὐτῇ τὸ αἶσθημα τῆς ἀντιπαθείας, τὸ ὁποῖον ἦτο γενικὸν εἰς πάντα Ζακύνθιον, μισοῦντα τὴν Ἀγγλικὴν Προστασίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μέχρι τοῦ σημείου ὥστε τὸ μῖσος νὰ ἐκσπάσῃ μίαν ἡμέραν εἰς στάσιν κατὰ τῶν ἀρχῶν καὶ φόνον Ἀγγλῶν στρατιωτῶν.

*
* *

Ἐπεξετάθημεν κατ' ἀνάγκην εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διὰ νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι δὲν εἶνε παρακινδυνευμένη ἡ ὑπόθεσις ὅτι μὲ τὴν «Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος» ὁ Σολωμὸς ἠθέλησε νὰ συμβολίσῃ τὴν Ἀγγλικὴν προστασίαν, μητρικὴν κακὴν, μισοῦσαν τὴν μητέρα Ἑλλάδα καὶ βασανίζουσαν τὴν κόρην Ἑπτάνησον. Τὴν ὑπόθεσιν δὲ αὐτὴν ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ τὸ ἀκόλουθον σημαντικὸν γεγονός, τὸ ὁποῖον γεννᾷ ταυτοχρόνως καὶ ἐν ἄλλο περιεργὸν ζήτημα:

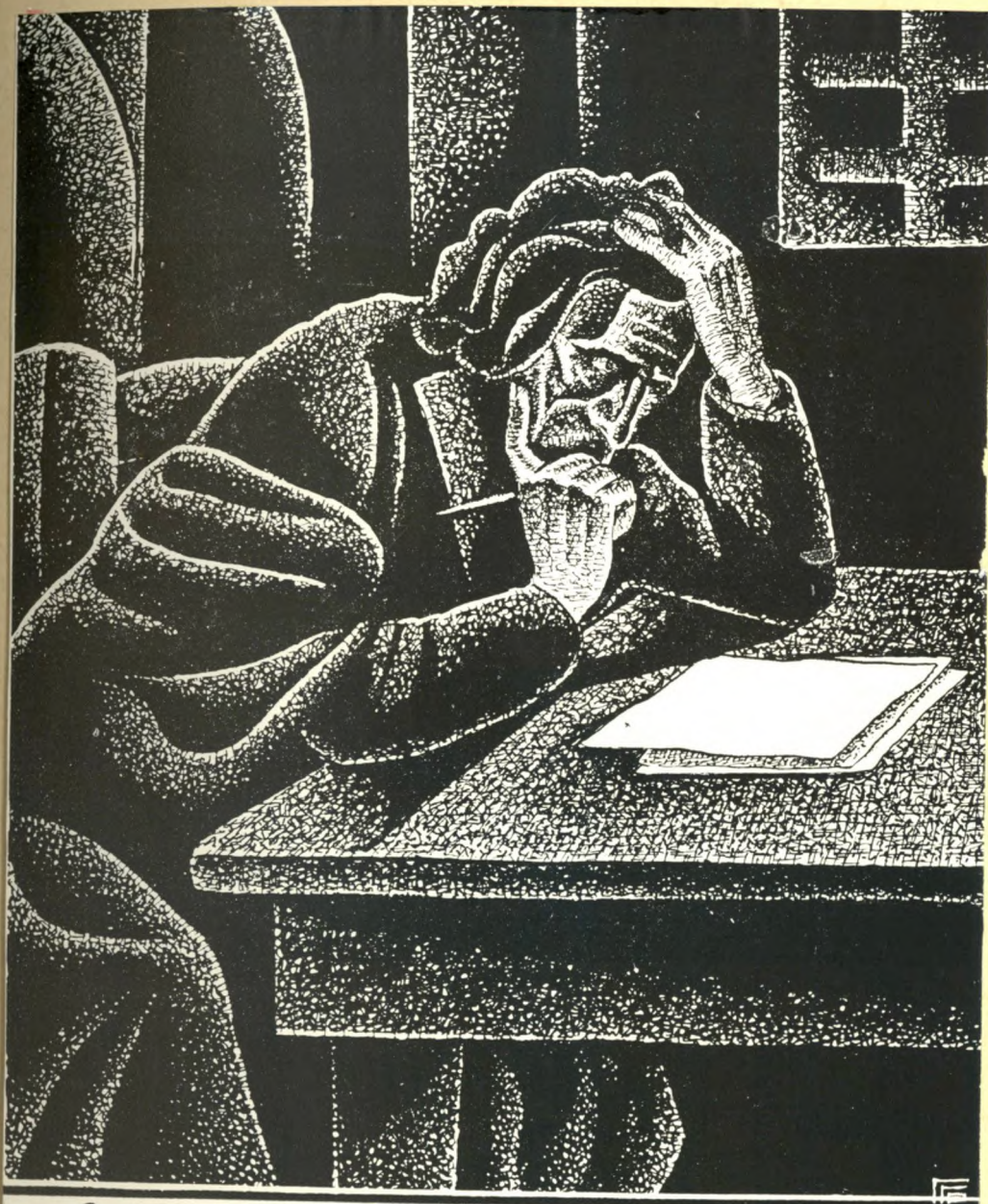
Ὁ Ἰ. Πολυλάς, εἰς τὸν Πρόλογον τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ,

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΙΤΑΛΙΚΑ ΣΟΝΕΤΤΑ

Τὰ ἰταλικά του ποιητικά ἔργα ὁ Σολωμὸς δὲν προώριζε διὰ τὴν δημοσιότητα. Τοῦτο μᾶς βεβαιοῦν οἱ δύο φίλοι του, ὁ Πολυλάς καὶ ὁ Κουατρᾶνος (οἱ πρῶτοι ἐκδύται τῶν «Ἀπάντων» του), οἱ ὅποιοι ἀναφέρουν ὅτι ὁ Σολωμὸς συνείθιζε νὰ τοὺς λέγῃ: «Δὲν τολμῶ νὰ ἀνακατευθῶ εἰς μίαν φιλολογίαν ξένην καὶ τόσον πλουσίαν»¹. Ὁμοίαν ἀπάντησιν βεβαίῳ ὅτι ἔλαβεν ὁ Ἰταλὸς συγγραφεὺς καὶ φίλος του Θωμαζαῖος, ὅταν τὸν προέτρεπε νὰ ἐξακολουθήσῃ γράφων ἰταλιστί. Καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον. Διότι τὰ ἑλληνικά του ἔργα εἶνε κατὰ πολὺ ἀνώτερα τῶν ἰταλικῶν. Οὔτε δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι αὐτὰ ἐγράφησαν κατὰ τὰ νεανικά του ἔτη. Διότι ἔχομεν καὶ ἄλλα ἰταλικά του ἔργα γραφέντα καθ' ἣν ἐποχὴν συνέθετε τοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους», τὰ ὅποια εἶνε κατὰ πολὺ κατώτερα τῶν ἑλληνικῶν του ἀριστουργημάτων, ἀντιθέτως δὲ ἔχομεν ἑλληνικά του ἔργα γραφέντα κατὰ τὸ διάστημα τὸ ὁποῖον παρέμεινεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, (1818—1828) τὰ ὅποια εἶνε ὑπέροχα, ἐνῶ τὰ ἰταλικά του τῆς αὐτῆς περιόδου κατὰ πολὺ ὑστεροῦν. Καὶ τὸ περίεργον εἶνε ὅτι κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν πολὺ ὀλίγον ἐγνώριζε τὴν ἑλληνικὴν, ὅπως ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ σωζόμενα ἑλληνικά αὐτόγραφα τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰ ὅποια βρίθουν καταπληκτικῶν ὀρθογραφικῶν καὶ γραμματικῶν σφαλμάτων. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπλουστερία συζήτησις τοῦ ζητήματος τούτου θὰ μᾶς παρέσυρε πολὺ μακράν. Διὰ τοῦτο ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ θέμα μας.

Ἡ ἐπιθυμία τοῦ ποιητοῦ ὅπως μὴ ἴδουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος δὲν ἐγένετο σεβαστὴ ἤδη ζῶντος αὐτοῦ. Διότι ὁ φίλος του Λουδοβίκος Στράνης, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἔπαυλιν, ὥς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, συνείθιζε νὰ μεταβαίνει καὶ ἀπομονοῦται, κατῳρῆσε νὰ τοῦ ὑφαρπάσῃ ἐν τετραδίων περιέχον τριάκοντα ἰταλικά Σονέττα καὶ τὰ δημοσιεύσῃ τὸ 1822 ἐν Κερκύρᾳ εἰς τομίδιον, τὸ ὁποῖον σήμερον εἶνε ἐξαιρετικῶς δυσεύρετον. Τῶν

1. «Non oso immischiarmi in una letteratura straniera e si ricca».

Εγὼ Διορίσιος λερομόνατος...

ποιημάτων τούτων προηγείται ἀφιέρωσις τοῦ Στράνη πρὸς τὸν φίλον του καὶ Ζακύνθιον Οὔγον Φώσκολον, τὸν μέγαν ποιητὴν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ φιλολογικὴν δόξαν τῆς Ἰταλίας. Τὴν ἀφιέρωσιν αὐτὴν ἀναδημοσιεύομεν ἀμέσως κατωτέρω καθὼς περιέχουσιν στοιχεῖα λίαν ἐνδιαφέροντα:

Φίλε,

Μίαν ἡμέραν ὁ φίλος μου¹ περιπατῶν μοῦ εἶπεν: «Ἡ Ἰταλία δὲν ἔχει τώρα παρὰ δύο ποιητάς, τὸν Βιτσέντσον² καὶ τὸν Οὔγον³ καὶ οἱ δύο δὲ σκαλίζουν ἐπὶ πορφυρίτου λίθου. Σκαλίζει ἐπὶ πορφυρίτου ὁ πρῶτος καὶ ἀπὸ τὸ σκάλισμά του θαυμάζεις ὠραίας καὶ ρωμαλέας μορφάς, λαμποκοπούσας ἀπὸ κάποιαν λάμψιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ εἰπῇ κανεὶς ὡς νέαν, ἃν δὲν ἦτο γνωστὸς ὁ Βιργίλιος. Σκαλίζει καὶ ὁ δευτερος ἐπὶ πορφυρίτου καὶ κάνει νὰ ἀναπηδοῦν τόσον τολμηραὶ καὶ πρωτότυποι μορφαί, ποῦ νεκρώνουν τὸ θάρος εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν εἶνε μαέστρος σὰν αὐτόν». Ὁ ἓνας ἐξ αὐτῶν συνεδέετο μὲ τὸν φίλον μου διὰ φιλίας.—Σεῖς συνδέεσθε μαζί του καθὼς συμπολίτης.

Εἰς Σᾶς λοιπὸν νομίζω, περισσότερον παρὰ εἰς πάντα ἄλλον, ὅτι ὀφείλω νὰ ἀφιερῶσω τοὺς στίχους τούτους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς αὐτὸ σχεδίασεν ἐνώπιον τῶν μᾶλλον μορφωμένων τοῦ τόπου μας, καὶ ἐλπίζω ὅτι ἡ χρῆσις τὴν ὁποίαν κάμνω αὐτῶν θὰ μοῦ συγχωρήσῃ ἐκ μέρους τοῦ φίλου μου τὴν κλοπὴν τοῦ χειρογράφου.

Οἱ στίχοι αὐτοὶ, τοὺς ὁποίους ἀφιερώνω εἰς Σᾶς, εἶνε ὅπως ἀκριβῶς εὗρισκονται εἰς τὸ πρῶτον πρόχειρον σχεδίασμα, εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς ἐχάραξεν ἐνώπιον τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα τοῦ ἔδιδον τὰ θέματα, χωρὶς νὰ μεταβληθῇ οὔτε μία λέξις.

Καὶ ἀληθῶς τοιαύτη εἶνε ἡ τελειότης ἡ ὁποία εἰς αὐτοὺς μέσα διακρίνεται συχνά, ὥστε μόνον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος τὸν εἶδε δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἔτρεχε μὲ τὴν γραφίδα ἐπὶ τοῦ χάρτου μὲ τὴν ταχύτητα, μὲ τὴν ὁποίαν γράφεται πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπὸ πολλοῦ κρατεῖται εἰς τὴν μνήμην.

Ἀφήνω τὰ ἄπειρα σατυρικά ποιήματα, ἀφήνω τὰ πλεῖστα ἄλλα σο-

1. Ἐννοεῖ τὸν Σολωμόν.—2. Ὁ Βιτσέντσος Μόντη, ὁ μεγαλύτερος Ἰταλὸς ποιητὴς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.—3. Ὁ πρὸς ὃν ἀφιερῶνται ἡ συλλογὴ αὕτη Οὔγος Φώσκολος.

βαρά, τὰ ὁποῖα αὐτοσχεδίασε καὶ ἐκλέγω αὐτά, τὰ ὁποῖα εἰς ἐμὲ φαίνονται τὰ ἐπιτυχέστερα.

Εἶνε καταπληκτικὸν νὰ τὸν βλέπῃ κανεὶς αὐτοσχεδιάζοντα τὸ Σονέττον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Οὔτε ἐγὼ θὰ ἀπετόλμων νὰ τὸ βεβαιώσω ἂν δὲν ἤμουν παρὼν καὶ ἂν τὸ πρῶτον χειρόγραφον δὲν κατεῖχεν ὁ διακεκριμένος κόμης Παῦλος Μερκάτης, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου τὰ πλεῖστα θέματα τοῦ ἐδόθησαν.

Ἄλλως τε ὁ φίλος μου δὲν κάμνει χρῆσιν τῆς ἰταλικῆς ποιήσεως, παρὰ αὐτοσχεδίως, διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ φίλους, καταβάλλει δὲ πᾶσαν προσπάθειάν του ὅπως διαπλάσῃ τὴν νέαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὴν ἐργασίαν του δὲ αὐτὴν περιμένουν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀγαποῦν τὴν ἐθνικὴν τιμὴν μὲ πόθον καὶ σπουδὴν ἀνυπόμονον. Ἐν τούτοις ἠκούσαμεν εἰς τὸ ἰδίωμα αὐτὸ¹ καὶ ὀκτάστιχα καὶ τρίστιχα καὶ ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους εἰς φ ὅ ρ μ α ν ἐνθυμίζουσιν τοὺς κλασικούς, γρήγορα δὲ θὰ σᾶς στείλω τὴν «Τρελλὴν Μάνναν» ἔργον πρωτότυπον, τοῦ ὁποίου οἱ στίχοι παρ' αὐτοῦ ψαλλόμενοι, συνωδεύθησαν πάντοτε ἀπὸ δάκρυα.

Ἐν τούτοις προτρέπατέ τον καὶ Σεῖς ἐπίσης νὰ σπουδάσῃ μὲ κάθε ζῆλον τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀποκτήσῃ μεγαλείτερον θησαυρὸν τῆς γλώσσης, τοῦτο δὲ κάμνων,² θὰ ἦνε περισσότερον ἰδικὸς μας ἀπὸ ὅ,τι εἶσθε Σεῖς.

Ζάκυνθος, 15 Ἰανουαρίου 1822.

Ὁ θαυμαστὴς καὶ εἰλικρινὴς φίλος σας

Λουδοβικὸς Στράνης

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ ὁ Κουαρτᾶνος ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Πολυλᾶ (Κέρκυρα, 1859) ἕτερα δέκα ὀκτὼ ἰταλικά ποιήματά του καὶ τέλος τὸ 1880 ὁ κ. Δε Βιάζης εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» του περιέλαβεν ἕτερα 23. Ἔμενον ὅμως καὶ ἄλλα ἀκόμη ἀνέκδοτα, καὶ εἶνε αὐτὰ τὰ ὁποῖα φέρομεν ἡμεῖς εἰς φῶς σήμερον.

Τοῦ ἰταλικοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Σολωμοῦ μέρος μὲν ἐγράφη εἰς τὴν Ἱταλίαν, κατὰ τὴν φοιτητικὴν αὐτοῦ ζωὴν, μέρος δὲ εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐλά-

1. Εἰς τὴν νεοελληνικὴν δηλαδὴ γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ὁ Σολωμός.—2. Γράφω τὴν νεοελληνικὴν.

(σελ. κδ') παραθέτων ἓν μέρος τοῦ Σχεδιάσματος τούτου, τὴν περίφημον περιγραφὴν τῆς προσφυγῆς τῶν Μεσολογγιτισσῶν εἰς τὴν Ζάκυνθον, γράφει τὰ ἀκόλουθα :

«Ὁ ἡρωϊσμός μες τὰ βάθη τῆς συμφορᾶς, ἄκρος εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου, ἀντιτυποῦσε εἰς τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ μας. Καὶ βέβαια αὐτὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἦνε ὁ ὕστερος εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται καὶ ν' ἀποδείξῃ τὴν συμπάθειά του πρὸς τὴν ὑψηλὴ πολυθρήνητη τραγωδίαν, ὅπου ἐξετυλίσσετο εἰς τὴν ἐκεῖ ἀντίκρου στερεά. Αὐτὴ ἡ συμπάθεια, ἡ ὁποία τότες ἐτίμησε τόσο τὰ ἐθνικὰ φρονήματα τοῦ Ζακυνθινοῦ λαοῦ, καθὼς προτιήτερα κ' ἔπειτα ἐδοξάσθησαν πολλὰ παιδιὰ του θυσιαζόμενα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδας, δὲν δύναμαι καλλίτερα νὰ τὴ μαρτυρήσω παρὰ με ταῖς ἑξῆς ὀλίγαις γραμμαῖς, σχεδιασμέναις ἀπὸ τὸν ποιητὴ σύγχρονα με τὰ συμβάντα. Τοῦ πεζοῦ αὐτοῦ ἀπλοελληνικοῦ σχεδιασματος δὲν ἐδυνήθηκα νὰ σώσω τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὸ ἐκδιδόμενον ἀπόσπασμα».

Καὶ παραθέτει τὸ θαυμάσιον αὐτὸ ἀπόσπασμα, τὸ ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας σελίδας τοῦ Σολωμοῦ, καὶ περιεχόμενον εἰς τὸ κατωτέρω δημοσιευόμενον Κεφάλαιον 18—20.

Τώρα τὸ γεγονὸς εἶνε, ὅτι ὁ Πολυλᾶς δὲν λέγει τὴν ἀλήθειαν βεβαίως, ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ὁλόκληρον τὸ παρὸν ἔργον, διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον διότι τὸ χειρόγραφον τούτου εὗρίσκετο μεταξὺ τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἡ γυναικαδέλφη τοῦ Πολυλᾶ Α. Σορδὶνα Ρίγκλερ ἐδώρησεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν πρὸς Ἑορτασμόν τῆς Ἑκατονταετηρίδος τοῦ Σολωμοῦ, ὅπως ἐξετέθη διὰ μακρῶν ἀλλαχοῦ. Ἀπὸ τὸ αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ καὶ τὸ ἀντίγραφον, τὸ γραμμένον ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ Πολυλᾶ, ἐλήφθη τὸ παρὸν καὶ δημοσιεύεται. Εἶνε δὲ ἐξηκριβωμένον, ὅτι τὸ ἀντίγραφον ἔγινεν ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Πολυλᾶν, πρῶτον διότι εἶνε ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ του καὶ δεύτερον διότι τὸ ἀπόσπασμα τὸ ὁποῖον οὗτος ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Σολωμοῦ ἔχει τὴν αὐτὴν ὀρθογραφίαν, τὴν ἰδιόρρυθμον καὶ ὅλως προσωπικὴν, τὴν ὁποίαν μετεχειρίζετο ὁ Πολυλᾶς γράφων τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν.

Διατί λοιπὸν ὁ Πολυλᾶς ἀπέφυγε νὰ δημοσιεύσῃ ὁλόκληρον τὸ Σχέδιον αὐτό, φθάσας μάλιστα μέχρι τοῦ σημείου νὰ ψευσθῇ; Δὲν ἐθεώρησε τὸ ἔργον ἄξιον δημοσιεύσεως; Δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ παραδεχθῶμεν, διότι τὸ ἔργον εἶνε λίαν ἐνδιαφέρον, ἄλλως τε οἰαδήποτε καὶ ἂν ἦτο ἡ ἀξία του δὲν ἐπετρέπετο εἰς τὸν Πολυλᾶν νὰ τὸ ἀποκρύψῃ. Θὰ ἔπρεπε

χιστον εἰς Κέρκυραν κατὰ τὰ τελευταῖα τῆς ζωῆς του ἔτη. Τὰ Σονέττα τὰ ὁποῖα κατωτέρω δημοσιεύομεν, ἐγράφησαν, ὅπως θὰ ἴδουν οἱ ἀναγνώσται, ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἀνάλυσίν των, εἰς τὴν Ζάκυνθον, κατὰ τὴν δεκαετῇ περίοδον τὴν διατρέξασαν ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του ἐξ Ἰταλίας μέχρι τῆς ἀναχωρήσεώς του διὰ Κέρκυραν (1818—1828). Ἐγράφησαν δὲ αὐτοσχεδίως καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν διασκεδάσεως κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας, τὰς ὁποίας διήρχετο εἰς συναναστροφὰς μετὰ φίλων του, διότι κατὰ τὴν νεανικὴν περίοδον τοῦ βίου του δὲν εἶχεν ἀκόμη προσβληθῇ ἀπὸ τὴν μανίαν τῆς μονώσεως, ἡ ὁποία ἐκορυφώθη κατὰ τὴν ἐν Κερκύρᾳ διαμονὴν του.

Ἄμα τῇ ἐπανόδῳ του ἐξ Ἰταλίας, ὁ Σολωμός, νέος, ἀριστοκράτης, ὠραῖος, εὐφρέστατος καὶ λίαν μορφωμένος, ἦτο περιζήτητος εἰς ὅλα τὰ σαλόνια τῆς νήσου του. Κυρίως ἐσύχναζεν εἰς τὰς οἰκίας τοῦ λογίου Παύλου Μερκάτη, τῶν ἱατρῶν Πελεκάση καὶ Ταγιαπιέρα, τοῦ συγγενοῦς του Λούντζη καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ του φίλου Δομενεγίνη.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐκυριάρχει ἐν Ἑπτανήσῳ ὁ ἰταλικὸς πολιτισμὸς καὶ ἐν γένει τὰ ἤθη τῆς Βενετίας. Αἱ συναναστροφαὶ ἦτον μᾶλλον φιλολογικαὶ καὶ μαζὺ μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὸ τραγοῦδι δὲν περιεφρονεῖτο καὶ ἡ φιλολογία καὶ ἰδίως ἡ ποίησις. Κατὰ τὸν δέκατον ἑβδομον αἰῶνα καὶ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ δεκάτου ὀγδόου εἰς τὴν Ἰταλίαν συνειθίζετο κατὰ τὰς συναναστροφὰς νὰ αὐτοσχεδιάζωνται ποιήματα. Οἱ διάφοροι λόγιοι συνεκentroῦντο εἰς ὠρισμένα σαλόνια καὶ ἐξησκοῦντο εἰς τὸ περιεργον τοῦτο γύμνασμα. Εἰς ἀπὸ τὴν συντροφίαν ἔδιδεν ἐν θέμα καὶ ἕτερος ἀνελάμβανε νὰ γράψῃ ἐπ' αὐτοῦ ἐν σονέττον. Αὐτὸ ἦτο τὸ εὐκολώτερον γύμνασμα. Ὑπῆρχεν ὅμως καὶ ἄλλο δυσκολώτερον, εἰς τὸ ὁποῖον μαζὺ μὲ τὸ θέμα ἐδίδετο καὶ ἡ ὁμοιοκαταληξία. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ κόμης Μερκάτης ἔγραφεν εἰς φύλλον χάρτου δέκα τέσσαρας λέξεις, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ χρησιμεύσουν ὥς τελευταῖαι λέξεις ἐκάστου στίχου καὶ μὲ τὰς ὁμοιοκαταληξίας αὐτὰς τὰς «ὑποχρεωτικὰς» ὅπως τὰς ὀνομάζουν οἱ Ἰταλοί, ὁ Σολωμός ἔγραφε τὸ σονέττον του.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Δημήτριος ἀφηγεῖτο εἰς τὴν δευτέραν σύζυγόν του ὅτι «πολλάκις ὁ ποιητὴς τὸ ἴδιο βράδυ αὐτοσχεδίασε τρία — τέσσαρα σονέττα πάνω στὸ ἴδιο θέμα καὶ μὲ τὴν ἴδια ὁμοιοκαταληξία ὅλα». Ἀπόδειξιν ἄλλως τε τοῦ καταπληκτικοῦ τούτου φαινομένου ἔχομεν εἰς τὰ ἐδῶ ἐκδιδόμενα σονέττα του, ὅπου ὑπάρχουν τέσσαρα γραμμένα εἰς τὸ αὐτὸ θέμα καὶ μὲ τὴν ἴδιαν ὁμοιοκαταληξίαν. Ὁ Σολωμός τὰ

λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ κάποιος σοβαρὸς λόγος. Καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν εὐρίσκομεν παρὰ μόνον τὴν ἀκόλουθον ἐξήγησιν. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὡς ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν, ὅτι ἡ «Γυναῖκα τῆς Ζάκυθος» συμβολίζει τὴν Ἀγγλικὴν Προστασίαν, ὃ Πολυλᾶς δὲν ἐτόλμησε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἔργον τοῦτο, δεδομένου ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἀπάντων τοῦ Σολωμοῦ (1859) τὴν Ἐπτάνησον κατεῖχον ἀκόμη οἱ Ἀγγλοὶ. Ἡ δημοσίευσίς λοιπὸν ἑνὸς τοιούτου ἔργου θὰ εἴλκυεν ἐναντίον τοῦ ἐκδότου τὴν ὀργὴν τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας ἢ ὁποία εἶχεν ἐντείνῃ τὰς ἐνεργείας καὶ πιέσεις τῆς πρὸς ἐκμηδένισιν τῶν ἐνωτικῶν προσπαθειῶν τῶν Ἐπτανησίων, καὶ θὰ ὑπερχεοῦτο ὁ Πολυλᾶς νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν Κέρκυραν. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονηθῇ ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ ἦτο μετὰ τῶν φίλων τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας, χρηματίσας μάλιστα Γερουσιαστῆς καὶ Πρόεδρος τῆς Γερουσίας καὶ κεκηρυγμένος ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς Ἀγγλικῆς Προστασίας.

Μὴ δυνάμενοι νὰ ἐξημερεύσωμεν τὸ πρόβλημα αὐτό, ἀπηνθύνθημεν πρὸς τὸν κ. Δε Βιάζην, ὃ ὁποῖος εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ γνωρίσῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ ποιητοῦ. Ὁ κ. Δε Βιάζης μᾶς ἀπήντησεν ὅτι ὁ Δημήτριος Σολωμὸς τοῦ εἶχεν εἰπῇ ὅτι ὁ ἀδελφὸς του ἔγραψε τὸ ἔργον αὐτὸ εἰς στιγμὴν ὀργῆς καὶ ὅτι ἡ «κακὴ γυναῖκα» ἦτο μία στενοτάτη συγγενὴς του τὴν ὁποίαν ὅμως ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ δὲν ἤθελε νὰ τοῦ ὀνομάσῃ. Κατόπιν, ὅταν παρῆλθεν ὁ θυμὸς τοῦ ποιητοῦ, μετενόησε διὰ τὴν καυστικὴν σάτυραν τὴν ὁποίαν ἐναντίον τῆς ἔγραψε καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ τὴν τελειώσῃ. Διὰ τὸν λόγον δὲ αὐτόν, κατὰ τὸν κ. Δε Βιάζην, δὲν ἐδημοσίευσεν ὁ Πολυλᾶς τὸ ἔργον αὐτό, καίτοι τὸ εἶχε, διότι ὁ ποιητὴς ρητῶς τοῦ εἶχεν ἐκφράσῃ ζῶν τὴν ἐπιθυμίαν του ὅπως μὴ δημοσιευθῇ.

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ κ. Δε Βιάζη ἐξηγεῖ θαυμασίως διατὶ ὁ Πολυλᾶς ἐψεύσθη. Δὲν δίδει ὅμως μίαν λίαν πειστικὴν ἐξήγησιν τοῦ μυστηρίου. Διότι ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ ποιητὴς ἠθελε νὰ γράψῃ μίαν σάτυραν κατὰ συγγενοῦς του, διατὶ νὰ ἀναμίξῃ τὰς Μεσολογγίτισσας καὶ νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἔργον μίαν μορφὴν πατριωτικὴν; Καὶ ἔπειτα δὲν γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν ἱστορίαν καμμίαν Ζακυνθίαν γυναῖκα, ἢ ὁποία νὰ ἀντέδρασε κατὰ τῶν προσφύγων τοῦ Μεσολογγίου καὶ νὰ ἔπαιξε τὸν ρόλον τὸν ὁποῖον ἀποδίδει ὁ ποιητὴς εἰς τὴν «Γυναῖκα τῆς Ζάκυθος». Καὶ ὅπερ σπουδαιότερον, ἂν πράγματι ὁ ποιητὴς ἠθελε νὰ πειράξῃ τὴν γυναῖκα τοῦ ἑτεροθαλοῦς ἀδελφοῦ του (διότι αὐτὴν δὲν ἐχώνευε) τότε διατὶ, ὅτε μετενόησε, δὲν κατέστρεψε

ἔγραφε, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ ἀδελφοῦ του, ταχύτατα, ἀφοῦ δὲ τὰ ἔτε-
λείωνεν ἑσταμάτα σκεπτικὸς ἐπὶ στιγμήν καὶ ἔπειτα τὰ ἀνεγίνωσκε με-
γαλοφώνως.

*
* *

Τὰ Σονέττα τὰ ὅποια δημοσιεύομεν ἔδῳ διαπνέονται ἀπὸ ὑψηλὸν αἵ-
σθημα χριστιανικότητος. Τὸ πρῶγμα δὲν εἶνε διόλου περιεργον οὐδ' ἀνεξή-
γητον. Διότι ἀρκεῖ νὰ μελετήσῃ κανεὶς τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγεν-
νήθη καὶ ἔζησε κατὰ τὰ νεανικά του χρόνια ὁ ἔθνικὸς ποιητής, διὰ νὰ ἐν-
νοήσῃ ποίαν ἐπ' αὐτοῦ ἐπίδρασιν ἔσχεν ἡ θρησκεία.

Καίτοι ὅτε ἐγεννήθη εἶχε καταλυθῇ ἡ Βενετικὴ κυριαρχία ἐν Ἑπτα-
νήσῳ, ἐν τούτοις αἱ συνθῆκαι τῆς ζωῆς καὶ ἐν γένει τῆς διανοήσεως ἔξηκο-
λούθησαν ἐπὶ μακρὸν ἀκόμη νὰ ἦναι οἷαι τὰς διέπλασαν οἱ Βενετοὶ κατακτη-
ταί, οἱ κυβερνήσαντες τὴν νῆσον ἐπὶ τρεῖς ὅλους αἰῶνας. Ἡ δὲ οἰκογένεια τοῦ
Σολωμοῦ ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν ἐκείνην τάξιν, ὅπου κυρίως ἐβασίλευον
οἱ «παπάδες» καὶ αἱ συντηρητικαὶ κοινωνικαὶ ἀρχαί, τὰς ὁποίας οἱ καθολι-
κοὶ κληρικοὶ ἐπροπαγάνδιζαν εἰς τὴν Ἑπτάνησον.

Μικρὸ παιδί ἀκόμη ὁ ποιητής ἐπήγαιεν εἰς τὴν γειτονικὴν του ἐκκλη-
σίαν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου τοῦ Κουμούτου καὶ ἀνεγίνωσκε κάθε Κυριακὴν
τὸν Ἀπόστολον, διδάσκαλον δὲ εἶχε τὸν σοφὸν καθολικὸν ἱερέα καὶ πρόσ-
φυγα Ἰταλὸν πατριώτην ἀββᾶν Σάντον Ρώσσην, ὁ ὁποῖος μαζὺ μὲ τὰς ἰδέας
περὶ ἐλευθερίας καὶ πατρίδος, τοῦ μετέδιδε τὴν ἀγάπην καὶ λατρείαν
πρὸς τὸ θεῖον. Καὶ ὅταν ὁ Σάντος Ρώσσης ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ζάκυν-
θον διὰ τὴν Ἰταλίαν, ὁ κηδεμὼν τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ ἐνεπιστεύθη αὐ-
τὸν εἰς τὸν καθολικὸν ἱερέα, ὁ ὁποῖος τὸν ἐπῆρε μαζὺ του καὶ τὸν ἐποδη-
γέτησε καθ' ὅλον τὸ διάστημα τὸ ὁποῖον ἔμεινεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, σχετί-
σας αὐτὸν μὲ λογίους καὶ ποιητὰς διαπνεομένους ἀπὸ χριστιανικὰ αἰσθή-
ματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο ὁ Μαντσόνης καὶ ὁ Μόντη. Ὑπὸ τοι-
αύτην ἐπήρειαν εὐρεθεὶς, δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον πῶς ὁ Σολωμὸς
ἔγινεν ὁ κατ' ἐξοχὴν χριστιανὸς ποιητής τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὁ λάτρης τοῦ
θεοῦ καὶ τῆς φύσεως, ὡς ἔργου καὶ ταύτης τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Πολυλάς καὶ ὁ Κουαρτάνος βεβαιοῦν ὅτι ὁ Σολωμὸς συνήθιζε νὰ
ἐπαναλαμβάνῃ «Ἄν δὲν ὑπάρχῃ Θεός, τί ὑπάρχει λοιπόν;» (se Dio non
c' è, cosa dunque c' è?)

Ἐπὶ τῶν ἰταλικῶν του ποιημάτων εἶνε καταφανεστάτη ἡ ἐπίδρασις

τὸ τετράδιον τὸ περιέχον τὸ Σχεδιάσμα ἀλλὰ τὸ διετήρησε, καὶ μάλιστα εἰς μεγάλην τάξιν, ῥαμμένον, πρᾶγμα ὅπερ δὲν συμβαίνει μὲ τὰ ἄλλα χειρόγραφα του; Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ ἔδωσε τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν εἰς τὸν κ. Δε Βιάζην διὰ νὰ μὴ θίξῃ τὴν ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, διότι μέχρι τοῦ θανάτου του παρέμεινε κατ' ἐξοχὴν ἀγγλόφιλος. Πάντως ὅλαι αὐταὶ εἶναι ἀπλαῖ σκέψεις, τὰς ὁποίας ἀναγράφομεν πρὸς ὑποβοήθησιν ἐκείνων οἱ ὅποιοι θὰ θελήσουν εἰδικώτερον καὶ κριτικώτερον νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ ζήτημα αὐτό.

*
**

Ἐν γένει ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου παραμένει δι' ἡμᾶς τοῦλάχιστον ἀκατανόητος. Δὲν δυνάμεθα, ἐπὶ παραδείγματι, νὰ ἐννοήσωμεν ποῖον σκοπὸν ἔχει ἡ μετὰ τὸ 2ον κεφάλαιον «Εἰδοποίησις στὸν Ἀναγνώστη», εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς παρουσιάζει ἓνα δῆθεν ἱερομόναχον, ὀνόματι Σολομόν, ζήσαντα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐν Κερκύρα καὶ ταφέντα εἰς τὸν ναὸν τῆς Πλατυτέρας καὶ ὁ ὁποῖος διὰ τυχαίας συμπτώσεως τοῦ παρουσιάζει τὸ χειρόγραφον Προφητειῶν, τὰς ὁποίας ἄλλως τε οὐδαμοῦ τοῦ χειρογράφου εὐρίσκομεν. Ἀλλὰ περὶ ὧν αὐτῶν ἀσχολούμεθα εἰς τὰς σημειώσεις τὰς παρατιθεμένας κάτωθι τοῦ ἔργου.

Τὸ παρὸν σχεδιάσμα ἐγράφη ἀναμφιβόλως πρὸ τῆς ἐκ Ζακύνθου ἀναχωρήσεως τοῦ ποιητοῦ, ὡς ἐμφαίνεται ἀπὸ διάφορα γεγονότα. Πλὴν τοῦ Ζακυνθίου γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ὅλαι αἱ τοποθεσίαι εἶνε Ζακυνθιναί, ἂν δὲ μίαν τούτων μετέτρεψε κατόπιν καὶ ἂν τὸ ἐξώφυλλον φέρει χρονολογίαν 1829, τοῦτο ἐξηγεῖται διότι ὁ ποιητὴς, μεταβὰς κατὰ τὸ 1828 εἰς Κέρκυραν, ἐπεξεργάσθη τὸ χειρόγραφον, ἀντικαταστήσας τὴν τοποθεσίαν τοῦ Ἀγίου Λύπιου τῆς Ζακύνθου μὲ τὴν τῆς Πλατυτέρας τῆς Κερκύρας. Φαίνεται ὅμως ὅτι μόνον τὴν ἀρχὴν τῆς συνθέσεως ἐτροποποίησε, διότι κατόπιν ὅλην τὴν δρᾶσιν τὴν ἀφῆκεν εἰς τὴν Ζάκυνθον, καθότι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ διαφορετικά, δεδομένου ὅτι ἡ τραγικὴ εἰκὼν τῶν γυναικοπαίδων τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἦτο φυσικὸν νὰ τοποθετηθῇ εἰς Κέρκυραν ἀλλ' εἰς Ζάκυνθον, ὅπου πρᾶγματι ἔλαβε χώραν.

Τὸ ἔργον δημοσιεύομεν χωρὶς τίτλον, διότι ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει θέσῃ κανένα τοιοῦτον εἰς τὴν πρώτην σελίδα τοῦ χειρογράφου, τὴν ὁποίαν ἀνὰ δημοσιεύομεν κατωτέρω ἀκριβῶς ὡς εὐρίσκεται εἰς τὸ κείμενον. Ὁ ἴδιος ὁ Σολωμὸς εἰς τοὺς «Στοχασμοὺς» τοὺς ὁποίους προτάσσει τῶν «Ἐλευθέρων

τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ «Ἱεροὶ Ὑμνοὶ» τοῦ Μαντσόνη, ὁ ὁποῖος εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν νεώτερος χριστιανὸς ποιητὴς τῆς Ἰταλίας, μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ὁ μὲν Μαντσόνης μέχρις ἡλικίας 23 ἐτῶν εὗρίσκετο μακρὰν τῆς πίστεως, ἀκολουθῶν τὰ καινοφανῆ τότε διδάγματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, αἰφνὴς δὲ διὰ μιᾶς μεταστροφῆς, γεννησάσης κατάπληξιν, ἐγένετο χριστιανὸς ποιητὴς, ἐνῶ ὁ Σολωμὸς ἀπὸ τὰ πρῶτα ποιητικὰ του βήματα παρουσιάσθη ὡς λάτρεις τοῦ θεοῦ. Καὶ τοῦτο χάρις εἰς τὴν θρησκευτικὴν του ἀνατροφὴν. Ὁ ἀδελφός του διηγεῖτο εἰς τὴν δευτέραν σύζυγόν του ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἰδιαιτέραν προτίμησιν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἰδίως τῶν Ψαλμῶν καὶ τῶν Θρηγῶν τοῦ Ἱερεμίου.

Τὴν χριστιανικότητά του δεικνύουν τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα Σονέττα «Ἡ Θρησκεία», «Ὁ Ψαλμὸς» καὶ «ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου» (ἀριθμὸς 1—3). Ἀπὸ τὸ «Ἄσμα Ἀσμάτων» ἐνέπνευσθη ἀρχετὰ Σονέττα, ἐκ τῶν ὁποίων μερικὰ ἐδημοσίευσεν ὁ Στράνης, ἐν δὲ ἀνέκδοτον δημοσιεύομεν ἐδῶ (ἀρ. 4). Θρησκευτικῆς ὁμοίως ἐμπνεύσεως, ἀλλ' ἔχοντα ταυτοχρόνως τὴν σφραγίδα τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Δάντου, εἶνε διάφορα σονέττα δημοσιευθέντα εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Στράνη μὲ θέματα ἀπὸ τὴν «Θείαν Κωμωδίαν». Πλὴν τούτων δημοσιεύομεν ἐδῶ καὶ ἄλλα τέσσαρα ἀνέκδοτα ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον καὶ τὴν αὐτὴν ὁμοιοκαταληξίαν (ἀρ. 5—8) καὶ ἐν ἄλλο μὲ τὸν ἴδιον τίτλον ἀλλὰ διαφορετικὴν ὁμοιοκαταληξίαν (ἀριθ. 9). Θρησκευτικῆς ὁμοίως ἐμπνεύσεως εἶνε καὶ τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον: «Δευτέρα Παρουσία (ἀρ. 10) δημοσιευόμενον, καθὼς καὶ ὁ Ὑμνος πρὸς τὸν Ἥλιον (ἀριθ. 11) καὶ ἡ «Πυρπόλησις τῶν Σοδόμων» (ἀρ. 12). Διὰ τὸν Ἅγιον Διονύσιον ἔχει γράψει δύο σονέττα, τὸ ἐν δημοσιευόμενον εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» ὑπὸ Σ. Δὲ Βιάζη (σελ. 363) καὶ τὸ ἄλλο δημοσιευόμενον ἐδῶ τὸ πρῶτον (ἀρ. 13).

* *

Ἡ ποιητικὴ καὶ ρεμβώδης φύσις του ὧθει πάντοτε τὸν ποιητὴν πρὸς τὴν μόνωσιν, ὅπου, ἔχων σύντροφον τὴν φύσιν, ἠδύνατο νὰ παραδοθῇ εἰς τὴν ἀγαπητὴν του μελέτην. Διότι ἂν ἦτο νωθρὸς εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ μᾶς ἀφῆκεν ὀλίγα τέκνα τῆς διανοίας του, ἀπεναντίας, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τῶν γνωρίμων του, ἦτο ἀκούραστος εἰς τὴν μελέτην, τόσον φιλολογικῶν ὅσον καὶ φιλοσοφικῶν ἔργων. Καὶ ὡς ἐρημητήρια εἶχεν εἰς τὴν Ζάκυνθον τρεῖς, διαφορετικὰ ἀλλήλων καὶ ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὰς διαφορὰς αὐτοῦ ψυχικὰς διαθέσεις. Καὶ πρῶτον ὅλων, τὸ γνωστότερον καὶ περιφη-

Πολιορκημένων λέγει ὅτι ὁ πρῶτος τίτλος τοῦ ἔργου τούτου ἦτο «τὸ Χρέος». Δεδομένου λοιπὸν ὅτι τὸ παρὸν ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον Σχεδιάσμα τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων» θὰ ἔπρεπε τις νὰ συναγάγῃ ὅτι ὁ τίτλος: «Τὸ Χρέος» θὰ ἤρμοζεν εἰς τὸ ἔργον αὐτό. Ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἐτολήσαμεν νὰ θέσωμεν ἓνα τοιοῦτον τίτλον, σεβασθέντες τὸ χειρόγραφον τοῦ ποιητοῦ.

*
* *

Αἱ σημειώσεις τοῦ συγγραφέως ἔχουν γραφῇ εἰς δύο γλώσσας: ἑλληνικὴν καὶ ἰταλικήν. Ἡ διγλωσσία αὕτη ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὁ Σολωμὸς συνήντα δυσχερείας εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τῶν καταλλήλων ἑλληνικῶν λέξεων, ἐνῶ τὴν ἰταλικὴν κατεῖχε τελείως, συνεπῶς μόνις συνελάμβανε μίαν ιδέαν ἀμέσως ἔσπευδε νὰ τὴν ἀποτυπώσῃ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἰταλιστί. Εἰς πολλὰ σημεῖα βλέπομεν ὅτι, παρὰ τὸ ἰταλικόν, παρέθετε βραδύτερον τὴν ἰδίαν φράσιν καὶ ἑλληνιστί, ἐνίοτε μάλιστα εἰς στίχους. Εἷς τινὰς ὁμως περιπτώσεις εἶνε ἀνεξήγητος ἡ ἐπιμονὴ τοῦ εἰς τὴν ἰταλικήν. Διότι ὑπάρχουν λέξεις, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι «παπο», τὰς ὁποίας εἶνε ἀδύνατον νὰ μὴ τὰς ἐγνώριζεν ἑλληνιστί, καὶ ὁμως μέσα εἰς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Σχεδίσματος τὰς γράφει πάντοτε Ἰταλιστί.

Ἐν γένει ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ τοῦ Σολωμοῦ εἶνε ἐκ τῶν μᾶλλον δυσαναγνώστων. Καὶ τὸ παρὸν ἔργον δὲν στερεῖται τοῦ ἐλαττώματος τούτου. Αἱ πρῶται σελίδες εἶνε μᾶλλον εὐανάγνωστοι, ἀλλ' αἱ λοιπαὶ εἶνε ἀπελπιστικῶς κακογραμμέναι, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ Πολυλᾶς νὰ δυσκολεύηται εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χειρογράφου, κάποτε δὲ ἀναγκάζεται νὰ ἀφήσῃ καὶ μερικὰς λέξεις. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον καθιστᾷ ἔτι δυσκολωτέραν τὴν ἀνάγνωσιν τῶν χειρογράφων τοῦ Σολωμοῦ εἶνε ἡ τρομερὰ ἀνορθογραφία τοῦ. Δύναται νὰ εἴπῃ κανεὶς ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε μία λέξις ὀρθογραμμένη, ὅπως θὰ ἀντιληφθῇ ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ τὰ παρατιθέμενα φωτοτυπικῶς ἐνταῦθα πανομοιότυπα τῶν αὐτογράφων τοῦ ποιητοῦ.

Ἄλλοτερον ἐλάττωμα, καθιστῶν δυσχερεστέραν τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χειρογράφου, εἶνε αἱ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ γενόμεναι συχνὰ διαγραφαὶ λέξεων καὶ φράσεων, καὶ ἡ ἀνάμιξις ἑλληνικῶν καὶ ἰταλικῶν λέξεων εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν φράσιν.

*
* *

Περὶ τὸν νομίζομεν εἶνε νὰ ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τῆς ὁμοιότητος τοῦ Σχε-

μότερον, ἦτο ἡ Ἑπαυλις Στράνη, εἰς τὸ Ἀκρωτήρι, ἡμισείαν περίπου ὥραν ἀπέχον ἀπὸ τὴν πόλιν, εἰς μαγευτικὴν τοποθεσίαν, ὁπόθεν διακρίνεται εἰς τὸ βάθος τὸ Μεσολόγγι, τοῦ ὁποίου τὸ κανόνι ἤκουε συχνὰ ὁ ποιητὴς ὅταν ἐκεῖ πάνω ἔγραφε τὸν Ἑθνικὸν Ὑμνον. Ἡ Ἑπαυλις αὐτὴ ἀνῆκε παλαιότερον εἰς πλούσιον Ἀγγλον, ὁ ὁποῖος ἀναχωρῶν τὴν παρέδωκεν εἰς τὸν Στράνην ἵνα τὴν χρησιμοποιῇ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Ἀλλ' οὐδέποτε ἐπέστρεψεν ὁ περίεργος αὐτὸς Ἀγγλος καὶ οὐδεὶς ποτε ἔμαθε τί ἀπέγινεν. Ὡστε ἡ Ἑπαυλις παρέμεινεν εἰς τὸν Στράνην, σήμερον δὲ ἀνήκει εἰς τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀδελφοῦ Κομούτου, δυστυχῶς οὐχὶ οἶα τὴν κατώκησεν ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς, διότι ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τοῦ 1893 κατέρριψεν ἐκ θεμελίων τὴν Ἑπαυλιν, τὴν ὁποίαν σήμερον ἀντεκατέστησεν ἀπλὴ ἐξοχικὴ οἰκία. Ἐπίσης κατεστράφη τὸ ξύλινον θρανίον εἰς τὸ ὁποῖον ἐκάθητο ὁ ποιητὴς καὶ μόνον εἰκόνες ἀμφοτέρων διεσώθησαν. Ὁ Σολωμὸς εἰς τὴν αὐτὴν περίπου τοποθεσίαν εἶχε καὶ ἰδικήν του Ἑπαυλιν κατὰ πολὺ μεγαλοπρεπεστέραν ἀπὸ τὴν Ἑπαυλιν τοῦ Στράνη, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν διέμενε πάντοτε ὁ Ἀρμოსτὴς Ἑπτανήσου ὁσάκις ἐπεσκέπτετο τὴν Ζάκυνθον, ἐκεῖ δὲ ἐφιλοξενήθη καὶ ὁ βασιλεὺς Ὅθων, ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν Ζάκυνθον τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1833, γενόμενος δεκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀγγλον Ἀρμოსτὴν Νοῦγκεντ, ὁ ὁποῖος μάλιστα τοῦ παρέθηκε γεῦμα εἰς τὴν Ἑπαυλιν αὐτὴν καὶ τοῦ ἐκράτησε τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου διὰ νὰ ἀφιππεύσῃ. Ὁ Σολωμὸς ὅμως προετίμα τὴν μικρὰν Ἑπαυλιν τοῦ Στράνη, ὅπου εὗρισκε περισσότεραν ψυχικὴν ἡρεμίαν, ἴσως δὲ καὶ κάποιαν ρωμαντικὴν ἑλξιν. Διότι οἱ σύγχρονοι τοῦ ἀφηγοῦντο ὅτι ἡ ἐκεῖ συχνὴ διαμονὴ τοῦ ποιητοῦ ὠφέιλετο εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτὴν Ἑπαυλιν ἔμενεν ἡ ἀδελφὴ τοῦ φίλου του Λουδοβίκου Στράνη, ἡ ὥραιότατη Σουσάνα, ἡ ὁποία κατόπιν ἐγένετο σύζυγος τοῦ Γεωργίου Δὲ Ρώσση, ἄλλου φίλου τοῦ Σολωμοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς ἔγραψεν ἓν ἰταλικὸν σονέττο, (τὸ ὁποῖον κατωτέρω δημοσιεύομεν) καὶ τὸ περίφημον ἑλληνικὸν ποίημα διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του. Ὁ ποιητὴς εἶχε πληγὴ φαίνεται ἀπὸ ἔρωτα πλατωνικὸν διὰ τὴν ὥραιότατην καὶ εὐγενεστάτην ἀδελφὴν τοῦ φίλου του καὶ ἡσθάνετο μίαν δυνατὴν ἑλξιν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὅπου θὰ ἡδύνατο, μέσα εἰς μίαν ὑπέροχον ὁμορφιὰν φύσεως, νὰ λατρεύῃ μυστικὰ ἐν τοιοῦτον ὑπέροχον πλάσμα.

Ἄλλο μέρος εἰς τὸ ὁποῖον συνείθιζε νὰ μονάζῃ ἦτο ἡ Ἑπαυλις τοῦ Δομενεγίνη, εἰς τὴν ἀντίθετον τῆς νήσου πλευρὰν κειμένη, εἰς τὸ προάστιον

Ἀργάση, πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου Νταβία. Ἡ ἔπαυλις αὕτη συνδέεται μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Κατὰ λαϊκὴν παράδοσιν, διατηρουμένην μέχρι τοῦδε, ὁ ἐκεῖ διώροφος πύργος κατωκεῖτο ἀπὸ δαίμονας, οἱ ὅποιοι ἐλιθοβόλουν τὴν νύκτα τοὺς διαβάτας. Ἡ παράδοσις αὕτη ἐγεννήθη ἀπὸ τὸ ἀκόλουθον γεγονός. Τὰ ἐν Ζακύνθῳ μέλη τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μὴ δυνάμενα νὰ συνεδριάζουν μέσα εἰς τὴν πόλιν, ἐκ φόβου μήπως ἀνακαλυφθοῦν ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἀστυνομίαν, ἣ ὅποια κατεδίωκε πᾶσαν ἐνέργειαν ἀντιτουρκικὴν, συνήρχοντο εἰς τὸν ἐρημικὸν πύργον τοῦ Δομενεγίνη, μέλους καὶ αὐτοῦ τῆς Φιλικῆς. Τὸ προάστειον Ἀργάση κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν συνεκοινώνει μετὰ τὴν πόλιν διὰ τῆς σημερινῆς ὥρας ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ μετὰ ἓνα μονοπάτι, σχηματιζόμενον ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης. Ἡ ἔπαυλις ἦτο κτισμένη ὑπὸ μορφὴν πύργου μετὰ πολέμιστρας, δι' ἅμυναν κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν πειρατῶν, οἱ ὅποιοι ἐλυμαίνοντο τὴν Ζάκυνθον ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας. Δὲν ἠδύναντο λοιπὸν οἱ Φιλικοὶ νὰ εὗρουν καλλίτερον ἄσυλον. Καὶ ἐκεῖ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ὁ Δ. Ρώμας καὶ ἄλλοι πατριῶται συνεκεντροῦντο καὶ παρεσκεύαζον τὸ ἐθνικὸν κίνημα τοῦ Εἰκοσιένα. Διὰ νὰ ἀπομακρύνουν δὲ πάντα περίεργον, ὁ ὅποιος θὰ τοὺς κατέδιδεν ἴσως, διέδοσαν τὴν φήμην περὶ ὑπάρξεως φαντασμάτων καὶ δαιμόνων, ἐλιθοβόλουν δὲ πάντα τολμῶντα νὰ διαβῇ ἐκεῖθεν κατὰ τὰς ὥρας κατὰ τὰς ὁποίας εὗρισκοντο ἐκεῖ συγκεντρωμένοι εἰς σύσκεψιν. Τὰ λείψανα τοῦ παλαιοῦ τούτου μεγαλείου διακρίνονται ἀκόμη καὶ σήμερον, καίτοι ὁ πύργος κατὰ πολὺ μετετράπη ἐπὶ τὸ νεωτεριστικώτερον, ἀπωλέσας οὕτω τὴν ἀρχαϊκὴν ἐπιβλητικότητά τὴν ὁποίαν διетήρει ὅτε διέμενεν ἐκεῖ ὁ Σολωμός. Ἐν τούτοις ἡ ἐκεῖ διαμονὴ καὶ σήμερον ἀκόμη διατηρεῖ ὅλην τὴν γοητείαν τὴν ὁποίαν τῆς προσδίδει ἡ γύρω ὥραία φύσις. Νερὰ κρυστάλλινα, λουλούδια μυριόχρωμα μέσα εἰς μίαν γόνιμον πρασινάδα, ὀρίζων διανυγῆς, θάλασσα ὀλογάλανη μετὰ ἀδαμαγτίνους μαρμαρυγὰς, ὅλα καὶ σήμερον ἀκόμη εἶνε ὅπως καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἓνα πρῶτ' ὁ Σολωμός, μεθυσθεὶς ἀπὸ τὴν γοητείαν τῆς φύσεως, αὐτοσχεδίασεν ἐκεῖ μπροστὰ ἀπὸ τὴν θάλασσαν :

Δὲν ἀκούεται οὔτε κῦμα
εἰς τὴν ἔρημην ἀκρογιαλιά,
λὲς κ' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
μέσ τῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.

Διὰ τὴν ἔπαυλιν Δομενεγίνη καὶ τὴν «βρύσην τοῦ Νταβία», ἡ ὁποία

εὐρίσκετο ἐκεῖ πλησίον, ἔγραψεν ὁ Σολωμός διάφορα ἰταλικά ποιήματα δημοσιευμένα. Δύο ἀκόμη ἀνέκδοτα καταχωροῦμεν κατωτέρω. (ἀριθ. 14 καὶ 15) Ἐπίσης ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους του περιπάτους—διότι ὁ Σολωμός ἦτο μανιώδης πεζοπόρος—ἦτο ἡ ἀνάβασίς του ἐπὶ τοῦ ὄρους Σκοπός, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται τὸ Ἄργαση. Κρατῶν βιβλίον εἰς τὸ χέρι, ἀνήρχετο τὸ κουραστικὸν ἀπότομον μονοπάτι μέχρι τῆς κορυφῆς, ὅπου εὐρίσκεται μοναστήρι, διατηρούμενον λαμπρῶς τότε. Καὶ ἐκεῖ ὁ ποιητὴς διήρχετο ὁλόκληρον τὴν ἡμέραν. Εἰς διάφορα ποιήματά του ἔχει ὑμνήσῃ τὸ ὄρος αὐτό, ὅπου κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος. Ὑπάρχει καὶ ἐν ἀνέκδοτον Σονέττον «πρὸς τὴν Ζάκυνθον» τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν (ἀρ. 16).

Τὸ τρίτον τῶν ἐρημητηρίων τοῦ ποιητοῦ ἦτο πρὸς νότον τῆς πόλεως, εἰς τὸ τέρμα αὐτῆς. Εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο ὑπῆρχεν ἐκκλησία μὲ ἓνα ὠραῖον γύρω περιβόλι καὶ πελωρίαν κληματαριάν. Τὸ καλοκαῖρι, μὲ τὴν μεγάλην ζέστην, ὅσάκις εὐρίσκετο εἰς τὴν πόλιν ὁ Σολωμός συνείθιζε νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ τὸ πρωῒ, νὰ πηγαίνει εἰς τὸ περιβόλι τῆς Ἀγίας Τριάδας στὴ Λαγκαάδα, ὅπως ὀνομάζεται καὶ τώρα ἀκόμη, καὶ νὰ διέρχεται διαβάζων καὶ γράφων, μέσα εἰς τὴν δροσιὰν τῆς λαγκαδιᾶς, τριγυρισμένος ἀπὸ ροδωνιάς καὶ νανουριζόμενος ἀπὸ τὸ κελάδισμα τῶν ἀπείρων πουλιῶν.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τὴν εὐρισκομένην πρὸ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς ἐτελεῖτο κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς μεγάλη ἐτησία πανήγυρις, εἰς τὴν ὁποίαν μετεῖχον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ Ἀγγλοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπάλληλοι. Ἐν τῶν περιεργότερων θεαμάτων ἦτο ἡ «Ρόδα», ἥτοι πελώριος τροχός, γύρω ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἦσαν κρεμασμένα καθίσματα εἰς τρόπον ὥστε τὸ γύρισμα τοῦ τροχοῦ νὰ μὴ ταράσῃ τὴν ἰσορροπίαν τῶν ἐν αὐτοῖς καθημένων. Κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Ἀγίας Τριάδος ὁ Σολωμός, ὅπως διηγεῖτο ὁ ἀδελφός του εἰς τὴν σύζυγόν του, συνείθιζε νὰ ἐμφανίζεται μετὰ τὸ μεσημέρι εἰς τὴν Πλατεῖαν. Ἀμέσως τὸν περιεστοίχιζον ὅλα τὰ παιδιὰ, καὶ ἐκεῖνος γελαστὸς ἐμοίραζε εἰς καθένα ἀνὰ μίαν Ἀγγλικὴν Κορώναν διὰ νὰ πάρουν γλυκὰ καὶ νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν Ρόδαν. Καὶ ὁ ποιητὴς διήρχετο ἐκεῖ τὸ ἀπόγευμα του, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ παιδιὰ, διασκεδάζων καὶ εὐθυμος.

Κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας ἠρέσκετο νὰ ἀποσύρεται κάτω ἀπὸ τὴν κλη-

ματαριὰν καὶ ἀκουμβημένος εἰς ἓνα μαρμάρινον τραπέζι, τὸ ὁποῖον σώζεται μέχρι σήμερον, νὰ διαβάζῃ καὶ γράφῃ. Κάποτε, ὅπως ἐβεβαίωνεν ὁ ἀδελφός του, ἐλησιμονεῖτο εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην καὶ, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἀστειευόμενος, «ἤρχοντο τὸ πρῶτ' τὰ χελιδόνια γιὰ νὰ τὸν εἰδοποιήσουν ὅτι ἐξημέρωσε». Τότε, ἀτενίζων τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον, ἔγραφε κανὲν ποίημα αὐτοσχέδιον καὶ ἐκεῖθεν κατηυθύνετο εἰς τὸ σπῆτί του, ὅπου συνείθιζε νὰ κοιμᾶται τουλάχιστον ἕως τὸ μεσημέρι. Ἀπὸ τὰ ποιήματα ποῦ ἔγραψεν ἐκεῖ σώζονται ἀνέκδοτα τρία, ἐξ ὧν δύο : «Εἰς τὸ Ρόδον» καὶ ἓν πρὸς τὸν φίλον του Γεώργιον Δὲ Ρώσσην. (ἀρ. 17—19). Πιθανώτατα ἐκεῖ ἔγραψε καὶ τὸν «Ὑμνον εἰς τὴν Ζωὴν» (ἀρ. 20) γοητευμένος ἀπὸ τὴν μαγείαν τῆς φύσεως.

*
* *

Ψυχὴ κατ' ἐξοχὴν φιλελευθέρα, ὁ Σολωμὸς δὲν ἠνείχετο κανένα τύραννον καὶ ἐξηγείρετο κατὰ πάσης βιαιότητος. Διὰ τοῦτο συνεπάθει ζωηρῶς τὸν Πάπαν Πῖον Ζ', τὸν ὁποῖον ὁ Μέγας Ναπολέων ἐβασάνισε καὶ ἐταπείνωσε παντοειδῶς. Μόλις λοιπὸν ἔμαθε τὸν θάνατόν του, τὴν 22 Αὐγούστου 1823, ὁ Σολωμὸς ἔγραψε δύο Σονέττα, τὸ ἓν τῶν ὁποίων ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Δὲ Βιάζης εἰς τὰ «Ἀπαντα» τὸ δὲ ἄλλο ἀνέκδοτον δημοσιεύεται ἐδῶ (ἀριθ. 21).

Ἐπίσης μία ἄλλη ἀδικία ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν τοῦ ποιητοῦ καὶ ἔκρουσε τὴν λύραν του. Τὴν 19 Μαΐου 1821 ἀφίκετο εἰς Ζάκυνθον, προερχόμενον ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἑλληνικὸν ἱστιοφόρον. Ὁ πλοίαρχος ἀποβιβάσθεις, εἰς τοὺς ἐρωτῶντας διὰ πολεμικὰς εἰδήσεις ἀπήντησεν ἀστειευόμενος : « Δὲν τὰ ξέρετε ; Ἐπῆραμε τὴν Πόλιν ! » Ἡ εἶδησις ἀστραπιαίως διεδόθη μεταξὺ τῶν Ζακυνθίων, οἱ ὅποιοι πανηγυρίζοντες ὠργάνωσαν κολοσσιαίαν διαδήλωσιν. Ὁ καθολικὸς ἐπίσκοπος καὶ ἐνθουσιώδης φιλέλλην Λουδοβίκος Σκάκοτς, ἐνθουσιασθεὶς διὰ τὴν νίκην, ἤνοιξε τὸν καθολικὸν μητροπολιτικὸν ναὸν καὶ ἐτέλεσε δοξολογίαν. Ἡ Ἀγγλικὴ ἐξουσία τῶν Ἰονίων νήσων ἐξεμάνη καὶ ὁ Ἀρμοστής ἐνήργησε διπλωματικῶς εἰς τὸ Βατικανὸν ὅπως ἀπομακρυνθῇ τῆς Ἐπτανήσου ὁ ἐπίσκοπος οὗτος. Τὸ Βατικανὸν ἠναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν διπλωματικὴν πίεσιν τῆς Ἀγγλίας· εὔρε δὲ εὐσχημον λύσιν διὰ τῆς προαγωγῆς αὐτοῦ εἰς ἀρχιεπίσκοπον καὶ τῆς μεταθέσεώς του εἰς ἀνωτέραν Ἑδραν. Ἀλλ' ὁ Ζακύνθιος λαὸς ἀντελήφθη τὸ διπλωματικὸ αὐτὸ παιγνίδι, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει ἠθικὴν τιμωρίαν διὰ τὸν ἱποτικὸν ἐπίσκοπον, καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεώς του τὸν προέπεμψεν ὁλόκληρος μέχρι τοῦ πλοίου, ὁ

διάσματος τούτου με τὸ κείμενον τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων». Ὅλοκληρα τμήματα, φράσεις πλεῖσται, ἰδέαι οὐκ ὀλίγαι μεταφέρονται ἀπὸ τὸ ἔργον αὐτὸ, τὸ ὁποῖον ἐγράφη κατὰ τὸ 1826—27, εἰς τοὺς «Ἐλευθέρους Πολιορκημένους», γραφέντας μετὰ πολλὰ ἔτη καὶ εἰς ἡλικίαν τοῦ ποιητοῦ πολὺν ὠριμοτέραν. Ἄλλ' ἡ μελέτη τοῦ ζητήματος τούτου θὰ μᾶς παρέσυρε μακράν, ἡμεῖς δὲ σκοποῦμεν νὰ δώσωμεν μόνον τὰς ἀπαραιτήτους ἐξηγήσεις τὰς διαφωτιζούσας τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἔργου, ἀφήνοντες εἰς ἄλλους τὴν λεπτομερεῖ ἁνάλυσιν καὶ ἐξερεύνησιν αὐτοῦ.

Ἐπεξηγήσεις

Τὰ ἐντὸς ἀγκυλῶν εἶνε ἑλληνικὴ μετάφρασις, γενομένη παρ' ἡμῶν, τῶν φράσεων τὰς ὁποίας ὁ ποιητὴς ἔχει γράψει ἰταλιστί. Ἐγένοντο δὲ εἰς τὴν δημοτικὴν διὰ νὰ ἑναρμονίζεται πρὸς τὴν γλῶσσαν τοῦ Σολωμοῦ.

Οἱ ἀστερίσκοι παραπέμπουν εἰς τὰς διαγραφὰς τὰς γενομένας εἰς τὸ κείμενον ἢ τὰ σημειώματα ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, τεθείσας δὲ εἰς τὰς ὑποσημειώσεις.

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἐπεξηγηματικὰς σημειώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν παρ' ἡμῶν.

Ἐκάστη σελὶς τοῦ χειρογράφου εἶνε χωρισμένη εἰς δύο μέρη: τὸ ἓν περιέχει τὸ κείμενον τὸ δὲ ἄλλο τὰ σημειώματα καὶ τὰς σκέψεις τοῦ ποιητοῦ. Ἐπειδὴ τυπογραφικῶς θὰ ἦτο ἀκαλαίσθητος ἡ πανομοιότυπος πρὸς τὸ αὐτόγραφον τοποθέτησις, διὰ τοῦτο τὰ σημειώματα ἐχωρίσθησαν, τοποθετηθέντα εἰς τὴν ἀπέναντι τοῦ κειμένου σελίδα. Τὴν ἀκριβῆ δὲ καὶ ἀντίστοιχον θέσιν τοῦ κειμένου καὶ τῶν σημειωμάτων ἐν τοῖς χειρογράφοις δεικνύουσιν οἱ λατινικοὶ ἀριθμοί.

Bada bene il carattere dell' Ἱερομόναχο, in tutte le circostanze conseguente. Guarda se torna che pizzichi del beffardo e che la beffa sia sotto un'aria di quiete.—[Πρόσεχε καλὰ τὸ χαρακτῆρα τοῦ Ἱερομόναχου, σ' ὅλες τὰς περιστάσεις συνεπῆ. Κύτταξε ἂν πῆγαινει καλὰ νὰ γέρνει μᾶλλον στὸ περιγελαστικό, καὶ τὸ περιγέλασμα νὰ εἶνε κάτω ἀπὸ ἓνα ὕφος γαλήνης].

Il nano bisogna farlo apparire nel principio del Componimento, nel Mezzo, nella fine. Nel principio s'arrampica su per lo pozzo, esce e giganteggia fino alle nubi, stendendo all'Oriente e all'Occidente le ugne, come se il mondo fosse sua preda. E nel mezzo στριφογυρίζει τὸ κέρατο, come si fa dei mustacchi. Nella fine si trova sotto l'Impicata e. t. c.—[Ὁ Νάνος πρέπει νὰ παρουσιασθῇ στὴν ἀρχὴ τῆς Σύνθεσης, εἰς τὸ Μέσο, εἰς τὸ τέλος. Στὴν ἀρχὴ σκαλώνει πάνω ἀπὸ τὸ πηγάδι, βγαίνει καὶ γιγαντοῦται ἕως τὰ σύννεφα, ἀπλώνοντας στὴν Ἀνατολὴ καὶ Δύση τὰ νύχια, σὰν νὰ ἦταν ὁ κόσμος λεία του. Καὶ εἰς τὸ μέσο στριφογυρίζει τὸ κέρατο, ὅπως κάνουμε μὲ τὰ μουστάκια. Εἰς τὸ τέλος βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὴν κρεμασμένη κ. τ. λ.].

Pensa alla figura e al carattere del Nano, sempre conseguente.—[Συλλογίσου τὴ μορφή καὶ τὸ χαρακτῆρα τοῦ Νάνου πάντα συνεπῆς].

Pensa: nell'atto del battere le tre dita inquiete στὸ φιλιατρὸ esce fuori il nano; non era punto bagnato.—[Σκέψου: ἐνῶ χτυπάει τὰ τρία δάχτυλα ἀνήσυχος στὸ φιλιατρό, βγαίνει ὅξω ὁ Νάνος. Δὲν ἦταν διόλου βρεμμένος].

δὲ Σολωμὸς αὐτοσχεδίασεν ἐν Σονέττῳ (ἀρ. 22), μὲ τὸν τίτλον : «Ἀπο-
χαιρετισμός».

* *

Τὰ κατωτέρω Σονέττα εἶχε στείλῃ πρὸς τὸν Πολυλᾶν ὁ Ζακύνθιος ποιητὴς καὶ φίλος τοῦ Σολωμοῦ Ἀντώνιος Μάτεσης, τοῦ ὁποίου τὰ «Ἄπαντα» ἐξέδωκεν ὁ κ. Δὲ Βιάζης (Ζάκυνθος 1881) εἰς τετράδιον τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν δωρηθέντων ὑπὸ τῆς Α. Σορδίνα εἰς τὴν Μασσωνίαν Ζακύνθου, καὶ ἔφερεν ἐπιγραφὴν : «Versi giovanili del co. Dionisio Solomos (copia di un manoscritto, non autografo, mandatomì in gennaio 1859 dal sr. Matessi di Zante.»)

Τὸ τετράδιον τοῦτο δὲν εὐρίσκεται πλέον μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῶν σωζομένων εἰς τὴν Μασσωνίαν. Εὐτυχῶς ὅμως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δωρεᾶς εἶχε λάβῃ ἀντίγραφον αὐτῶν ὁ κ. Δὲ Βιάζης, ὁ ὁποῖος εὐηρεστήθη νὰ μᾶς τὸ παραχωρήσῃ.

Ὁ Μάτεσης ἦτο ἐκ τῶν συγχρόνων καὶ φίλων τοῦ Σολωμοῦ, μετέχων τῶν ἐσπερινῶν συναναστροφῶν καὶ τῶν φιλολογικῶν ἐσπερίδων εἰς τὰς ὁποίας, ὡς εἶδομεν, ἐπρωτοστάτει ὁ Σολωμὸς καὶ κατὰ τὰς ὁποίας ὁ μὲν Σ. Τρικoupης ἀπήγγελεν ᾠσματα πατριωτικά ὁ δὲ Σολωμὸς ἀνεγίνωσκε διὰ πρώτην φορὰν τὰ τετράστιχα τοῦ ἀθανάτου Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν. Τὰ αὐτόγραφα τῶν Σονέττων τοῦ Σολωμοῦ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, συνέλεγεν ὁ Π. Μερκάτης, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ πλεῖστον ἐγίνοντο αἱ φιλολογικαὶ αὗται ἐσπερίδες, φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Μάτεσης ἀντέγραψε μερικὰ ἀπὸ τὰ αὐτοσχέδια αὐτὰ Σονέττα καὶ εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα περιείχοντο εἰς τὸ τετράδιον τὸ ὁποῖον ἀπέστειλεν εἰς τὸν Πολυλᾶν κατὰ τὸ 1859, ὅπως ἀνωτέρω βεβαίῳ ὁ ἴδιος ὁ Πολυλᾶς, ὁ ὁποῖος τὰ ἔλαβε φαίνεται πολὺ ἄργα ὥστε νὰ μὴ προφθάσῃ νὰ τὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὸν τόμον του

Ἡ φιλία τοῦ Σολωμοῦ μὲ τὸν Μάτεσην ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν εἰς Κέρκυραν ἐγκατάστασιν τοῦ ποιητοῦ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφίαν του, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσε ὁ κ. Δὲ Βιάζης εἰς σειρὰν τόμων τοῦ περιοδικοῦ «Παναθήναια». Εἰς τὰ «Ἄπαντα» τοῦ Μάτεση δημοσιεύονται δύο Σονέττα του γραμμένα τὸ 1818 καὶ ἀφιερωμένα εἰς τὸν Σολωμόν, ἀπὸ τὰ ὁποῖα φαίνεται ἡ μεγάλη φιλία ἡ ὁποία τοὺς συνέδεε. Τὸ ἐν ἑξ αὐτῶν τελειώνει ὡς ἑξῆς : «Αὕτη ἡ σάτυρά μου δὲν σὲ πειράζει διόλου, διότι μιὰ τέτοια ἐλευθερία δίνεις στὸ φίλο σου. Ἀλλ' ὁποῖος εἶνε μέγας ποιη-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1

Ο ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΠΙΚΡΑΙΝΕΤΑΙ

1. Ἐγὼ Διονύσιος Ἱερομόναχος, ἐγκάτοικος στὸ ξωκλήσι τοῦ Π Ἀγίου Λύπιου γιὰ νὰ περιγράψω ὅτι στοχάζομαι* λέγω:
2. Ὅτι¹ ἐγύριζα ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Διονυσίου², ὅπου εἶχα πάει γιὰ νὰ μιλήσω μὲ ἓνα καλόγερο γιὰ κᾶτι ὑπόθεσες ψυχικές,
3. καὶ ἦταν ἡ ὥρα ὅπου θολόνουνε τὰ νερά, καὶ εἶχα φθάση στὰ Τρία Πηγάδια, καὶ ἦταν ἐκεῖ τριγύρου ἡ γῆ ὅλο νερά, γιατί πᾶνε ἡ γυναῖκες καὶ συχνοβγάνουνε.
4. Ἐσταμάτησα σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ Τρία Πηγάδια, καὶ ἀπιθόνοντας τὰ χέρια μου στὸ φιλιατρὸ³ τοῦ πηγαδιοῦ ἔσκυψα νὰ ἰδῶ ἂν ἦτουν πολὺ νερό.
5. Καὶ τὸ εἶδα ὥς τῇ μέσῃ σχεδὸν γιομάτο καὶ εἶπα: «Δόξα σοι ὁ Θεός!
6. «Γλυκειὰ ἡ δροσιὰ ποῦ στέρνει γιὰ τὰ σπλάχνα τοῦ ἀνθρώπου τὸ καλοκαῖρι, μεγάλα τὰ ἔργα καὶ μεγάλη ἡ ἀφχαριστία τοῦ Π ἁνθρώπου.
7. «Καὶ οἱ δίκαιοι, κατὰ τὴν θεία Γραφή, πόσοι εἶνε;» Καὶ συλλογίζοντας αὐτὸ ἐπέσανε τὰ μάτια μου* στὰ χέρια μου ὅπου ἦτανε ἀπιθωμένα στὸ φιλιατρό.

1. Εἰς τὴν Ζακυνθίαν διάλεκτον τὸ «ὅτι» σημαίνει «ἐνῶ».—2. Ἐννοεῖ τὴν ἐν Ζακύνθῳ μονήν, ὅπου καὶ ἡ ἐκκλησία μὲ τὸ λείψανον τοῦ Ἀγίου Διονυσίου.—3. «Φι-
λιατρὸ» λέγεται εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ πέτρινον περιτοίχισμα τοῦ πηγαδιοῦ.

1* ἦτα. 7* ἐπαῖξαν τὰ χέρια μου.

τῆς εἶνε καὶ μέγας τρελλός». Μεταξὺ δὲ τῶν σατυρικῶν συνθέσεων τοῦ τόμου τοῦ Μάτεση περιέχεται καὶ μία σάτυρα ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἡ Ἀνάγνωσις τοῦ Passio», σημαντικωτάτη διὰ τὴν ζωὴν καὶ ἀνεκδοτολογίαν τοῦ Σολωμοῦ. Ἐν αὐτῇ διάφοροι λόγιοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Σ. Τρικούπης, προσωρινῶς παραμένων τότε εἰς Ζάκυνθον, ὁ ἱατρὸς Ταγιαπιέρας, ὁ ἴδιος ὁ Μάτεσης καὶ ἄλλοι, ἦσαν μαζεμένοι εἰς τὸ σπῆτι τῆς μητέρας τοῦ Σολωμοῦ, (εἰς τὸ «Καντοῦνι τῆς Παληᾶς Βρύσης», ὅπου ἔμενον ἐκείνη μετὰ τὸν δευτέρου γάμου της μετὰ τὸν Ἑμ. Λεονταράκη), ὅπου ὁ ἀστείος λόγιος καὶ ἱατρὸς Ροΐδης, τὸν ὁποῖον ἀπαθανάτισεν ὁ Σολωμὸς μετὰ τὰς σάτυρας του, ἐπρόκειτο γὰρ διαβάσῃ ἓν ἐπικὸν ποίημά του διὰ τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν σάτυραν αὐτὴν δίδεται μία εἰκὼν τοῦ ἀστέιου μέρους τῶν συναναστροφῶν αὐτῶν. Περὶ Ροΐδου ὅμως καὶ τῶν κατ' αὐτοῦ Σατυρῶν τοῦ Σολωμοῦ γίνεται λόγος ἀλλοῦ τοῦ βιβλίου τούτου, ὅπου καὶ δημοσιεύεται ἀνέκδοτος σάτυρα τοῦ Σολωμοῦ.

* *

Τὸ σημείωμα αὐτὸ κατ' ἀνάγκην ἐγένετο μακρόν, διότι ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ἀναπτυχθοῦν μερικαὶ λεπτομέρειαι διαφωτιστικαὶ τοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κατανοηθοῦν τελείως τὰ Σονέττα. Παρεθέσαμεν δὲ καὶ περὶ τὴν ἐλληνικὴν μετάφρασιν τούτων πρὸς διευκόλυνσιν ἐκείνων οἵτινες δὲν γνωρίζουν τὴν ἰταλικήν. Ἡ μετάφρασίς μας μίαν μόνην ἀρετὴν ἔχει, ὅτι ἀποδίδει πιστότατα καὶ αὐτολεξεῖ τὸ κείμενον καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ πρωτοτύπου. Ἄς εὐχηθῶμεν ὅτι θὰ εὐρεθοῦν ἄλλοι νὰ συμπληρῶσιν τὸ ἔργον τοῦ Γ. Καλοσγούρου, μεταφράζοντες καὶ τὰ ἀνέκδοτα αὐτὰ ἰταλικά ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα τὰ δημοσιευθέντα εἰς τὸν τόμον τοῦ Στράνη καὶ μὴ μεταφρασθέντα ἀκόμη ἐμμέτρως εἰς τὴν ἐλληνικήν.

LA RELIGIONE

Chi è costei, da cui mi sento tangere
il cuore e i sensi miei tutti si beano?
Questa è Religione, che, nell' oceano
della vita, il mortal cuor viene a sorgere.

Verso il cielo alza il dito; a porgere
dove le sue sembianze alte si teano.
E or quaggiù da mortal mano si creano
tai, che si viene miscredenza a frangere.

Il mio pensier, mirandole, non dubita
che tale esista nell' eterno volume.
Tal mi fa impressione cotesta e subita

Color che a Lei non dan credenza avvampano
abbrostoliti dall' eterno fulmine,
e nel' Averno orme di fuoco stampano.

SALMO

Tutto parla di Dio. Parla il giocondo
apparir della luna e delle stelle;
Parla l' alto fragor delle procelle;
Parla del mare il fremito profondo,

Allor che il sol tutto risveglia il mondo,
le sue parlano innumeri favelle
e di Dio dicono tante cose belle,
quante non quò mortal labbro fecondo.

Procede in sua carriera ed il dì crea,
e vivi raggi a tutto l' orbe in giro
dardeggia l' immagine dell' eterna idea.

Tutto il creato di Dio predica e sente
dal filo d' erba al celeste zaffiro.
Sol dell' uomo resta muta la mente?

Guarda se puoi introdurre la scena buffa τοῦ κοκόρου τοῦ ξύλινου τοῦ ἀρμινάλε. Esce a cavallo. I venti che si scatenano ed essa gira a più non posso. Donne ed uomini con canocchiali che vedono e non credono.—[Κύττα¹ ἂν μπορεῖς νὰ βάλης μέσα τὴν κωμικὴ σκηνὴ τοῦ κοκόρου τοῦ ξύλινου τοῦ ἀρμινάλε². Βγαίνει καβάλα. Οἱ ἀνέμοι ποῦ ξεσποῦνε, καὶ ἐκείνη γυρίζει μὲ τὴ μεγάλη λείτερη γρηγοράδα³. Γυναῖκες κι' ἄνδρες μὲ τηλεσκόπια, ποῦ βλέπουν καὶ δὲν πιστεύουν].

II γιὰ δέησες γιὰ τὸ Ἔθνος ποῦ πολεμάει

Mettere il ritratto in bocca de Diavolo. E farlo apparire in aria ironica, come colui che pensa a quanto* accadrà per opera sua.—[Νὰ βάλω τὴν εἰκόνα στὸ στόμα τοῦ διαόλου. Καὶ νὰ τὴν κάνω νὰ φανῇ μὲ ὕφος εἰρωνικὸ, ὅπως ἐκεῖνος ποῦ συλλογίζεται ἐκεῖνο ποῦ θὰ συμβῇ ἐξ αἰτίας του].

Καὶ καθὼς κάνει ὁ ἄνθρωπος ποῦ στρίφει τὸ μουστάκι του pensando a cosa che è certo che riuscirà così.—[Καὶ καθὼς κάνει ὁ ἄνθρωπος ποῦ στρίφει τὸ μουστάκι του, συλλογιζόμενος πράγμα ποῦ θὰ ἐπιτύχῃ].

1.—Ὅλαι αἱ παρατηρήσεις τοῦ Σχεδίσματος, ποῦ σημειώνει ὁ ποιητὴς ὅπως ἐνθυμηθῇ καὶ γράφει διαφόρους σκηνάς, ἀπευθύνονται πρὸς τρίτον πρόσωπον, κατὰ τὴν ἰταλικὴν συνήθειαν, ἐνῶ πράγματι γράφονται δι' ἰδικὴν του καθοδήγησιν. 2.—Ἀρμινάλες ἢ καὶ ἀναμινάλες λέγεται εἰς τὴν Ζάκυνθον ὁ ἐν σχήματι μικροῦ οἰκίσκου εὐρισκόμενος ἐπὶ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν τῆς Ἑπτανήσου μικρὸς φεγγίτης, δίδων φῶς εἰς τὴν σοφίταν καὶ χρησιμεύων εἰς τὴν ἄνοδον τῶν τεχνητῶν διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῆς στέγης. Ἐπὶ τὸ ἰταλικὸν *luminale*. 3.—Αἱ τρεῖς ἀνωτέρω φράσεις εἶνε ἀτελεῖς καὶ ἐγράφησαν ἀπὸ τὸν συγγραφεὰ συγκεκριμέναι, διὰ νὰ τοῦ ἐνθυμίσουν ἴσως μερικὰ ἐπεισόδια, τὰ ὅποια ἐσυλλογίζετο νὰ παρεμβάλῃ. Αὐτὸ συναντᾶται συχνά εἰς τὰ διάφορα ἔργα τοῦ Σολωμοῦ.

* succed:à = συμβῇ

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ

Ποῖα εἶνε αὐτὴ ποῦ αἰσθάνομαι νὰ μοῦ ἐγγίξῃ
τὴν καρδιὰ καὶ νὰ μοῦ ἀναγαλιάξῃ ὅλες τῆς αἰσθήσεις;
Εἶν' ἡ Θρησκεία, ποῦ μέσ' τὸν Ὁκεανὸ
τῆς ζωῆς, ἔρχεται τὴ θνητὴ καρδιὰ ν' ἀνυψώσῃ.

Στὸν οὐρανὸ τὸ δάκτυλο σηκώνει γιὰ νὰ δείξῃ
ὅπου ἡ μορφὴ τῆς ψηλὰ κρατιέται.
Καὶ τώρα ἐδῶ κάτω ἀπὸ θνητὸ χέρι γίνονται
τέτοια, ποῦ ἡ ἀπιστία νὰ συντρίβεται.

Ἡ σκέψη μου, ἀγνατεύοντάς τὰ, δὲν ἀμφιβάλλει
πῶς μὲς τὸν αἰώνιον ὄγκο ὑπάρχει Ἐκείνη.
Τέτοια μοῦ κάνει ἐντύπωση Αὐτὴ κι ἀμέσως.

Ὅσοι δὲν δίδουν σ' Αὐτὴν πίστη, φλογίζονται
καμμένοι ἀπ' τὸ αἰώνιο ἀστροπελέκι,
καὶ στὴν Κόλαση ἔχγῃ φωτιᾶς ἀποτυπώνουν.

ΨΑΛΜΟΣ

Ὅλα μιλοῦν γιὰ τὸ Θεό. Μιλεῖ ἡ γελαστὴ ἐμφάνιση
τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τῶν ἄστρων,
μιλεῖ τὸ δυνατὸ μούγκρισμα τῶν καταιγίδων,
μιλεῖ τῆς θάλασσας τὸ βαθεῖο ἀνατρίχιασμα.

Ὅταν ὁ ἥλιος ξυπνᾷ ὅλον τὸν κόσμον,
μιλοῦν ἡ ἀμέτρητες φωνές του
καὶ γιὰ τὸ Θεὸ λένε τόσα ὠραῖα πράγματα
ὅσα δὲν μπορεῖ θνητὸ γόνιμο ἄχεϊλι.

Προχωρεῖ στὸ ἔργο του καὶ τὴν ἡμέρα φκιάνει
καὶ ζωηρὲς φλόγες σ' ὅλη τὴ πλάση γύρω
ἀχτινοβολεῖ ἡ εἰκόνα τῆς αἰώνιας Ἰδέας.

Ὅλη ἡ Δημιουργία τὸ Θεὸ παρακαλεῖ κι' αἰσθάνεται
ἀπὸ τοῦ χορταριοῦ τὸ φυλλαράκι ἕως τὸ οὐράνιο ζαφεῖρι.
Μόνον, τοῦ ἀνθρώπου ἄφωνος μένει ὁ νοῦς;

...ὡς ἤρθανε βαβδίζοντας σιμώτερά μᾶς.

L' ASSUNZIONE DI MARIA VERGINE

Era l' ora in cui l' occhio uman competere
non può col sonno e i sensi lo delibano,
quando voce sentia che, al suon di cetere
—Vieni, Donna, dicea, vieni dal Libano

«Vieni!» il cielo tutto quanto udii ripetere
in suon che i versi miei non fia che scribano.
E le strade s' empiano tutte dell' etere
di viva luce e di odoroso olibano,

Quando apparve improvviso un Sol, fra gli angeli,
e i bracci alto spingea discuotendoli,
che amor delle bellezze eterne tangeali.

Ahi! perche sparve il sogno e questi labili
Sensi riverenti stanno fra i celicoli?
Son giù tra il vizio e la virtude istabile!

DAL "CANTICO DEI CANTICI,"

Deh! venite a guardar la mia diletta,
Che come il giglio appar della convalle,
a cui solo accarezza ala d' aurette,
che non sibila mai fuor della valle.

La dovizia del crine era negletta
per lo candore delle eburnee spalle.
Ve', dorme, ne' sogni suoi prottetta
da pergola, che niega al sole il calle.

Vi scongiuro, o di Sion figli amorosi,
per li cervi dei campi, a voi dilette,
lasciatela in fin che si riposi.

I passi vostri risvegliar la ponno.
Tacciano intorno e l' onde e i zeffiretti
che possono turbar il suo bel sonno.

Η ΑΝΑΛΗΨΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ήταν ἡ ὥρα ποῦ τ' ἀνθρώπινο μάτι νὰ παλέψῃ
δὲν ἡμπορεῖ μὲ τὸν ὕπνο κι' ἡ αἰσθήσεις τὸ κράζουν,
ὅταν ἄκουσα φωνή, ποῦ συντροφευμένη ἀπὸ λύρας ἤχο :
— "Ἐλα, Γυναῖκα, ἔλεγε, ἔλα ἀπ' τὸ Λίβανο !

— "Ἐλα ! τὸν οὐρανὸ ὁλόκληρο νὰ ξαναλέῃ ἄκουσα
σὲ ἤχο ποῦ οἱ στίχοι μου δὲν ἔχουν δύναμη νὰ ἐκφράσουν
Κι' οἱ δρόμοι ὅλοι ἐγέμιζαν ἀπ' τὸν αἰθέρα
τοῦ ζωηροῦ φωτὸς καὶ τοῦ μοσχοβολισμένου λιβανιοῦ,

"Ὅταν ξαφνικὰ παρουσιάσθῃ ἓνας "Ἡλιος, ἀνάμεσα στοὺς ἀγγέλους
καὶ ψηλὰ ἔσπρωχνε, κινῶντας, τὰ μπράτσα
ποῦ ἡ ἀγάπη τῶν αἰωνίων ὁμορφιῶν τοῦ ἔγγιζε.

"Αχ ! γιατί χάθηκε τὸ ὄνειρο κι' αὐτὲς ἡ ἀσθενικὲς μου
ἡ αἰσθήσεις μὲ σεβασμὸ ἀνάμεσα στοὺς Οὐράνιους ;
Εἶμαι κάτω, μέσ' τὸ παράπτωμα καὶ τὴν ἄστατη ἀρετή.

ΑΠΟ ΤΟ "ΑΣΜΑ ΑΣΜΑΤΩΝ.,

"Αχ ! ἑλᾶτε νὰ κυττάχτε τὴν ἀγαπημένη μου,
ποῦ σὰν τὸ κρῖνο μοιάζει τῆς κοιλάδας
ποῦ μόνο τὸ χαϊδεύει τὸ φτεροῦγι τῆς αὔρας
ποῦ δὲν φυσᾷ ποτὲ ἔξω ἀπ' τὸν κάμπο.

Ὁ θησαυρὸς τῆς κόμης ἦταν χυμένος
πάνω στὴν ἀγνότῃ τῶν κατάλευκων ὤμων
Νά, κοιμᾶται, στὸν ὕπνο τῆς προστατευμένη
ἀπὸ κληματαριὰ ποῦ ἀρνεῖται στὸν ἥλιο τὴ διάβα.

Σᾶς ἐξορκίζω, ὦ ποθητὰ παιδιὰ τῆς Σιών,
στ' ἀλάφια τῶν κάμπων τὰ πολυαγαπημένα σας,
ἀφῆστε τὴν τέλος ν' ἀναπαυθῇ.

Τὰ βήματά σας νὰ τὴν ξυπνήσουν μποροῦνε.

"Ἄς σωπάσουν γύρω καὶ κύματα καὶ ξέφυροι ἀλαφροὶ
ποῦ μποροῦν νὰ ταράξουν τὸν ὁμορφο τῆς ὕπνο.

8. Καὶ θέλοντας νὰ μετρήσω μὲ τὰ δάχτυλα τοὺς δίκαιους, ἀσήκωσα ἀπὸ τὸ φιλιατρὸ τὸ χέρι μου τὸ ξερβί, καί, κυττῶντας τὰ δάχτυλα τοῦ δεξιοῦ, εἶπα : — «Τάχα νὰ εἶνε πολλά;»
9. Καὶ ἀρχίνησα καὶ ἐσύγκραινα τὸν ἀριθμὸ τῶν δικαίων ὁποῦ ἐγνώριζα μὲ αὐτὰ τὰ πέντε δάχτυλα, καὶ βρίσκοντας πῶς ἐτοῦτα ἐπερισεύανε, ἐλιγότεψα τὸ δάχτυλο τὸ λιανό, κρύβοντάς το ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ φιλιατρὸ καὶ στήν ἀπαλάμη μου.
10. Καὶ ἔστεκα καὶ ἐθεωροῦσα τὰ τέσσερα δάχτυλα γιὰ πολληώρα καὶ αἰσθάνθηκα μεγάλη λαχτάρα, γιὰτὶ εἶδα πῶς ἤμουν στενεμ- IV
μένος νὰ λιγοστέψω, καὶ κοντὰ στὸ λιανό μου δάχτυλο ἔβαλα τὸ σιμωτινὸ τοῦ στήν ἴδια θέση.
11. Ἐμνέσκανε τὸ λοιπὸν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ μάτια μου τὰ τρία δά-
χτυλα μοναχά, καὶ τὰ ἐχτυποῦσα ἀνήσυχα ἀπάνου στὸ φιλιατρὸ γιὰ
νὰ βοηθήσω τὸ νοῦ μου νὰ εὕρῃ κᾶνε¹ τρεῖς δίκαιους.
12. Ἀλλὰ* ἐπειδὴ ἀρχινήσανε τὰ σωθικά μου νὰ τρέμουνε σὰ τὴ
θάλασσα ποῦ δὲν ἡσυχάζει ποτέ,
13. ἀσήκωσα τὰ τρία μου ἔρμα δάχτυλα καὶ ἔκαμα τὸ σταυρό μου.
14. Ἐπειτα θέλοντας νὰ ἀριθμήσω τοὺς ἄδικους, ἔχωσα* τὸ
ἓνα χέρι μέσ' τῇ τσέπῃ τοῦ ῥάσου μου καὶ τὸ ἄλλο ἀνάμεσα στὸ
ζωνάρι μου, γιὰτὶ ἐκατάλαβα, ἀλλοίμονον! πῶς τὰ δάχτυλα δὲν
ἐχρειαζόντανε δλότελα².
15. Καὶ ὁ νοῦς μου ἐξελίσθηκε ἀπὸ τὸ μεγάλον ἀριθμό. Ὅμως V
μὲ παρηγοροῦσε τὸ νὰ βλέπω πῶς καθένas κᾶτι καλὸ εἶχε ἀπάνω
του. Καὶ ἄκουσα ἓνα γέλιο φοβερὸ μέσ τὸ πηγάδι καὶ εἶδα προβαλ-
μένα δύο κέρατα,
16. καὶ μοῦ ἤρθη στὸ νοῦ μου περσότερο ἀπὸ ὅλους αὐτοὺς ἢ γυ-
ναῖκα τῆς Ζάκυθος, ἡ ὁποία πολεμάει νὰ βλάφτῃ τοὺς ἄλλους μὲ τὴ

1. Ζακύνθιος τύπος τοῦ «κᾶν». — 2. Διότι οἱ ἁμαρτωλοὶ ἦσαν ἀναριθμητοί.

12. * Καὶ ὁ νοῦς μου ἀρχίνησε νὰ ζαλίζεται. 14 * ἔβαλα.

L' "INFERNO," DI DANTE

Spesso sorgon color dalla profonda
valle, bramando le strade superne;
ma il grand' incendio delle vampe eterne
rimugghiando li rivoive e giù li gronda.

Fa rimbombare allora la schiera immonda
d' un eco spietato delle chiostre inferne,
che più desia lasciar quelle caverne,
e il vol spingere in su, e più sprofonda.

La giustizia di Dio vibra spavento
colla spada infocata; e alle latebre,
brandeggiandola orror, porta e tormento.

Va cercando il mal seme, orror di grotte
a rimpattarsi fra le sue tenebre.

Ma lo sdegno di Dio raggia ogni notte.

SULLO STESSO ARGOMENTO

Acceso il mio pensiero si profonda
arditamente pelle vie superne,
interrogar se durerano eterne
le atroci pene che l' inferno gronda.

E tosto s' apre al mio pensier l' immonda
vista tremenda delle strade inferne
e le immense rimiro ignee caverne,
ove il mal seme umano si sprofonda,

pieno di disperato alto spavento.
Spesso del fuoco uscia dalle latebre,
sfogando in grida l' eterno tormento.

e una voce sorgea da quelle grotte,
che accresceva l' orror delle tenebre
«Sarà eterna per voi l' eterna notte!»

Η "ΚΟΛΑΣΙΣ", ΤΟΥ ΔΑΝΤΗ

Συχνὰ προβαίνουν ἐκεῖνοι ἀπὸ τῇ βαθειᾷ
κοιλάδα, ποθῶντας τοὺς ἐπάνω δρόμους,
μὰ ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ τῆς αἰώνιας φλόγας
μουγκρίζοντας τοὺς ἀναποδογυρίζει καὶ τοὺς ξαναχώνει κάτω.

Κάνει τότες τὸ βρωμερὸ ἀσκέρι ν' ἀντηχῇ
ἀπὸ ἓνα θηριώδη ἀντίλαλο τῶν λημεριῶν τῆς Κόλασης,
ὥστε ὅσο περσότερο ποθοῦν ν' ἀφήσουν αὐτὲς τῆς σπηλιᾶς
καὶ τὸ πέταγμα νὰ σπρώξουν πάνω, τόσο περσότερο βυθίζονται.

Ἡ θεία δικαιοσύνη ἀντηχεῖ τρομάρα
μὲ τῇ φλογερῇ ρομφαίᾳ καὶ στὲς λαγκαδιές,
κουνῶντας τὴν φρίκη φέρνει καὶ τρομάρα.

Ἀναζητῶντας πάει τὸν κακὸ σπόρο, τῶν σπηλιῶν φρίκη,
γιὰ νὰ κρυφθῇ μὲς τὰ σκοτάδια του,
μὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ὀργὴ ἀκτινολούζει κάθε νύκτα.

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Ὀλόθερμη ἡ σκέψη μου χώνεται
τολμηρὰ ἀνάμεσα στοὺς οὐράνιους δρόμους,
γιὰ νὰ ρωτήσῃ ἂν αἰώνια θὰ ζήσουνε
τὰ σκληρὰ βάσανα ποῦ ἡ Κόλαση ρίχνει.

Κι' ἀμέσως ἀνοίγεται στὸ νοῦ μου ἡ βρωμερὴ
φρικτὴ θεὰ τῶν δρόμων τῆς Κόλασης
καὶ τῆς ἄπειρες ξαγναντεύω φλογοβόλες σπηλιᾶς,
ὅπου ὁ κακὸς ἀνθρώπινος σπόρος βαθειὰ χώνεται,

γεμάτος ἀπὸ ἀπελπισμένη μεγάλη τρομάρα.
Συχνὰ φωτιὰ ἀπ' τὰ σπλάχνα ἐπρόβαινε,
ξεθυμαίνοντας σὲ φωνὲς τὸ αἰώνιο βασανιστήριο.

κι' ἀπ' τῆς σπηλιᾶς ἐκεῖνες μιὰ φωνὴ χυνότουν,
ποῦ αὖξαινε τὴν τρομάρα τοῦ σκοταδιοῦ:
«Αἰώνια θᾶναι γιὰ σᾶς ἡ ἀτέλειωτη νύχτα.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Καὶ ἦτανε καλοκαῖρι¹

così egli palpava la punta del suo corno σὰν ἄνθρωπος συλλογισμένος ποῦ στριφογυρίζει τὸ μουστάκι του e non sapevo il perché.— [Ἔτσι ἐκεῖνος ἔπιανε τὴν ἄκρη τοῦ κεράτου του σὰν ἄνθρωπος συλλογισμένος ποῦ στριφογυρίζει τὸ μουστάκι του καὶ δὲν ἤξερα τὸ γιατί].*

ἔσκασε ἓνα κακὸ γέλιο ποῦ μ' ἔκαμε καὶ ἀνατρίχιασα καὶ ἔγινε ἄφαντος.

E quanto² la Donna... il riso mi ricordai τοῦ θεοκο... — [Καὶ ὅταν ἡ Γυναῖκα... τὸ γέλιοι μου ἐθύμιζε τοῦ θεοκο...].

E m' alzai dalla orazione e sentii di nuovo il ridere sieso ** ma più prolungato. E m' alzai e andai dietro lo specchio καὶ εἶδα τὴ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος ποῦ ἐκρεμότουν καὶ ἐκνύμιζε καὶ δὲν ἐσύφτακα νὰ ξετάξω μὲ τὸ νοῦ μου τὸ ποῖος ἔκανε τέτοιο γέλιο, γιατί ἔπεσα ξαπλωμένος τ' ἀνάσκελα.— [Καὶ σηκώθηκα ἀπὸ τὴ δέηση κι' ἐξανάκουσα τὸ γέλιο τὸ ἴδιο ἀλλὰ περὶ ἀπλωμένο. Καὶ σηκώθηκα κι' ἐπῆγα πίσω ἀπὸ τὸν καθρέφτη καὶ εἶδα τὴ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος ποῦ ἐκρεμότουν καὶ ἐκνύμιζε καὶ δὲν ἐσύφτανα νὰ ξετάξω μὲ τὸ νοῦ μου τὸ ποῖος ἔκανε τέτοιο γέλιοι, διατὶ ἔπεσα ξαπλωμένος τ' ἀνάσκελα].³

E m'alzai di là e vidi sotto la misera una figura di Nano.—

[Καὶ σηκώθηκα ἀπὸ ἐκεῖ κι' εἶδα κάτω ἀπὸ τὴ δύστυχη μιὰ μορφὴ Νάνου].

Ἐκαθότουνα τὸ διπλοπόδι μ' ἓνα ταμπουρά στὸ χέρι ἔτοιμο νὰ τὸν ἀσημάνῃ, *** καὶ ἐστριφογύριζε τὰ μάτια του ποῦ ἔτανε μαῦρα καὶ... σὰ δύο... come fanno οι... τάχατες... caccia fuori la loro (=βγάνει ὅξω τὰ δικὰ των).

E facendo il segno della Croce tre o quattro volte rapidamente il nanotto [καὶ κάνοντας τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ τρεῖς—τέσσαρες φορές γρήγορα ὁ μικρὸς νάνος] ἔμε-

1. Ἡ παρατήρησις αὕτη πηγαίνει εἰς τὴν δευτέραν παράγραφον τοῦ κειμένου, διὰ νὰ δείξῃ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλάμβανε χώραν τὸ γεγονός.—2. Ὁλόκληρον τὸ κατωτέρω τμήμα σημειωμάτων, καθὼς καὶ ὁλόκληρον τὸ τῆς δευτέρας σελίδος ἔχει διαγραφῇ ἀπὸ τὸν ποιητὴν, δι' αὐτὸ ἐτέθη πρὸς διάκρισιν μὲ μικρὰ στοιχεῖα. Ὁλόκληρον τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὸ τέλος, ὅπως ἄλλως τε σημειώνει καὶ ὁ ποιητής, προτάσσων ὅλου τοῦ διαγεγραμμένου τμήματος τὴν λέξιν «καὶ εἰς τὸ τέλος».—3. Τὰ ἀνωτέρω ἐπαναλαμβάνει καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου.

* alla fine=εἰς τὸ τέλος ** di prima = ποῦ καὶ προτιέτρα *** καὶ ἀπὸ τὰ

SULLO STESSO ARGOMENTO

Nell' orride laggiù volte profonde,
che le giuste crear' mani superne,
la vampa atroce delle fiamme eterne,
che a Sodoma piovean, perpetua gronda.

Odi là bestemmiar la gente immonda,
odi i gridi iterar le volte inferne,
or va in alto, or si caccia nelle caverne,
ora in giro si cerchia, or si sprofonda.

Odi gridi, odi pianti, odi spavento
sorgere dallo squallor delle latebre,
ministre eterne di eterno tormento.

Uscian i matedetti dalle grotte
e avean coperto il viso di tenebre
e scritto in fronte a fuoco: «Eterna notte!»

SULO STESSO ARGOMENTO

Imagino una via più assai profonda
delle strade terrene alle superne
e sempre illuminata dalle eterne
Saette dello sdegno, che giù gronda.

Piove perpetua fiamma orrida e immonda,
che ognor rosseggiar fa quelle inferne
maledette dal ciel alte caverne.

E, animata, or va in alto or si sprofonda.

Ve' lo sdegno di Dio, pien di spavento,
che, soffiando feroce alle latebre,
va crescendo l' orror di quel tormento.

Dentro di quelle sanguinate grotte
non v' ha silenzio e sempre le tenebre
popolate di grida ha quella notte.

- γλῶσσα καὶ μὲ τὰ ἔργατα, καὶ ἦταν ἔχθρισσα θανάσιμη τοῦ ἔθνους.
17. Καὶ γυρεύοντας νὰ ἰδῶ ἐὰν μέσα σὲ αὐτὴ τὴ ψυχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναβράζει ἡ κακία τοῦ Σατανᾶ, ἂν ἔπese ποτὲ ἡ ἀπεθύμια τοῦ παραμικροῦ καλοῦ,
18. ἔπειτα ποῦ ἐστάθηκα νὰ συλλογισθῶ καλὰ, ὕψωσα* τὸ κεφάλι μου καὶ τὰ χεῖρά μου στὸν οὐρανὸ καὶ ἐφώνηξα: «Θέ μου, καταλαβαίνω πῶς γυρεύω ἓνα κλωνὶ ἁλάτι μὲς τὸ θερμό»¹.
19. Καὶ εἶδα πῶς ἐλάμπανε ἀπὸ πάνω μου ὅλα τ' ἄστρα καὶ* ἐξάνοιξα τὴν ἀλετροπόδα² ὅπου μὲ εὐφραίνει πολὺ.
20. Καὶ ἐβιάσθηκα νὰ κινήσω γιὰ τὸ ξωκλήσι τοῦ Α. Λ.³ γιὰτὶ εἶδα πῶς ἐχασομέρησα, καὶ ἤθελα νὰ φθάσω γιὰ νὰ περιγράψω τὴ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος.
21. Καὶ ἰδοὺ καμμία δωδεκαρία ψωρόσκυλα, ἠθέλανε νὰ μοῦ ἐμποδίσουνε τὸ δρόμο,
22. καὶ μὴ* θέλοντας ἐγὼ νὰ τὰ κλωτσοβολήσω, γιὰ νὰ μὴν ἐγγίξω τὴ ψώρα καὶ τὰ αἵματα ποῦχανε, ἐστοχαστήκανε πῶς τὰ σκιάζουμαι,
23. καὶ ἤρθανε βαβδίζοντας⁵ σιμώτερά μου. Ὅμως ἐγὼ ἐκαμώθηκα πῶς σκύφτω νὰ πάρω πέτρα
24. καὶ ἔφυγαν ὅλα καὶ ἐξεθύμειναν τὴ λύσσα τους τὸ ἓνα δαγκάνοντας τὸ ἄλλο.⁴
25. Ἀλλὰ ἓνας ποῦ ἐδιαφέντευε κάποια ἀπὸ τὰ ψωρόσκυλα, ἐπῆρε καὶ αὐτὸς μία πέτρα,
26. καὶ βάνοντας ὁ ἄθεος γιὰ σημάδι τὸ κεφάλι ἐμὲ*, τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἱερομόναχου, δὲν τὸ πίτυχε, γιὰτὶ ἀπὸ τὴ βία τὴ μεγάλη μὲ τὴν ὁποίαν ἐτίναξε τὴ πέτρα, ἐστραβοπάτησε καὶ ἔπese.

1. Τὸ πολὺ βραστὸ νερό.—2. Κοινῶς ὁ ἀστερισμὸς τοῦ Ὠρίωνος, ὀνομασθεὶς οὕτω λόγῳ τοῦ σχήματός του, ὁμοιάζοντος μὲ πόδα ἀρότρου.—3. Τοῦ Ἀγίου Λύτιου.—

4. Ὅλη ἡ ἄνω εἰζὼν ἔχει μακρυνὴν ἐπίδρασιν τοῦ Δάντιου.—5. Γαυγίζω.

18 * ἀσήκωσα. 19 * ἦτανε ὁ οὐρανὸς μία ἀνάστος. 22 * καταλαβ. . . . 26 * μου δέν το...

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

γάλωνε καὶ ὁ ταμπουρᾶς καὶ τοῦ ἐξεφύτρωναν τὰ κέρατα * καὶ ἐμεγάλωναν τόσο ποῦ τὸ δεξι ἐστήλωσε τὴν ἄκρη του ἀποπάνου στὰ σκέλια τῆς γυναικὸς καὶ ἐτσιτσίριζε σὰν τὸ σίδερο τὸ ἀναμμένο μὲς τὸ νερό.

Καὶ αὐτὴ ἐκαμώθηκε πῶς δὲν ἀνανογιέται, ἀλλὰ ἐγώ. . . .

.....τὴν ἀρχὴ ποῦ ἐστριφογύριζε

τὴν ἄκρη τοῦ ἰδίου κεράτου ἐκατάλαβα τὸ ἔργο τοῦ διαβόλου, ποῦ ἀπὸ τότε ἐμελετοῦσε, καὶ ἀρχίνησε τὸ τραγοῦδι καὶ τὸ συντροφεψε μὲ ταμπουρᾶ. ** Ἐκουνούσε τὸ κεφάλι του τάχα νὰ συντροφέψη τὴ μουσικὴ καὶ τὸ κορμὶ ¹ τὸ φουσκωμένο ἐσυντροφεψε ἐξ ἀνάγκης κάθε κίνημα καὶ τὸ τραγοῦδι ἔλεγε ἔτσι :

IV Εἰ m'alzai dalla Orazione e sentii fare lo stesso ridere di prima, *** μὲ τὴ διαφορὰ ποῦ ἐτοῦτο ἦτανε ἀκατάπανστο. Εἰ corsi dietro lo specchio, ma ἀλλὰ ἔπεσα σκασμένος τ' ἀνάσκελα.—[Κι' ἀσηκώθηκα ἀπὸ τὴ δέηση κι' ἄκουσα τὸ ἴδιο γέλιο ποῦ καὶ πρῶτα μὲ τὴ διαφορὰ ποῦ ἐτοῦτο. . . . καὶ ἔτρεξα πίσω ἀπὸ τὸν καθρέφτη, ἀλλὰ ἔπεσα σκασμένος τ' ἀνάσκελα].

Perchè colui che rideva—[γιατὶ ἐκεῖνος ποῦ γελοῦσε]—ἦτανε ὁ Θεοκράτος ποῦ ἦτανε χάμου τὸ διπλοπόδι καὶ ἔκανε ἐκεῖ τὸ γέλιο τὸ ἴδιο.]

Ποῦ ἦτανε κρεμασμένη.

ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀρχινήσανε τὰ

εὔρες τρόπο νὰ βάλῃς: «εἴμαστε σὰ τὴ δροσιὰ ποῦ πέφτει στὸ κάμπο καὶ ἀπέχει τὴ πέρνει ὁ ἥλιος».

Sul principio della Visione introdurre il Fantasma del Diavolo, che si fa grande come gigante fino. . . . ποῦ ἔδωσε τὰ κέρατα στὰ σύγνεφα e

¹ Ὅλο αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου.

* τόσο ποῦ ** καὶ τὸ ταμπουρᾶ μὲ τὸ κίνημα τοῦ κεφαλιοῦ ***ma più continuato=ἀλλὰ πλέον συνεχές

Ο ΣΟΛΩΜΟΣ ΝΕΚΡΟΣ
(ΣΚΙΤΣΟ ΠΡΟΣΑΛΕΝΤΗ)

27. Ἔτσι ἐγὼ ἔφθασα στὸ κελλὶ τοῦ Ἀγίου Λύπιου παρηγορημένος— συνοδευμένος— ἀπὸ ταῖς μυρωδιῶς τοῦ κάμπου, ἀπὸ τὰ γλυκότερα νερά, καὶ ἀπὸ τὸν ἀστρόβολον οὐρανό, ὁ ὁποῖος ἐφαινό-
τουνα ἀπὸ πάνου ἀπὸ τὸ κεφάλι μου μία Ἀνάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΘΟΣ

ΚΑΙ Ο ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΠΟΛΕΜΑΕΙ ΝΑ ΠΑΡΗΓΟΡΗΘΗ

1. Τὸ λοιπὸν τὸ κορμὶ τῆς γυναικὸς ἦτανε μικρὸ καὶ παρμένο¹.
2. Καὶ τὸ στῆθος σχεδὸν πάντα σημαδεμένο ἀπὸ τὲς ἀβδέλλαις ποῦ ἔβανε γιὰ νὰ ρουφήξουν τὸ τηχτικὸ² καὶ ἀπὸ κάτου ἐκρε-
μόντανε δύο βυζία ὡσὰν καπνοσακοῦλες.
3. Καὶ αὐτὸ τὸ μικρὸ κορμὶ ἐπερπατοῦσε γοργότατα καὶ οἱ
ἄρμοί της ἐφαινότανε ξεκλείδωτοι.
4. Εἶχε τὸ μοῦτρο της τὴ μορφὴ τοῦ καλαποδιοῦ καὶ ἔβλεπες
ἓνα μεγάλο μάκρο³, ἃν ἐκύτταζες ἀπὸ τὴν ἄκρη τοῦ πηγουνιοῦ
ὡς τὴν ἄκρη τοῦ κεφαλιοῦ,
5. εἰς τὴν ὁποία ἦτανε μία πλεξίδα στρογγυλοδεμένη καὶ ἀπὸ
πάνου ἓνα χτένι θεόρατο.
6. Καὶ ὁποῖος ἤθελε σιμῶση τὴν πιθαμὴ γιὰ νὰ μετρήσῃ τὴ
γυναῖκα, ἤθελε εὔρη τὸ τέταρτο τοῦ κορμιοῦ στὸ κεφάλι⁴.
7. Καὶ τὸ μάγουλο της ἐξερνοῦσε* σάγριο⁵, τὸ ὁποῖο πότε
ζωντανὸ⁶ καὶ πότε πονιδιασμένο⁷ καὶ μαραμμένο.

1. Στρεβλωμένο.—2. Φθίσιν.—3. Μῆκος.—4. Ἡ κεφαλὴ ἀπετέλει τὸ ἐν τέταρτον τοῦ σώμα-
τος.—5. Δερματικὴ ἐξανθηματικὴ νόσος, πυορροοῦσα.—6. Ὃτε ἐπυορροεῖ.—7. Ὃτε ἐξηραίνεται.

6 * πάντα.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

stendendo una mano τῆς δεξιᾶς all' Oriente, e l' altra all' Occidente, avec une grimace «ἐδῶ κάτου, εἶπε, fino che dura questa macchinetta θέλει ἔχω καὶ ἐγὼ ὁ καϋμένος νὰ παρηγορηθῶ μαμουλίζοντας.¹ Τὸ* κακό σου εἶνε τὸ καλό μου». —[Εἰς τὴν ἀρχὴ τοῦ Ὁράματος νὰ εἰσαχθῇ τὸ φάντασμα τοῦ Διαβόλου ποῦ γίνεται μεγάλο σᾶν γίγαντας ἕως ποῦ ἔδωσε τὰ κέρατα στὰ σύννεφα καὶ ἀπλώνοντας τὸ ἓνα χέρι—τὸ δεξιὸ—στὴν ἀνατολὴ καὶ τὸ ἄλλο στὴ δύση, μ' ἓνα μορφασμό: «ἐδῶ κάτου, εἶπε, ἕως ὅτου ὑπάρχει αὐτὴ ἡ μηχανοῦλα θέλει ἔχω καὶ ὁ καϋμένος νὰ παρηγορηθῶ μαμουλίζοντας. Τὸ κακό σου εἶνε τὸ καλό μου»].

Introdurlo che esce fuori del pozzo—ἀνεβαίνει ἀπάνου μὲ τὴν εὐκολία τῆς πολυποδίας—ha fatto il giro del mondo e si consola d' aver trovato l' anima per eccellenza.—[Νὰ εἰσαχθῇ ἐνῶ βγαίνει ἀπὸ τὸ πηγάδι—ἀνεβαίνει ἀπάνου μὲ τὴν εὐκολία τῆς πολυποδίας—ἔχει καμωμένο τὸ γῦρο τοῦ κόσμου καὶ παρηγοριέται γιατί εὔρηκε τὴν ψυχὴ ποῦ τοῦ ταίριαζε].

V Ε qui—[καὶ ἐδῶ] στοχάσου

Visione del Diavolo. La quale bisogna diversificarla. La prima volta potrà essere un serpentello, che esce del pozzo—poi gigantesca e appare il Diavolo.—Nel mezzo del componimento altra cosa [Pensa] In ultimo un nano.—[Ὁραμα τοῦ Διαβόλου. Τὸ ὅποιο πρέπει νὰ γίνῃ ποικίλο. Τὴν πρώτη φορὰ μπορεῖ νὰ εἶνε ἓνα φειδάκι ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἔπειτα γιγαντοῦται καὶ παρουσιάζεται ὁ Διάβολος. Εἰς τὸ μέσο τῆς σύνθεσης ἄλλο προᾶμμα (Σκέψου) στὸ τέλος ἓνας Νάνος].⁽¹⁾

Pensa. Al carattere dell' Ἱερομόναχο, della Donna, del Diavolo, che sieno... pensati e nelle diverse circostanze non si smentiscano e.c.c.—

1. Μασσῶντας σιγαλὰ καὶ ἀδιάκοπα.—2. Αὐτά, καθὼς καὶ τὰ παρακάτω, ἐπαναλαμβάνονται πολλάκις εἰς τὸ Σχεδιάσμα αὐτό.

* καλό μου

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Στοὺς φρικαλέους ἐκεῖ κάτω βαθειοὺς θόλους,
ποῦ ἔφκιασαν τοῦ Ὑψίστου τὰ δίκαια χέρια,
ἡ φρικτὴ φλόγα τῆς αἰώνιας φωτιᾶς,
ποῦ στὰ Σόδομα ἔβρεχε, στάζει ἀδιάκοπα.

Ἄκου ποῦ βλασφημοῦν ἐκεῖ οἱ βρωμάνθρωποι,
ἄκου τῆς φωνῆς ποῦ ἀντιλαλοῦν οἱ θόλοι τῆς Κόλασης.
Πότε ψηλὰ ἀνεβαίνουν, πότε στῆς σπηλιῆς χώνονται
πότε τριγυροῦν, πότε βυθίζονται.

Ἄκου φωνῆς καὶ κλάμματα καὶ τρόμο,
ποῦ ἀναπηδοῦν ἀπὸ τῶν λαγκαδιῶν τῇ φρίκῃ,
αἰώνιοι δημιουργοὶ ἀτέλειωτων βασάνων.

Ἐβγαιναν ἀπὸ τῆς σπηλιῆς οἱ καταραμένοι
ἔχοντας σκεπασμένο τὸ πρόσωπο μὲ σκοτάδι
καὶ στὸ μέτωπο γραμμένο πύρινα: «Αἰώνια νύκτα!».

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Φαντάζομαι ἓνα δρόμο πολὺ βαθύτερο
ἀπὸ τοὺς ἐπίγειους στοὺς οὐράνιους δρόμους
καὶ πάντα φωτισμένον ἀπ' τῆς αἰώνιας
σαῖτες τῆς ὀργῆς, ποῦ κάτω πέφτουνε.

Βρέχει ἀδιάκοπη φλόγα, φρικτὴ καὶ βρώμια,
ποῦ κάνει νὰ κοκκινίζουν τῆς Κόλασης ἐκεῖνες
ἡ οὐρανόκαταραμμένες ψηλὲς σπηλιές,
καὶ γοργὰ πότε ψηλώνει πότε βαθειὰ χώνεται.

Νὰ τοῦ Θεοῦ ἡ ὀργή, γεμάτη τρόμο,
ποῦ ἄγρια φυσῶντας στὰ λαγκάδια
τῇ φρίκῃ αὐξάνει τοῦ βασανιστήριου ἐκείνου.

Μὲς τῆς αἵματοβαμμένες ἐκεῖνες σπηλιῆς
γαλήνῃ δὲν ὑπάρχει κι' αἰώνια τὸ σκοτάδι
πλημυρισμένο ἀπὸ φωνῆς ἔχει τὴ νύκτα ἐκείνη.

8. Καὶ ἄνοιγε κάθε λίγο ἓνα μεγάλο στόμα γιὰ ν' ἀναγέλασῃ τοὺς VII ἄλλους καὶ ἔδειχνε τὰ κάτω δόντια, τὰ μπροστινά, μικρὰ*, ποῦ ἐσμίγανε μὲ τὰ ἁπάνου, ποῦτανε λευκότετα καὶ μακρῶα.
 9. Καὶ μ' ὅλον ποῦτανε νηά, οἱ μηλλίγγοι τῆς καὶ τὸ μέτωπο καὶ τὰ φρύδια καὶ ἡ κατεβασιά τῆς μύτης, γεροντίστικα.¹
 10. πάντα γεροντίστικα, ὅμως ξεχωριστὰ ὅταν ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι τῆς εἰς τὸ γρόθο τὸ δεξή, μελετῶντας τὴ πονηρία,
 11. καὶ αὐτὴ ἡ θωρηά* ἡ γεροντίστηκη ἦτανε ζωντανεμένη ἀπὸ δύο μάτια λαμπρὰ καὶ ὁλόμαυρα, καὶ τὸ ἓνα ἦτανε ὀλίγο ἀλλοιθώρικο.
 12. Καὶ ἐστριφογυρίζανε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, γυρεύοντας τὸ κακό. Καὶ τὸ βρῖσκανε καὶ ὅπου δὲν ἦτουν·
 13. Καὶ* μὲς τὰ μάτια τῆς ἄστραφτε ἓνα κάποιο τί, ποῦ σ' ἔκανε νὰ στοχασθῇς ὅτι ἡ τρελλάδα ἡ εἶνε λίγο ποῦ τὴν ἄφησε ἡ κοντεύει νὰ τὴν κιτριμίση.²
 14. Καὶ τούτῃ ἦταν ἡ κατοικιά τῆς ψυχῆς τῆς, τῆς πονηρῆς καὶ τῆς ἀμαρτωλῆς.
- VIII
15. Καὶ ἐφάνερωνε τὴν πονηριὰ καὶ μιλῶντας καὶ σιωπῶντας.
 16. Καὶ ὅταν ἐμιλοῦσε κρυφὰ γιὰ νὰ βλάψῃ τὴ φήμῃ τοῦ ἀνθρώπου³ ἔμοιαζε ἡ φωνὴ τῆς μὲ τὸ ψιθύρισμα τοῦ ψαθιοῦ, πατημένο ἀπὸ τὸ πόδι τοῦ κλέφτη.⁴

1. Ἡ φράσις εἶνε ἀτελής. Θὰ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ «ἦσαν γεροντίστικα». Ἀλλ' ὁ Σολωμός, ἀκολουθῶν τὴν ἰταλικὴν σύνταξιν, (ὅπου τοῦτο ἐπιτρέπεται), παραλείπει συχνὰ τὸ ρῆμα «εἶναι» καὶ τὰ συνώνυμά του ὁσάκις εὐκόλως ἐννοοῦνται.—2. Τὸ ρῆμα «κιτριμίζω» ἐν χρήσει ἄλλοτε ἐν Ζακύνθῳ, ἔγινε πιθανότατα ἐκ παραφθορᾶς τοῦ ρήματος «τρικυμίζω», σημαίνει δὲ «καταλαμβάνω βασανιστικῶς» καὶ λέγεται ἐπὶ τρέλλας καὶ πείνης.—3. Ἡ λέξις αὐτὴ εἶνε φοβερὰ κακογραμμμένη εἰς τὸ πρωτότυπον, ἐν τούτοις ὑποθέτω ὅτι λέγει «ἄνθρωπος».—4. Μετὰ τὴν 16 παράγραφον εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Σολωμοῦ ἔρχεται ἡ 18 παράγραφος. Πρόκειται περὶ ἀριθμητικοῦ σφάλματος, ἢ περὶ παραλείψεως μιᾶς παραγράφου; Ἡ μελέτη τοῦ χειρογράφου μᾶς πείθει ὅτι μᾶλλον περὶ τοῦ πρώτου πρόκειται.

8* καὶ σάπια. 11* ἡ κεφαλή. 13* ἓνα κίνημα.

SULLO STESSO ARGOMENTO

Vedi oceano di fuochi che fiammeggiano
e fan fracasso e mughiamenti orribili,
odi che dentro son pianti terribili,
vedi pupille che furor rosseggiano.

Quei sciagurati parole dardeggiano
bestemiando le pene alte infinibili.
Dal perpetuo gridar degli abboribili
le cave volte dell' inferno echeggiano.

L' angelo di giustizia, onde più fremano,
Sta brandeggiando in faccia ad essi e strepita
e al lampo di sua spada i visi tremano.

Spesso si spicca fiamma negropallida,
che stampa infinite ai maledetti e crepita:
«Per voi, malnati, eternità squallida»

IL GIUDIZIO FINALE

Io sento d' una tromba il suon tremendo,
che fa del suono il mondo tutto ardente
e par che gema il creato stridente,
che inghiottito egli sia dal nulla orrendo.

Io nel pensiero del terror mi accendo
e veggo immersa una gente furente
a giacersi fra il fuoco eternamente
di disperazione tutta fremendo.

Ve' schiera scelta, dell' eterna tempesta,
che vola in cielo, abbracciandosi forte
senza mirare la scena funesta.

Ah! sì, t' intendo, o Giudizio Supremo
dei regni della vita e della morte.
Tu vai parlando al mio pensiero... Io temo.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

[Συλλογίσου: Τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἱερομόναχου, τῆς γυναίκας, τοῦ Διαβόλου, νὰ εἶνε μελετημένοι καὶ στὰς διαφόρους περιστάσεις νὰ μὴ διαψεύδωνται κ.τ.λ.]

E la forma sia l'abito del vero senso profondo d'ogni cosa.—
[Καὶ ἡ φόρμα νὰ ᾔηνε τὸ ντύσιμο τῆς ἀληθινῆς βαθειᾶς σημασίας κάθε πράγματος].

Il Diavolo quelle tre volte che apparisce—in principio, nel Mezzo e nella Fine,—prenda diverse figure. Nel principio, per esempio, esca dal pozzo come serpentello—nel mezzo (Pensa) nella fine sotto la Donna un nano. Apparisca sul bel principio che esce dal pozzo che ha fatto il giro della terra, prendendo varie figure—[Ὁ Διάβολος, ἐκεῖνες τῆς τρεῖς φορές ποῦ παρουσιάζεται,—στὴν ἀρχή, στὴ μέση καὶ στὸ τέλος,—νὰ λάβῃ διαφορετικὰς μορφάς. Στὴ ἀρχή, παραδείγματος χάρη, νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ πηγάδι σὰν φειδάκι. Στὴ μέση, (Σκέψου) εἰς τὸ τέλος κάτω ἀπὸ τὴ γυναῖκα ἕνας Νάνος. Νὰ φανῇ ἀμέσως στὴν ἀρχὴ πῶς βγαίνει ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἀφοῦ ἔκαμε τὸ γῦρο τῆς γῆς, λαβαίνοντας διαφορετικὰς μορφάς].

prendendo varie figure, dell'oro, della Donna, del e t. c. (Guarda le più violenti passioni.) [πέρνοντας διάφορες μορφές, τοῦ χρυσαφιοῦ, τῆς γυναικός, τοῦ κ. τ. λ.—Κύτταξε τὰ ὀρμητικώτερα πάθη].

πέρνω τὴ μορφὴ τοῦ χρυσαφιοῦ, τῆς γυναικός, τοῦ σκήπτρου, τοῦ στίχου.

VII Qui introdurre il diavolo e nella fine. E l' Ἱερομόναχο non dica mai male. Così condurrà tutti il diavolo.—[Ἐδῶ νὰ εἰσαχθῇ ὁ Διάβολος καὶ εἰς τὸ τέλος. Καὶ ὁ Ἱερομόναχος νὰ μὴ λέῃ ποτὲ κακό. Ἐτσι θὰ ὀδηγήσῃ ὅλους ὁ Διάβολος].

IX δὲν θέλει τόσο νόημα καὶ ἔρευναι μεγάλαις,
ποῦ ἀφήνεις τὴν ὑπόθεσιν καὶ μπαίνεις σὲ τρεῖς ἄλλες

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Κύττα Ὠκεανὸ φωτιᾶς, ποῦ λαμποκοπᾷ
καὶ κάνει θόρυβο καὶ μούγκρισμα ἀπαίσιο.
Ἄκου ἐκεῖ μέσα ποῦ εἶνε θρηνοὶ τρομεροί,
κύττα μάτια ποῦ κοκκινίζουν ἀπὸ μάνιτα.

Οἱ δύστυχοι ἐκεῖνοι λόγια ρίχνουνε
βλασφημῶντας τῆς μεγάλης ἀτέλειωτες ποινές.
Ἀπὸ τὸ ἀδιάκοπο φώναγμα τῶν συχαμερῶν
ἀντιλαλοῦν ἡ θολωτὲς σπηλιὲς τῆς Κόλασης.

Ὁ ἄγγελος τῆς δικαιοσύνης, γιὰ νὰ τρομάζουν περσότερο
ἀδιάκοπα κουνεῖ τὴ ρομφαία μπροστά τους μὲ θόρυβο,
καὶ στὸ λαμποκόπημα τοῦ σπαθιοῦ του τρέμουν τὰ πρόσωπα.

Συχνὰ ξεπετιέται φλόγα μαυρόχλωμη,
ποῦ στοὺς καταραμένους σκάζοντας ἀποτυπώνει:
«Γιὰ σᾶς, ὦ κακὲς γέννες, ἡ Αἰωνιότητα ᾧς εἶνε ἄθλια».

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Ἀκούω τὸν ἦχο τὸ φρικτὸ μιᾶς σάλπιγγας
ποῦ ὅλο τὸν κόσμον ἀνάβει,
λὲς καὶ στενάζει ἡ Πλάση μουγκρίζοντας,
μήπως τὴν καταπιῇ τὸ φρικτὸ Μηδέν.

Ἐγώ, στὴ σκέψη τῆς τρομάρας ἀνάβω,
καὶ βλέπω βαθειὰ ἓνα πλῆθος μανιωμένο
νὰ κοιτεται μὲς τὴν αἰώνια φλόγα,
σπαρταρῶντας ὅλο ἀπὸ ἀπελπισία.

Βλέπω πλῆθος διαλεχτό, ποῦ ἀπ' τὴν αἰώνια καταιγίδα
πετᾷ στὸν οὐρανό, σφικταγκαλιασμένο,
χωρὶς νὰ κυττάξῃ τὴν ἀπαίσια σκηνή.

Ἄ! ναί! Σὲ καταλαβαίνω ὦ Ὑπέρτατη Κρίση
τῶν βασιλείων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου.
Ἐσὺ μιλεῖς στὸ λογισμό μου. . . ἐγὼ τρομάζω.

ἉΓΙΟΣ ἈΝΤΩΝΙΟΣ

Τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Ἁγίου Ἀντωνίου.

(Ἀπὸ τὸ βιβλίον «Zante» τοῦ ἀρχιδουκὸς Σαλβατόρ τῆς Αὐστρίας).

IL SOLE

Dell' accenno di Dio fattura grande,
ti saluto or che spunti a rai lucenti.
A te alzan fragranze fiori ridenti,
gli augelli il canto da tutte le bande.

Umano pensier tanto alto non scande
da ritrovare onde laudarti accenti,
o Sole, sguardo dei Divin portenti,
di questa scena che all' occhio si spande.

Sempre splendon lassù i tuoi raggi immensi
e sorgono per noi giorni sereni,
cacciando via dal ciel nugoli densi.

Ma se tanto splendor prende in te stanza,
potranno gli occhi argomentar terreni
quanto splende lassù la gran Possanza?

L' INCENDIO DI SODOMA

Scende un angel: di sdegno e di vendetta
furore gli rosseggia agli sguardi.
Di Sodoma alla terra il volo affretta,
presto qual vento; sembra a lui che tardi.

Già si pianta: e qualora egli saetta,
cadon uomini insiem e leopardi
e un grande incendio al piano ed alla vetta
si va appigliando al sibilar dei dardi.

Lo sdegno di Satan quel sangue beva,
beva quel sangue impuro, donde usciva
il peggior seme del peccato d' Eva.

Tutta era in fiamme la cittade ria
e l' angel contemplando si sedeva
l' orror, di cui peggiore altro non fia.

Ο ΗΛΙΟΣ

Τοῦ νεύματος τοῦ Θεοῦ δημιουργήμα μέγα,
σὲ χαιρετῶ τώρα ποῦ ἀνατέλλεις μὲ λαμπρὲς ἀκτῖνες.
Σ' ἐσένα ὑψώνουν εὐωδιές τὰ γελαστὰ λουλούδια,
τὰ πουλιὰ τὸ τραγοῦδι ἀπὸ κάθε γωνιά.

Ἀνθρώπινος νοῦς τόσο ψηλὰ δὲν ἀνεβαίνει
γιὰ νὰ εὔρη τρόπους νὰ σὲ ὑμνήσῃ,
ὦ Ἥλιε, βλέμμα τῶν θείων θαυμάτων
τῆς σκηνῆς αὐτῆς ποῦ ἀπλώνεται στὸ μάτι.

Πάντα λάμπουν ἐκεῖ ψηλὰ ἢ ἀπέραντες ἀκτῖνες σου
κι' ἀνατέλλουν γιὰ μᾶς ἡρεμες ἡμέρες,
διώχνοντας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ σύννεφα πυκνά.

Ἄλλ' ἂν τόση λαμπρότης σ' ἐσένα φωλιάζει,
θὰ μπορέσουν τ' ἀνθρώπινα μάτια νὰ συμπεράνουν
πόσο λαμποκοπᾷ ἐκεῖ ψηλὰ ἢ μεγάλη Δύναμη;

Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΩΝ ΣΟΔΟΜΩΝ

Ἐνας ἄγγελος κατεβαίνει: ὀργῆς κι' ἐκδίκησης
μανία κοκκινίζει στὰ βλέμματά του.
Στὴ γῇ τῶν Σοδόμων τὸ πέταγμα ταχύνει,
γοργὸς σὰν ἄνεμος. Τοῦ φαίνεται πῶς ἀργεῖ.

Τοποθετεῖται: καὶ σὰν ῥίχνει σαιτιῆς
πέφτουν μαζὺ ἄνθρωποι καὶ λεοπαρδάλεις
καὶ μιὰ μεγάλη πυρκαϊὰ σὲ κάμπους καὶ κορφές
ὅλο κι' ἀπλώνεται στὸ σφύριγμα τῶν βελῶν.

Τοῦ Σατανᾶ ὁ θυμὸς ἐκείνο τὸ αἷμα ἄς πιῇ,
ἄς πιῇ τὸ μολυσμένο ἐκείνο αἷμα, ἀπ' ὅπου βγήκε
ὁ χειρότερος σπόρος τῆς ἁμαρτίας τῆς Εὔας.

Ὅλη ἦτο μὲς τῆς φλόγης ἡ ἄνομη πόλη
κι' ὁ ἄγγελος καθισμένος ἐκύτταξε
τὴ φρίκη, ποῦ χειρότερη ποτὲ δὲν γίνηκε.

18. Καὶ ὅταν ἐμίλιε δυνατά, ἐφαινότουνα ἡ φωνή της ἐκείνη ὅπου κάνουν οἱ ἄνθρωποι γιὰ νὰ ἀναγελάσουν τοὺς ἄλλους.
19. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο, ὅταν ἦτουν μοναχὴ, ἐπήγαινε στὸ καθρέφτη καὶ κυττῶντας ἐγέλουσε κι' ἔκλαιε.
20. καὶ ἐθάρρυνε πῶς εἶνε ἡ ὠραιότερη ἀπ' ὅσας εἶνε στὰ Ἐφτάνησα,
21. καὶ ἦταν γιὰ νὰ χωρίζῃ ἀνδρόγυνα καὶ ἀδελφία ἐπιδέξια, σὰν τὸ Χάρο.
22. Καὶ ὅταν ἔβλεπε στὸν ὕπνο της τὸ ὠραῖο κορμὶ τῆς ἀδελφῆς της, ἐξύπναε τρομασμένη. X
23. Ὁ φόβος, τὸ μῖσος, ἡ ὑποψία, ἡ ψευτιά, τῆς ἐτραβούσανε πάντα τὰ σωθικά,
24. σὰ τὰ βρωμόπαιδα τῆς γειτονιάς τὰ βλέπεις ξεντερολυωμένα¹ καὶ λερωμένα νὰ σημαίνουν τὰ σήμαντρα τοῦ πανηγυριοῦ, καὶ βουρλίζουν τὸ κόσμο.²

Avviso al Lettore³

* L' Ἱερομόναχος Σολωμὸς** Corcirese morì *** nel 171... d' anni... στὴ XV Πλατυτέρα. Qualcuno di quei καλόγεροι che conosceva la stanza, per tradizione, me la mostrò e mi lasciò solo. Stavo girando e guardavo

1. Λέξεις ἐν χρήσει εἰς τὴν Ζάκυνθον, εἴτε ὑπὸ τὸν τύπον αὐτὸν εἴτε ὑπὸ τὸν τύπον «ξεντερολυωμένα». Ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ρήματα «ξεντερῶ=ξεσχίζω καὶ «λυώνω» καὶ σημαίνει κουρελιάρικα παιδιὰ.—2. Εἶνε γνωστὴ ἡ ἀντιπάθεια τοῦ Σολωμοῦ πρὸς τὰς κωδωνοκρουσίας.—3. Τὸ «Avviso al Lettore» καθὼς καὶ τὰ «σημειώματα» ἔχουν γραφῇ εἰς τὴν σελίδα XV τοῦ αὐτογράφου. Κατὰ τὴν γνώμην μας τὸ «Avviso al Lettore» προωρίζετο νὰ τεθῇ ὡς Πρόλογος ἐξηγητικὸς τοῦ ὅλου Σχεδιάσματος. Ἀλλὰ σεβόμενοι τὴν ἀκεραιότητα τοῦ αὐτογράφου τοῦ ποιητοῦ, τὸ δημοσιεύομεν εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἐκεῖνος τὸ ἔβαλε, καίτοι, ἐπαναλαμβάνομεν, ὁ Σολωμὸς ἦτο αἰσχυρὸς εἰς τὸ γράψιμό του καὶ ἐπέτα τὰς σκέψεις του εἰς οἰονδήποτε χαρτὶ καὶ ὅπουδήποτε, ὅπως ἀποδεικνύουν καὶ τὰ ἄλλα διασωθέντα αὐτογράφα του. Ἡ μόνη παρ' ἡμῶν γενομένη μεταβολὴ εἶνε ὅτι τὸ «Avviso al Lettore» ἐτέθη εἰς τὴν θέσιν τοῦ «κειμένου» διὰ νὰ εὐκολύνῃ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ ἔργου.

* Queste Profezie=Αὐτὰς ἡ προφητείας. ** morì=Πέθανε. *** visse=Ἐζησε.

A SAN DIONISIO

Il mio pensier m' alzò fra lo splendore
ove beati lassù stano i Divini,
e il nostro riconobbi almo Pastore
che gnidava la danza ai Serafini,
ed ogni giro che facean l' ardore
cresceva in viso ai spirti peregrini
e rispondean, vestiti di candore,
con armonico canto i cherubini.

Tutti intonavan la Pietà, che, al core
di Dionisio affoggò il dolor paterno,
facendo vincer il divino Amore.

Allor del canto si sciogliean le feste
e delle danze il giubilar eterno.
E correva a bacciarlo ogni celeste.

PER UNA FONTANA IN DAVIA

E l' onda è pura e il murmure che manda
vi invita a dissetarvi, o sitibondi.

L' onda è pura ed avvien che si circonda,
intorno intorno di fiorita banda.

Voi che a cibarvi della morta ghianda
usi eravate ai vostri deschi immondi,
venite all' onda, e fia che vi rimondi
e puritade all' anima vi spanda.

Ve' che aperto è ogni varco e siepe alcuna
non fa al pie' contrasto. Orsù, venite,
mentre che l' occidente non s' imbruna.

Serpe avvelenatrice non s' interna
giammai fra le novelle erbe fiorite;
ma ride ognor la primavera eterna.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

σπρώχνει παρόμοια ἢ μαῖμοῦ τὴ πομπερὴ μουσοῦδα¹
στὸ κάστανο ποῦ τσ' ἔρριξαν, τὸ ξεφλουδάει μ' ἀσπούδα²

συγνοχτυπάει τὰ βλέφαρα σφίγγει

X È vero che le mie gambe non ponno esser tardate dagli uomini.—[Εἶνε ἀλήθεια ὅτι τὰ πόδια μου δὲν μποροῦν νὰ ἐμποδισθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους].

ἀλλὰ ἐσὺ πνεῦμα ἔχεις πολὺ καὶ βάλε με...

καὶ θέλει τόσο νὰ ἰδῇς καὶ ἔρευνες μεγάλες
νὰ ἰδῇς ποῦ ἀφήνεις το—καὶ μπαίνεις σὲ τρεῖς ἄλλες

ξεφλουδᾷ ὅμοια ἢ μαῖμοῦ τὸ κάστανο μὲ ἀσπούδα,
γέροντας ἀπάνου του τὴ πομπερὴ μουσοῦδα

στέκουν τριγύρου καὶ κυττοῦν τὴ πομπερὴ μουσοῦδα
* μὲ λαιμαργιὰ ἀσπούδα

συγνοχτυπάει τὰ βλέφαρα σφίγγει
λαρύγγι.

χύνεται γύρου ῥίχνοντας τὸ κάστανο στὴ μέση
κι' ἀδράχνει ἀπ'... ποῦ γελοῦν, χαρτί, μανδύλι, φέσι.

σφίγγει

λαρύγγι

¹ Ἀρχινάει τὴν ὑπόθεση—che lo preme—[ποῦ σημαντικὰ τὸν ἐνδιαφέρει]
—ἀφήνει τὴν ὑπόθεση καὶ πέρνει τρεῖς ἄλλες. Ἔτσι καὶ μόμολα.

1. Ἡ ἀδιάντροπη μούρη.— 2. Μὲ βίαν.

* γέροντας.

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟ ΔΙΟΝΥΣΙΟ

Ὁ νοῦς μου μ' ἀσήκωσε μὲς τῇ λαμπράδα
ὅπου εὐτυχισμένοι ἐκεῖ ψηλὰ στέκουν οἱ Θεῖοι,
καὶ τὸν Ὑπέρτατο ἐγνώρισα Ποιμένα
ποῦ τὸ χορὸ τῶν Σεραφεῖμ ὠδηγοῦσε,
καὶ κάθε γῦρο ποῦ ἔκαναν, ἡ ζέση
αὐξαίνει στὸ πρόσωπο τῶν θαυμαστῶν πνευμάτων
κι' ἀποκρίνοντο, γτυμένα μ' ἀγνότη,
σ' ἀρμονικὸ ψαλμὸ τὰ Χερουβεῖμ.

Ὅλοι ἔψαλλαν τὸν Οἶκτο, ποῦ στὴν καρδιά
τοῦ Διονυσίου ἔπνιξε τὸν ἀδελφικὸ πόνο,
κάνοντας νὰ νικήσῃ ἡ θεία Ἀγάπη.

Τότες ξεσποῦσε τὸ πανηγῦρι τοῦ ψαλμοῦ
καὶ τῶν χορῶν τὸ αἰώνιο ἀναγάλισμα
κι' ἔτρεχε νὰ τὸν φιλήσῃ κάθε ἐπουράνιος.

ΣΤΗ ΒΡΥΣΗ ΤΟΥ ΝΤΑΒΙΑ

Γάργαρο εἶν' τὸ νερὸ καὶ τὸ μουρμούρισμα ποῦ ἀφήνει
σὰς κράζει νὰ ξεδιψᾶστε, ὦ διψασμένοι.
Καθάριο εἶν' τὸ νερὸ καὶ στέκει τριγυρισμένο
γύρω—γύρω ἀπὸ ἀνθισμένο περίζωσμα.

Σεῖς, ποῦ νὰ χορταίνετε μὲ ξεροβελανίδια
εἴχατε συνειθίσῃ στὰ βρώμικα τραπέζια σας,
ἐλᾶτε στὸ νερὸ γιὰ νὰ καθαρισθῇτε
κι' ἡ ἀγνότη στὴν ψυχὴ σας νὰ ἀπλωθῇ.

Κυτῖατε, ἀνοίχθηκε κάθε ἐμπόδιο καὶ καμμιὰ φράκτη
δὲν ἀντισκόβει τὸ βῆμα. Ἐμπρός, ἐλᾶτε,
ὅσο δὲν σκοτινιάζει ἀκόμη ἡ δύση.

Φεῖδι φαρμακερὸ ποτὲ δὲν χώνεται
μέσα στὸ νηὸ ἀνθισμένο χορτάρι,
μὰ γελᾷ πάντα ἀνοιξὴ αἰώνια.

(fare prima che un calogero abbia detto che prima di morire ha battuto tre volte il muro colla mano moribonda, del che ciascuno dava l'interpretazione secondo che gli pareva) quel muro. Volevo anch'io intuitivamente dare un'interpretazione e mi finsi per un momento d'esser lui, e mi prese la voglia d'imitare il movimento e le percosse d'un braccio che non era più. E percossi tre volte allo stesso loco. Un pezzo di muro cadde e manifestò il rotolo delle profezie, dalle qualli apparve il perchè di quel battere pria di morire.—[Ὁ Ἱερομόναχος Σολωμὸς Κερκυραῖος πέθανε στὰ 171... ἐτῶν... στὴ Πλατυτέρα. Κάποιος ἀπὸ τοὺς καλογέρους ἐκείνους ποῦ ἐγνώριζε ποῦ βρισκό-
του, ἐκ παραδόσεως, μοῦ τὸ ἔδειξε καὶ μ' ἄφηκε μονάχον. Ἐγύριζα κι' ἐκύτταζα (νὰ βάλλω πρῶτα πῶς ἓνας καλόγερος εἶπε ὅτι πρὶν νὰ πεθάνῃ ἐχτύπησε τρεῖς φορές τὸν τοῖχο μὲ τὸ ἐτοιμοθάνατο χέρι, πράγμα γιὰ τὸ ὁποῖο καθένας ἔδινε τὴν ἐξήγησιν ποῦ αὐτὸς ἐνόμιζε) ἐκεῖνο τὸν τοῖχο. Ἡ-
θελα κι' ἐγὼ ὀρμέμφута νὰ δώσω μιὰν ἐξήγησιν καὶ ὑποκρίθηκα γιὰ μία στιγμὴ πῶς ἦμουν ἐκεῖνος καὶ μ' ἔπιασε ἡ ἐπιθυμία νὰ μιμηθῶ τὴν κίνησιν καὶ τὰ χτυπήματα ἑνὸς μπράτσου ποῦ δὲν ὑπῆρχε πειὰ. Κι' ἐχτύπησα τρεῖς φορές στὴν ἴδια θέσιν. Ἐνα κομμάτι τοίχου ἔπεσε κι' ἐπαρουσίασε τὸ πακέτο τοῦ χαρτιοῦ μὲ τὰς προφητεῖες, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐξηγήθηκε ὁ λό-
γος τοῦ χτυπήματος πρὶν νὰ πεθάνῃ].

* Mentre stavo guardando quel muro mi prese voglia d'imitare le tre percosse d'una mano che non è più e contemporaneamente la speranza di trovare intuitivamente il perchè di quel battere. E m'accostai al muro ed intuitivamente prendendo... le condizioni, cioè vecchio moribondo, santo e. t. c. — [Ἐνῶ στεκόμευν κυττάζοντας ἐκεῖνο τὸν τοῖχο, μοῦ ἦλθε ἐπιθυμία νὰ μιμηθῶ τὰ τρία χτυπήματα ἑνὸς χειροῦ ποῦ δὲν ὑπάρχει πειὰ καὶ στὸν ἴδιο καιρὸ ἡ ἐλπίδα νὰ βρῶ ὀρμέμφута τὸ γιὰτὶ ἐκεῖνου τοῦ χτυπήματος. Κι' ἐσίμωσα στὸν τοῖχο, καὶ ὀρμέμφута λαμβάνοντας ...τὰς συνθήκας, δηλαδὴ γέρος ἐτοιμοθάνατος, ἅγιος κ.τ.λ.]

e percossi tre volte.—[Καὶ ἐχτύπησα τρεῖς φορές].

* Mi prese voglia=M' ἔπιασε ἐπιθυμία.

SULLO STESSO ARGOMENTO

Pelegrini augeletti che cantate
la vergine beltà di primavera,
e al lieto sussurar d' aura sincera
alleggiando d' amor vi confortate.

Or dal nido partite, ora tornate
dei dolei figli a riveder la schiera,
(d' innocenza e di pace immagin vera)
di che godon le care alme bennate.

Deh! venite a formar sovra il mio letto
il vostro nido, onde sull' alba io senta
i vostri gorgheggi molli d' affetto.

Così prego non mai vi manchi il figlio
e da lui stia lontano augel che tenta
spiegar su d' esso il dispietato artiglio

A ZANTE

Quando la notte è splendida m' inalza
il mio pensier, di gravi cure onusto,
di Scopò sulla muta aerea balza
ch' è sacro il tempio di Diana vetusto.

Quvi il desio di contemplar m' incalza
a seder sotto l' ombra di un arbusto;
ma improvviso ai bramosi occhi mi sbalza
spirto, negli atti e nel sembiante, augusto.

«Chi sei?» gli dico. Ed ei: «Tanta pittura
«di campestri color qui tien dominio,
che veggo ben quanto può far natura.

«Qui tutto il bel della natura è offerto,
si che dimentico anche l' Eliseo
Tal la bellezza alle mie ciglia ha merto.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Per l'abitudine di saltare straordinariamente di palo in frasca nell'atto anche in cui parla di cosa che lo preme.—[Λόγῳ τῆς συνήθειας νὰ μιλῇ ἀσυνάρτητα καὶ στὴν περίστασι ἀκόμη ποῦ μιλεῖ γιὰ πρᾶγμα ποῦ τὸν ἐνδιαφέρει σημαντικά].

Παρόμοια * ἡ μόμολα ὅτῃ μοσούδα accosta la zampa.—[Παρόμοια ἡ μόμολα στή... μουσούδα σιμώνει τὸ ποδάρι.

ἀφοῦ ἐπέταξε τῇ φλοῦδα

ἀπὸ τὸ κάστανο

ἢ ἀπ' ἄλλο ποῦ τὸ ἀρέσει

all'improvviso sbalza a qualcuno de' circostanti.—[ξάφνου ρίχνεται σὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς γύρω] δράχνει μανδύλι ἢ φέσι.

ἀφήνει τὴν ὑπόθεσι καὶ μπαίνει σὲ τρεῖς ἄλλαις παρόμοια μὲ τή...

καὶ * ἡ μόμολα ποῦ τὸ ἔρριξαν νὰ φάῃ
τὸ κάστανο, καὶ στέκεται καθέννας καὶ τηράει

καθέννας στέκει καὶ τηρᾷ τὴ μπομπερὴ μουσούδα
στὸ κάστανο ποῦ τὸ ἔρριξαν μ' αἰμαμαργιὰ κι' ἀσποῦδα.

γύρου* τὰ γέλοια ὁμόφωνα σκᾶνε... ὅτῃ μέση
κάνει ἕνα γῦρο ἀδράχνοντας χαρτί, μαντύλι, φέσι.†

1. Οἱ ὑπόλοιποι μέχρι τέλους τῆς σελίδος X τοῦ αὐτογράφου στοχασμοὶ εἶνε τοποθετημένοι εἰς τὴν θέσιν τοῦ «κεμένου», ἀλλὰ προφανῶς ἀνήκουν εἰς τὰ «σημειώματα».—2. Ζακυνθία λέξις, σημαίνει «μαῖμοῦ».—3. Μετὰ τὰ ἀσυνάρτητα καὶ σκελετώδη αὐτὰ σχεδιάσματα, ὁ ποιητὴς ἔχει ἀφήσει εἰς τὸ χειρόγραφόν του λευκὰς σελίδας περὶ ὧν βλέπε ὑποσημείωσιν 1 τῆς σελ. 39 τοῦ παρόντος ἔργου.

* μέ * ἔτσι. * ξάφνου

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Πουλάκια διαβατάρικα, ποῦ τραγουδάτε
τῆς ἀνοιξης τὴν παρθενικὴ ὁμορφιά
καὶ στὸ εὐθυμο ψιθύρισμα τῆς καθάριας αὔρας
φτερουγίζοντας παρηγοριέσθε μὲ ἔρωτα,

Πότε πετᾶτε ἀπ' τὴ φωλιά, πότε γυρνᾶτε
γιὰ νὰ ξαναδῆτε τῶν ἀγαπημένων σας παιδιῶν τ' ἀσκέρι,
ἀληθινὴ εἰκόνα τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς γαλήνης,
πρᾶγμα ποῦ ἀπολαβαίνουν ἡ εὐγενικὲς ἀγαπημένες ψυχές.

ὦ! Ἐλᾶτε νὰ φκιάστε πάνω ἀπ' τὸ κρεββάτι μου
τὴ φωλιά σας, γιὰ νὰ γροικῶ μὲς τὰ χαράμματα
τὰ μαλακὰ ἀπ' τὴν ἀγάπη λαρυγγισμάτά σας.

Ἔτσι παρακαλῶ ποτὲ νὰ μὴ σᾶς λείψη τὸ παιδί
καὶ μακρὰ ἀπ' αὐτὸ νὰ ἦνε τὸ ὄρνιο ποῦ γυρεύει
ν' ἀπλώσῃ ἐπάνω του τὰ σκληρὰ του νύχια.

Εἰς τὴν Ζακύνθον

Ὅταν ἡ νύκτα εἶνε λαμπρὴ μοῦ ὑψώνει
τὸ νοῦ, τὸ βαρεμένο ἀπὸ μεγάλες φροντίδες,
στοῦ Σκοποῦ τὴν ἡρεμὴ ἐναέριαν κορφή,
ὅπου εἶν' ὁ παλῆδος ἱερὸς βωμὸς τῆς Ἀρτέμιδος.

Ἐκεῖ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ρεμβασμοῦ μὲ σπρώχνει
νὰ καθήσω κάτω ἀπὸ τὸν ἴσκιον ἑνὸς χαμόδενδρου,
μὰ ξάφνου στ' ἀπληστα μάτια μου προβαίνει
ἓνα πνεῦμα σεβαστὸ στῆς πράξεις καὶ στὴν ὄψη.

«Ποῖος εἶσαι;» τοῦ λέω, Κι' ἐκεῖνο : «Τόση ζωγραφιὰ
ἀγροτικῶν χρωμάτων ἐδῶ βασιλεύει,
ὥστε νὰ καταλαβαίνω πόσα μπορεῖ νὰ κάμῃ ἡ φύσις.

Ἐδῶ ὅλο τὸ ὥραϊο τῆς φύσεως εἶνε χαρισμένο,
τόσο ὥστε λησμονῶ κι' αὐτὰ τὰ Ἠλύσια.
Τόση ἐπίδραση ἔχει στὰ μάτια μου ἡ ὁμορφιά.

La faccenda mi riuscì a maraviglia. Un pezzo di muro cadde, e mi manifestò il rotolo delle Profezie.—[Τὸ πρῶγμα μοῦ πτύχε θαυμάσια. Ἐνα κομμάτι τοίχου ἔπεσε καὶ μοῦ ξεσκέπασε τὸ πακέτο μὲ τις προφητείας.]

E un Calogero mi diceva: Egli morì in concetto di Santo, e qualcheduno vuole che abbia profetizzato varii avvenimenti del nostro tempo: Ero. . . . giovinetto che sentii dire da un vecchione, che tutti i calogeri erano attorno al suo letto un momento pria spirasse. Perdè la parola. Si fece forza e battè tre volte quel muro con una forza straordinaria.—[Κι' ἓνας καλόγερος μοῦ ἔλεγε: «Ὅταν πέθανε ἔθεωρεῖτο σὰν ἅγιος καὶ μερικοὶ βεβαιώνουν ὅτι προφήτευσε διάφορα συμβάντα τῆς ἐποχῆς μας. Ἦμουν παιδὶ τοῦ ἄκουσα ἓνα γέρο νὰ λέη ὅτι ὅλοι οἱ καλόγεροι ἦσαν γύρω ἀπὸ τὸ κρεβάτι του μία στιγμή πρὶν ξεψυχήσῃ. Ἐχασε τὴν μιλιὰ. Μὲ κόπο κατόρθωσε νὰ χτυπήσῃ τρεῖς φορές ἐκεῖνο τὸν τοῖχο μ' ἐξαιρετικὴ δύναμη¹].

* *

ἀλλὰ² μιλῶντας γιὰ τὰ κακὰ τῶν ἄλλων γυναικῶν ἔσωσε ὁ νοῦς XVII
της καὶ ἐπυρῶθηκε,

καὶ αἰσθανότουνα μία κάποια γλυκάδα εἰς τὸ νὰ τὰ ξαναμελε-
τάῃ μοναχὴ της. Μ' ὅλον τοῦτο ἐβαστιότουνα ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργατα.

Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀγροίκουνε ποῦ τὴν ἔλεγαν ἄσχημη, ἐβλάφθηκε ἡ
φιλαντία της καὶ ἐκριμάτισε, καὶ στὸ τέλος δὲν εἶχε κράτο, καὶ τ. λ.

1. Κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἔγραφεν ὁ Σολωμὸς ἦτο συνήθεια νὰ ἀπο-
δίδουν οἱ συγγραφεῖς τὰ ἔργα των εἰς κάποιον τυχαῖον εὐρημα. Οὕτω, (διὰ νὰ ἀνα-
φέρωμεν ἓνα γνωστὸν καὶ φίλον τοῦ Σολωμοῦ,) ὁ Φώσκολος προσεποιήθη ὅτι τὸν
«Ἰάκωβον Ὅρτις», τὸ περίφημον πατριωτικὸν καὶ αἰσθηματικὸν μυθιστόρημά του, (αὐτὸ
τὸ ὁποῖον δικαίως παραβάλεται μὲ τὸν «Βέρθερον» τοῦ Γκαίτε), τὸ εὗρεν εἰς χει-
ρογράφον, ἀφεθὲν ἀπὸ τὸν αὐτοκτονήσαντα Ἰάκωβον Ὅρτις. Ἔτσι καὶ ὁ Σολωμὸς
θέλει νὰ εἰπῇ μὲ τὰς ἄνω ἐξηγήσεις ὅτι πρόκειται περὶ χειρογράφου εὐρεθέντος
εἰς τάφον προγόνου του. Ἀλλὰ τὰ κατωτέρω κεφάλαιά του, ὁμιλοῦντα περὶ Μεσο-
λογίου καὶ Ἐπαναστάσεως καθιστοῦν ἀναχρονιστικὴν τὴν ἐξήγησιν αὐτήν, μεταφέροντα
τὴν ὑπόθεσιν ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα ὀπίσω.—2. Εἰς τὴν σελίδα XVII τοῦ αὐτογράφου τοῦ
ποιητοῦ ὑπάρχουν αἱ ἑξ κατωτέρω γραμμαὶ κειμένου, ὧν ἀγνοοῦμεν τὴν πραγματικὴν θέσιν.

ALLA ROSA

Quando sorgea in ciel, madre pietosa
di pensieri e di casto amor, la Sera,
in chiusa chiostra entrai (tutta odorosa
di fiori), ch' era presso alla riviera.

E lì mi pongo a contemplar la rosa
dei fior' tra le beltà la primiera.
Del seno suo la porpora amorosa
aperta al cupid' occhio ancor non era.

Zefiro con la molle ala vezzeggia
il verginal suo stelo, ed essa che ama
aprirsi e teme, il capo suo ondeggia.

S' apre alfin il labbro innamorato
per prima volta e, spinto dalla brama
di scoprirsi, ha il seno colorato.

SULLO STESSO ARGOMENTO

Or che il velo alla notte avvien che cada
e ride il ciel di limpido sereno,
la rosa sboccia il calice suo ameno
e di lucente tremola rugiada.

Al bacio dell' aurette apre la strada
scoprendo il vago rosseggiante seno
—da colori vsrginei ripieno—
onde par che all' amor si persuada.

Ogni fronda d' intorno ed ogni linfa
applaudiva sussurando e il roseo manto
offre natura alla bella Ninfa.

Ve' che le spine dicono agli occhi:
«Costei porta su tutti i fiori il vanto.
O mortali, di voi nessun la tocchi!»

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

O in principio o in mezzo o in fine, perdonare solennemente tutti e far restare il solo N...—[Ἡ στήν ἀρχὴ ἢ στὸ τέλος νὰ συγχωρηθοῦν ἐπισήμως ὅλοι καὶ νὰ μείνῃ μόνος ὁ Νάνος...]

Mentre la donna ascoltando il... degli uditori.—[Ἐνῶ ἡ γυναῖκα ἀκούοντας τό... τῶν ἀκροατῶν].

XV

Introdurre¹ l' Ode in morte della E. T. Si faccia così:—S' introdurrà nella Visione la S. I. S. Si faccia in modo che dalla sua collocazione risulti un artificio dell' umana natura e più della fanciulla. E sotto l' Ode questa Nota:—Sarebbe mai la Poesia che riguardi E. T. *Quella fanciulla, era certo una grande sublimità morale e.t.c.—[Νὰ εἰσαγάγω τὴν Ὁδὴν εἰς τὸν θάνατον τῆς E.T. Ἄς γίνῃ ὡς ἑξῆς: Θὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ Ὅραμα ἐντέχνως τὸ Σ.Ι.Σ.² Ἄς γίνῃ σὲ τρόπον ὥστε ἀπὸ τὴν τοποθέτησίν του νὰ διακρίνεται περίτεχνα ἡ ἀνθρώπινη φύσις καὶ περισσότερο ἐκείνη τῆς κόρης. Καὶ κάτω ἀπὸ τὴν Ὁδὴν, αὐτὴ ἡ σημείωσις:—Θὰ ἦταν τάχα τὸ ποίημα τῆς E. T... Ἐκείνη ἡ κόρη ἦτο βέβαια μία μεγάλη ἠθικὴ ὑπεροχὴ κ.τ.λ.].

Mesta la città; e le donne piangevano e gli uomini sospiravano. E non sapevo il perchè e la voce mi disse:—«Voltati e guarda!» E mi

1. Τὸ σημεῖωμα αὐτὸ εὐρίσκεται εἰς ἰδιαιτέραν σελίδα, χωρὶς ἀπέναντι κείμενον, ἐπομένως ἀγνοοῦμεν ποῦ ἀντιστοιχεῖ. Ἄλλως τε νομίζομεν κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεῦνης, ὅτι αἱ σημειώσεις καὶ ἐρμηνεῖαι αἱ ὁποῖαι εἶνε τοποθετημέναι εἰς ὅλον τὸ ἔργον εἰς τὸ ἀπέναντι τοῦ κειμένου τμήμα ἔχουν ριφθῇ ἀτάκτως ἀπὸ τὸν ποιητὴν καὶ ὅχι καθεμία εἰς τὸ μέρος τοῦ Ὁράματος τὸ ὁποῖον ἐπεξηγεῖ καὶ ἐρμηνεύει.—2. Δὲν δυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν δυστυχῶς ποία εἶνε ἡ Ὁδὴ εἰς τὴν E. T. Μεταξὺ τῶν δημοσιευμένων ποιημάτων του οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει. Ἐπίσης ἀκατανόητα ἀποβαίνουν δι' ἡμᾶς τὰ ἀρχικὰ Σ. Ι. Σ. καὶ ἡ ἔννοιός των. Πιθανὸν νὰ πρόκειται περὶ τοῦ ποιήματος περὶ τοῦ ὁποίου ἐν τῇ κατωτέρῳ σημειώσει.

* Essa.

ΣΤΟ ΡΟΔΟ

Ἐνῶ ἐπρόβαινε στὸν οὐρανό, σπλαχνικὴ μάνα
τῶν σκέψεων καὶ τοῦ ἀγνοῦ ἔρωτα, ἡ Νύκτα,
μπῆκα σὲ κλειστὸ περιβόλι, (ὄλο μοσχοβολισμένο
ἀπὸ λουλούδια), ποῦ βρίσκεται σιμὰ στ' ἀκρογιάλι.

Καὶ ἔκει βάλθηκα νὰ καμαρώνω τὸ τριαντάφυλλο,
τὴν πρώτην ὁμορφιὰ ἀνάμεσα στὰ λουλούδια.
Τοῦ στήθους του ἡ ἐρωτιάριχη πορφύρα
δὲν εἶχε ἀκόμη ἀνοίξει στὸ ἅπληστο τὸ βλέμμα.

Ὁ ζέφυρος μὲ τ' ἀπαλὸ φτεροῦγι του χαϊδεύει
τὸ παρθενικό του κλωνάρι. Κι' ἐκεῖνο ποῦ ποθεῖ
ν' ἀνοίξη καὶ φοβᾶται, τὸ κεφάλι του σαλεύει.

Ἀνοίγει τέλος τὸ ἐρωτευμένο ἀχείλι
γιὰ πρώτη φορὰ καὶ σπρωγμένο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία
ὅπως ἀνοίξη, ἔχει τὸ στήθος χρωματισμένο.

ΣΤΟ ΙΔΙΟ ΘΕΜΑ

Τώρα ποῦ τῆς νύκτας ὁ πέπλος πέφτει
καὶ γελᾷ ὁ οὐρανὸς μὲ ξάστερη γαλήνη,
τὸ τριαντάφυλλο ἀνοίγει τὸ χαριτωμένο του κάλυκα
κι' ἀπὸ λαμπρὴν τρεμουλιάζει δροσιά.

Στῆς αὔρας τὸ φιλὶ ἀνοίγει δρόμο,
ξεσκεπάζοντας τὸ πλούσιο κοκκινωπὸ στήθος
—τὸ γεμάτο ἀπὸ παρθενικὰ χρώματα,—
ὥστε φαίνεται ὅτι πείθεται στὸν ἔρωτα.

Κάθε κλωνάρι γύρω καὶ κάθε χυμὸς
ἀναγαλιάζει μὲ ψιθύρισμα καὶ τὸ ρόδινο πέπλο
ἡ φύση προσφέρει στὴν ὥραία Νύμφη.

Κύττα ποῦ τ' ἀγκάθια λέν' στὰ μάτια :

Αὐτὸ εἶν' τὸ πειδὸ καμαρωμένο ἀπ' τὰ λουλούδια.
Κανέννας ἀπὸ σᾶς, ὦ θνητοί, ἄς μὴ τὸ ἐγγίξη.

A GEORGIO DE' ROSSI

Quando più di meriggio arde la state
e si abbassa ogni fior tocco d' arsura,
nè si sentono più le ali odorate
di Zefiro a scherzar colla verdura,
e appena del rassel le onde argentate
rompono la quite di natura
e corrono sull' erbe scolorate
mormorando a darli vita e frescura.

Dimmi, Giorgio, tra questo ameno veggio,
dimmi, l' amico tuo tu lascerai
di queste frondi solo a ber l' olezzo?

Io verrò in quest' erba a coricarmi
tranquillo e al fianco mio tu siederai
a ber il suon degli ispirati carmi

INNO ALLA VITA

Or che ride la terra, il mar e il cielo
al sol che vibra i raggi suoi fiammanti,
nè più, grazie a Dio, di terra il gelo
fa chiusi i cuori e pallidi i sembianti,
e qual rose sboccianti sullo stelo
s' apron di gioja gli animi tremanti,
io posso alfin di poesia dar velo
a quei pensier' che mi veranno avanti.

Salve, o Vita, or che ciascuno gaude
senza tema o sospetto, a te il mio verso
caldo tributo intonerà di laude.

Or che paura il canto non mi vieta,
sarà il mio carme di dolcezza asperso,
e tu, Vita, sorridi al tuo Poeta!

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 18

Η ΜΙΣΟΛΟΓΓΙΤΙΣΣΕΣ¹

1. Καὶ ἐσυνέβηκε αὐτὲς ταῖς ἡμέρες, ὅπου οἱ Τοῦρκοι ἐπολιορ-
χοῦσαν τὸ Μισολόγγι * καὶ συχνὰ ὀλημερνὶς καὶ κάποτε ὀλο-
νυχτὶς ἔτρεμε ἡ Ζάκυνθος ἀπὸ τὸ κανόνισμα τὸ πολὺ.
- Ἐδῶ ἡ περιγραφή. (Ἔπειτα:)
2. Καὶ ἦτανε ἐτότες ὁποῦ * κάποιες γυναῖκες Μισολογγίτισσες ἐπερπα-
τοῦσαν τριγύρω γυρεύοντας² γιὰ τοὺς ἄνδρες τους, γιὰ τὰ παιδιά
τους, γιὰ τ' ἀδέλφια τους ποῦ ἐπολεμούσανε.
3. Στὴν ἀρχὴ ἐντρεπόντανε νᾶβγουνε καὶ ἐπροσμένανε * τὸ σκο-
τάδι γιὰ ν' ἀπλώσουν τὸ χέρι, ἐπειδὴ δὲν ἦτανε μαθημένες.
4. Καὶ εἶχανε δούλους καὶ εἶχανε σὲ πολλὰς πεδιάδες καὶ γίδια
καὶ βόϊδα καὶ πρόβατα πολλὰ.

1. Τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀρχικῶς ἔφερε τίτλον: «Ἡ γυναῖκες τοῦ Μισο-
λογγιῶ καὶ ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος ἔχει δουλειά», ἀντι-
κατασταθέντα κατόπιν διὰ τοῦ: «Ἡ Μισολογγίτισσες» ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ. Ὁλό-
κληρον (ἦτοι ἀπὸ τὸ 1—11) ἔχει δημοσιεύσει ὁ Ι. Πολυλάς (σελ. 28), ὅπως ἀνωτέρω
ἀναφέραμεν. Τὸ κεφάλαιον φέρει τὸν ἀριθμὸν 20 καὶ ἄνωθεν τὸν ἀριθμὸν 18. Φαί-
νεται ὅτι ὁ ποιητὴς εἰς τὰς παρεμβالλομένας μεταξὺ τοῦ 3ου κεφαλαίου καὶ τοῦ
παρόντος λευκᾶς σελίδας (ἔξ ἐν ὅλῳ—πρὶν συμπληρωθῇ ἡ XV καὶ XVI διὰ τῶν
«σημειωμάτων» καὶ τοῦ «Anviso al Lettore») ἐσκόπευε νὰ παρεμβάλλῃ καὶ ἄλλα
κεφάλαια (15 ἢ 17) προτοῦ εἰσελθῇ εἰς τὸ κεφάλαιον ὅπου ἐμφανίζονται αἱ Μεσο-
λογγίτισσαι. Ἀλλ' οὐδέποτε ὅμως ἔγραψε τὰ Κεφάλαια αὐτά, ἐξ ὧν τοῦλάχιστον
προκύπτει ἀπὸ τὰ δύο σωθέντα χειρόγραφα τοῦ ἔργου, ἐξ ὧν τὸ ἐν εἶνε τὸ
πρωτότυπον καὶ αὐτόγραφον τοῦ ποιητοῦ, τὸ δὲ ἕτερον ἀντίγραφον τοῦ Πολυλά.—

2. ζητιανεύοντας.

1 * Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ ἡ παραλλαγή «καὶ (σχεδὸν) ὀλημέρα καὶ καμμιά φορὰ (συ-
χνὰ) καὶ τὴ νύχτα ἔτρεμε. 2 * πολλὰς. 3 * νὰ βραδυάσῃ.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΔΕ ΡΩΣΣΗΝ

Ὅταν τοῦ μεσημεριοῦ ἡ μεγάλη φλόγα ἀνάβῃ
καὶ γέρνη κάθε λουλοῦδι δαμασμένο ἀπὸ τὴν κάψα,
οὔτε ἀκούονται πειὰ τὰ εὐωδιασμένα φτερὰ
τοῦ Ζέφυρου νὰ παιγνιδίζουν μὲ τὴν πρασινάδα,
καὶ μόλις τοῦ ρυακιοῦ τ' ἀσημωμένα νερὰ
διακόπτουν τὴ γαλήνη τῆς φύσης
καὶ τρέχουν στὰ ξεθωριασμένα χορτάρια,
μουρμουρίζοντας, γιὰ νὰ τοὺς δώσουν ζωὴ καὶ δροσιά,
πές μου, Γιώργη, μὲς τὴ γλυκειὰν αὐτὴ γοητεία,
πές μου, τὸ φίλο σου θ' ἀφήσῃς μονάχον
τῆς πρασινάδας αὐτῆς νὰ ροφᾷ τὴν εὐωδία ;
Ἐγὼ θάρθῶ σ' αὐτὸ τὸ χορτάρι νὰ ξαπλωθῶ
ἥσυχος καὶ πλαῖ μου σὺ θὰ καθήσῃς
νὰ ροφήσῃς τῶν ἐμπνευσμένων τραγουδιῶν τὸν ἦχο.

ΥΜΝΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ

Τώρα ποῦ γελᾷ ἡ γῆ, ἡ θάλασσα κι' ὁ οὐρανὸς
στὸν ἥλιο ποῦ ρίχνει τῆς φλογερῆς ἀκτῖνες του,
οὔτε πειὰ, χάρις στὸ Θεό, τῆς γῆς ἡ παγωνιά
κάνει κλειστὲς τῆς καρδιῆς κι' ὠχρὰ τὰ πρόσωπα,
καὶ σὰν τριαντάφυλλα ποῦ ἀνοίγουν πάνω στὸ κοτσάνι
ἀπὸ χαρὰ ἀνοίγουν ἡ καρδιῆς τρεμουλιαστές,
μπορῶ ἐπὶ τέλους νὰ δώσω πέπλο ποίησης
στῆς σκέψεις ἐκεῖνες ποῦ θὰ μοῦ γεννηθοῦν.

Χαῖρε, ὦ Ζωή ! τώρα ποῦ καθέννας γλεντάει
χωρὶς φόβο ἢ ὑποψία, σ' ἐσὲ ὁ στίχος μου
θερμὴ προσφορὰ ὕμνου θὰ ψάλλῃ.

Τώρα ποῦ φόβος δὲν μοῦ ἐμποδίζει τὸ τραγοῦδι,
θὰ εἶνε τὸ τραγοῦδι μου ραντισμένο μὲ γλυκάδα,
κι' ἐσύ, Ζωή, χαμογέλασε στὸν Ποιητὴ σου !

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

trovai* in una stanza, dove era una fanciulla morta,* apparecchiata come una sposa a scendere nel sepolcro.—[Λυπημένη ἡ πόλη, κι' ἡ γυναῖκες ἔκλαιγαν κι' οἱ ἄνδρες ἀναστέναζαν... Καὶ δὲν ἤξερα τὸ γιατί καὶ ἡ φωνὴ μοῦ εἶπε: «Γύρισε καὶ κύτταξε!» Καὶ * βρέθηκα σ' ἓνα δωμάτιο ὅπου ἦταν μία κόρη πεθαμένη, * ντυμένη σὰν νύφη γιὰ νὰ κατέβῃ στὸν τάφο.]

1 τὸ δῶμα τὸ ὀλομόναχο

2 ἐβρόντησε τραγούδια,

στὰ χέρια καὶ στὸ μέτωπο

ἐτρέμαν τὰ λουλούδια

τῆς κορασιᾶς ποῦ ἐξέλαμπε

σὰν τ' ἄστρο τῆς αὐγῆς.¹

XVI Il Frate del Barometro che parla. Alla fine odor di zolfo. Era il Diavolo. Guarda un poco se occorre introdurre anche la....—[‘Ο Καλόγερος τοῦ Βαρόμετρου ποῦ μιλεῖ. Στὸ τέλος μυρωδιὰ ἀπὸ θειάφη. Ἦταν ὁ Διάβολος. Κύττα λιγάκι μήπως χρειάζεται νὰ μπῇ καὶ ἡ²....]

XVII Νὰ ζωγραφίσῃς πρῶτα τὸ πλῆθος ὁποῦ τρέχει στ' ἀκρογιάλια, στὸ λιμῶνα: καράβια, φλάμπουρα κατὰ τύχη φυσημένα ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ αὐτὰ κατὰ τὸ Μισολόγγι. * Ἀπὸ ἐκεῖ νὰ τρέχουνε στὰ ψηλῶματα * (ἄνδρες, γέροι, γυναῖκες, παιδιά) στ' ἀκρόρια, στὲς ράχες, στὰ καμπαναριὰ καὶ τὰ παιδιά ἔσα-

1. Τὸ ἐξάστιχον αὐτὸ ἐδημοσιεύθη ἀπὸ τὸν I. Πολυλᾶν (σελ. 210) μαζὺ μὲ δύο ἄλλα ἐξάστιχα, ὡς ἀπόσπασμα ἀτελειώτου ποιήματος, ὑπὸ τὸν τίτλον «Νεκρική Ὠδή».—

2. Ὅλον τὸ σημεῖωμα τῆς σελίδος XVI εἶνε ἀσαφές. Τὸ πρῶτον μάλιστα μέρος εἶνε πολὺ ἄσχημα γραμμένον. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀντιγραφεὺς του καὶ ἡμεῖς οὕτω ἀνεγνώσαμεν τὰς ἀνωτέρω λέξεις, καίτοι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν περὶ τίνος «καλογέρου τοῦ Βαρόμετρου» ὁμιλεῖ ὁ ποιητής.

* τὸ δῶμα τὸ * E là non era nessuno.—κι' ἐκεῖ δὲν ἦταν κανεὶς * στὰ ἀκρόρια

AL PAPA PIO VII

«Vieni, Pontefice Santo, in seno a Dio!»
tutti i cori degli angeli aspettanti
dicean: «Molto in questo mondo di pianti
soffristi, vieni a farti divino, o Pio»

«Ah! non lasciare in questo mondo rio
gridar orfani i figli palpitanti!»
e dagli occhi, mortal duolo spiranti,
di lagrime spargean amaro rio.

Che farà la grand' alma in tanta guerra?
Di Cristo il buon desio la sprona in cielo,
ma quel del gregge la richiama in terra.

Al supremo voler china la fronte
e tutto ardente d' amoroso zelo
passa qual cervo sitibonto al fonte.

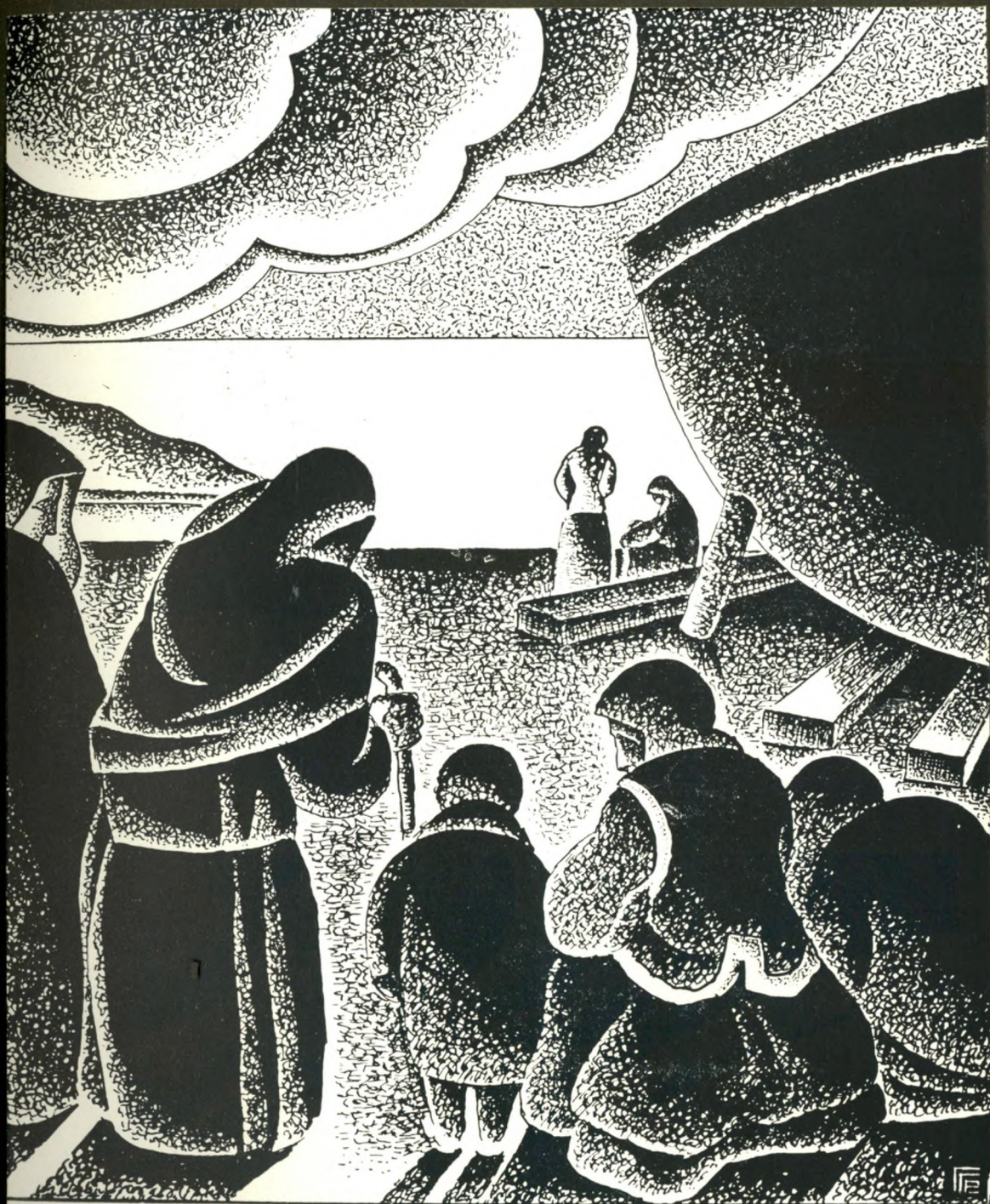
SALUTO

«Il custode immortal angel dell' onde,
al cui cenno il furor della tempesta
ora cade repente, or si ridesta,
a te fu duce alle Zacintee sponde.

Il sibilo seguia delle gioconde
ali la prora tua sicura e presta,
che dell' averso vento ala funesta
conturbar non sapea le vie profonde.

Qui ti lascio alla terra a te diletta,
o dolce figlio; or che per te si espande
l' amor di tutti, un nuovo amor t' aspetta.

Ma tu sempre in virtude abbi gagliarda
l' alma; il Manto, sai, quanto è più grande
tanto più pesa a chi dal fango il guarda.

...μαθόντανε στ' ανφοριαλι...

ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΠΑΝ ΠΙΟΝ Ζ

«Έλα, ὦ Ἅγιε Ποντίφηκα, στήν ἀγκαλιὰ τοῦ Θεοῦ!»

ὅλοι οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων περιμένοντας
ἔλεγαν: «Πολὺ στὸν κόσμον αὐτὸν τῶν δακρύων
ὑπόφερες. Έλα, νὰ γίνῃς θεῖος, ὦ Πίε!».

«Ὡ μὴν ἀφήσῃς στὸν κακὸ αὐτὸ κόσμον
νὰ φωνάζουν ὀρφανὰ τὰ πονεμένα παιδιὰ σου!»
κι' ἀπὸ τὰ μάτια, ποῦ ξεχύναν θανάσιμο παράπονο,
σκορπίσθηκε δακρύων πικρὸ ποτάμι.

Τί θὰ κάμῃ ἡ μεγάλη ψυχὴ σὲ τέτοιον πόλεμο;
Τοῦ Χριστοῦ ἡ ἀγαθὴ ἐπιθυμία τὴ σπρώχνει στὸν οὐρανό,
μὰ ἐκείνη τοῦ ποιμνίου στὴ γῇ τὴν κράζει.

Στὴν ὑπέρτατη θέληση κλίνει τὸ μέτωπο
κι' ὅλος ἀναμένος ἀπὸ περιπόθητο ζῆλο
τραβάει, σὰν διψασμένο ἐλάφι, πρὸς τὴν πηγὴ.

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ

Ὁ ἀθάνατος ἄγγελος φύλακας τῶν κυμάτων,
στὸ νεῦμα τοῦ ὁποίου τῆς καταιγίδας ἡ μάνιτα
πότε ἀπότομα πέφτει καὶ τότε ξανασηκώνεται,
ἐσένα ὠδήγησε στὰ Ζακυθινὰ ἀκρογιαλίας.

Τὸ σφύριγμα ἀκολουθοῦσε τῶν γελαστῶν
φτερῶν ἡ πλώρη σου, ἀσφαλῆς καὶ γρήγορη,
ποῦ τοῦ ἀντίθετου ἀγέρα ἄγριο φτεροῦγι
νὰ συνταράξῃ δὲν μπορούσε τοὺς βαθεῖς δρόμους.

Έδῶ σ' ἀφήνω στὴν ἀγαπημένη σου γῇ,
γλυκό μου παιδί. Τώρα ποῦ γιὰ σέ ξεχύνεται
ἡ ἀγάπη ὅλων, μιὰ νηὰ ἀγάπη σὲ περιμένει.

Μὰ ἐσὺ στὴν ἀρετὴ ἔχε πάντα λεβέντικη
τὴν ψυχὴ. Ξέρεις ὅτι ὅσο ὁ Μανδύας εἶνε μεγαλείτερος
τόσο περισσότερο βαραίνει αὐτὸν ποῦ τὸν φυλάει ἀπ' τὴ λάσπη.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΑΝΑΤΟΝ ΤΟΥ ΛΟΡΔΟΥ ΜΠΑΪΡΟΝ ΠΟΙΗΜΑ ΛΥΡΙΚΟ

(ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ)

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ διηγεῖτο εἰς τὴν σύζυγόν του, ὅπως αὕτη μᾶς ἐβεβαίωσεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐκ Ζακύνθου ἀναχώρησίν του ὁ Σπ. Τρικούπης ἐπῆρε μαζὺ του τὸ χειρόγραφον τοῦ Ἑθνικοῦ Ὑμνου, ὅπως τὸ δεῖξῃ εἰς τὸν ἐν Μεσολογγίῳ εὐρισκόμενον Μπάϊρον. Ἐνῶ δὲ ὁ Σολωμὸς ἀνέμενε τὴν ἐπ' αὐτοῦ γνώμην τοῦ Ἀγγλου ποιητοῦ, ἔφθασεν ἐπιστολὴ τοῦ Τρικούπῃ ἀναγγέλουσα τὸν θάνατόν του. Ὁ Σολωμὸς τότε, μόλις ἀνέγνωσε τὴν εἴδησιν, ἐκτύπησε λυπημένος τὸ μέτωπον μὲ τὸ χέρι καὶ ἤρχισε ἀπαγγέλλων :

Λεπτεριά γὰρ λίγο πάψε...

Ἐν τούτοις ἂν τὸ πρῶτον τετράστιχον τοῦ «Λυρικοῦ Ποιήματος εἰς τὸν θάνατον τοῦ Λόρδ Μπάϊρον»¹ εἶνε αὐτοσχεδιασμένον ἐν στιγμῇ συγκινήσεως, τὸ ὅλον ἔργον δὲν ἐγράφη ἀμέσως, ἀλλ' ἐχρειάσθη χρόνον καὶ ἐπέεργασίαν ἀρκετὴν. Τοῦτο δὲ συνάγομεν ἀπὸ τὸ χειρόγραφον τοῦ 1825, τὸ σωζόμενον εἰς τὴν Μασσωνίαν, ὅπου εἰς μὲν τὸ ἐν ἡμῖς τῆς σελίδος εἶνε γραμμένον ἰταλιστὶ ὁλόκληρον τὸ σχέδιον τοῦ ποιήματος, εἰς δὲ τὸ ἕτερον ἡμῖς μόνον μερικὰ τετράστιχα ἔχουν συντεθῇ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, πλεῖστα δὲ ὑπάρχουν κενά. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ χειρόγραφον τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς χεῖράς μας δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν ἦτο πολὺ ἐνθουσιασμένος ἀπὸ τὸ ἔργον του αὐτό. Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τετράδιον, σχήματος μικροῦ ὀγδόου, δὲν εἶνε γραμμένον ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ποιητὴν, ἀλλ' ἀπὸ ἄλλον, τοῦ ὁποίου ὁ γραφικὸς χαρακτὴρ εἶνε ὁ ἴδιος μὲ ἐκεῖνον, μὲ τὸν ὁποῖον ἔχει γραφῇ τὸ μόνον σωζόμενον, παρὰ τῇ ἀνεισιᾷ τοῦ ποιητοῦ Νανᾶ Δ. Λούντζη-Σολωμοῦ, ἀντίγραφον τοῦ «Ὑμνου εἰς τὴν Ἑλευθερίαν». Δὲν γνωρίζομεν ποῖος ὁ ἀντιγράψας τὰ δύο ἔργα, τὸ γεγονὸς ὅμως εἶνε ὅτι ἀμφότερα εὐρίσκοντο εἰς χεῖρας τοῦ ποιητοῦ, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἐκληρονόμησεν ὁ ἀδελφός του Δημήτριος. Καὶ εἰς μὲν τὸν «Ὑμνον εἰς τὴν Ἑλευθερίαν»

1. Κακῶς γράφουν οἱ πλεῖστοι «Ὑμνος εἰς τὸν Λόρδον Μπάϊρον», διότι ὁ ποιητὴς εἰς ὅλα τὰ χειρόγραφα του δὲν δίδει τὸν τίτλον τοῦ Ὑμνου εἰς τὸ ἔργον του, ἀλλ' ἀπλῶς τὸ ἀποκαλεῖ «Λυρικό Ποίημα».

5. Καὶ ἀκολούθως ἐβιαζόντανε καὶ ἐσυχνοτηράζανε ἀπὸ τὸ παρα-
θύρι τὸν ἥλιο πότε νὰ βασιλέψῃ γιὰ ν'ἀβγουνε.
6. ἀλλὰ ¹ ὅταν ἐπερισέψανε ἡ χρεῖες, ἐχάσανε τὴ ντροπὴ ἐτρέχανε, ὀλημερνίς.
7. καὶ ὅταν ἐκουραζόντανε ἐκαθόντανε στ' ἀκρογιάλι καὶ συχνὰ ἀσηκῶνανε τὸ
κεφάλι * κι' ἀκούγανε, γιὰτὶ ἐφοβόντανε μὴ πέσῃ τὸ Μισολόγγι.
8. Ἀλλὰ ὅταν ἐπερισέψανε ἡ χρεῖες, τὲς ἔβλεπε ὁ κόσμος νὰ τρέ- XVIII
χουνε τὰ τρίστρατα, τὰ σταυροδρόμια, τὰ σπήτια, τὰ ἀνώγεια καὶ
τὰ χαμώγεια, τὲς ἐκκλησίες, τὰ ξωκκλήσια, γυρεύοντας.
9. Καὶ ἐλαβαίνανε χρήματα, πανιὰ γιὰ τοὺς λαβωμένους.
10. Καὶ δὲν τοὺς ἔλεγε κανένας τὸ ὄχι, γιὰτὶ ἡ ρώτησες τῶν γυ-
ναικῶν ἦτανε τὲς περισσότερες φορὲς συντροφευμένες ἀπὸ τὲς
κανονιὲς τοῦ Μισολογγιοῦ, καὶ ἡ γῆ ἔτρεμε ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὰ
πόδια μας.
11. Καὶ οἱ πλέον πάμπτωχοι ἐβγάνανε τὸ ὀβολάκι τους καὶ τὸ δίνανε XIX
καὶ ἐκάνανε τὸ σταυρὸ τους, κυττάζοντας κατὰ τὸ Μισολόγγι
καὶ κλαίοντας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ²

1. Ὡστόσο ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος εἶχε στὰ γόνατα τὴ θυγα-
τέρα της καὶ ἐπόλεμαε νὰ τὴν καλοπιάσῃ.*

1. Ἡ παράγραφος 6, καθὼς καὶ ἡ ἐπομένη 7, φέρονται διαγεγραμμέναι εἰς τὸ αὐτό-
γραφον.—2. Τὸ Κεφάλαιον αὐτὸ δὲν φέρει τίτλον εἰς τὸ χειρόγραφον. Καὶ τοῦτο διότι
κατ' ἀρχὰς δὲν ἀπετέλει ἴδιον κεφάλαιον, ἀλλ' ἦτο συνέχεια τοῦ προηγουμένου, ὅπως
ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀρίθμησην τῶν παραγράφων. Οὕτω εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστης παρα-
γράφου ὑπάρχουν δύο ἀριθμοί, ὁ εἰς διαγεγραμμένος καὶ ἀποτελῶν συνέχειαν τῆς
ἀνωτέρω ἀριθμήσεως καὶ ὁ ἄλλος ἀρχίζων ἀπὸ τὸ 1. Ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν τὸν
δεύτερον μόνον, δεδομένου ὅτι ὁ ποιητὴς μεταγενεστέρως ἔκαμε τὴν τελευταίαν αὐ-
τὴν ἀρίθμησην καὶ τὸν χωρισμὸν εἰς ἰδιαιτέρον κεφάλαιον, καθὼς δεικνύει καὶ σχε-
τικὸν «σημείωμα» τῆς αὐτῆς σελίδος λέγων: «Altro Cap. Ὡστόσο ἡ γυναῖκα...»—[Ἄλλο
Κεφάλαιον ὥστόσο ἡ γυναῖκα..].

7* ν' ἀκούσουνε. 1* γιὰτὶ ἤθελε νὰ μπῇ ἐκεῖ ποῦτανε τὸ κρεββάτι καὶ ἡ γυναῖκα δὲν ἤθελε.

λεύανε ὡς τὴν ἄκρη καὶ δὲν ἐφαινότανε μεγαλείτερα ἀπὸ τὸ κεφάλι τους. Ἄλλὰ πρῶτα νὰ πῶ : φωνῆς καὶ χλαλοῇ, ποιὸς ρωτάει, ποιὸς ἀποκραίνεται, καὶ τρέχουνε ἀπάνου—κάτου μὲ μιὰ χλαλοῇ (*ποῦ ἂν ἤθελε εἶνε ἡ μεγαλείτερη ταραχὴ τοῦ πελάγου, ἤθελε τὴ σκεπάσῃ) καὶ ἓνα ἀνακάτωμα παντοῦ σὰ μία φλόγα πολεμικῇ. Καὶ ἡ μούρες τῶν ἤχανε χάσει τὴν περιφάνεια καὶ ἐπερπατοῦσαν χλωμούτσικοι, γιατί δὲν ἤξεραν πῶς θὰ τελειώσῃ ἡ ὑπόθεσις. Στὸ ὕστερο νὰ εἶνε ὁ ἀέρας ποῦ ἐφύσουνε τὰ φλάμπουρα κατὰ τὸ Μισολόγγι κ' ἐκεῖνα. Καὶ ἦτανε ἐτότες ὅπου πολλὰς γυναῖκες μισολογγίτισσες. . .

XVIII Introdurre dramaticamente la descrizione delle Moriotte, che venivano. Le barche piene che sono per affondare. Fanciulle, vecchi e donne (nemmeno un giovane).—[Νὰ εἰσαγάγω δραματικῶς τὴ περιγραφὴ τῶν Μωραΐτισσων ὅπου ἤρχοντο. Ἡ βάρκες γεμάτες τόσο ποῦ εἶνε γιὰ βούλιαγμα. Παιδιά, γέροι καὶ γυναῖκες. (Οὔτε ἓνας νέος)].

«** Πῶς πάει τὸ . . . πῶς πᾶνε ἡ δουλειές;» καὶ ἄφησε τὸ κουπί του καὶ μὲ τὸ χέρι ἐσυχνόκοβε τὸν ἀέρα orizzontalmente[=ὀριζοντίως]—«Εἶδες νὰ μαδοῦν τὴ κόττα καὶ ὁ ἀέρας νὰ συνεπέργη τὰ πούπουλα; ἔτσι πάει τὸ ἔθνος».

καὶ ἓνας ἔλεγε : La scena delle Moriotte nel princ. della rivoluz.—[Ἡ σκηνὴ τῶν Μωραΐτισσων κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς Ἐπανάστασης.]

Καὶ ἄλλος ἀποκραινότουνα, la scena della flotta greca con la descrizione e terminare colle bandiere verso Misolongio.—[Ἡ σκηνὴ τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου μὲ τὴν περιγραφὴ καὶ νὰ τελειώνῃ μὲ τὰς σημαῖες πρὸς τὸ Μισολόγγι].

1. Εἰς τὴν Ζάκυνθον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην—καὶ σήμερον ἀκόμη—διὰ τῆς λέξεως «Μωραΐτης» ἐννοοῦν πάντα Ἕλληνα μὴ ἐπτανήσιον. Διότι κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν κατέφευγον κατὰ χιλιάδας εἰς τὴν Ζάκυνθον τὰ γυναικόπαιδα ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ Ζακύνθιοι ἀδιακρίτως ἀπεκάλουν ὅλους αὐτοὺς «Μωραΐτες.»

* ὅπου σκεπάζει τὴ ταραχὴ τοῦ πελάγου. ** Εἶδες νὰ πῶς πάει τὸ ἔθνος

οὐκ ἔστιν ἡμεῖς ὡς οἱ ἄλλοι
ὁμοίως, 20 καὶ ἡ ἐκείνη.

Εὐλαχίης· μονάχης·

Χωρὶς ἄλλος τὰ σου ὅτι·

= Τώρα ἀρχιστοῦ τὴν μάχην,

καὶ γὰρ εὐλαχίως μάχη = :

21

Να σ' ὅς ὃν, καὶ τὰ σὲ εἶδεν

Σ τῶν Τούρκων ταῖς λουρενταῖς

Αὐντροφίαν, ἂν ζανόειν

Ταῖς θεγίσασαίς δεινταῖς

ἢ ἂν, τὰς ἐν τῇ ἐνυχνομίντῃ

Να' ἔδῃ, ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν

Μ' ἄλλαις ἀνδράσι φηλασμέναις

Ἀδοχαίου ἀπὸ τὸν Σίλαρο,

23 116 + 10 Δαριόταυρα

Ποῦ εἶν' σημεῖο τῆς κεφαλῆς σου

Σημεῖον τοῦ Σωτήρος

Ποῦ δὲν ἔστιν ἡ κεφαλὴ σου

Καὶ τὸ ἄδαν ἀπὸ πᾶς

πρὸς τὴν ἐκείνην ἀπὸ τῶν

Μέσσην ἐρμαῖς σου ἀρχαῖς

Ποῦ ἐλπίσαν μεθεῖναι τοῦ

Ἀσπιδίου ἀντιμαχίας

Καὶ βρονταῖς, καὶ δολαφίους

μονον, οὐκ ἔστιν τα σκαμνα

ὅτι ἐκδοχὰς τὴν οἶφι

Πίσω σου ἦλθαν ἐριμωχία

Ὅσα ἔχον σου εἶχαν κόφην

Ὅταν ἦσαν ὅς τὴν ἐρμαῖς,

26

μονον, οὐκ ἔστιν τα σκαμνα

(ἡ δὲ αὖτε ἀσχυρία βρεντα

Ποῦ ἀνδρῶν τῶν τὰ πύργων)

Καὶ μετὰ τῆς ἐριμωχίας

ἡ δὲ αὖτε ἐκδοχὰς ἐμφορὰ

ὅς ἐκδοχὰς

ὅς ἐκδοχὰς, ἐκδοχὰς

Μία μαχία ὅς τὸν Ὀυρανὸν

Ποῦ τὰ δέμα σου ἐκδοχὰς,

Ἀσχυρία = εἶμας ἐκδοχὰς = :

28

Καὶ ἡ ἐκδοχὰς σου ἐκδοχὰς

ὅτι τὴν ἀσχυρίαν φηλασμέναις

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

ὅτι τὰ ἐκδοχὰς ἐκδοχὰς

2. Ἐβαλε λοιπὸν τὸ ζουρλάδι τὰ μαλλιά της ἀπὸ πίσω ἀπὸ τ' αὐτιά, γιὰτὶ ἡ ἀνησυχία τῆς τᾶχε πετάξει, καὶ ἔλεγε φιλῶντας τὰ μάτια τῆς θυγατρὸς της :
3. «—Μάτια μου, ψυχὴ μου, νὰ γένης καλή, νὰ πανδρευθῇς, καὶ νὰ βγαίνουμε καὶ νὰ μπαίνουμε καὶ νὰ βλέπουμε τὸ κόσμον καὶ νὰ καθόμαστε μαζὺ στὸ παραθύρι νὰ διαβάζουμε τὴ θεία γραφὴ καὶ τὴ Χαλιμᾶ».
4. Καὶ ἀφοῦ τὴν ἐχάϊδεψε καὶ τῆς φίλησε τὰ μάτια καὶ τὰ χεῖλα, τὴν ἄφησε ἀπάνου στὴν καθήκλα, λέοντάς της : «Νὰ καὶ XX ἓνα καθρεφτάκι καὶ κυττάξου ποῦ εἶς ὥμορφη καὶ μοῦ μοιάξεις».
5. Καὶ ἡ κόρη ποῦ δὲν ἦτανε μαθημένη μὲ τὰ καλά, ἡσύχασε, καὶ ἀπὸ τὴ χαρὰ της ἐδάκρυσε.
6. Καὶ ἰδοὺ * μεγάλη ταραχὴ ποδιῶν, ὅπου πάντοτες αὖξαινε·
7. καὶ ἐσταμάτησε κυττάζοντας κατὰ τὴ θύρα καὶ φουσκόνοντας τὰ ρουθούνια της.
8. Καὶ ἰδοὺ παρησιάζονται ὁμπρὸς τῆς ἡ γυναῖκες τοῦ Μισολογγιοῦ. Ἐβάλανε τὸ δεξιὸν τοὺς στὰ στήθια καὶ ἐπροσκυνήσανε καὶ ἐμείνανε σιωπηλὲς καὶ ἀκίνητες.
9. «—Καὶ ἔτσι δὲ πῶς τὴ κάνουμε ; θὰ παίξουμε ; τί ὀρίζετε, κυράδες ; Ἐκάματε ἀναβαίνοντας τόση ταραχὴ μὲ τὰ συρτοπάπουτσα, ποῦ* λογιάζω πῶς ἤρθατε νὰ μοῦ δώσετε προσταγές.»
10. Καὶ ὅλες ἐμείνανε σιωπηλὲς καὶ ἀκίνητες. Ἀλλὰ μία εἶπε : XXI «—Ἄμμ' ἔχεις δίκην· εἶσαι στὴ πατρίδα σου καὶ στὸ σπῆτι σου, καὶ ἐμεῖς εἴμασθε ξένες καὶ ὅλο σπρώξιμο θέλουμε.»*

3. Ἡ παλαβή.

6* Ὑπῆρχον ἀρχικῶς καὶ τὰ ἐξῆς : «καὶ ἡ γυναῖκα ἐκίνησε νὰ πάη ἐκεῖ ὅπου εἶνε τὸ κρεββάτι, ἀλλὰ ἄκουσε», διεγράφησαν ὁμοῦς ἀπὸ τὸν ποιητὴν βραδύτερον. 9* Ὑπάρχει καὶ ἡ παραλλαγή «ποῦ καρτερῶ νὰ μοῦ δώσητε προσταγές». 10* Ὑπῆρχον ἐπίσης ἀρχικῶς καὶ τὰ ἐξῆς «ἄκου, ἴσως τὸ Μισολόγγι νικάει, ἴσως πέφτει», ἀλλὰ διεγράφησαν.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Introdurre persone che parlano :—[Νὰ εἰσαχθοῦν πρόσωπα ποῦ μιλοῦν:]
«Dio faccia che vada bene».—[«Ὁ Θεὸς νὰ δώσῃ νὰ πᾶνε καλά!»]

Mi ricordo: La flotta.—[Θυμοῦμαι: τὸ στόλο...]
vinsero a Missolongio.—[ἐνίκησαν στὸ Μισολόγγι.]

E quando si stancavano sedevano.—[Καὶ ὅταν ἐκουράζοντο ἐκαθόντανε.]

Qui s' introduca il tumulto della città.—[Ἐδῶ ἄς μπῆ ὁ θόρυβος τῆς πόλης...]

sulla sponda ed ascoltavano, chè temevano che Mis. cadesse.—[στ' ἀκρογιάλι κι' ἀκούανε γιὰτὶ ἐφοβόντανε μὴ πέσῃ τὸ Μισολόγγι.]

XIX Κύττα ἂν εἶνε ἐδῶ κάτου τὰ πρωτῆτερα.

qui si può introdurre il tumulto della Città e il movimento universale.—[ἐδῶ μπορεῖ νὰ μπῆ ὁ θόρυβος τῆς πόλης καὶ ἡ γενικὴ κίνησις].

σὲ τοῦτο τὸ μεταξύ, ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω δουλειά ἀκοῦστε; ἔχω δουλειά...

Ἐδῶ νὰ ζωγραφισθῇ τὸ ἀνακάτωμα, καὶ ἔπειτα ὥστόσο...

Altro ¹ Cap. Il tumulto universale della Città.—[Ἄλλο κεφάλαιο: Ὁ γενικὸς θόρυβος τῆς πόλης].

altro Cap. ὥστόσο ἡ γυναῖκα.—[Ἄλλο κεφάλαιο: Ὡστόσο ἡ γυναῖκα...]

La descrizione del tumulto la faccia un vecchierello. Così farà contrapposto colla giovanetta in seguito, che prega. E così apparirà tutto il mondo d' ogni sesso e d' ogni grado... della donna.—

1. Τὸ παρὸν καθὼς καὶ τὸ κατωτέρω σημεῖωμα ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ ποιητὴς ἐσκόπευε πρὶν ἀπὸ τὸ παρὸν Κεφάλαιον νὰ γράψῃ ἓνα ἄλλο, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ παρουσιάξῃ τὸν θόρυβον τὸν ὁποῖον ἔκαμεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Ζακύνθου ἡ ἄφιξις τῶν Μεσολογγιτῶν προσφύγων.

δὲν ἐπέφερε τροποποιήσεις—τοῦλάχιστον οὐδεμία σημειοῦται εἰς τὸ χειρόγραφόν του — ἐνῶ εἰς τὸ Ποίημα διὰ τὸν Θάνατον τοῦ Μπάϋρον ἐπέφερε τόσας τροποποιήσεις ὥστε νὰ ἦνε ἀνάγκη νὰ ἀσχοληθῶμεν περὶ αὐτῶν.

Ὁ διεξερχόμενος μὲ κόπον τὰ κακογραμμένα χειρόγραφα δύναται νὰ ἐξάγῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι προφανῶς ὁ ποιητής, μετὰ πολλὰ ἔτη, ὅτε εὗρίσκετο εἰς μεγαλειτέραν ὠριμότητα πνεύματος καὶ μορφώσεως, δὲν ἦτο διόλου εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ποιητικόν του τοῦτο τέκνον καὶ διὰ τῶν ἐπενεχθεισῶν ἐπ' αὐτοῦ τροποποιήσεων καὶ σχολίων κατ' οὐσίαν ἀποκηρύττει μέγα μέρος. Τὸ ὅτι ἀναθεωρήθη μετὰ πολλὰ ἔτη ἐμφαίνεται ἀπὸ διάφορα ἄλλα στοιχεῖα (ὥς π. χ. τὴν μείωσιν τοῦ λυρικοῦ αἰσθήματος καὶ τὰς συνεχεῖς παρατηρήσεις περὶ διορθώσεως τῶν πλατιασμῶν, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ μεγαλείτερον ἐλάττωμα τόσον τοῦ ἔργου τούτου, ὅσον καὶ τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἑλευθερίαν) καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ πραγματικοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὰ ἐξώφυλλα καὶ ἄλλας λευκὰς σελίδας τοῦ τετραδίου ὅπερ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν, εἰς τὸ τέλος ὁ ποιητής ἔχει χαράξει, διάφορα δοκίμια στίχων ἀπὸ τοὺς «Ἑλευθέρους Πολιορκημένους», οἱ ὅποιοι ἐγράφησαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1844 καὶ 1849. Αἱ διορθώσεις λοιπὸν αὗται ἀποτελοῦν μίαν οὕτως εἰπεῖν ἀναθεώρησιν μετὰ ὀλόκληρον εἰκοσιπενταετίαν. Εἶναι δὲ σημαντικαὶ ὅχι μόνον διότι μᾶς παρουσιάζουν τελειότερον τὸ κείμενον τοῦ ἔργου, ἀλλὰ διότι, κυρίως, μᾶς δεικνύουν τὴν ψυχικὴν καὶ διανοητικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ποιητοῦ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐνθουσιαζόμενος ἀπὸ τὸ κανόνι τοῦ Μεσολογγίου ἔγραψε τὰ πλήρη λυρισμοῦ πατριωτικά του ποιήματα, μέχρι τῆς ὠρίμου περιόδου τοῦ βίου του, καθ' ἣν ἡ μελέτη τῶν Γερμανῶν ἰδίως ποιητῶν καὶ σοφῶν εἶχε χαλιναγωγήσῃ τὸν λυρισμόν του.

Οὐδεὶς κριτικὸς θὰ ἦτο τόσον αὐστηρὸς, ὅσον ὁ Σολωμὸς διὰ τῆς αὐτοκριτικῆς του. Ὅσον δὲ καὶ ἂν ἦνε τὸ ἀσθενέστερον τῶν ἔργων του, δὲν δικαιολογεῖται ἡ ὑπερβολικότης ἣτις χαρακτηρίζει τὴν ἀναθεώρησιν ταύτην. Ἡμεῖς ὅμως μόνον ἐρευνητοῦ ἀναλαβόντες ἔργον, ἀφήνομεν εἰς τοὺς κριτικοὺς τὴν περὶ τούτου ἔρευναν.¹

1. Ἐν τῷ παρόντι ἀκολουθήσαμεν κατὰ γράμμα τὴν ἀρίθμησιν τοῦ χειρογράφου καὶ τὴν ὀρθογραφίαν αὐτοῦ (εἶνε ἢ τοῦ ἀντιγράφου;).—Αἱ παρενθέσεις (...) εἶνε τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου, τὰ δὲ (1), (2) κ. λ. παραπέμπουν εἰς τὰς γνωστὰς σημειώσεις τοῦ τοῦ ποιητοῦ.—Τὰ ἐντὸς [...] δεικνύουν τὰ διαγραφέντα παρὰ τοῦ ποιητοῦ, τὰ δὲ =...| τὴν παρ' ἡμῶν γενομένην μετάφρασιν τῶν Ἱταλικῶν φράσεων.—Αἱ παρὰ τοῦ ποιητοῦ διορθώσεις καὶ προσθήκαι ἐτέθησαν μὲ λεπτότερα ἢ κυρτὰ στοιχεῖα.—Αἱ γραμμαὶ ἐτοποθετήθησαν ὥς καὶ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ δι' αὐτῶν ὁ ποιητής ἦ

11. Καὶ ἐτότεσ ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκνυθος ἀποκρίθηκε: «—Κυρὰ * δασκάλα, ὅλα τὰ χάσετε, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ ἀκούω, ἡ γλῶσσα σᾶς ἔμεινε.
12. »Εἶμαι στὴ πατρίδα μου καὶ στὸ σπῆτι μου· καὶ ἡ ἀφεντιά σου δὲν ἦσουνα στὴ πατρίδα σου καὶ στὸ σπῆτι σου;
13. »Καὶ τί σᾶς ἔλειπε; Καὶ τί κακὸ εἶδετε ἀπὸ τὸ Τοῦρκο; Δὲ σᾶς ἄφινε φαῖτά, δούλους καὶ * περιβόλια; Δόξα σοι ὁ Θεὸς εἶχατε περισσότερα ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ ἔχω ἐγώ.
14. »Σᾶς εἶπα ἐγὼ ἴσως νὰ χτυπήσετε τὸ Τοῦρκο, ποῦ ἐρχόστενε τώρα σὲ μὲ νὰ μοῦ γυρέψετε καὶ νὰ μὲ βρίσετε;
15. »Ναῖσκε! Ἐβγήκατε ὅξω νὰ κάμετε παλληκαριές· καὶ καὶτι XXII ἐκάμετε στὴν ἀρχή, γιατί ἐπήρετε τὰ ἄτυχα παλληκάρια τῆς Τουρκιᾶς ξάφνου.
16. »Καὶ πῶς ἐμπόριε ποτέ του νὰ ὑποφτευθῇ τέτοια προδοσία; Τῶθελε ὁ Θεός; Δὲν ἀνακατονόστενε μὲ δαῦτον¹ μέρα καὶ νύχτα;*
17. »Τόσο κάνει καὶ ἐγὼ * μὲς τὸ ξημέρωμα νὰ μπῆξω τὸ μαχαῖρι στὸ λαιμὸ τοῦ ἀνδρός μου.²
18. »Καὶ τώρα ποῦ βλέπετε πῶς πᾶνε τὰ πράμματά σας κακά, θέλτε νὰ πέση τὸ βάρος ἀπάνου μου.
19. »Καλή, μὰ * τὴν ἀλήθεια! Αὔριο πέφτει τὸ Μισολόγγι, βάνουνε σὲ τάξη τὴν Ἑλλάδα τὴ ζουρλὴ οἱ βασιληάδες, εἰς τοὺς ὁποίους ἔχω ὅλες μου τὲς ἐλπίδες,
20. »καὶ ὅσοι μείνουνε ἀπὸ τὸ ξολοθρεμμό, ἔρχονται στὴ Ζάκνυθο

1. Δηλ. τὸν Τοῦρκον.—2. Ἀκατανόητος δι' ἡμᾶς ἡ φράσις αὐτὴ καὶ μάλιστα ὅπως ἦτο πρὶν διαγραφῇ, ὥς βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ 17* ὑποσημειώσει. Ὅπως δὲ ποτε ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐξεφράσαμεν τὰς σκέψεις μας εἰς τὸ Προοίμιον.

11* πολύξερη. 13* πλούτια. 16* Ὑπάρχει καὶ ἡ παραλλαγή «τὰ ἡμερόνυχτα». 17* νὰ τρέξω μὲς τὸ ξημέρωμα μὲ τὸ μαχαῖρι στὸ λαιμὸ τοῦ ἀνδρός μου (ποῦ νὰ τόνε πάρῃ ὁ διάολος). 19* μὰ τὸ ναίς.

Κύττα ἃ θέλει ἄλλη μορφή γιὰ νὰ μὴν
ἔχει τὴν ἀποστροφή πάντα σὰν τὴν ἄλλη.¹

1

Ἀλευθεριά, γιὰ ἄλγο πάψε
Νὰ κτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί :
Τώρα σίμοσε καὶ κλάψε
Εἰς τοῦ Μπαῖρον τὸ κορμί.

2

Καὶ κατόπι ἄς ἀκλουθοῦνε
Ὅσοι ἐπράξανε λαμπρά,
Ἀποπάνου του ἄς κτυποῦνε
Μόνον στήθια ἡρωϊκά.

*Ὁξω φθάνει
γι' αὐτὸ μία
φράση, μὴ α
λέξη.

3

Πρῶτοι ἄς ἔλθουνε οἱ Σουλιόταις
Κι' ἀπὸ 'κεῖ κι' ἀπ' ὅ,τι πῶ
[Καὶ ἀπ' τὸ λείψανον αὐτὸ]
Ἄς μακραίνουνε οἱ προδότες
[Καὶ ἀπ' τὰ λόγια ὁποῦ θὰ 'πῶ.]

Κύττα τάξη.

4

Φλάμπουρα, ὅπλα τιμημένα,
Ἄς γυρθοῦν κατὰ τὴν γῆ,
Καθὼς ἦτανε γυρμένα
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴν θανή,

5

Ποῦ βαστοῦσε τὸ μαχαίρι
Ὅταν τοῦ ἔλειψε ἡ ζωή,
Μέσ' τὸ ἀνδρόφονο τὸ χέρι,
Καὶ δὲν τ' ἄφηνε νὰ εὐγῇ. (1)

Κύττα καλὰ
μὴν εἶνε παι-
γνίδι.

6

Ἀναθράφηκε ὁ γενναῖος
Ἐν τῶν ἀρμάτων τὴν κλαγή:
Τοῦτον ἔμπνευσε, ὄντας νέος,
Μία θεὰ μελφδική.

*Ὁξω,¹
ὁξω,²
ὁξω,³
μπαίγνιο.²

7

*Ὁξω. Ὅλ' αὐτὰ εἶνε πάρα πολὺ γενι-
κά. Βάλε τὸν χαρακτηῖρα τοῦ ριοῦ, τὰ
πάθια του κτλ.

Μὲ ταῖς θεαῖς τῆς ἀδελφάδαις
Ἐστεκότουν σιωπηλή,
Ἐν ᾧ αὐξάινανε ἡ λαμπάδαις
Ἐν τοῦ Θεοῦ τὴν κεφαλῇ,

8

Ποῦ ἐμελέτουνε τὴν Κτίσι :
Καὶ ὅτι εὐγῆκε ἡ Προσταγή
Ὅπου ἐστένεψε τὴν Φύσι
Αἰφνιδίως νὰ φωτισθῇ :

9

Μὲ τὰ μάτια ἀκολουθώντας
Τὸ νεο-γέννητο τὸ φῶς,
Καὶ ἔς ἐδαῦτο ἀναπτειρώντας,
Τῆς ἐξεύγενε ὁ ψαλμὸς

10

Ἀπ' τ' ἀθάνατο τὸ στόμα,
Καὶ ἀπομάκραινε ἡ βροντή,
Ποῦ τὸ Χάος ἔκανε ἀκόμα
Ἐν τὴν ὀγλήγορη φυγῇ.

11

Ἐως ποῦ ὀλόκληρον ἐχάθη
Ἐν τοῦ Ἑρεβου τὴν φυλακή,
Ὅπου ἀπλόθηκε καὶ ἐστάθη
Ἐν τὴν πρῶτην του πηγῇ.

12

Ψάλε, Μπαῖρον, τοῦ ἑλαοῦσε
Ὅσαις βλέπεις εὐμορφιαῖς :
Καὶ κειὸς ποῦ ἐκρυφ' ἀγροικοῦσε
Ἀνταπόκρισιν μ' αὐταῖς,

Τι ἔχει νὰ κάμῃ;

ἀφήρει, (γράφων πολλάκις καὶ τὸ «ὁξω») ἢ ἐσκόπευε ν' ἀφαιρέσῃ τὰ σχετικὰ τεμάχια.
Τέλος συνιστῶμεν προσοχὴν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μεταβολῶν λ.χ. τὸ 20ον τετράστιχον πρέ-
πει ν' ἀναγνώσθῃ : «Ἀσηκώθηκες! Μονάχη:—Χωρὶς ἄλλο νὰ σοῦ πῇ—Χτύπα κι' ἔρχομαι
στὴ μάχη» τέλος τὸ e lasciarti poi sola, ὡς στοχασμὸς διὰ τὴν κατάρτησιν τοῦ στίχου.

1. Εἰς τὴν ἀπέναντι σελίδα, ὅπου ἡ Ἰταλικὴ μετάφρασις σημειώνει ὁ ποιητής :
«Πρέπει νὰ ξαναπλαστῇ ὁλο».—2. «Μπαίγνιο» : Ζακυνθία λέξις σημαίνουσα τὸν ἀν-
θρώπον καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον λόγῳ ἀνοησίας καταντᾷ παίγνιον, περίπαιγμα τῶν ἄλλων.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

[Τὴν περιγραφὴ τοῦ θόρυβου νὰ τὴν κάμῃ ἕνας γεροντᾶκος. Ἔτσι θὰ κάμῃ ἀντίθεση μὲ τὸ κοριτσάκι κατόπιν, ποῦ προσεύχεται. Κι' ἔτσι θὰ φανῇ ὅλος ὁ κόσμος κάθε φύλου καὶ τάξης.... τῆς γυναίκας].

XX (Κύττα στὸ τέλος ἑκάστου στίχου νὰ μὴν τελειώῃ μὲ δάκτυλο πάντα).

Nella scena del tumulto di Zante alle cannonate di Missolongio, sia netta questa idea, in tutto il Fantasma, dell' Incertezza della Caduta, anzi che vi sia speranza però, con agitazione, nei Zantioti che parlano fra loro. . . . nella donna che fa la parlata sulla riva. . . . nella preghiera che fa un'altra. . . . Così ch'è sarà di terribile effetto la Profezia della caduta. . . . in Grecia. . . . della Discordia.—[Στὴ σκηνὴ τοῦ θόρυβου γιὰ τὰ κανονιὰς τοῦ Μισολογγίου, νὰ εἶνε ἑξάστη αὐτὴ ἡ ἰδέα, σ' ὅλο τὸ Φάντασμα, τῆς ἀβεβαιότητος τοῦ πεσίματος, μᾶλλον νὰ ἦνε ἐλπίδα, ἀλλὰ μὲ ταραχὴ, ὅμως, στοὺς Ζακυνθίους ποῦ μιλοῦν μεταξὺ των. . . . στὴ γυναῖκα ποῦ κάνει τὴν κουβέντα στ' ἀκρογιαλὴ, τὴν προσευχὴ ποῦ κάνει μία ἄλλη... Ἔτσι θὰ κάνει τρομερὴ ἐντύπωση ἡ Προφητεία τῆς Πτώσης. . . . τὴν Ἑλλάδα. . . . τῆς Διχόνοιας. . . .]

XXI Bisogna metter in bocca alla Donna per intercalare: «ἔλα, διάολε!»—[Πρέπει νὰ τεθῇ εἰς τὸ στόμα τῆς Γυναίκας, παρενθέτως=«ἔλα διάολε»].

XXII ἡ γυναῖκες ἐπολεμούσετε (ὁμορφο πρᾶμμα ποῦ ἤθελ' ἤσθενε μὲ τουφέκι καὶ μὲ βελέσι ¹ Ἡ ἐβάνετε καὶ βρακὶ) καὶ καὶ ²

XXV Vedere se torna meglio mettere in bocca del bambino.—[Πρόσεξε μήπως πηγαίνει καλλίτερα νὰ βάλω στὸ στόμα τοῦ παιδιοῦ]. ³

1. Γυναικεῖο φουστάνι.—2. Τὸ ἀνωτέρω σημεῖωμα εὐρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 5 παράγραφον τοῦ κειμένου.—3. Τὸ «σημεῖωμα» αὐτὸ εὐρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν 32αν παράγραφον τοῦ κειμένου.

13

Βάνεται, ταῖς τραγουδάει
 Μ' ἓνα χεῖλο ἀρμονικό,
 Καὶ τὰ πάθη ἔτιζι σου 'γγιάει,
 'Ποῦ τραγοῦδι πλέον ψηλὸ

ὅσο

14

Δὲν ἀκούσθηκεν ἀπ' ὅτα (2)
 'Εψαλ' ὁ 'Αγγλος ὁ τυφλός,
 Τ' ἀγκαλιάσματα τὰ πρῶτα
 'Ποῦ ἔδωσ' ἀνδρας γυναικός.

15³

Συχνὰ ἐβράχυνισε ἡ 'μιλιά του'
 Τραγουδώντας λυπηρά,
 Πῶς 'ς τὸν 'Ηλιον ἀποκάτου
 Εἶναι 'λίγη ἐλευθερία.

Ξαναπλάσω
 τῆς 'Αμερικῆς
 τὴ μορφή.

16

»Κάθε γῆ, παραπονιέται, (3)
 »'Εσκαβόθηκε, —εἶναι μιὰ
 »'Οπου ὁ ἀνθρώπος τιμῆται,
 »'Απὸ 'δώθενε μακριά,

ζύττα

17

»Τὴν ὁποῖαν κυτπάει τὸ νᾶμα
 »Σύννορα τ' 'Ατλαντικό:
 »Μετανόνει ἐν τῷ - ᾄμα
 »'Οποῖος πάει μὲ στοχασμὸ

18

»Τὴν γλυκειὰν ἐλευθερία
 »Νὰ τῆς βλάβῃ ἀπὸ κοντά:
 »Τὸ 'δοκίμασεν ἡ 'Αγγλία!
 »Κανεῖς πλέον ἄς μὴν κοιτᾷ.»

19

[Καὶ ὅτι βούλεται νὰ φύγῃ] (4)
 ['Ἐκεῖ πέρα ὁ Ποιητής,]
 ['Ανεπόλιστα ξανοίγει]
 ['Ἐσὲ ἐδῶ νὰ πεταχτῆς]

οὐκ αὐτό.

20

Bisogna fare che sia la Grecia
 e non la Liberta.⁴

'Ασηκώθηκες !

'Επετάχτηκες ! Μονάχη :

Χωρὶς ἄλλος νὰ σοῦ 'πῇ:

Χτύπα κι' ἔρχομαι σὴ μάχη

=Τώρα ἀρχίνησε τὴν μάχη,

e lasciarti poi sola⁵

[Καὶ 'γὼ ἐπλάκωσα μαζί=:]⁶

21

[Νὰ σ' τὸ 'πῇ, καὶ νὰ σὲ ῥίξῃ]
 ['Σ τῶν Τουρκῶν ταῖς τουφεκιάς]
 ['Ασυντρόφιστη, ἂν ξανοίξῃ]
 [Ταῖς περιστάσεις δειναῖς,]

3. Εἰς τὴν ἀπέναντι σελίδα, ὅπου ἡ 'Ιταλικὴ μετάφρασις, σημειώνει: «.. rilevata e forte sopra l' America, ove voleva andare, e preferì poi la Grecia.[=Ἐντονο καὶ δυνατὸ περὶ Ἀμερικῆς, ὅπου ἤθελε νὰ πάη καὶ ἐπροτίμησε ἔπειτα τὴν Ἑλλάδα]. —4. [=πρέπει νὰ βάλῃς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὄχι τὴν ἐλευθερία].—5. [=καὶ νὰ σὲ ἀφήσῃ ἔπειτα μόνην].—6. Κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ κειμένου ὁ ποιητὴς κυρίως ἐπεξεργάσθη τὰ τετράστιχα 20 ἕως 31· εἶνε δὲ χαρακτηριστικὰ τοῦ τρόπου καθ' ὃν γενικῶς εἰργάζεταιτο διαρκῶς μεταπλάσων τὸν στίχον. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὰς παραλλαγὰς ἐσημείωσεν ὄχι μόνον εἰς τὰ διάμεσα τῶν στίχων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ περιθώρια, ἢ ἀκριβῆς δὲ παραθέσεις τῶν θὰ ἐπέφερε πλήρη σύγχυσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην, καθὼς δύναται οὗτος νὰ πεισθῇ συμβουλευόμενος τὰ δημοσιευόμενα πανομοιότυπα. Διὸ καὶ κατ' ἐξαιρέσειν τὰ παραθετομεν ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ὅσον τὸ δυνατόν ἀπλουστεράν μορφήν. Ἡ ὀριστικὴ τῶν ὁμῶς μορφή προφανῶς εἶνε ἡ γραφεῖσα εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα τοῦ τετραδίου (ἦν βλέ-

- νὰ τοὺς θρέψουμε, καὶ μὲ τὴ κοιλιά γιομάτη μᾶς βρίζουνε¹.» XXIII
21. Λέοντας, ἐσιώπησε ὀλίγο, κυττάζοντας μὲς τὰ μάτια τὲς γυναῖκες τοῦ Μισολογγιόῦ.
22. «—Καὶ ἔτσι ξέρω καὶ μιλῶ καὶ ἐγώ, ναὶ ἢ ὄχι; Καὶ τώρα δὰ τί ἀκαρετεῖτε; Εὐρήκετε ἴσως εὐχαρίστηση νὰ μὲ ἀκοῦτε νὰ μιλῶ;
23. »Ἐσεῖς δὲν ἔχετε ἄλλη δουλειὰ παρὰ νὰ ψωμοζητᾶτε· καὶ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, στόχάζουμε πῶς θέ' νᾶναι μία θαράπαψι, γιὰ ὅποιον δὲ ντρέπεται.
24. »Ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω δουλειά. Ἀκοῦτε; Ἐχω δουλειά». Καὶ φωνάζοντας τέτοια, δὲν ἦταν πλέον τὸ τριπίθαμο μπουρίκι, ἀλλὰ ἐφάνηκε * σωστή,
25. γιατί ἀσηκώθηκε μὲ μεγάλο θυμὸ στὴν ἄκρη τῶν ποδιῶν, καὶ μόλις ἄγγισε τὸ πάτωμα· καὶ ἐγρίλωσε τὰ μάτια καὶ τὸ ἄβλαφτο μάτι ἐφάνηκε ἀλλοιθώρικο, καὶ τὸ ἀλλοιθώρικο ἔσταξε. Καὶ ἐγίνηκε σὰν τὴν προσωπίδα τὴν ὕψινη ὅπου χύνουνε οἱ ζωγράφοι εἰς τὰ πρόσωπα τῶν νεκρῶν γιὰ νά... .
26. καὶ ὅποιος τὴν ἐβλεπε νὰ ξανάρθῃ στὴ πρώτη της μορφῇ, ἔλεγε: «Ὁ Διάβολος ἴσως τὴν ἔχει ἀδράξῃ, ἀλλὰ ἐμετάνωσε καὶ τὴν ἄφησε, γιὰ τὸ μῖσος ποῦ ἔχει τοῦ κόσμου».
27. Καὶ ἡ θυγατέρα της, κυττάζοντάς τὴν, ἐφώνασε· καὶ οἱ δοῦλοι XXIV ἐξαστόχησαν τὴ πεῖνά τους, καὶ ἡ γυναῖκες τοῦ Μισολογγιόῦ ἐκάτεβηκαν χωρὶς νὰ κάμουνε ταραχή.
28. Ἐτότες ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος, βάνοντας τὴν ἀπαλάμη ἀπάνου στὴν καρδιά της καὶ ἀναστενάζοντας δυνατά, εἶπε:

1. Δὲν εἶνε δυνατόν νὰ προφέρῃ τὰς φράσεις αὐτὰς γυνὴ Ζακυνθία, διότι, ὅπως καὶ παρακάτω παρατηρεῖ ὁ ποιητής, οἱ Ζακύνθιοι μὲ ἀνοικτὰς ἀγκάλας ὑπεδέχθησαν τὰ γυναικόπαιδα τοῦ Μεσολογγίου. Πάντως τὸ μέρος τοῦτο τοῦ Σχεδιάσματος εἶνε σκοτεινόν.

24* ψηλή.

σὲ συμπλάξῃ εὐτυχισμένη
 Κι' ἂν [ταῖς εὖρη] εὐτυχησμέναις,
 ὀγλήγωρα
 Νὰ ᾿λθῇ [ἀντὶς γιὰ τὸν ἐχθρὸ]
 [νὰ ᾿λθῇ μὲ ἄλυσσο φτιασμένη]
 Μ' ἄλλαις ἄλυσσαις φτιασμέναις
 Μὲ τὴν ἄλυσσο φτιασμένη,
 ᾿Αποκάτου ἀπ' τὸν Σταυρὸ,

23

᾿Ποῦ ᾿χε λάβει σταῖς ἀγκάλαις
 [᾿Ποῦ εἶν' σημεῖο τῆς κεφαλῆς του]
 ᾿Απὸ μᾶς κι' εἶχε Θεοὺς
 [Σημεῖον ᾿Ελεου, Σωτηριᾶς]
 ᾿Αστραπαῖς ἀνεμοζάλαις
 [᾿Ποῦ δὲν τό ᾿χανε οἱ γονεῖς του]
 Καὶ βρονταῖς καὶ ποταμούς·
 [Καὶ τὸ λάβανε ἀπὸ μᾶς,]

᾿Ποῦ ᾿χε λάβει σταῖς ἀγκάλαις
 [Μέσ' ταῖς ἔρμαις τοὺς ἀγκάλαις]
 ᾿Απὸ μᾶς κι' εἶχε Θεοὺς
 [᾿Ποῦ ἐλατρεῦαν γιὰ Θεοὺς,]
 ᾿Αστραπαῖς ἀνεμοζάλαις
 [᾿Αστραπαῖς ἀνεμοζάλαις]
 Καὶ βρονταῖς καὶ ποταμούς.
 [Καὶ βρονταῖς, καὶ ποταμούς.—]

25

Μόνον ὅλα τὰ σφαμένα
 ᾿Οτι ἐπρόβαλες τὴν ὄψι
 ᾿Πίσω σου ἦλθαν στίρμιωχτὰ
 ᾿Οσα τέκνα σου εἶχαν κόψη
 ᾿Οταν ἦσουν ᾿ς τὴν ἐρμιᾶ,

26

Μόνον ὅλα τὰ σφαμένα
 (᾿Αθῶα τέκνα, ἀραχνιασμένα

πεὶ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ τελευταῖον πανομοιότυπον) καὶ ἦτις ἔχει οὕτω :

1

᾿Ασηκώθηκες! Μονάχη!
 Χωρὶς ἄλλος νὰ σοῦ πῇ
 Χτύπα κι' ἔρχομαι στὴ μάχη
 Καὶ νὰ σ' φρίσει μοναχὴ

2

᾿Η ἂν σὲ σπλάξῃ εὐτυχισμένη
 Νὰ ᾿ρθῇ ἀντὶς γιὰ τὸν ἐχθρὸ
 Μὲ τὴν ἄλυσσο φτιασμένη,
 ᾿Απὸ ᾿κάτου ἀπ' τὸ σταυρὸ

3

᾿Ποῦ ᾿χε λάβει σταῖς ἀγκάλαις
 ᾿Απὸ σὲ κι' εἶχε θεοὺς
 ᾿Αστραπαῖς ἀνεμοζάλαις
 Καὶ βρονταῖς καὶ ποταμούς·

4

Μόνον τ' ἀδικοσφαμένα
 [τὰ παιδιὰ σου ἦλθαν σιμὰ]
 Τὰ παιδιὰ σου μοναχὰ
 Μὲ τὰ χέρια τζακισμένα
 Σὲ ἐσπρώξανε ὀμπροστά.

5

᾿Οπου ἐχύθηκες πετῶντας
 Μιὰ ματιὰ στὸν Οὐρανὸ
 [ποῦ τὸ δίκιο σου θεωρῶντας]
 ᾿Αποκρίθηκε=εἶμαι ἐδῶ.

6

Καὶ χτυπῶντας ξεθυμαίνει
 ᾿Απ' τὸ πέλαγο εἰς τὴν γῆ
 ᾿Η ῥομφαία σου πυρῶμένη,
 ᾿Οχ τὴν ἀπλαστὴ φωνή.

7

... αχτεῖ
 ᾿Ολ' οἱ τύραννοι τῆς γῆς
 Σ' ἐσὲ ἐκίνησαν μὲ ἄχτι
 ᾿Ομως ἔστρεψαν ἑφτίς

8

Χαῖρε! κι' ὅποιος... ὅρα
 Τὴ πατρίδα του νὰ ἰδῇ
 Μὲς τὰ σίδερα που τῶρα
 Πᾶς συντρίβωντας ᾿Εσύ.

Εἰς τὴν τελευταίαν σελίδα ὑπάρχουν ἐπίσης ἑλληνικὰ καὶ ἰταλικά σημειώματα τελείως
 δυσανάγνωστα.—7. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σελίδος τῆς περιεχομένης τὴν ἰταλικὴν μετάφρασιν

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Guarda un poco se insistendo non nasce sospetto].—[Πρόσεξε μήπως ἐπιμένοντας γεννηθῇ ὑποψία].¹

Μήτε τὸ * κάστρο, μήτε τὸ στρατόπεδο, μήτε τὴ λίμνη, μήτε τὴ θάλασσα, μήτε τὴ γῆ ποῦ ἐπάτουννα, μήτε τὸν οὐρανό. Πολιορκούμενους καὶ πολιορκισμένους καὶ ὅλα τὰ ἔργα τους καὶ ὅλα τὰ πάντα τὰ ἐκατασκέπαζε μαυρίλα καὶ πίσσα...

1. Εὐρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ἰδίας 32ας παραγράφου, ὡς συνέχεται καὶ πρὸς ἐπεξηγήσιν αὐτῆς.

* τάμπια.

ὅλα μου τ' ἀραχισμένα
 *Ποῦ ἄνθρωπος δὲν τὰ μετρεῖ
 Τὰ παιδιὰ σου στριμωχτὰ
 Καὶ μὲ χέρια τζακισμένα
 Μὲ τὰ χέρια
 Σὲ ἐσπρώξανε ἐμπροστά,

27

Καὶ οὐ
 [Ὅπου] ἐχύθηκες, πετώντας
 Μία ματιὰ 'ς τὸν Οὐρανόν,
 *Ποῦ τὰ δίκια σου θωρῶντας,
 *Ἀπεκρίθηκε =εἶμαι ἐδῶ=:

28

[Καὶ ἡ ῥομφαία σου πυρωμένη]
 [Ἄπ' τὴν Ἀπλαστὴν Φωνή]
ὀμπρὸς παγαίνει
 [Εἰς τὰ ἐμπόδια ξεθυμαίνει]
εἰς τὰ ἐμπόδια καὶ βαρεῖ
 [Τὸν θυμὸν τόσον βαρύν,]
 *Ἡ ῥομφαία σου πυρωμένη
 *Ὁχ τὴν ἀπλαστὴ φωνή.

29

[Καὶ θαυμάσια τόσα πράττει,]
 [Ὅπου οἱ Τύραννοι τῆς Γῆς]
 [Ἵς Ἐσὲ ἐκίνησαν μὲ ἄχτι]
 [Ὅμως ἔστρεψαν εὐθύς.]

30

*Ὁξω ἐτούτῃ ἢ στροφῇ ἢ νὰ χωθῇ
 σιὴν ἄλλῃ*
 [Χαῖρε! Κι' ὅποιος σὲ μισάει]
 [Καὶ πικρὰ σὲ λοιδορεῖ,]
 [Εὐτυχία νὰ 'πιθυμάῃ]
 [Καὶ ποτὲ νὰ μὴν τὴν 'δῇ.]

31

Χαῖρε! Κι' ὅποιος... (σὲ μισάει)
 [Καὶ νὰ κλαίῃ πῶς ἦλθε ἡ ὥρα]

ἡ πατρίδα του ἄς δεθῇ.
 [Ἰ'Ποῦ ἡ πατρίς του θὰ δεθῇ]
 τὴν πατρίδα του νὰ ἰδῇ
 Μὲ τὰ σίδερα, ὅπου τώρα
 Ἰ'Πᾶς συντρίβωντας Ἰ'Εσύ.

32

Κύττα μὴν εἶνε δεσμάτα μακρὰ.
 [Χαίρου ὥς τόσο ὅλους τοὺς τόπους]
 [Ἰ'Ποῦ ἐξανάλαβαν γοργά]
 [Πάλι ἐλεύθερους ἀνθρώπους,]
 [Καὶ τοῦ Μπαῖρον τὴν χαρὰ]

33

Χαίρου, ἀνάμεσα 'ς τὰ ἄλλα
 Πράγματα 'ποῦ σὲ τιμοῦν:
 Οἱ Μεγάλοι τὰ μεγάλα
 Ποῦ τοὺς 'μοιάζουνε ἀγαποῦν.

34

[Βλέπωντάς σε ἀναγαλλιάζει]
 [Ἢ θλιμμένη του ψυχή,]
 [Καὶ τοῦ λέγει=ὄπλα φωνάζει]
 [Τώρα ἡ Ἑλλάδα: πάμε ἐκεῖ=]

35

Καὶ 'κινάει νὰ σ' ἀπαντήσῃ:
 Καὶ ἡ φήμη τοῦ Ποιήτου
 Ἰ'Ποῦ τὸν Κόσμο εἶχε γυρίσῃ
 Καὶ τὴν δέχτηκαν παντοῦ,

36

*Μπροστοπάταε νὰ σὲ κρᾶξῃ
 Μὲ ὄνομα τόσο γλυκύ,
 Ἰ'Ποῦ ὅποιο μάτι σὲ κυττάξῃ
 Σὲ ξανοίγει πλέον σεμνή.

37

Τὸν ἀκλούθησεν ὁ πλοῦτος
 Θεῖος 'ς τὰ χέρια τοῦ καλοῦ,
 Καὶ κακόπρακτος ἂν οὕτως
 Καὶ εἶν' 'ς τὰ χέρια τοῦ κακοῦ.

στοχάσου

ῥιμοκ

τῶν τετραστίχων 25—29 γράφει: «Stringi le cose più che puoi. Guarda che siano tocchi semplici, lontani da ogni aria di racconto» [=Σφίξε τὰ πράγματα ὅσο μπορείς περισσότερο. Κύττα νὰ εἶνε μορφὰ ἀπλαῖ, μακρὰ ἀπὸ κάθε τι ποῦ μοιάζει μὲ ἀφήγησι]. Καὶ κατωτέρω ἀνωθεν τοῦ 27 τετραστίχου: Guarda se alla strofa dei tiranni si debba dare altra forma [=Κύττα ἂν εἰς τὴν στροφὴ τῶν τυράννων πρέπει νὰ δοθῇ ἄλλη φόρμα].—8. Ἐννοῶν τὴν 31 στροφήν.—9. Ἐδῶ ὑπάρχει κακογραμμένη δυσανάγνωστος Ἰταλικὴ φράσις.

ὡς τὴν δα, τὶ ἀναστρέψετε,

Κύττα ἄν πάη καλὰ ἐτοῦτο.

Μ' ἓνα βλέμμα ὅπου φονεύει
Τὰ φρονήματα τὰ αἰσχρά,
Τρομερὴ τὸν συντροφεύει
Στέκωντάς του εἰς τὴν δεξιὰ,

39

Καὶ ὦντας ἄφαντη 'ς τοὺς ἄλλους,
τοῦ - 'Αλκέ - ου ἡ σκι - ἅ,
Καὶ τοὺς ὧμους τοὺς μεγάλους
'Αἶγο γέροντας, κρυφά.

40

Λόγια ἀθάνατα τοῦ λέει,
Μὲ τὰ ὁποῖα 'ς τὰ σωθικά
Τὸν θυμὸν τοῦ ξανακαίει
'Εναντίον 'ς τὴν ἀδικιά,

41

Θυμὸν τρόμο ὅλο γεμάτον
Ποῦ νικαίει τὴν ταραχὴ
Τῶν βροντόκραυγων ἀρμάτων,
Καὶ πετιέται ὅλου μὲ ὀρμή,

42

Καὶ τοῦ Τύραννου κυτπάει
Τὴν βουλή καὶ τὴν ξυπνᾶ,
'Σ τὴν στιγμὴν ποῦ μελετάει
Τῶν λαῶν τὴν συμφορὰ.

43

Μόνον ἄκουε τοῦ Κοράκου (5)
Τῆς Αὐστρίας τὸ κραυγητό,
('Ποῦ δὲν ἔκρωξε τοῦ κάκου)
Καὶ ἐπιθύμαε τὸ κακό.

44

'Ομοίως ἔστρεφεν ἡ Μοῖρα (6)
('Ποῦ εἶχε πάντοτε σταθῆ
Μέσ' τῆς Κόλασης τὴν θύρα
Μὲ τὸ Κρίμα ἀνταμωτή)

45

'Εστρεφε κατὰ τὴ Κτίσι,
Γιατὶ ἐμύριζε νεκρή,

Μυρωδιὰν ποῦ 'χε σκορπίση
'Η πικρὴ μεταβολή,

46

Καὶ ἀπὸ τ' ἄπειρο διάστημα
'Αντισήκωνε 'ψηλὰ
Τὸ μιαρὸ τῆς τὸ ἀνάστημα,
Νὰ χαρῇ τὴν μυρωδιά.

47

'Σ τὴν 'Ελλάδα χαροκόπι
Γιατὶ 'Εκείνον ποῦ ζητεῖ
Βλέπει νὰ 'ρχεται, καὶ οἱ τόποι
Ποῦ ἡ σκλαβιά καταπατεῖ,

48

Χαμηλὴ τὴν κεφαλὴ τους,
'Αγροικώντας τὴν βουή,
'Εδακρῶζαν, καὶ οἱ δεσμοὶ τους
Τοὺς ἐφάνηκαν διπλοί.

49

'Αλλὰ ἀμέσως ὅλοι οἱ ἄλλοι
Ποῦ εἶχαν ἐλευθερωθῆ,
Καὶ ἔχουν δάφνη 'ς τὸ κεφάλι
'Ποῦ δὲν θέλει μαρανθῆ,

50

Ταῖς σημαίας τους ξεδιπλώνουν,
Καὶ ταῖς δάφναις ποῦ φοροῦν
Χαιρετῶντάς τον, σηκώνουν,
Καὶ μ' αὐταῖς τὸν προσκαλοῦν.

51

Ποῦ θὰ πάει; Βουνὰ καὶ λόγγοι
Καὶ λαγκάδια ἀἵλογοῦν:
Ποῦ θὰ πάει; — 'ς τὸ Μισολόγγι:
Καὶ ἄλλοι ὅς μὴ ζηλοφθονοῦν:

52

Στένεψε. (Guarda Callimaco per la disposizione delle Masse.) Anzi tutta questa Ode nella sua constuzione primitiva ha un andamento di Cronaca.¹⁰

Τέτοιο χῶμα ἀπ' τὴν ἡμέρα (7)

Στένεψε γὰρ
νὰ μὴ φαίνε-
ται ποίηση
τοῦ Βερτόλ-
δου.

τρελάει

10. [= Στένεψε. (Κύττα τὸν Καλλίμαχο γιὰ τὴν τοποθέτηση τοῦ πλήθους. Μάλιστα ὅλη αὕτη ἡ 'Ωδὴ στὴν ἀρχικὴ τῆς κατασκευῆς ἔχει τὴν ἐξέλιξη εἰδησολογίας ἐφημερίδος].

Τὴν μεγάλη τοῦ Χριστοῦ,
Ποῦ εἶχε φέρῃ ἀπ' τὸν αἰθέρα
Τιμὴ ἑμᾶς καὶ δόξα Αὐτοῦ,

53

Εἶν' ἱερὸ προσκυνητάρει,
Καὶ δὲν θέλει πατηθῇ
Ἀπὸ βάρβαρο ποδάρι
Πάρεξ ὅταν χαλασθῇ.

54

Δὲν ἦταν τὴν ἡμέρα τούτῃ
Μοσχολίβανα, ψαλμοί:
Νά, μολύβια, νά:, μπαροῦτι,
Νά, σπαθιῶν λαμποκοπή:

55¹¹

Ἐς τὸν ἀέρα ἀνακατώνονται
Οἱ σπιθόβολοι καπνοί,
Καὶ ἀπόπανου φανερώνονται
Ἰσχοὶ θεῖοι πολεμικοί:

56

ἄλλαξ τάξῃ

Καὶ εἶναι αὐτοί, ποῦ πολεμῶν-
Ἔσκεπάσανε τὴν γῆ, [τας
Ἐάνου εἰς τ' ἄρματα βροντῶν-
Μὲ τὸ ἐλεύθερο κορμί, [τας

57

Καὶ ἐκεῖ ἔάνου ἐλάβαν πλήθια
Ἀγκαλιάσματα, φιλιὰ.
Ὅσα ἐλάβανε εἰς τὰ στήθια
Βόλια Τούρκικα, σπαθιά:

58

Ὅλοι ἐκείνοι οἱ πολεμάρχοι
Περιζώνουνε πυκνοὶ
Τὴν ψυχὴ τοῦ Πατριάρχῃ,
Ποῦ τὸν πόλεμο εὐλογεῖ:

59

Καὶ ἀναδεύονται, καὶ γέρνουν,
Καὶ εἰς τὸ πρόσωπο Ἰσραὶ

στένεψε

Δυνατὰ λόγια καὶ ὀγλήγορα γιὰ τὴν
μάχη καὶ ὅτι φθάσεις εἰς τὸ ἐλεύ-
τερο κορμί ὡς εὐρεθῇ ἡ ψυχὴ στὴ
καπνοῦρα μὲ ἄλλες καὶ μὲ τὸ
Πατριάρχη. Ἐναθῶματα ὅλα!

Sacra è quella terra—la batta-
glia ... in ultimo... la benedi-
zione del Patriarca.¹²

Χειραπλώνουνε καὶ παίρνουν
Ἀπὸ τὴν σπιθοβολή.

60

Ἐδὼ βλέπει ἀνδρειωμένα
Νὰ φρονοῦν παρὰ ποτέ:
Καὶ ὅλος ἔρωτα γιὰ Ἐένα
Προσηλόνεται ἔς Ἐσέ.

61

Τὸ πουλὶ ποῦ βασιλεύει
Πάνου εἰς τ' ἄλλα τὰ πουλιά,
Γληγορώτατα ἀναδεύει
Τὰ αἰθερόλαμνα πτερά,

62

Τρέχει, χάνεται, καὶ πίνει
Τόλμην πίνει ὁ ὀφθαλμὸς
Ἀπὸ τ' ἄστρον, ὅπου χύνει,
Κύματα ἄφθαρτα φωτός.

63

Πλανημένη ἡ φαντασίᾳ του
Μέσ' τὸ μέλλοντα τὸ ἀργό,
Ποῦ προσμένει τ' ὄνομά του
Νὰ τὸ κάμῃ πλέον λαμπρό,

64

Ὅλοφλόγιστη πηδάει
Εἰςὲ μιὰ ματιοῦ ῥοπή,
Στρέφει ἀπέκει καὶ κυττάει:—
Ἀνεκδιήγητη ἀντηχεῖ

65¹³

Fuor tutto [= ὅξα ὅλα].
Ἀπ' τοῦ Κόσμου ὅλου τὰ πέρατα
Τοῦ Καιροῦ ἡ ἡχλασὴ,
Καὶ διηγώντάς του τὰ τέρατα
Τοῦ κυτπάει τὴν ἀκοή.

66

Ἐθνη, ποῦ ἄλλα φοβερίζουν,
Φωναῖς, θρόνοι δυνατοί:
Ἄλλοι πέφτουνε, ἄλλοι τρίζουν,
Καὶ ἄλλοι ἀτάρακτοι καὶ ὀρθοί:

Fuori

11. Εἰς τὸ περιθώριον τῆς σελίδος τῆς περιεχούσης τὴν ἰταλικὴν μετάφρασιν τῶν τετραστίχων 55—59 γράφει: «Rimpasta tutto quanto. [=Ἐανάπασέ το ὅλο.]—12 [=Ἰερὴ εἶνε αὐτὴ ἡ γῆ. . . . σκληροί. Στὸ τέλος. . . . ἡ εὐλογία τοῦ Πατριάρχῃ].—13. Εἰς τὸ περιθώριον τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως καὶ ἔναντι τῶν τετραστίχων 65—74 γράφει: «Ὁξω».

29. »Πῶς* μοῦ χτυπάει, Θέ μου, ἡ καρδιά, ποῦ μοῦ ἔπλασες τόσο καλή!
30. »Μὲ συγχύσανε αὐτὲς ἡ πόρνες! Ὅλες ἡ γυναῖκες τοῦ κόσμου εἶνε πόρνες!
31. »Ἀλλὰ ἐσύ, κόρη μου, δὲν θε' νᾶσαι πόρνη, σᾶν τὴν ἀδελφή μου καὶ σᾶν τὲς ἄλλες γυναῖκες τοῦ τόπου μου!
32. »Κάλλιο* θάνατος! Καὶ ἐσύ, μάτια μου, ἐστιάχθηκες. Ἔλα, στά-XXV σου ἡσυχῇ, γιατί ἂν ἀναδευθῇς ἀπὸ αὐτὴ τὴ καθήκλα, κρᾶζω εὐθὺς ὀπίσω ἐκεῖνες τὲς στρίγγλες καὶ σὲ ** τρῶνε».
33. Καὶ δοῦλοι εἶχαν πάγη στὸ μαγερεῖο, χωρὶς νὰ καρτερέσουν τὴ προσταγὴ τῆς γυναικός, καὶ ἐκεῖ ἄρχισαν νὰ μιλοῦν γιὰ τὴν πείνα τους.
34. Καὶ ἡ γυναῖκα ἐτότες ἐμπῆκε στὸ* δῶμα της. Ἔγινε μεγάλη σιωπή,
35. καὶ σὲ λίγο ἄκουσα τὸ κρεββάτι νὰ τρίζῃ πρῶτα λίγο καὶ κατόπι πολὺ καὶ ἀνάμεσα στὸ τρίζιμο ἐβγαίνανε λαχανιάσματα καὶ γογγυσμοί,
36. καθὼς κάνουν οἱ βαστάζοι¹ ὅταν οἱ* κακότυχοι ἔχουν βάρος εἰς τὴν πλάτη τους ἀνυπόφορτο.
37. Καὶ ἔφυγα ἀπὸ τὴν πέτρα τοῦ σκανδάλου, ἐγώ, Διονύσιος Ἱερομόναχος, καὶ ὅτι ἐβγαίνα ἀπὸ τὴ θύρα τοῦ σπητιοῦ ἀπάντηξα τὸν ἄνδρα τῆς γυναικὸς ὅπου ἀνέβαινε.²

1. Οἱ χαμᾶληδες. Ζακυνθινὴ λέξις ἀπὸ τὸ «βαστάζω». Ἡ φράσις αὕτη ἔχει καταφανὴ ἐπίδρασιν ἀπὸ τὸν Δάντην. 2. Τὸ σύνολον τῆς ἀνωτέρω σκηνῆς εἶνε ἀσαφὲς καὶ δυσνόητον. Προέκειται ἀναμφιβόλως περὶ σχεδιάσματος μὴ ἔχοντος τὴν τελικὴν αὐτοῦ μορφήν.

29* Θέ μου. 32* Νὰ σὲ κλάψω στὸ. ** φωνε... 34* ἐκεῖ ὅπου ἦταν τὸ κρεββάτι. 36* κακορρίζικοι.

XXVI

καὶ γι. . . φύγη. . . τὸ

ἢ κακία ἢ. . .

ἢ λύσσα καὶ πομπή, ποῦ ἀπὸ τὰ λόγια καὶ ἀπὸ τὰ ἔργατα τῆς γυναικός

(ἢ φλόγα τοῦ μεσημεριοῦ)

καὶ ἐτούτη¹ ἢ φράχτη ἔδινε ἀπάνου στὸ πέλαο, ἐκεῖ στὸ Σταυρωμένο καὶ κάνει μεγάλη σιωπὴ στὸ πέλαο, στὸν οὐρανό, στὴ γῆς (γαλήνη στὴ φύση, βγάνοντας² τὸ σεισμό ὁποῦ) καὶ μόλις ἐτρέχανε στὴ φράχτη ἢ σκουρ-κουρίτσες, . . . ὀρδανίτσες, βουστερύτσες.³

Νὰ τελειώσῃ ἡ Μισολογγίτισσα μὲ τοῦτα τὰ λόγια: «Καὶ δὲν ἔμεινε μήτε διακονιάρης ποῦ νὰ μὴ μᾶς ἔδωσέ, γιατί ἐδῶ στὴ Ζάκυνθο εἶνε καλόκαρδα καὶ τὰ σκυλλιά».

(Νὰ βάλῃς μὲς τὴν ὁμιλία τῆς Μισολογγίτισσας:)

«—Γιατί, μὰ τὴν ἀλήθεια, ἐδῶ στὴ Ζάκυνθο εἶνε εὐσπλαχνα καὶ τὰ σκυλιά τους».

fare che stia sotto un' albero d' olivo. . . —[νὰ βάλω νὰ στέκη κάτω ἀπὸ μία ἐληά. . . ξυπόλητη στὴ δροσιά.]

(Μελέτησε καλὰ τὴν ὁμιλία) καὶ στὸ τέλος ὅτι φεύγουνε, ὁ ἱερομόναχος, ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴ φράχτη, προφητεύει....

Στὸ τέλος, ὁποῦ φεύγουνε ἡ Μισολογγίτισσες, ὁ ἱερομόναχος πλεὶς ἀπάνου ξανοίγει ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία (ιδὲς πῶς τὴν ἐλένε) τὴ γροηῦλα μὲ τὰ κεράκια μὲς στὰ χορταράκια. . . γιὰ νὰ μὴ σβυσθοῦνε κ' ἐπαρακάλειε.

XXVII

ἄκουγα μέσα μου μεγάλη ταραχή.

1. Εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς 1ης παραγράφου τῆς XXVI σελίδος.—2. Ἰταλισμός, σημαίνει πλήν.—3. Αἱ τρεῖς τελευταῖαι λέξεις σημαίνουν διάφορα εἶδη σαύρας.

»Γιατί ἄλλειῶς θὲ νὰ ὕρεθῇτε
 »Ἡ μὲ ξένον βασιλιά,
 »Ἡ θὰ καταφανισθῇτε
 »Ἀπὸ χέρια ἀγαρινά»=(10)

Ἄφ' οὐ ἐδῶ ὅς τὴν παλαιά σου
 Κατοικίαν καὶ ἄλλη φορὰ
 Μὲ διχόνοιαις τὰ παιδιὰ σου
 Σοῦ ἐτοιμάσανε ἐξοριά,

Ἀπὸ τότες ὅπου ἐσώθη
 Ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ὁ Στρατηγός,
 Ὅπου ὁ Ἑλληνας ἐπόθη
 (Καὶ τώρα ὄχι) ὁ στερινός,

Ἐως ποῦ ὁ κόσμος ἐβαστοῦσε
 Τὸν ἀπαθροπὸν Ἀλῆ,
 Ποῦ ὅσον αἶμα καὶ ἄν' ῥουφοῦσε
 Τόσο ἐγύρευε νὰ πιῇ:

ἐβασίλευεν ἡ βία
 ἡ ἀρπαγὴ καὶ ὁ σκοτωμὸς
 Ἐπερνοῦσαν οἱ αἰῶνες
 Ἡ ὅς ξένη ὑποταγή,
 Ἡ μὲ ψεύτικαις κορώναις,
 Ἡ μὲ σίδερα καὶ ὀργή.

Καὶ ἦλθε ἐτότες καὶ ἐπερπάτη (11)
 Ὅπου ἐπέταγες Ἐσὺ,
 Καὶ τοῦ δάκρυζε τὸ μάτι
 Καὶ ἐπεθύμας νὰ σὲ ἰδῇ,

Κ' ἔλεε=πότε ἔρχεσε πάλι !=
 Καὶ δὲν εἶναι ἀληθινό,

Πῶς ἡμᾶς εἶχε ἀδικοβάλη
 Μὲ βρυσιαῖς καὶ μὲ θυμό.(12)

Ἐζωγράφιζαν οἱ στίχοι
 Τὸν γαλάζιον Οὐρανό,
 Καὶ ἐκλαιόνταν μὲ τὴν τύχη
 Καὶ μὲ τ' ἄστρο τὸ κακό,

Εἰς ὅποιον ἔχει νὰ σκύψῃ
 Κάθε δύναμη θνητή,
 Καὶ ἡ Πατρίδα του νὰ στρίψῃ
 Παντελῶς δὲν ἠμπορεῖ:

Τώρα ἀθάμβοτη ἔχει δόξα,
 Καὶ μὲ φέρσιμο τερπνόν
 Βλέπει ἀδύνατα τὰ τόξα
 Τῶν ἀντίζηλων ἐθνῶν,

[Καὶ λαοὺς ἀλυσσοδένει]
 [Καὶ εἰς τὰ πόδια τοὺς πατεῖ]
 [Καὶ τὸ πέλαγο σωπαίνει]
 [Ἄν τοῦ σύρῃ μία φωνή:]

Τέχναις, ἄρματα, σοφία,
 Τήνε κἀνουν [δοξαστή,]
 σὲ πέλαγο ἔχει βία
 [Ὅμως θαῦρουνε εὐκαιρία]
 ἄν τὸ σέλει una¹⁵
 [Νὰ τὴν φθεῖρουνε οἱ καιροί:]

Καὶ νὰ ἰδῇ τὸ ῥιζικό της
 Καθὼς εἶναι ἡ κατακνιά,
 Ποῦ εἰς τὸ κλίμα τὸ δικό της
 Κρύβει τὴν ἀστροφεγγιά:

14. Εἰς τὴν κορυφὴν τῆς σελίδος τῆς περιεχούσης τὰ Ἰταλικά τετράστιχα 85—89 γράφει :
 Qui si stringano le forme e si dica: Da che e. t. c. passarono sulla tomba di Filope—
 mene secoli (guarda). [=Ἐδῶ νὰ σφιχθοῦν αἱ φόρμαι καὶ νὰ λεχθῇ: Ἄφ' ὅτου κτλ. πέρασαν
 πάνω ἀπὸ τὸν τάφο τοῦ Φιλοποίμενος αἰῶνες (Κύτταξε)]. Εἰς δὲ τὸ περιθώριον «Qui introdurre la
 danza delle Suliotte, ma prima dire dei pochi guerrieri» [=Ἐδῶ νὰ βάλω τὸ χορὸ τῶν Σου-
 λιώτισσων, ἀλλὰ πρῶτα νὰ πῶ γιὰ τοὺς λίγους πολεμιστάς].—15. Λέξεις ἰταλικὴ δυσανάγνωστος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ¹

1. Καὶ ἀκολούθησα τὲς γυναῖκες τοῦ Μισολογγιοῦ, ἡ ὁποῖες ἐστρω- XXVI
θήκανε στ' ἀκρογιάλι, καὶ ἐγὼ ἤμουνα ἀπὸ πίσω ἀπὸ μία φρά-
χτη καὶ ἐκύτταζα.
2. Καὶ κάθε μία ἔβαλε τὸ χέρι καὶ ἔβγαλε ὅ,τι κι' ἂν ἐμάζωξε καὶ
ἐκάμανε ἓνα σωρό. (N.1)
3. Καὶ μία ἀπ' αὐτὲς, ἀπλώνοντας τὸ χέρι καὶ ψηλαφίζοντας τὸ
γυαλό : «—'Αδελφάδες, ἐφώναξε,
4. »ἀκοῦτε ἂν * ἔκαμε ποτὲ τέτοιο σεισμὸ σᾶν καὶ τώρα· τὸ Μισο-
λόγγι ἴσως νικάει, ἴσως πέφτει. ¹

καὶ ³ ἀναδεύοντας τὸ ξεδοντιασμένο στόμα ἔκλαιε, παρακαλῶν-
τας, μὲ τὰ ξερόχερα στὸν οὐρανό. Καὶ ἀνέβαινε τὸ λιβάνι καὶ ἐγὼ
τ' ἀκλούθαγα. καὶ. . . . ⁴

καὶ ἐκίνησα γιὰ νὰ φύγω, καὶ εἶδα ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὴν ἐκκλησί-
(ιδὲς πῶς τὴν λένε) μία γροηῦλα, ὅπου εἶχε στήση ἀνάμεσα στὰ
χόρτα μικρὰ κεράκια, καὶ ἔκαιε λιβάνι καὶ τὰ κεράκια στὴ πρα-
σινάδα ἐλάμπανε καὶ τὸ λιβάνι ἀνέβαινε. . . καὶ ἀσήκωνε τὰ ξε-
ρόχερα πέρνοντας ἀπὸ τὸ λιβάνι καὶ κλαίοντας. Καὶ ἀναδεύοντας
τὸ ξεδοντιασμένο στόμα ἐπαρακάλειε. Καὶ ἐγὼ εὐρέθηκα καὶ δὲν XXVII
ἔβλεπα μήτε τὸ κάστρο * μήτε τὴ χώρα, μήτε τὸ στρατόπεδο, **

1. Τὸ παρὸν κεφάλαιον δὲν φέρει ἀριθμὸν ἐπιγράφεται δὲ καὶ αὐτὸ «'Η Μισολογγί-
τισσες».—2. 'Εδῶ ὁ ποιητὴς βάζει ἐν παρενθέσει ἰταλιστὶ τὴν παρατήρησιν : (Qui a
poco a poco spregare il volo forte).=['Εδῶ σιγὰ-σιγὰ ν' ἀπλωθῇ τὸ πέταγμα δυνατὰ].—
3. 'Απὸ τοῦ σημείου αὐτοῦ δὲν ἀριθμεῖ πλέον τὰς παραγράφους τοῦ παρόντος κεφα-
λαίου, οὔτε ἡ θέσις τοῦ «κειμένου» καὶ τῶν «σημειωμάτων» εἶναι χωρισμένη.—4. 'Εδῶ
βάζει ἐν παρενθέσει ἰταλιστὶ τὴν παρατήρησιν : «(fui rapito in ispirito)=['Αρπάχτηκα μὲ
τὸ πνεῦμα]», δηλαδὴ μετεφέρθη διανοητικῶς.

⁴ * 'Υπάρχει καὶ ἡ παραλλαγή «ἂν ἦρθε ποτὲ ἀπὸ τὸ Μισολόγγι κάποιοι σει-
σμός.» * μήτε τοὺς πολιορκισμένους. ** 'Υπάρχει καὶ ἡ παραλλαγή : «μὲ τοὺς πολιο-
ρκουμένους, μήτε κ.τ.λ. μήτε τὴ λίμνη, καὶ ἐκατασκέπαζε ὅλα τὰ πάντα καπνούρα».

Fuori questa parentesi ¹⁶
 'Ποῦ εἶν' θὰ λένε σαστισμένοι
Ποῦνε ὁ Λέοντας ποῦ στὰ γένη
 [Τὸ Λεωντάρι τὸ 'Αγγλικό,]
 Εἶναι ἡ χήτη του πεσμένη
 Καὶ τὸ μούγγρισμα βουβό.»

[Ἄλλ' ἡ 'Ελλάς νὰ ξαναζήσῃ]
 [Ἦταν ἄξια, καὶ νὰ ἰδῇ]
 [Ὁ ἐρχομὸς νὰ τὴν τιμήσῃ]
 [Τοῦ ὑψηλότατου Ποιητῆ.]

[Ἔστεκε 'ς τὸν μισημένο]
 [Τὸ ζυγὸν μ' ἀραθυμιά:]
 [Τὸ ποδάρι εἶχε δεμένο]
 [Ἄλλὰ ἐλεύθερη καρδιά.]

Ἐκαθότουνε εἰς τὰ ὄρη
 Ὁ Σουλιάτης ἔακουστός,
 Νὰ τὸν διώξῃ δὲν ἠμπόρη
 Πείνα, δίψα, καὶ ἀριθμός. (13)

Συχνὰ σπῶντας τὰ θηκάρια
 Μὲ τὰ χέρια τὰ λιγνά,
 Ὅρμου'ν 'ς ἄπειρα κοντάρια :
 [Ταῖς γυναῖκες] τὼν συχνά.

[Μεγαλόψυχα τραβάει]
 [Τὸ ἴδιον αἶσθημα τιμῆς,]
κυττῶντας
 [Ποῦ [εἰς τὸν βράχο] τὸν Κονβάη]
 [Εἶχε ὁ ἀνδρεῖος Τραγουδιστῆς :] (14)

Senza particularizzare ¹⁷
 [Ταῖς ἐμάζοξε εἰς τὸ μέρος]
 [Τοῦ Τζαλόγκου τὸ ἀκρινὸ]
 [Τῆς ἐλευθεριάς ὁ ἔρως,]
 [Καὶ ταῖς ἐμπνευσε χορὸ :] (15)

[Τέτοιο πῆδημα δὲν τὸ ἶδαν]
 [Οὔτε γάμοι, οὔτε χαραῖς,]
 [Καὶ ἄλλαις μέσα τοὺς ἐπήδαν]
 [Ἀθωότεραις ζωαῖς:]

16. [=Ὁξω αὐτὴ ἡ παρένθεσις.] Εἰς τὸ τετράστιχον 97 τῆς Ἱταλικῆς μεταφράσεως μεταξὺ τῶν γραμμῶν τοῦ κειμένου παρεμβάλλει σημειώματα δυσανάγνωστα εἰς δὲ τὸ 98 σημειώνει: «miglior legame» [=καλλίτερο δέσιμο].—17. [=Χωρὶς νὰ εἰσέλθῃ εἰς λεπτομέρειες.] Ἐπὶ κεφαλῆς τῆς σελίδος τῆς περιεχούσης τὰ τετράστιχα 100—104 γράφει : «Stringer quanto più si può le masse e risparmiar versi. Guarda se non torna meglio fare che questo sia prima e il sorgere della Grecia dopo» Εἰς τὴν σελίδα τὴν περιέχουσιν τὰ τετράστιχα 100—104 εἰς ἰταλικὴν μετάφρασιν ἐν περιθωρίῳ σημειώνει: «Guarda se torna meglio fare che la Libertà alle radici di Zalongo stia e guardi su aspettando. E saltare nella danza più forte che nelle nozzi. τὰ φορέματα σφυρίζουν—καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιά,—χωρὶς γόγγισμα καὶ ἀντάρα—παρὰ ἐκείνη μοναχὰ—ὁποῦ ἐκάναν μὲ τὴν κάρα—μὲ τὰ στήθεια στὰ γκρεμνά». dopo che s' è detto della Libertà aspettando metter due punti, poi dire che ferve la danza e lì si ablan donavano [=Νὰ σφίξουν ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον οἱ ὄγκοι καὶ νὰ οἰκονομηθοῦν στίχοι. Κύττα μήπως εἶνε καλλίτερο νὰ ᾔνε αὐτὸ πρῶτα καὶ ἡ ἐμφάνησις τῆς Ἑλλάδος ἔπειτα. Κύττα μήπως εἶνε καλλίτερο νὰ κάθεται ἡ Ἐλευθερία εἰς τοὺς πρόπο-

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

καί ἐφοβέριζε ἡ γῆς νὰ σχισθῇ ἀπὸ τὴν ταραχὴ fui rapito in isprito in Missolongio [=καὶ ἀρπάχτηκα μὲ τὸ πνεῦμα στὸ Μισολόγγι] καὶ δὲν ἔβλεπα μῆτε τοὺς πολιορκισμένους, μῆτε τοὺς πολιορκούμενους, μῆτε τὸ κάστρο, μῆτε τὸ στρατόπεδο, μῆτε τὴ λίμνη, γιὰτὶ ὁ καπνὸς τὰ ἐσκέπαζε ὅλα τὰ πάντα μιὰ καπνίλα σὰ πίσσα γιομάτη ἀστραπὲς, βροντὲς κι' ἀστροπελέκια. Καὶ ὕψωσα τὰ μάτια μου καὶ εἶδα μὲς τὸ καπνὸ (di pingerla) [=νὰ τὴν ζωγραφίσω] μία γυναῖκα. Καὶ ἀκατάπαυστα ἐπιθοβόλουνε καὶ ἄστραφτε.

καὶ ¹ εὐρέθηνκα ἔπειτα ἀπὸ πολὺ συλλογισμό δὲν ἤξεύρω πῶς, εἰς τὸ Μισολόγγι, καὶ μία ταραχὴ ὁποῦ ἐστιάχθηκα μὴ μὲ κουφάνη καὶ δὲν ἔβλεπα μῆτε τοὺς πολιορκισμένους, μῆτε τοὺς πολιορκούμενους, μῆτε τὸ κάστρο, μῆτε τὸ στρατόπεδο, μῆτε τὴ λίμνη, γιὰτὶ ὁ καπνὸς τὰ ἐσκέπαζε ὅλα τὰ πάντα καὶ δὲν ἔβλεπε παρὰ μιὰ μαυρίλα ὁποῦ πάντα περσότερο ἀπλονότουνα φωτισμένη ἀπὸ μιὰν ἀκατάπαυστη σπιθοβολή.

Καὶ μὴ βλέποντας τίποτε, ὕψωσα τὰ μάτια μου καὶ εἶδα μὲς τὸ καπνὸ μία γυναῖκα (νὰ τὴ ζωγραφίσω) καὶ ἀπλώνοντας τὸ χέρι στὴ λύρα, μὲ μία φωνὴ ποῦ ἐνίκαιε τὴ ταραχὴ τοῦ πολέμου καὶ ποῦ μοῦ φαινότουνα πῶς θὰ τὴν ἀκοῦνε νησιὰ καὶ στεριές, ἀρχίνησε νὰ τραγουδάει τὰ ἀκόλουθα :

XXIX (Guarda bene che, se saranno dette come profezie, questo non si potrà. In questo caso la maraviglia del tartagliare si metterà nel momento che apparisce nella sua cassa.—[Πρόσεξε * διότι, ἂν αὐτὰ λεχθοῦν ὥς προφητεῖαι, αὐτὸ δὲν θὰ εἶνε δυνατό. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ θαυμασμὸς τοῦ τραυλίσματος θὰ τεθῇ κατὰ τὴ στιγμὴ ποῦ ἐμφανίζεται στὸ φέρετρό του].

καὶ * ἄκουσα ἓνα τρίτο μουρμουρητὸ καὶ * ποῦ ἐφαινότουν φυσηματιὰ μὲς τὸν καλαμιῶνα ** ὁμῶς δὲν ἄκουσα λόγια.

1. Τὸ «σημείωμα» τοῦτο εἶνε διαγεγραμμένον ἐν μέρει.—2. Τὸ σημείωμα αὐτὸ εἶνε τοποθετημένον ἀπὸ τὸν ποιητὴν εἰς τὸ τέλος καὶ ἔναντι τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 9 παραγράφου μετὰ τὴν λέξιν «καὶ εἶχα γνωρίσει».—3. Τὸ σημείωμα αὐτὸ εὗρίσκεται ἀπέναντι ἀπὸ τὴν 10 παράγραφον.

* ἓνα κάποιο μουρμουρητό. ** καὶ μία πρώτη φωνὴ μοῦ φάνηκε πῶς ἦτανε τὸ ἴδιο λεπτὴ ὥσάν φυσηματιὰ στὸ καλαμιῶνα καὶ ἦτανε ἐνὸς νήπιου ὁποῦ ἐγνώρισα.

Τὰ φορέματα ἐσφυρίζαν
Καὶ τὰ ξέπλεκα μαλιά,
[Κάθε γύρο 'ποῦ ἐγυρίζαν]
[Ἀποπάνου ἔλειπε μιά,]
Ταῖς ἐδέχθη ἡ λαγκαδιὰ

Χωρὶς γόγγυσμα καὶ ἀντάρα
Παρὰ ἐκείνην μοναχὰ
μὲ τὰ στήθια, μὲ τὴν κάρα
'Οποῦ ἐκάναν μὲ τὴν κάρα.
'Ροβολῶντας τὰ κρεμνά.

'Σ τὰ ἴδια ὄρη ἐγεννηθήκαν
Καὶ τὰ ἀδάμαστα παιδιὰ,
'Ποῦ τὴν σήμερο ἐχυθήκαν
Πάντα οἱ πρῶτοι 'ς τὴν φωτιά.

Γιατί, ἀλλοίμονον! γυρίζοντας
Τς' ἤρε οὐ Μπαίρον σκυθρωπούς;
'Εγυρεύανε δακρύζοντας
Τὸν πλέον ἐνδοξο ἀπ' αὐτούς. (16)

Togli le forme elegiache e non
lasciarne che uno spruzzo,¹⁸
'Όταν 'ς τῆς νυκτὸς τὰ βάθη
Τὰ πάντα ὅλα σιωποῦν,
Καὶ εἰς τὸν ἀνθρώπον τὰ πάθη,
'Ποῦναι ἀνίκητα, ἀγρυπνοῦν,

Καὶ γυρμένοι εἰς τὸ πλευρό τους
Οἱ Στρατιώταις τοῦ Χριστοῦ,

Μύρια βλέπουν 'ς τ' ὄνειρό τους
Ξεψυχήσματα τοῦ ἐχθροῦ :

Αὐτὸς ἄγρυπνος στενάζει
Καὶ εἰς τὴν πλάκα τὴν πικρή,
'Ποῦ τὸν Μπότζαρη σκεπάζει,
Γιὰ πολὺ ὥρα ἀργοπορεῖ :

'Έχει πλάγιασμα θανάτου
Καὶ ἄλλος ἄνδρας φοβερός (17)
Εἰς τὰ πόδια του ἀποκάτου,
Καὶ εἶναι ἀντίκρου του ὁ Ναός :

'Ακριβὸς 'σὰν τὴν ἐλπίδα
'Ποῦ ἔχει πάντοτε ὁ θνητός,
Γλυκοφέγγει ἀπ' τὴν θυρίδα
Τς' Ἀγίας Τράπεζας τὸ φῶς :

Μέσαθε ἔπερνε ὁ ἀέρας
Μὲ δροσόβολη πνοή
Τὸ λιβάνι τῆς ἡμέρας
Καὶ τοῦ τὸ 'φερνε ὡς ἐκεῖ.

Δὲν ἀκοῦς γύρου πατήματα :
Μόν' τὸν ἴσκιον τοῦ θωρεῖς
'Όποῦ ἀπλώνεται 'ς τὰ μνήματα
'Ερμος, ἄσειστος, μακρύς,

Καθὼς βλέπεις καὶ μαυρίζει
'Ισκιος νέου κυπαρισσιοῦ,
'Αν τὴν ἄκρην του δὲν 'γγίζει
Αὔρα ζέφυρου λεπτοῦ.

δας τοῦ Ζαλόγγου καὶ νὰ κυττάζη ψηλὰ περιμένοντας. Καὶ νὰ πηδοῦν στὸ χορὸ δυ-
νατώτερα παρὰ σὲ γάμο : τὰ φορέματα σφυρίζουν — καὶ τὰ ξέπλεκα μαλλιά, ἀφοῦ
γίνῃ λόγος περὶ ἐλευθερίας, περιμένοντας νὰ τεθοῦν δύο προτάσεις, ἔπειτα νὰ λεχθῇ
ὅτι ὁ χορὸς εἶνε στὴν ἀκμή του καὶ παρεδίδοντο σ' αὐτὸν χωρὶς γόγγυσμα καὶ ἀντάρα—παρὰ
ἐκείνη μοναχὰ—ὁποῦ ἐκάναν μὲ τὴν κάρα—μὲ τὰ στήθη στα γκρεμνά]. Β λ. τ ε τ ρ σ χ. 106.
—18. [= Βγάλε τὲς κομψὲς φόρμες καὶ μὴν ἀφίσης ἀπ' αὐτὲς παρὰ ἓνα ἴχνος μόλις].
Εἰς δὲ τὴν σελίδα ὅπου ἡ ἰταλικὴ μεταφράσις γράφει : «Pensi meglio che non
penda troppo all' Elegiaco e non sia troppo lungo» [=Σκέψου ὅτι εἶνε καλλίτερο
νὰ μὴν κλίνῃ πολὺ στὴ φόρμα τοῦ Ἑλεγειακοῦ καὶ νὰ μὴν εἶνε πολὺ μακρὺ].

..ηὶ ἀναδύνοντας τὸ ξεδοντιασμένον στόμα..:

117

Ἦς μου, Ἀνδρεῖε, τί μελετοῦνε
Οἱ γενναῖοι σου στοχασμοί,
Ποῦ πολὺ ὥρα ἀργοποροῦνε
Εἰς τοῦ Μάρκου τὴν ταφή;

118

Σκιάζεσαι, ἴσως, μὴ χυμῆσουν
Ξάφνδου οἱ Τοῦρκοι τὸ πρωῒ, (18)
Καὶ τὸ στράτευμα νικήσουν
Ποῦ ἔχει ἀνίκητην ὀρμή;

119

Σκιάζεσαι τοὺς Βασιλιάδες
Ποῦ ἔχουν Ἐνωσιν Ἱερή,
Μὴν φεθοῦνε ὥσαν Πασσάδες
Ἐς τὸν Μαχμοῦτ ἐμπιστευτοί;

120

Ἡ σοῦ λείει ἔς τὰ σπλάχνα ἡ φύσις
Μ' ἓνα κίνημα κρυφό,
=Τὴν Ἑλλάδα θὲ ν' ἀφήσῃς,
Γιὰ νὰ ἴπῃς ἔς τὸν Οὐρανό=...

121

Βγαίνει μάγευμα ἀπ' τὴ στάκτη
Τῶν Ἡρώων, καὶ τὸν βαστᾷ,
Καὶ τὴν θέλ' σιν τοῦ ἀδράκτει:
Τότε αἰσθάνεται μὲ μιὰ

122

Τὴν ἀράθυμη ψυχὴ του
Ποῦ μὲ φλόγα ἀναζητεῖ
Νὰ τοῦ σύρῃ τὸ κορμὶ του
Ἐς φωτιά πολεμική.

123

Τοῦ πολέμου ἐνδοξοὶ οἱ κάμποι!
Ἰδ' ἡ Ἑλλάδα τολμηρὰ
Καὶ τὸν Σοφοκλῆ νὰ λάμπῃ
Μέσα ἔς τὴν ἀρματωσιά:

124

Καὶ ἶδε Αὐτὸν ποῦ παρασταίνει
Μαζομένους τοὺς Ἐπτά,
Ἐς τὴν ἀσπίδα αἵματωμένη
Ὅπου ὠρκόνονταν φρικτά:

125

Ἐτραγούδααν προθυμώτερα
Ταῖς φδαῖς του τὰ παιδιὰ,

Καὶ αἰσθανόντανε ἀνδρειώτερα
Ἐ τὴν ἀνήλικη καρδιά:

126

Καὶ τὰ μάτια τους ἔγeloῦσαν,
Μάτια μαῦρα ὡς τὴν ἑλῆα
Τῶν μερτιῶν ὁποῦ ἔβαστοῦσαν
Τραγουδώντας ταις γλυκά.

127

Ἐτὴν φωτιά—καὶ τρέφει ἐλπίδα
Νὰ νικήσῃ, νὰ ἡμπορεῇ
Νὰ ἐπιστρέψῃ ἔς τὴν Πατρίδα
Τὸ κοράσιον του νὰ εὐρεῇ.

128

Νὰ τοῦ λέγῃ μ' ἓνα δάκρυ:
«Χαίρου τέκνον μου ἀκριβό,
»Εἰς τοῦ στήθους μου τὴν ἄκρη
»Ελαβώθηκα καὶ ἐγώ:

129

«Βάλε, φῶς μου, τὴν παλάμη
»Εἰς τὰ στήθια τοῦ πατρός:
»Νά: τὴν ζώνη ποῦ εἶχε κάμῃ
Κόρη Τούρκισσα τοῦ ἀνδρός.

130

Καὶ τὸ πέλαγο ἀγναντεύει
Ἰσως τώρα ἡ κορασιά,
Καὶ ξεφάντωσι γυρεῦει
Μὲ τραγοῦδια τρυφερά.

131

»Τὸν γονιόν μου, Πρόνοια Θεῖα,
»Κάμετονε νικητή,
»Εἰς τὰ χῶματα ἔς τὰ ὁποῖα
»Ἡ γυναῖκα ἀπαρτεῖ

132

»Τὰ στολίδια τὸν καθρέφτη,
»Καὶ ἀποκάτου ἀπ' τὸ βυζὶ
»Ζώνεται ἄρματα, καὶ πέφτει
«Ὅπου κύνδινο θωρεῖ:

133

»Κάμε Ἐσὺ μὲ τὴν μητέρα
»Τὴ γλυκιάν μου νὰ ἐνωθῇ: (19)
»Ἐλα ἔγλήγορα, πατέρα,
»Ὅλῃ ἡ Ἀγγλία σὲ ἔκαρτερεῖ.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΕΡΡΑΤΙ.

Τὸ «Περνάρι τοῦ Σολωμοῦ» εἰς τὸ Ἀκρωτήρι, μετὰ τὸ θανάτιον ὅπου καθήμενος καὶ ἀντικρούων τὸ Μισολόγγι ἔγραψε τὸν Ὕμνον.
(Ἀπὸ τὸ βιβλίον «Zante» τοῦ ἀρχιδουκὸς Σαλβατόρ τῆς Αὐστρίας).

μήτε τὰ σπήτια, μήτε τὴ λίμνη, μήτε τοὺς πολιορκισμένους καὶ πολιορκούμενους, καὶ ὅλα τὰ ἔργα τοὺς καὶ ὅλα τὰ πάντα τὰ ἐκατασκέπαζε μία καπνοῦρα γιομάτη * λάμψη, βροντὴ καὶ ἀστροπελέκι. Καὶ ὕψωσα τὰ μάτια καὶ τὰ χέρια κατὰ τὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ κάμω δέηση μὲ ὅλη τὴ θερμότητα τῆς ψυχῆς...¹, μὲ μιὰ λύρα στὸ χέρι, ποῦ ἐσταμάτησε ἀνάερα μὲς τὴ καπνοῦρα καὶ ** ἔλαβα καιρὸ νὰ θαυμάζω γιὰ τὸ φόρεμα τῆς ποῦ ἦτανε μαῦρο σὰ τοῦ λαγοῦ τὸ αἷμα.... γιὰ τὰ μάτια τῆς, κ.τ.λ. Ἐσταμάτησε ἡ γυναῖκα μὲς τὴ καπνοῦρα καὶ ἐκύτταε τὴ μάχη (ἐδῶ ζωγραφία) καὶ ἡ μύρια σπῖθα ὁποῦ πετιέται ψηλὰ ἐγγίζει τὸ φόρεμά τῆς καὶ σβύνεται. Ἀπλωσε τὰ δάχτυλα στὴ λύρα καὶ τὴν ἄκουσα νὰ ψάλλῃ τὰ ἀκόλουθα²:

Τὸ χάραμμα ἐπῆρα, — τοῦ ἡλίου τὸ δρόμο, — βαστῶντας τὴ λύρα...

Καὶ ὅτι εἶχε ἀποτελειώσῃ τὰ λόγια τῆς ἡ Θεὰ ἐγένεν ἄφαντη (φωνὴς τῆς νίκης). Καὶ ἰδοὺ τὰ σωθικά μου ἐταραχθήκανε, καὶ μοῦ φάνηκε πῶς ἐκουφάθηκα καὶ πῶς ἐστραβώθηκα. Καὶ σὲ λίγο εἶδα ὀμπρὸς μου τὴ γρηοῦλα. Καὶ τὰ κεράκια ἦτανε ὅλα λυωμένα ἀνάμεσα στὰ χόρτα. (Θυμήσου τὴ γρηοῦλα ποῦ τοῦ λέει πῶς τοῦ ἐμίλαε κ.τ.λ.) Καὶ πιάνοντάς τοῦ τὸ χέρι τοῦ Ἱερομόναχου τοῦ τὸ βρίσκει παγωμένο...

Καὶ³ ἐθυμήθηκα ἓνα ποίημα ἐνός⁴ ὁποῦ τὸν ἀγαπάω μήτε περισσότερο μήτε λιγώτερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, ἡ ὁποία⁵ ἀγκαλὰ καὶ μαθημένος στὴν ποίησιν τῆς θείας Γραφῆς, δὲν τὴν βρίσκω τόσο κακὴ, καὶ ἐβάλθηκα καὶ τὴν εἶπα ἀπὸ μέσα μου:

1. Προφανῶς λείπει μία φράσις περιγράφουσα τὴν ἐμφάνισιν τῆς «γυναικὸς—Θεᾶς» μὲ τὴ λύρα στὸ χέρι—2. Ἡ ἀνωτέρω παράγραφος ἔχει τεθεῖ σχεδὸν αὐτολεξεῖ εἰς τοὺς «Ἐλευθέρους Πολιορκημένους (Πολυλᾶ σ. 233), καθὼς καὶ ἄλλα διάφορα μέρη τοῦ παρόντος.—3. Ἡ παράγραφος αὕτη εἶνε διαγεγραμμένη εἰς τὸ αὐτόγραφον.—4. Ἐννοεῖ τὸν ἑαυτόν του ὁ ποιητής.—5. Σημειωτέον ὅτι ἐδῶ ἔπρεπε νὰ γράψῃ «τὸ ὁποῖον» διότι ἐννοεῖ τὸ ποίημα. Τὸ λάθος ἐγίνε διότι ὁ Σολωμὸς συνήθως ἐσκέπτετο, γράφων ἰταλιστὶ καὶ ὡς γνωστὸν ἰταλιστὶ τὸ «ποίημα» εἶνε γένους θηλυκοῦ: *La poesia*.

* Ἀστραπή. ** Μόλις

134

»Τὸ καρὰβι πότε ἀράχνη
 »Εἰς τὴ θάλασσα Ἀγγλική ;
 »Μοῦ σπαράζουνε τὰ σπλάγχνη
 Ὅπου μοῦ ἔκανες ἐσύ.

135

«Πές, πότε ἔρχεσε»... Ὅλο ἓνα
 Εἶν' τὸ πλοῖον του 'ς τὰ νερά
 Ὅπου φλοισβίζουνε σχισμένα,
 Καὶ ποσπῶς δὲν τ' ἀγροικᾷ.

136

Ποῖος, ἀλλοίμονον ! ὁ μᾶς δίνει
 Μίαν ἀρχὴν παρηγορίας ;
 Ἀπ' αὐτὸν δὲν θε νὰ μείνῃ
 Μήτε ἡ στάκτη του μ' ἐμᾶς :

137

Θὰν τὴν ἔχουν ἄλλοι !... Ὡ ! σύρε
 Σύρε, Μπαῖρον, 'ς τὸ καλό :
 Ὅπως ἔξαφνα σ' ἐπῆρε,
 Ὅπου δὲν ἔχει ξυπνημό :

138

Εἶναι ἀδιάφορο, δὲ βλάβει,
 Ἄν ἐκεῖ σιμωτινὸ
 Πλέξῃ ἡ Τούρκικο καρὰβι
 Ἡ καρὰβι Ἑλληνικό :

139

Ἄκου, Μπαῖρον, πόσον θρηῆνον
 Κάνει, ἐν ᾧ σὲ χαιρετᾷ,
 Ἡ πατρίδα τῶν Ἑλλήνων :
 Κλαίγει, κλαίγει, ἐλευθεριά.

140¹⁹

Γιατὶ—ἐκείτεταν 'ς τὴν κλίνη
 Καὶ τοῦ ἐβάρεγε πολὺ

Πῶς γιὰ πάντα εἶχε νὰ μείνῃ
 Καὶ ἀπὸ Ὑς νὰ χωρισθῇ.

141

Ἀρχινάει τοῦ ξεσκεπάζει
 Ἄλλον κόσμον ὁ λογισμός,
 Καὶ κάθε ἄλλο σκοταδιάζει
 Καὶ τοῦ κρύβεται ἀπὸ ἐμπρός.

142

Ἀλλὰ ἀντίκρυ ἀπὸ τὰ πλάσματα
 Τοῦ νοός τὰ ἀληθινά,
 Τοῦ προβαίνουν δύο φαντάσματα
 Ὅλοζώντανα καὶ ὀρθά :

143

Ἡ ἀκριβὴ του θυγατέρα
 Καθὼς ἔμεινε μικρὴ (20)
 Ἐφ' ἡ τύχη τὸν πατέρα
 Ἐκαλοῦσε ἄλλου, καὶ Ἐσύ :

144

Ἐσύ, θεῖα τοῦ ἀνθρώπου εἰκόνα
 Μὲ τὰ φέγγη σου, καὶ αὐτή,
 Ὅπου σ' ἔφθανε 'ς τὸ γόνα
 Μὲ τὴν ὥρια κεφαλὴ,

145

Γιὰ ἴμνη ὥρα ποῦ σηκώνετε
 Τοῦ ἄλλου κόσμου τὴν θωριά,
 Καὶ 'ς ἐσᾶς ἀντισηκώνεται
 Μὲ τὴν τρέμουσα ἀγκαλιά.

146²⁰

Ἐτξὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ Αἰῶνος (21)
 Ὅταν ἔπαυε νὰ ζῇ,
 Καθὼς ἤθελεν ὁ Φθόνος,
 Ὑς ἓνα ἀγνώριστο νησί,

ξαναπλάσω

19. Εἰς τὴν σελίδα τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως πλησίον τοῦ τετραστίχου 140 γράφει : «E via colla poesia di Bertoldo. Che meravigliosa strofa!» [= Ἀς πάῃ στὴν ὀργὴ ἢ ποίηση τοῦ Βερτόλδου. Τί θαυμαστὴ στροφὴ !].—20. Εἰς τὸ περιθώριον τῆς σελίδος τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως πλησίον τοῦ τετραστίχου 146 σημειώνει : «Pensa se conviene rifare» [= Σκέψου μήπως χρειάζεται ξαναφκιάσιμο]. Ἀργότερα δέ (διότι εἶνε γραμμένη μὲ ἄλλην μελάνην) παραθέτει τὴν παρατήρησιν : «bisogna rifar tutto. Non colla similitudine del così, ma piuttosto con una ἔκβασι col κ.λ. Il quale per aver forza deva essere prima preparato con una sentenza sulla forza che hanno negli

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Fa che sia mezzogiorno, ora in cui appariscono. . . ρώτησε. . .
—[Νὰ¹ βάλης ὅτι ἦταν μεσημέρι, ὥρα κατὰ τὴν ὁποία παρουσιάζον-
ται. . . ρώτησε. . .]

XXX Bisogna dire sulle prime che egli suole vedere molti sogni, per-
chè così si giustifica che son due. Poi bisogna fare che quando sta
in letto, colta dalla tisi, sia sotto il letto un pitale pieno di sterco.
Nel delirio suo. . . di quà e là. . . e torna a scaldarsi. . . di es-
sere re. . . e ansando e cercando la corona, pose la mano sotto il
letto e se lo pose in capo, che pareva fatto a posta. Così* ode
tutte le parole della figlia e.t.c. . . col pitale in testa. E quando si
affaccia allo specchio e lo prende per l' Ieromonaco e se ne. . . pren-
dendo il pitale.—[Πρέπει νὰ εἰπῶ στὴν ἀρχὴ ὅτι αὐτὸς συνηθίζει νὰ βλέπῃ
πολλὰ ὄνειρα, γιατί ἔτσι δικαιολογεῖται πῶς εἶνε δύο. Ἐπειτα πρέπει νὰ κάμω
ὥστε ὅταν στέκεται στὸ κρεβάτι, κυριευμένη ἀπὸ τὴ φθίση, νὰ ἦνε κάτω
ἀπὸ τὸ κρεβάτι οὐροδοχεῖο γεμάτο βρῶμες. Στὸ παραλήρημά της. . .
ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ. . . καὶ ξαναγυρίζει νὰ ζεσταθῇ. . . πῶς ἦταν βα-
σιλιάς. . . καὶ ἀσθμαίνοντας καὶ ζητώντας τὸ στέμμα, ἔβαλε τὸ χέρι κάτω
ἀπὸ τὸ κρεβάτι καὶ τὸ φόρεσε στὸ κεφάλι, ποῦ ἐφαίνετο γεναμένο ἐξεπί-
τηδες. Ἐτσι ἀκούει ὅλα τὰ λόγια τῆς θυγατέρας κ.τ.λ. . . μὲ τὸ οὐροδο-
χεῖο στὸ κεφάλι. Κι' ὅταν κυττάζεται στὸν καθρέφτη καὶ τὸν ἐκλαμβάνει
γιὰ τὸν Ἱερομόναχο καὶ φεύγει. . . πέρνοντας τὸ οὐροδοχεῖο γιὰ κου-
τρομποῦχι²]

1. Εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς 13 παραγράφου.—2. «Κουτρομποῦχι» λέγουν εἰς
τὴν Ζάκυνθον, εἰρωνικῶς, τὸ κάλυμμα τοῦ ἱερέως καὶ κατ' ἐπέκτασιν καθε παραξένο
κάλυμμα τῆς κεφαλῆς. Ὅλη ἡ ἀνωτέρω φράσις, ὅπως καὶ πλείσται ἄλλαι, εἶνε ἀκα-
τανόητος, διότι εἶνε σημειώσεις πεταγμέναι ἀτάκτως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, πρὸς τὸν
σκοπὸν ὅπως τοῦ ὑπενθυμίσουν ἐπεισόδια τὰ ὁποῖα ἐσκόπευε νὰ ἐπεξεργασθῇ βρα-
δύτερον.

ΣΤΟ ΠΕΣΙΜΟ ΤΟΥ ΜΙΣΟΛΟΓΓΙΟΥ ¹

Τὸ χάραμα ἐπῆρα
τοῦ ἡλίου τὸ δρόμο
κρεμῶντας τῇ λύρα
τῇ δίκαιῃ στὸν ὄμο
κι' ἀπ' ὅπου χαράζει
κι' ὡς ὅπου βυθᾷ

κ. τ. λ.

καὶ * ὅτι εἶχε ἀποτελειωμένα τὰ λόγια τῆς ἡ θεᾶ * οἱ δικοί μας ἐκάνανε φοβερὲς φωνὲς γιὰ τὴ νίκη τοῦ ἐκάμανε, καὶ οἱ δικοί μας καὶ ὅλα μοῦ ἔγιναν ἄφαντα καὶ τὰ σωθικά μου πάλι φοβερὰ ἐταραχθήκανε καὶ μοῦ φάνηκε ** πῶς ἐκουφάθηκα καὶ ἐστραβώθηκα. Καὶ σὲ λίγο εἶδα ὁμπρὸς μου τὴ γρηοῦλα *** ὁποῦ μοῦ ἔλεγε: «Δόξα σοι, ὁ Θεὸς Ἱερομόναχε, ~~ἔ~~εα πῶς κᾶτι σοῦ ῥθε.. Σ' ἔκραξα, σ' ἐκούνησα, καὶ δὲν ἄκουγες τίποτε καὶ τὰ μάτια σου ἐσταμάτιζαν στὸν αἆρα, ἐνῶ τώρα στὰ στερνὰ ἡ ἡ γῆς ἐσκιροῦσε σὰ τὸ χόγλο στὸ νερὸ τοῦ ἀναβράζει. Τώρα ὅτι **** ἔπαψε ποῦ ἐτελειώσανε τὰ κεράκια καὶ τὸ λιβάνι, λὲς καὶ οἱ δικοί μας νὰ ἐκερδέσανε». Καὶ ἐκίνησα μὲ τὸ Χάρο μὲς τῇ καρδίᾳ μου νὰ φύγω, καὶ ἡ γρηοῦλα ἔπειτα μοῦ φίλησε τὸ χέρι, κάνοντας μία μετάνοια, εἶπε: «—Καὶ τὶ παγωμένο ποῦ ῥναι τὸ χέρι σου!»

1. Τὸ ἐξάστιχον τοῦτο δημοσιευθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Πολυλᾶ (σελ. 234) εὑρίσκεται εἰς τὸ τέλος τῆς XXVII σελίδος· προφανῶς ὁμοῦς ἀνήκει εἰς τὸ τέλος τῆς ἀνωτέρω παραγράφου εἰς τὴν ὁποίαν ἤδη εὑρίσκονται οἱ τρεῖς πρῶτοι στίχοι ὑπὸ πεζὴν μορφήν. Ὁ τίτλος ἦτο ἀρχικῶς: «Προφητεία ἀπάνου στὸ πέσιμο τοῦ Μισολογγίου», ἀλλ' κατόπιν ὁ ποιητὴς διέγραψε τὰς δύο πρώτας λέξεις.—2. Ἡ παράγραφος αὕτη, εὑρίσκεται μετὰ τῶν «σημειωμάτων» τῆς σελίδος XXVIII τοῦ αὐτογράφου, νομίζομεν ὁμοῦς ὅτι δεόν νὰ τοποθετηθῇ ἐνταῦθα ὅπου ὠρισμένως ἀνήκει. Παρέβημεν δὲ ἐδῶ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀμετατρέπτου τοῦ κειμένου, διότι ἀλλέως τὸ τέλος τοῦ κεφαλαίου, θὰ ἦτο ἀκατανόητον.—2. Τὸ «ὅτι» ἐδῶ σημαίνει «μόλις».

* ῥγινεν ἄφαντη. ** γιὰ μιὰ στιγμ... *** καὶ τὰ κεράκια ἦσαν λυωμένα. Καὶ ἐμείνανε τὰ στερνὰ λυώματα στὰ χορτάρια, καὶ τὸ λιβάνι λυωμένο... Καὶ ἡ γρηοῦλα **** ἐτελείωσε

Καὶ εἶχε μάρτυρα εἰς τὸν βράχο
 Τοῦ Θεοῦ τὸν ὀφθαλμό,
 Καὶ τριγύρω του μονάχο
 Τοῦ πελάου τὸ γογγυτό :

148

ἀνέβαξε ²¹

Ἐν ᾧ [ἀνάδινε] ἡ ψυχὴ του
 Μόνους ἄφησε νὰ ἐλθοῦν
 Ἡ Γαλλία καὶ τὸ παιδί του (22)
 Πρὸς τὰ μάτια πρὶν σβυσθοῦν,

149

Καὶ ὄχι ἡ μοῖρα, ὅπου σαράντα (23)
 Νίκαις τοῦ ἄδραξε ἡ σκληρὴ,
 Καὶ βαρύτερη εἶναι πάντα
 Ὡς καρδιὰ Βασιλική,

150

Ὅχι ἡ δόξα ἡ περασμένη,
 Ποῦ μὲ βία πολεμικὴ
 Τοῦ ἔδειχνε τὴν Οἰκουμένη,
 Λέγωντας του = ἀκαρτερεῖ =

151 ²²

Στὴ ταφὴ του μὲ τὴν πάχνη
 Γέρνει ἐτιὰ μοιρολοῖστρα (24)
Χύν' ἡ βρύση τὸ νερό
 Εἰς τὴν πλάκα ὅπου τοῦ κλεῖ
 ποῦ τοῦ δρόσιος τὰ σπλάχνη,
 Οὔτε σάλπιγγες καὶ σεῖστρα,
Εἰς τὸ ψυχομαχητό.
 Ἄν λαλήσουνε, ἀγροικεῖ.

Ταῖς ἡμέραις ὅπου ἂν μόνο
 Τ' ὄνομά του ἤθελε ἴπης,
 Ὀλιγόστευαν ἔς τὸν θρόνο
 Τὴν αὐθάδεια οἱ Βασιλεῖς,

153

Κατὰ ἡμᾶς καὶ Αὐτὸς ἀκόμη
 Εἶχε ὀίξη μιὰ ἡματιά: (25)
 Εἶναι ἡ δάφνη ὠραία ἔς τὴν κόμη
 Ὅταν φέρνει ἐλευθεριά.

154 ²²

ὦ ! νὰ μάθαινε ὁ Μεγάλος
 Πόσῃν ἔδειξε χαρά,
 Ἀγροικώντας, ἓνας Γάλλος,
 = Ἐχαθῆκαν τὰ Ψαρόά = (26)

155

Φωνὴν τρόμου ἡ Ἑλλάδα σύρνει
 Σύρνει καὶ ἔπειτα σιωπεῖ,
 Ὅμως κρότους μέσ' τῇ Σμύρνῃ
 Ὅλη ἡ νύκτα ἠχολογεῖ:

156

Νά, ἀνθοστόλιστο τραπέζι:
 Δὲν εἶν' γέννημα Τουρκῶν
 Ὅπου τρώοντας περιπέζει
 Τὴν ἀνδρεία τῶν Ψαρόανδρων:

157

Μύρια λόγια, γέλια μύρια,
 Καὶ κτυποῦν τὰ φωτερὰ
 Στὰ ὀλογέμιστα ποτήρια
 Καὶ ἔς τὰ γέλια τὰ τρελλὰ:

ὦς ὡς ὡς ὡς ὡς ὡς

animi le grandi affezioni. Cessano solo per morte. Ivi rimpastar tutta la cosa di Napoleone.» [Πρέπει νὰ ξαναφκιασθῇ ὅλο. Ὅχι μὲ τὴν ὁμοίτητα τὴν ἔτσι, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ μίαν ἔκβαση μὲ κ.λ. Τὸ ὅποιο, γιὰ νὰ ἔχη δύναμη, πρέπει πρῶτα νὰ προετοιμασθῇ μὲ μία γνώμη περὶ τῆς δυνάμεως ποῦ ἔχουν στὴν ψυχὴ τὰ μεγάλα πάθη. Παύουν μόνο μὲ τὸ θάνατο. Ἐδῶ νὰ ξαναζημωθῇ ὅλη ἡ ἀφήγηση τοῦ Ναπολέοντος]. Σημειωτέον δὲ ὅτι εἰς τὰς σημειώσεις ὅπου ἀναφέρει τὸ ὄνομα τοῦ Κορσικανοῦ γίγαντος τὸ γράφει ὁ ποιητὴς «Ναπολέοντος» εἰς τὸ χειρόγραφον ὅπερ ἔχω καὶ ὄχι «Ναπολέοντος» ὅπως τὸ γράφει ὁ Πολυλᾶς (σημειώσεις 22 καὶ 23).—21. Τὴν λέξιν «ἀνάδινε» ἀντεκατέστησε μὲ τὴν λέξιν «ἀνέβαξε», ἡ ὁποία εἰς τὴν ζακυνθίαν διάλεκτον σημαίνει «ἐψυχορράγει».—22. Εἰς τὴν σελίδα τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως πλησίον τοῦ τετραστίχου 151 ὑπάρχει καὶ ἡ μετάφρασις τῆς ἄνω παραλλαγῆς.—22. Εἰς τὸ τέ-

XXVI Πensa che tutta questa scena sia di notte, e per le apparizioni di quelle ombre e per l' effetto del tutto.—[Σκέψου ὅτι ὅλη αὐτὴ ἡ σκηνὴ γίνεται κατὰ τὴν νύκτα, καὶ γιὰ τὴν ἐμφάνιση τῶν ἱσκιῶν αὐτῶν καὶ γιὰ τὴν ἐντύπωση τοῦ συνόλου].

XXXIII *Πολεμάει¹ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ πόδια τοῦ κρεββατιοῦ, ἀλλὰ ἰδοὺ σ' ἓνα προσκέφαλο κόκκινο** (bisogna mettere altre tinte) [Πρέπει νὰ βάλλω ἄλλα χρώματα].

καὶ τὸ πρόσωπο τῆς παιδούλας σ' ἂν τὴν ἐκλειψῇ τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ τοῦ γέρου σ' ἂν τὴν ἀρᾷ καὶ τῆς *** γράϊας σ' ἂν τ' ἄγρια μεσάνυχτα. ****

XXXV (Qui tocchi lievi nella posizione delle tre oscure visioni) Καὶ ἦτανε μεγάλη σιωπὴ.—[Ἐδῶ ἔλαφρὰ χαρακτηριστικὰ εἰς τὴν θέσιν τῶν τριῶν σκοτεινῶν Ὁραμάτων] Καὶ ἦτανε μεγάλη σιωπὴ.]

XXXVI (La Donna che faccia la parlata anche per gli altri due, forte, breve e tremenda).—[Ἡ γυναῖκα νὰ κάμῃ τὴν ὁμιλίαν καὶ γιὰ τοὺς δύο ἄλλους, δυνατὴ, σύντομη καὶ τρομερή.]

Bisogna far che il pitale pieno di sterco se lo ponga sognando di incoronarsi.... e sbalza via. E vedendo la sua immagine col pitale nello specchio: «καὶ πῶς; ἐκαλογέρεψες, ποῦ ἔβαλες τὸ κουτρομποῦχι; —[Πρέπει νὰ κάμω ὥστε τὸ οὐροδοχεῖο γεμάτο κοπρία νὰ τὸ φορέσῃ συλλογιζόμενη ὅτι στέφεται... Καὶ ἀναπηδᾷ. Καὶ κυττάζοντας τὴ μορφὴ

1. Οἱ κατωτέρω δύο παράγραφοι πηγαίνουν εἰς τὸ τέλος τῆς παραγράφου 15, καθὼς σημειώνει ὁ ποιητὴς μὲ τὴν παραπομπὴν του «N. 1».

* κολασμένη νὰ φύγῃ. *Ποῦ ἐτιναζότουνα ἓνα παιδάκι, καὶ ἐτιναζότουνα σ' αὐτὸ μισοσκοτωμένο πουλί. *** ἡλικιωμένης. **** Ὑπάρχει διαγεγραμμένη καὶ ἡ παραλλαγή. «Καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ γέρου εἶχε τὸ χρῶμα τοῦ τζιτζίκου καὶ τῆς παιδούλας σ' ἂν τὴν κεφαλὴν... σ' ἂν τὴν ἐκλειψῇ τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τῆς γυ. . . σ' ἂν τ' ἄγρια μεσάνυχτα».

... Επὶ τῇ τῆς ἡλίου τῷ δρόμῳ κρεμῶντας τὰ λῦρα...

ΨΗΓΜΑΤΑ ΧΡΥΣΟΥ

Μέσα εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ ποιητοῦ ὑπάρχουν ἀποσπάσματα, στίχοι, σημειώσεις, παρατηρήσεις, κ. λ. αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν κομμάτια ἀκαθάρτιστου χρυσοῦ. Ὅλα αὐτὰ τὰ παραθέτω ὑπὸ τὸν ἄνω τίτλον ὥς ὑλικὸν πρὸς ἐρεῦνησιν καὶ μελέτην, διότι νομίζω ὅτι μόνον ὅταν συγκεντρωθοῦν ὅλα αὐτὰ τὰ πετραδάκια θὰ συμπληρωθῇ καὶ διαφωτισθῇ ὅλον τὸ ἔργον τοῦ ποιητοῦ.

* *

Τὸ κατωτέρω πεζὸν ποίημα εἶνε ἰταλιστὶ γραμμένον καὶ χωρὶς τίτλον.

«—Dagli orribili precipizi, dalle basse valli e dagli alti monti, dalla solitudine dei fiumi e dei mari, dalle strade, dalle case, dai pozzi e fino dai caldi letti, sorgete, o massacrati di Grecia e pregate!»

«Cosi colla voce profonda del sogno lanciata nella regione di esso coll' anima fatta tutta organi spiritali per accogliere celeramente il vicino e il lontano, il chiaro e l' oscuro, l' umano ed il divino. Ed il sogno, con prestezza meravigliosa rispondendo, vomitò tutti gli spiriti evocati e gli lanciò infiniti, benchè ristretti fra loro, in uno

δυνατές, ὅλες ζωγραφιά)).—Μεταξὺ τῶν σημειωμάτων του, χωρὶς τίτλον, καὶ ἴσως ἀτελείωτοι, εἶνε αἱ ἀκόλουθοι σκέψεις τοῦ Σολωμοῦ διὰ τὸν Μπάϋρων. Ἴσως ἐγράφησαν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατόν του καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως μεταβληθοῦν εἰς ἑλληνικοὺς στίχους, τιθέμενοι μέσα εἰς τὸ ποίημα τὸ ὁποῖον ὁ Σολωμὸς ἔγραψε διὰ τὸν Ἀγγλον βάρδον καὶ φιλέλληνα. Ἴδου τὸ ἰταλικὸν κείμενον τοῦ σημειώματος μὲ ἰδικήν μας ἑλληνικὴν μετάφρασιν: «Appariscono nella natura certi alti spiriti, che l' Immortale volle vestire di luce meravigliosa, e tanto gloriosamente si muovono fra le cose create, che fanno fede del prodigio operato dall' incomprendibile Principio. Tale era Byron. Giovinetto essendo, camminava rapidamente per il mondo meditando e non trovava mai posa. D' intorno a lui rideano le bellezze della creazione ed Egli sentiva una segreta corrispondenza con quella » [=«Παρουσιάζονται στὴ φύση μερικὰ ψηλὰ πνεύματα, ποῦ ὁ Ἀθάνατος ἠθέλησε νὰ ντύσῃ μὲ θαυμαστὸ φῶς καὶ τόσον ἔνδοξα κινοῦνται ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δημιουργημένα πράγματα ὥστε νὰ μαρτυροῦν τὸ θαῦμα ποῦ ἔκαμε ἡ Ἀσύλληπτη Ἀρχή. Τέτοιος ἦταν ὁ Μπάϋρων. Νέος ἀκόμη περπατοῦσε γοργὰ γύρω στὸν κόσμον συλλογισμένος καὶ δὲν εὑρίσκει ποτὲ ἡσυχίαν. Γύρω του γελοῦσαν ἡ ὁμορφίαι τῆς Δημιουργίας καὶ ἐκεῖνος αἰσθανόταν μὲ μυστικὴ ἐπικοινωνία μὲ ἐκείνην, ...].

spazio illimitato come l' Oceano, senza la catena delle montagne e degli scogli, come quello del cielo privo di stelle. D' innanzi agli occhi miei lagrimosi e stupefatti, tutti mormoravano e tremavano come le innumerevoli foglie d' un albero smisurato, agitate da un solo vento. Le spoglie, che l' autunno strappa dagli alberi e prostra a terra, son nulla rispetto a quella moltitudine, la quale tutta intera teneva la mano sul petto, come per immenso dolore, e pregava concordemente. La preghiera era calda e profonda, ma le voci fioche e prive di suono, come quelle che noi mandiamo nel sonno, causate dallo spavento. Di repente scoppiò da tutti loro un turbine di voci, numerose come la rena turbinata da vento lungo e furioso; ma tuttavolta la gioja manifestavasi in quell' etere desolato. Una donna negro vestita stette sovr' essi, e le braccia che aperse sovra tutti tutti guardando, manifestamente erano quelle che strinsero internamente il Salvatore.»

[«Ἀπὸ τοὺς φοιχτοὺς γκρεμνοὺς, ἀπὸ τοὺς χαμηλοὺς κάμπους καὶ ἀπὸ τὰ ψηλὰ βουνά, ἀπὸ τὴν ἐρημὰ τῶν ποταμιῶν καὶ θαλασσῶν, ἀπὸ τοὺς δρόμους, ἀπὸ τὰ πηγάδια καὶ ἀκόμη ἀπὸ τὰ ζεστὰ κρεββάτια, σηκωθῆτε, ὧ σκοτωμένοι τῆς Ἑλλάδος καὶ προσευχηθῆτε! » Ἔτσι εἶπε μὲ τὴ βαθειὰ φωνὴ τοῦ ὄνειρου, ριγμένη πρὸς τὸ μέρος ἐκείνου, μὲ τὴν ψυχὴ γενομένη ὅλη πνευματικὰ ὄργανα. γιὰ νὰ δεχθῇ γρήγορα τὸ γειτονικὸ καὶ τὸ μακρυνό, τὸ ξάστερο καὶ τὸ σκοτεινόν, τὸ ἀνθρώπινον καὶ τὸ θεῖον. Καὶ τ' ὄνειρο, μὲ θαυμαστὴ γρηγοράδα ἀπαντῶντας, ἐξέρασε ὅλα τὰ Πνεύματα ποῦ ἐκράχθηκαν καὶ τάρριξε ἀναρίθμητα, καίτοι σφιγμένα μεταξύ των σ' ἓνα διάστημα ἀπέραντο σὰν τὸν Ὠκεανόν, χωρὶς τὴν ἄλυσσο τῶν βουνῶν καὶ τῶν σκοπέλων, σὰν τὸ διάστημα τοῦ ἀναστρου οὐρανοῦ. Μπροστὰ στὰ μάτια μου, τὰ δακρυοπότιστα καὶ ξαφνιασμένα, ὅλοι ἐμουρμούριζαν καὶ ἔτρεμαν, σὰν τ' ἀναρίθμητα φύλλα ἑνὸς πελώριου δένδρου, ποῦ τὰ δέρνει ἓνας μονάχα ἀγέρας. Τὰ νεκρόφυλλα ποῦ τὸ φθινόπωρον ἀρπάζει ἀπὸ τὰ δένδρα καὶ στρώνει κατὰ γῆς, εἶνε τίποτε μπροστὰ σ' ἐκεῖνο τὸ πλῆθος, ποῦ ὁλόκληρο κρατοῦσε τὸ χέρι στὸ στήθος, σὰν ἀπὸ βαθὺ πόνον, καὶ προσευχότουν ὁμαδικά. Ἡ προσευχὴ ἦταν ζεστὴ καὶ βαθειά, ἀλλ' ἡ φωνὴς ἀδύνατες καὶ χωρὶς ἤχου, σὰν ἐκεῖνες ποῦ βγάζουμε στὸν ὕπνον, σὰν τὲς προκαλεῖ ὁ τρόμος. Ξάφνου ξεχύθηκε ἀπ' ὅλους ἐκείνους μιὰ ἀνεμοζάλη ἀπὸ φωνές, ἀναρίθμητες σὰν τὸν ἄμμο ποῦ τὸν δέρνει μακρυνὸς καὶ ἀγριεμένος ἀγέρας. Μὰ μ' ὅλα ταῦτα μὲς τὴν ἐρημωμένη αὐτὴ ἀτμοσφαῖρα, φανερονότουν ἡ χαρά. Μιὰ μαυροφόρα γυναῖκα στάθηκε πάνωθ' αὐτοῦ, καὶ τὰ μπράτσια ποῦ ἄνοιξε ἐπάνω σ' ὅλους (κυττάζοντας ὅλους) ὁλοφάνερα ἦσαν ἐκεῖνα ποῦ μητρικὰ ἔσφιξαν τὸ Σωτῆρα. »].

*
* *

Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων ἔργων τοῦ Σολωμοῦ τῶν διασωθέντων ὑπὸ τοῦ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝΤΑ, ΓΕΝΑΜΕΝΟ ΠΑΡΟΝ

Η ΚΑΚΙΑ ΕΙΝΕ ΤΟ ΤΕΛΟΣ¹

1. Καὶ ἐκύτταξα τριγύρου, καὶ δὲν ἔβλεπα τίποτες. Καὶ εἶπα: XXVIII
2. «—Ὁ Κύριος δὲν θέλει νὰ ἰδῶ ἄλλο». Καὶ γυρίζοντας τὸ πρόσωπο ὅπου ἦταν ἡ πλάτες μου,*
3. ἀλλὰ ἄκουσα νὰ τρέμῃ ἡ γῆς ἀπὸ κάτου ἀπὸ τὰ πόδια μου καὶ πλῆθος ἀστράπες ἐγιόμιζαν τὸν ἀέρα, πάντα αὐξαίνοντας τὴ γοργότητα καὶ τὴ λάμψη. Καὶ ἐσκιάχθηκα, γιατί ἡ ὥρα ἦτανε κοντὰ στ' ἄγρια μεσανύχτια,
4. τόσο ποῦ ἔσπρωξα ὀμπρὸς τὰ χέρια μου, καθὼς κάνει ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ δὲν ἔχει τὸ φῶς του.
5. Καὶ εὐρέθηκα ὀπίσω ἀπὸ ἓνα καθρέφτη, ἀνάμεσα σ' αὐτόνε καὶ στὸ τοῖχο. Καὶ ὁ καθρέφτης εἶχε τὸν ψηλὸ *τοῦ δώματος
6. Καὶ μία φωνὴ δυνατὴ καὶ ὀγλήγορη μοῦ ἐβάρεσε *τὴν ἀκουὴ λέγοντας:
7. «—Ὡ Διονύσιε Ἱερομόναχε, τὸ μέλλοντα² θενὰ γίνῃ τώρα γιὰ σὲ παρόν. Ἀκαρτέρει καὶ βλέπεις ἐκδίκησιν Θεοῦ!».
8. Καὶ μία ἄλλη φωνὴ* μοῦ εἶπε ** τὰ ἴδια λόγια, τραυλίζοντας. XXIX

1. Κάτω ἀπὸ τὸν τίτλον τοῦ κεφαλαίου εἶνε ἰταλιστὶ ἡ φράσις: Prima di questo introdurre l' affare del padre, del fratello, della sentenza, e poi subito questo: —[Πρὶν ἀπὸ αὐτὸ νὰ βάλω τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πατέρα, τοῦ ἀδελφοῦ, τῆς Ἀπόφασις, κι' ἔπειτα ἀμέσως αὐτό:]. —2. Ἐντὶ «τὸ μέλλον». Δὲν πρόκειται περὶ γραφικῆς παραδρομῆς, διότι τὸ λάθος αὐτὸ ἐπαναλαμβάνει καὶ εἰς τὸν τίτλον τοῦ Κεφαλαίου.

2* ἐκίνησα γιὰ νὰ πάω στὸν Ἄη Λύπιο. 5* τῆς κάμερας. 6* στὸ δεξιὸ μου αὐτί.

8* ὅμως λεπτή. ** ἐμουρμούρισε στὸ ζερβὶ μου αὐτί.

Πολυλᾶ καὶ κατατεθειμένων ἤδη εἰς τὴν ἐν Ζακύνθῳ Τεκτονικὴν Στοάν, ὑπάρχει καὶ ἀνάλυσις ἐνὸς ἔργου τοῦ Σίλλερ, λίαν ἐνδιαφέρουσα, διότι εἶνε τὸ μόνον διασωθὲν κριτικὸν ἔργον τοῦ Σολωμοῦ. Ὅπως ἀφηγεῖται ὁ Πολυλᾶς, ὁ Σολωμὸς ἡγάπα ἐξαιρετικῶς τὸν Σίλλερ, οὕτινος τὰ ἔργα ἐμελέτα εἰς ἰταλικὰς μεταφράσεις. Καὶ ὄντως εἰς τὴν κατωτέρω ἀνέκδοτον μελέτην του, τιτλοφορουμένην παρ' αὐτοῦ : « Ἰδεῖν τοῦ κόμητος Σολωμοῦ ἐπὶ τῆς Μπαλάτας τοῦ Σίλλερ : « Ὁ Κόμης τοῦ Ἀψβούργου » δεικνύει ὅλον τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τὴν ὁποίαν εἶχε πρὸς τὸν Γερμανὸν ποιητὴν, ἀναλύων τὴν περίφημον μπαλλάταν του :

« Egli (il Conte) è eletto imperatore. Schiller ci apre la profondità del suo animo grande, degno dell' impero. Mostra la sua nativa grandezza, questa inconsapevolezza di sé, questa inscienza, in modo altamente artistico espessa nella semplicità colla quale assiste il sacerdote nel continuare dopo l' atto generoso a cacciare—nell' aver dimenticato il fatto tanto che ha bisogno di accertarsene dalle fattezze del prete sotto la veste del poeta.

Concetto radicale: il sacerdote dato tutto al servizio di Dio—però pronto a piegarsi alla grandezza regale, come derivata da Dio. Il principe, attivo nella sua condizione imperiale, però con una tendenza astratta, effettuata anche al caso verso la pietà—Da queste due fonti (parole del Conte) sgorga il poema, e la poesia corre ed è perfetta.

Nelle sue prime strofe è significata in quadro vivo l' altezza della posizione imperiale—E nel particolare l' alta vocazione di Rodolfo che fu eletto al trono per ricompor l' ordine e la pace. Fatto con cuore ad empir di gioia la sua anima regale—Egli stesso addice nella 3a strofa—: ma che cosa gli manca?

L' animo suo è attirato ad una regione spirituale, verso la quale fu inclinato fin dalla sua giovinezza. Desidera un canto in cui si nutre l' amore che ha del sapere. Si presenta il candore in mezzo ai principi—due tratti bastano a Schiller per farlo a noi venerato, senza dirlo.

Nelle parole che dice all' imperatore si rivela il suo rispetto—ed altrettanto dell' imp. per il poeta, in cui venera l' ispirazione e l' indipendenza del canto da ogni umana grandezza—come quello sgorga da fonte sopranaturale.

L' impeto con cui il poeta atterra la lira, contrasta colla semplicità colla quale incomincia la narrazione. Eἰ canta con voce modesta d' un nobile Signore a cui in mezzo al divertimento frivolo della caccia s' offre l' opportunità di fare un atto di rispetto al sacerdote, in cui onora la divina vocazione. Il modo con cui lo fa, rivela in lui una nobile eminenza d' animo, e nel montare

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

της μὲ τὸ οὐροδοχεῖο στὸν καθρέφτη: Καὶ πῶς; ἐκαλογέρεψες, ποῦ ἔβα-
λες τὸ κουτρομποῦχι;...]

..... καὶ ἔσφιξε * στὸ κεφάλι του...

XXXVII (N. 1) ἐτότες ἡ παιδοῦλα ** ἐταράχθηκε στὸ *** κόκκινο προσκέφαλο σὰ
τὸ μισοσκοτωμένο πουλὶ καὶ ἐξανάκαμε δυνατότερο τὸ μουρμούρισμα τοῦ
καλαμιῶνος ****.

Ἐτότες ὁ γέρος ἀναδεύθηκε μὲς τῇ κάσσει του καὶ ἐτραύλισε τὴ κα-
τάρρα του, ἔτσι ὀλίγο σκιαχτά.

Pensa al carattere delle tre Apparizioni: la bambina starà silen-
ziosa, dando solamente quel gemito: il vecchio sarà sempre ridicolo e
timido: la donna vecchia, vigorosa, eloquente e terribile.—[Συλλογίσου
τὸ χαρακτῆρα τῶν τριῶν Φαντασμάτων: ἡ θυγατέρα θὰ σταθῇ ἄφωνη,
βγάζοντας μόνον ἐκεῖνο τὸν ἀναστεναγμό: ὁ γέρος θὰ ᾔηνε πάντα γελοῖος
καὶ δειλός: ἡ γρηὰ γυναῖκα ρωμαλέα, πολύλογη καὶ τρομερή.]

Ἐτσι λέοντας ἔβγαλε ἓνα ζωνάρι ποῦ ἦτανε τοῦ ἀνδρός της, τὸ χου-
χούλισε τρεῖς φορὲς καὶ τὸ πέταξε μὲς τὰ μοῦτρα της.

Bisogna fare che i tre Fantasmî facciano ognuno qualcosa.
La vecchia le butta la fune. La piccola guarda. Il vecchio ἀνακα-
τώθηκε μὲς τῇ κάσσει του, ἐγύρισε ἀνήσυχος, σκύφτει e trovando τὸ κα-
τουροκάνατο γιομάτο τὸ φόρεσε.—[Πρέπει νὰ γίνη ὥστε τὰ τρία Φαντά-
σματα νὰ κάνουν καθένα κᾶτι. Ἡ γρηὰ τοὺς ρίχνει τὸ σχοινί. Ἡ μικρὴ κυτ-
τάζει. Ὁ γέρος ἀνακατώθηκε μὲς τῇ κάσσει του, ἐγύρισε ἀνήσυχος, σκύφτει
καὶ βρίσκοντας τὸ κατουροκάνατο τὸ φόρεσε].

XXXVIII Bisogna assolutamente dirlo qui che servirà come di una ca-

* τόσο ** Ἀναδεύτηκε. *** Στὸ νεκρ... **** Τοῦ ἀέρος στὸν καλαμιῶνα.

il cavallo del servo e nel continuare la caccia egli mostra senza volerlo, che quel atto generoso deriva in modo insciente e puro dalla sua alta natura.—Il prete, nell' essere posto sul superbo cavallo non cavò una sola parola di ringraziamento. Il Conte, frettoloso com' era di ottenere lo scopo del suo viaggio, il giorno dopo gli rimena il cavallo che non osa più salire, ma che conduce dal freno—e lo ringrazia collo sguardo riconoscente.

Questa modestia del sacerdote fa erompere dal cor del Conte in sublimi parole l' alta pietà che già fu espressa così egregiamente con atti—E queste parole strappano poi all' eccelso l' espressione piena della gioia che ha di aver scoperto nel signore l' eminente sentimento religioso e la profetica benedizione con cui egli in nome del Signore prega sul suo capo ogni bene ed ogni splendore. Il racconto dà a riflettere al imperatore—perchè, come in modo inscio fece l' azione, così l' obliò. E solo ne ha una confusa reminiscenza, che ha bisogno del riconoscimento del prete, nelle fatezze del cantore, perchè si ricordi del fatto. Sente come la presenza della Provvidenza nel suo destino—La pietà e la gratitudine al Datore dei beni, lo empie di un santo cuor, che si fonde in lacrime, che egli modestamente vela col manto.

Divino è questo potere dell' artista di rappresentare prima tutta la pompa della grandezza terrena, di staccare poco a poco il nostro sguardo da essa, di aprirli una porta luminosa nella profondità e nella grandezza dell' anima.—Nell' imperatore, dato tutto alle cose temporali è nascosta una tenera e modesta pietà in forma d' astrazione, e dato il caso anche concreto (ma derivante da una generalità) nel prete, consacrato tutto al servizio divino, v' ha un lato aperto all' impressione della grandezza regale, come emanazione del potere celeste. E in questa affinità di due anime, eccelse s' adagia la tessitura di questa poesia, in servizio della religione.»

[«Ο Κόμης ἐξελέγη αὐτοκράτορας. Ὁ Σίλλερ μᾶς ἀνοίγει τὰ βάθη τῆς μεγάλης ψυχῆς του, ἀντάξιας τῆς αὐτοκρατορίας. Δείχνει τὸ ἔμφυτο μεγαλεῖο του, αὐτὴ τὴν ἀναισθησίαν τοῦ ἑαυτοῦ του, αὐτὴ τὴν ἄγνοια σὲ τρόπο ὑψηλὰ καλλιτεχνικὸ ἐκφρασμένο στὴν ἀπλότητα μὲ τὴν ὁποία βοηθεῖ τὸν παπᾶ—στὴν ἐξακολούθησιν, ἔπειτα ἀπὸ τὴ γενναία πράξιν, τοῦ κυνηγιοῦ—στὴ λησμονησίαν τῆς πράξεως του τόσο ὥστε ἔχει ἀνάγκη, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ, νὰ διακρίνῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ παπᾶ κάτω ἀπὸ τὸ φόρεμα τοῦ ποιητῆ.

Βασικὴ ἰδέα : ὁ παπᾶς, ἀφοσιωμένος ὁλόκληρος στὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ ἐν τοῦτοις εἶνε ἕτοιμος νὰ καμφθῇ στὸ βασιλικὸ μεγαλεῖο, ὡς ἀπορρέον ἀπὸ τὸ Θεό. — Ὁ Πρίγκιπας δραστήριος στὸ αὐτοκρατορικὸ τοῦ ἀξίωμα,

9. Καὶ αὐτὴ ἡ δευτέρα φωνὴ ἦτανε ἐνοῦ γέρου * ποῦ ἀπέθανε, καὶ εἶχα γνωρίσει, καὶ ἐθαύμαξα, γιατί ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ἄκουσα τὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου νὰ τραυλίζῃ.
10. Καὶ ἐκύτταξα ἀνάερα, γιὰ νὰ ξανοίξω ποῦθεν ἐβγαίνανε αὐτὲς ἡ φωνὲς καὶ δὲν εἶδα παρὰ τοὺς δύο χοντροὺς καὶ μακροὺς περὶνους¹ ποῦ ἐβγαίνανε ἀπὸ τὸν τοῖχο, στοὺς ὁποίους ἀκουμποῦσε ὁ καθρέφτης δεμένος ἀπὸ τὴ μέση.
11. Καὶ * ἀναστενάζοντας βαθειά, ὅπως κάνει ὁ ἄνθρωπος ὁποῦ βρίσκεται γελασμένος, ἀγροίκησα μυρωδιὰ ἀπὸ λείψανο,
12. καὶ ἐβγῆκα ἀπὸ 'κεῖ καὶ ἐκύτταξα τριγύρου καὶ εἶδα
13. εἶδα ἀντίκρου ἀπὸ τὸ καθρέφτη, στὴν ἄκρη τῆς κάμερας, ἓνα κρεββάτι. Καὶ κοντὰ στὸ κρεββάτι ἓνα φῶς. Καὶ ἐφαινότουνα πῶς δὲν ἦτουνα μὲς τὸ κρεββάτι τίποτες καὶ ἀπάνου* πολὺ μῦγα κου- XXX λομοτὴ^{2**}.
14. Καὶ ἀπάνου στὸ προσκέφαλο εἶδα σὰ μία κεφαλὴ ἀκίνητη e mince³ σὰν ἐκεῖνες ποῦ κάνουνε στὰ χέρια τοὺς καὶ στὰ στήθεια τοὺς οἱ πελαγήσιοι μὲ τὸ βελόνι⁴.
15. Καὶ εἶπα μέσα μου: «Ὁ Κύριος μοῦ ἔστειλε ἐτούτῃ τῇ θεά,⁵ γιὰ σύμβολο σκοτεινὸ τῆς θέλησής του».
16. Γιὰ τοῦτο ἐγώ, παρακαλῶντας θερμὰ τὸν Κύριον* νὰ καταδεχθῇ

1. Μεγάλος καρφιά.—2. Κουλούμα εἰς τὴν Ζακυνθίαν διάλεκτον σημαίνει σωρός, κουλουμωτὸς ὁ σωριασμένος. Λέγεται καὶ ἐπὶ πλήθους ἀνθρώπων, καὶ ζώων συνωστιζομένων.—3. Τὸ e εἶνε ἰταλικὸν=καί, τὸ δὲ mince εἶνε γαλλικὸν=ισχνή, λεπτή.—4. Εἶνε αἱ γοργόνες καὶ ἄλλα σχέδια τὰ ὁποῖα ζωγραφίζουν ἐπάνω εἰς τοὺς βραχιόνάς των ἰδίως οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ φυλακισμένοι μὲ μελάνην καὶ διὰ στιγματίσεως τῆς ἐπιδερμίδος διὰ βελόνης.—5. Εἰς τὸ περιθώριον προσθέται: «θωριά» ἀντὶ τῆς λέξεως «θεά».

9* ποῦ ἐγνώρισα, ὅμως 11* μὴ ξανοίγοντας τίποτες. 13* ἦτανε. ** ποῦ τὸ 16* γιὰ.

ἀλλὰ μὲ μιὰ τάση ἀφηρημένη, ἡ ὁποία στὴν περίστασι γέρνει πρὸς τὸν οἶκτο.— Ἀπὸ τῆς δυὸ αὐτὲς πηγῆς ἀναβλύζει τὸ ποίημα. Καὶ ἡ ποίησις τρέχει κι' εἶνε τέλεια. Στῆς πρῶτες στροφὰς δείχνεται σὲ ζωηρὴ εἰκόνα τὸ ὕψος τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀξιώματος. Καὶ στὲς λεπτομέρειας ἡ ὑψηλὴ κλίσις τοῦ Ροδόλφου ποῦ ἐξελέγη στὸ θρόνο γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν εἰρήνην. Εἶνε, φκιασμένος μὲ καρδιά, γιὰ νὰ γεμίσῃ μὲ χαρὰ τὴ βασιλικὴ του ψυχὴ.— Ὁ ἴδιος παρατηρεῖ στὴν τρίτη στροφή: ἀλλὰ τί τοῦ λείπει;

Ἡ ψυχὴ του εἶνε τραβηγμένη σ' ἓνα κόσμον πνευματικὸ πρὸς τὸν ὁποῖον ἔκλινε ἀπὸ τὰ παιδικὰ του χρόνια. Ἐπιθυμεῖ μιὰ γωνιά ὅπου νὰ τροφοδοτήσῃ τὴν ἀγάπην ποῦ ἔχει πρὸς τὴ μόρφωσιν.— Παρουσιάζεται ἡ ἀγνό-τη μέσα στοὺς ἡγεμόνας— δύο μονοκονδυλιῆς ἀρκοῦν στὸ Σίλλερ γιὰ νὰ τὸν κάμῃ σ' ἐμᾶς σεβαστόν, χωρὶς νὰ τὸ πῇ.

Στὰ λόγια ποῦ λέει στὸν αὐτοκράτορα ἀποκαλύπτεται ὁ σεβασμὸς του. Τὸ ἴδιο δὲ συμβαίνει ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα πρὸς τὸν ποιητὴ, εἰς τὸν ὁποῖον σέβεται τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ τραγουδιοῦ ἀπὸ κάθε ἀνθρώ-πινον μεγαλεῖο—γιατὶ αὐτὸ ἀναβρύζει ἀπὸ πηγὴ ὑπερφυσικῇ.

Ἡ ὁρμὴ μὲ τὴν ὁποίαν ὁ ποιητὴς ἀρπάζει τὴ λύρα ἀντιτίθεται στὴ ἀπλότη μὲ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει τὴ διήγησιν. Ψάλλει μὲ μετριοπαθεῖ φωνὴ περὶ ἑνὸς εὐγενικοῦ ἄρχοντα εἰς τὸν ὁποῖον, μὲς τὴν ἐλαφρὴ διασκέδαση τοῦ κυνηγιοῦ, δίδεται εὐκαιρία νὰ κάμῃ μιὰ πράξιν σεβασμοῦ πρὸς τὸν παπᾶ, στὸ πρό-σωπο τοῦ ὁποίου τιμᾷ τὴ θείαν κλίσιν. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον τὸ κάνει, δείχνει μέσα του μιὰ εὐγενικὴ ὑπεροχὴ ψυχῆς. Καὶ στὸ καβαλικέυμα τοῦ ἀλόγου τοῦ ἀκολούθου του καὶ στὴν ἐξακολούθησιν τοῦ κυνηγιοῦ, ἐκεῖνος δείχνει χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ, ὅτι ἡ πράξιν ἐκείνη ἡ γενναία ἀπορρέει μὲ μύχιον καὶ ἀγνὸ τρόπο ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν του φύσιν. Ὁ παπᾶς, ἀνεβαίνοντας στὸ περήφανον ἄτι, δὲν ἔβγαλε οὔτε μιὰ λέξιν εὐχαριστίας στὸν κόμητα, βιαστικὸς ὅπως ἦταν νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ τοῦ ταξειδιοῦ του, τὴν ἄλλην μέραν τοῦ ἐπιστρέφει τὸ ἄτι, τὸ ὁποῖον δὲν τολμᾷ πειὰ νὰ καβαλικέψῃ, ἀλλὰ τὸ ὁδηγεῖ ἀπὸ τὸ χαλινὸ καὶ τὸν εὐχαριστεῖ μὲ τὸ μάτι γεμᾶτο εὐγνωμοσύνην.

Ἡ ταπεινοφροσύνη αὐτὴ τοῦ παπᾶ κάνει ὥστε νὰ ξεσπάσῃ ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ κόμητος σὲ λόγια ὑπέροχα ὁ ὑψηλὸς Οἶκτος, ποῦ ἔχει πειὰ ἐκδηλωθῇ τόσο λαμπρὰ μὲ πράξεις. Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ ἀποσποῦν ἔπειτα στὸν ἐκλεκτὸν ἱερέαν τὴν γεμάτην ἔκφρασιν τῆς χαρᾶς ποῦ δοκιμάζει γιατί ἀνακάλυψε στὸν Ἄρχοντα τὸ ὑπέρτατον θρησκευτικὸ αἶσθημα, καὶ τὴν προφητικὴν εὐλογία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἐπικαλεῖται στὸ κεφάλι του κάθε εὐτυχίαν καὶ κάθε λάμψιν. Ἡ διήγησις κάνει τὸν αὐτοκράτορα νὰ συλλογισθῇ—γιατὶ ὅπως μὲ ἀσυναίσθητον τρόπο ἔκαμε τὴν πράξιν ἔτσι καὶ τὴν λησμόνησε. Καὶ μόνον ἔχει μιὰ θαμπὴ ἀνάμνησιν, τόσο ὥστε νὰ ἔχει ἀνάγκη τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ παπᾶ στὰ χα-ρακτηριστικὰ τοῦ τραγουδιστοῦ γιὰ νὰ θυμηθῇ τὴν πράξιν. Αἰσθάνεται σὰν τὴν

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

pitolazione del suo carattere. La mente lo abbandonò—[Πρέπει ὁρισμένως νὰ τὸ πῶ ἐδῶ, γιατί θὰ χρησιμεύσῃ σὰν ὁμολογία τοῦ χαρακτηῖρος του. Ὁ νοῦς τὸν ἐγκατέλειπε]

καὶ τὴν ἄφησε ὁ νοῦς ἀλλὰ τὰ πάθη δὲν τὴν ἀφήσανε, ἡ ὑποψία, ἡ σκληρότης, ἡ κακία κ.τ.λ. τὸ ἀναγέλασμα καὶ ἡ τρέλλα τῆς ἐπῆρε τὸ νοῦ, * ἀλλὰ ὅχι τὴ κακία τῆς ψυχῆς της.

(bisogna sulle prime ben scolpire il suo carattere di beffarda).—[Πρέπει ἡ πρώτη νὰ σκαλισθῇ καλὰ ὁ χαρακτηῖρας τῆς εἰρωνικῆς].

Non m' aspettavo che tu venissi da me; ma già che sei venuta... argomento... argomento... πῶς καθε λίγο σοῦ κάνει... ἓνα ὄβολο, ἓνα καρβέλι, ἓνα ψίχαλο.—[Δὲν τὸ περίμενα ὅτι θὰ ἐρχόσουν σ' ἐμέ. Ἀλλ' ἀφοῦ ἦλθες... θέμα... θέμα... πῶς κάθε λίγο σοῦ κάνει... ἓνα ὄβολο, ἓνα καρβέλι, ἓνα ψίχαλο.]

XXXIX

Pensa che è notte.—[Σκέψου ὅτι εἶνε νύχτα].

πρῶτα τὴ στοχάζεται τὴν ἀδελφή καὶ ἔπειτα λείπει τὴ πονηρία τοῦ πουκάμισου.

invidiosa, bugiarda, folle, τυχτικιασμένη, σάπια, guarda qui con questa... di epilogare tutti i capi distintivi del carattere della Donna che son sparsi nell' Opera, e adornargli poi con un torrente di ingiurie.—[ζηλιάρα, ψεύτρα, μουρλή, τυχτικιασμένη, σάπια. Κύτταξε ἐδῶ, μὲ αὐτήν... νὰ συνοψίσῃς ὅλα τὰ διακριτικὰ σημεῖα τοῦ χαρακτηῖρος τῆς Γυναικὸς ποῦ εἶνε σπαρμένα στὸ ἔργο, καὶ νὰ τὰ στολίσῃς ἔπειτα μὲ ἓνα χεῖμαρρο ἀπὸ βρισιές].

1. Ἡ φράσις αὕτη εἶνε ἐν παρενθέσει, εἰς τὸ τέλος τῆς 8 παραγράφου.

* ἀλλὰ μήτε ἡ τρέλλα δὲν ἔφθασε νὰ τῆς πάρῃ...

αθάνατο, πεφιληκαὶ οὐκ ἔμελλεν
 τὴν οὐρανὴν βασιλεῖαν περ σπινθηρίων.
 εὐφροσύνη τὴν βασιλεῖαν νῦν κεκοιμήσθαι,
 τὸν οὐρανὸν ἀνέμω δὲν ἐν ὅσῳ τῶν βυλίων.

οὐκ ἔμελλεν.

τὸ πᾶν οὐρανὸν ἀρτίον
 τὸ πολυπύργον, τὸ μαρτυρῶν
 οὐκ ἔμελλεν τὴν βασιλῆαν
 μὲν τὸ ἔθνος τὸ οὐρανὸν
 τὴν ἀφ᾽ οὐρανοῦ τὴν ἐκ τῆς γῆς
 καὶ ἂν ὕψος οὐρανὸν ἀρτίον
 ἐφ᾽ οὐρανὸν τρεῖς καὶ ἑπτὰ
 καὶ τὸν οὐρανὸν οὐρανὸν.

τὸν πᾶν οὐρανὸν ἀρτίον
 τὸν πολυπύργον
 μὲν τὸ ἔθνος ἀπ᾽ ὅσῳ
 καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ
 στήνεται ἡ βασιλεῖα
 βυλίων.

(μια φορὴ εἶνα νῆαμι.)

μὲν τὸν οὐρανὸν ἀρτίον
 τὸν πολυπύργον
 ἐφ᾽ οὐρανὸν τρεῖς καὶ ἑπτὰ
 καὶ τὸν οὐρανὸν οὐρανὸν.
 Δὲν ἔμελλεν ὁ οὐρανὸν.
 μὲν ὁ οὐρανὸν πᾶν
 με κατὰ τὸν οὐρανὸν;

μαύρα	τὸν οὐρανὸν
μαύρα	τὸν οὐρανὸν
μαύρα	τὸν οὐρανὸν
μαύρα	τὸν οὐρανὸν
μαύρα	τὸν οὐρανὸν
μαύρα	τὸν οὐρανὸν
μαύρα	τὸν οὐρανὸν

Διάφορα αὐτόγραφα, τὸ τελευταῖον τῶν ὁποίων δεικνύει χαρακτηριστικὴν προσπά-
 θειαν τοῦ Ποιητοῦ πρὸς ἀνεύρεσιν ὁμοιοκαταληξιῶν.

Προσωπογραφία τοῦ ποιητοῦ
ἀπὸ μίαν miniatura σωζομένην παρὰ τῇ Διδι Ν. Λούντζη.

μετέρα, μεγαλοψύχη στο πορὸ καὶ στη δόξα
 κι' αν στο κρυφὸ μιστιγιο ζην πάντα τα πένια σου
 λογισμὸς κι' ἔργο κι' οὐνερό τὶ τὰς' ἔταν τὰ μάτια
 τὰ μάτια τὰτα καὶ δ' ἴδαν μετ' τὸ ματέρμι δάσος,
 πᾶν ζάγνη σὺ τριγίρισα τ' ἀδόνата ποδάρια
 (μὲτα) μὲ φίλα της λαμπρῆς μὲ φίλα τῆς βαχίονα.
 τὸ δεινὸστ πάτιμα δὲν ἀκνὸα δὲν ἴδα,
 Ατὰρατὴ σὰν φραγὸς μ' ὅλα τὰ κάλοι π' ὄχη,
 πᾶν μέροι ποσα φέροντε ἐν μέρ' ἵνα κριμεία.
 ἀλλὰ δὲ δὲν ἱμπορὸ ν' ἀκνὸο τῆς φογνῆος,
 κι' ἐσφῶν ἐνὶ τ' ἐπικινῆ κόσμῳ καὶ τῆ ταλῆος;
 δόξα' ἢ ἢ μάρβη πέτρατε καὶ το ζερὸ τοζαρί.

παρουσία τῆς Θείας Προνοίας στήν τύχη του. Ὁ Οἶκτος καί ἡ εὐγνωμοσύνη Ἐκείνου ποῦ δίνει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὸν πλημμυρεῖ ἀπὸ ἱερὴ συγκίνηση καὶ παραδίνεται στὰ δάκρυα, ποῦ ντροπαλὰ τὰ κρύβει μὲ τὸ μανδύα του.

Θεία εἶνε αὐτὴ ἡ δύναμη τοῦ καλλιτέχνη νὰ ἀναπαρασταίῃ πρῶτα ὅλη τὴν πομπὴ τοῦ μεγαλείου τῆς γῆς, νὰ ἀπομακραίῃ ἔπειτα σιγὰ-σιγὰ τὸ βλέμμα μας ἀπὸ αὐτὸ καὶ νὰ τοῦ ἀνοίγει μιὰ θύρα φωτεινὴ μὲς τὰ βάθη καὶ στὸ μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς.—Στὸν αὐτοκράτορα, παραδομένον ὀλόκληρον στὰ γήϊνα πράγματα, εἶνε κρυμμένος τρυφερὸς καὶ ντροπαλὸς Οἶκτος, σὲ μορφὴ ἀφηρημένη, μὲ μιὰ πράξη συγκεκριμένη ἀλλ' ἀπορρέουσιν ἀπὸ μιὰ γενικότητα ἀπὸ τὴν ὁποία ἐκεῖνος ἀνεβαίνει καὶ στήν ὁποία σβύνεται ἡ ἀτομικότης του.—Στὸν παπᾶ, ἀφιερωμένον ὀλόκληρον στὴ θεία ὑπηρεσία, εἶνε μιὰ γωνιά ἀνοικτὴ στήν ἐντύπωση τοῦ βασιλικοῦ μεγαλείου, σὰν εἰκόνα τῆς οὐράνιας ἐξουσίας.—Καὶ στήν ἀδελφικότητα αὐτῶν τῶν δύο ἐκλεκτῶν ψυχῶν, πλέκεται ὅλη αὐτὴ ἡ ποίηση, ὑπηρετοῦσα τῇ θρησκείᾳ.

Ἐδῶ σταματᾷ τὸ χειρόγραφον. Δὲν γνωρίζομεν ἂν εἶνε πλήρης ἡ μέλητὴ αὕτη. Μᾶλλον ὅμως φαίνεται πλήρης.

* * *

Εἰς τὰ αὐτὰ χειρόγραφα τὰ εὗρισκόμενα εἰς τὴν Μασσωνίαν Ζακύνθου ὑπάρχει καὶ τὸ πρῶτον αὐτόγραφον τοῦ «Λάμπρου», εἰς τὸ ὁποῖον εἶνε γραμμένος ἰταλιστὶ ὅλος ὁ «Λάμπρος» παραπλεύρως δὲ ὑπάρχουν ἐγκατεσπαρμένοι καὶ ἑλληνικοὶ στίχοι. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι συνέλαβε τὸν «Λάμπρον» (καθὼς ἄλλως τε καὶ ἄλλα ἔργα του) εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ ἐκεῖθεν τὰ μετέφερεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ἐπίσης εὗρίσκεται ἐκεῖ καὶ τὸ αὐτόγραφον τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων» μὲ ἀναριθμήτους διορθώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν μεταβάλῃ τὸ χειρόγραφον εἰς σωστὸν παλίμψηστον. Τέσσαρες σελίδες τοῦ αὐτογράφου τῶν «Ἐλευθέρων Πολιορκημένων» εὗρισκοντο μετὰ τῶν χειρογράφων τὰ ὁποῖα μοῦ ἐδώρησεν ἡ κ. Ἑλένη Σολωμοῦ. Δύο ἀπὸ τὰς σελίδας αὐτὰς παρατίθενται εἰς τὸν παρόντα τόμον φωτοτυπικῶς.

* *

Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν «Λάμπρον» :

Νὰ κάνω τὴ ζωὴ τοῦ ζητουλιάρη,
γιατὶ ὁ Θεὸς τὸ βλέπει καὶ βογγάει.

Τῆς Ἀφρικῆς τὴ θάλασσα ἀγναντεύει,
πάντα ἀφράτῃ καὶ πάντα ἀγριεμένη

Ἡ Μαρία τρελλὴ πειὰ δὲν κάνει ἄλλο παρὰ :
νὰ γελᾷ, καὶ νὰ κλαίῃ καὶ νὰ κοιμᾶται.

Καὶ τ' αὐτὶ δὲν ἀγροικάει
πειὰ τὸ κουπὶ μέ τὸ νερὸ ποῦ στάει.

δένει σταυρὸ στὸ στήθος
ποῦ γροικᾷ μέσα τῇ χαρᾷ καὶ τὸ φιλὶ τοῦ Πάσχα.

* *

Μέσα εἰς τετρασέλιδον χειρόγραφον ὑπάρχει καὶ τὸ ἀκόλουθον σχέδιον πεζοῦ ποιήματος, εἰς τὸ τέλος τοῦ ὁποίου παραθέτει μερικοὺς στίχους :

«Spirito giovane dei mari, immortale custode, che il cielo e il mare mirano, nella piccola barca, accanto a quella bella regina addormentata, lascia ch' io chiuda fra le sue mani la corona del mio capo, perchè ella destandosi n' abbia gioia.

Spirito custode. Bella essa è, ma non addormentata».

[«Νηὸ πνεῦμα τῶν θαλασσῶν, ἀθάνατε φρουρέ, ποῦ ὁ οὐρανὸς κι' ἡ θάλασσα καμαρώνουν, μὲς τῇ βαρκοῦλα, πλαῖ ἀπὸ τὴν ὁμορφη ἐκείνη βασίλισσα τὴν ἀποκοιμισμένη, ἄσε νὰ κλείσω μὲς τὰ χέρια της τὴν κορῶνα τοῦ κεφαλίου μου, ὥστε σὺν ἐκείνη ξυπνήση νὰ χαρῇ.

Πνεῦμα φρουρό. Ὁμορφη εἶν' αὐτή, μὰ ὄχι ἀποκοιμισμένη].

(Μία φωνὴ σὲ ἕνα νησάκι)

Μὲ τ' ἄνθη μας ἐμίσηψε,

νά βρ' ἄνθη σὰ γυρίση,

ἐτοίμασε τα κι' ἔφθασε,

δὲν ἤμπορεῖ ν' ἀργήση.

Μὴν εἶν' ἐκείνη πόρχεται

μὲ κάτασπρα πανιά ;¹

ἀθάνατε, ποῦ φύλακας... μένεις

τῆς ὁμορφης βασίλισσας τῆς ἀποκοιμισμένης

Εὐγενικὸ τῆς θάλασσας νηὸ πνεῦμα πενεμένο,

τ' ὁμορφο πλᾶσμα δὲν εἶνε στὸν ὕπνο βυθισμένο.

* *

Μεταξὺ τῶν χειρογράφων τοῦ Σολωμοῦ τῶν εὗρισκομένων εἰς χεῖρας μου ἓν περιέχει ἀναμφιβόλως τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ ποιηματικὰ δοκίμια τοῦ ποιητοῦ. Τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι περιέχει παραλλαγὰς τοῦ πρώτου ποιήματος, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν γενικὴν ὁμολογίαν ἔγραψεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν,

1. Τὸ ἐξάστιχον αὐτὸ ἔχει δημοσιεύσει ὁ Πολυλάς (σελ. 295) μὲ τίτλον: «Εἰς τὸ θάνατο Κυρίας Ἀγγλίδας». Ἐπίσης δημοσιεύει καὶ ἀπὸ τὸ πεζὸν περίληψιν, ἄλλοιῶν τὸ πρωτότυπον, κατὰ τὴν ἀτυχῇ συνήθειαν τὴν ὁποίαν εἶχε νὰ «ἐπισκευάζῃ» τὰ αὐτόγραφα τοῦ Σολωμοῦ, ὅπως δύναται τις νὰ ἐξακριβώσῃ παραβάλλον τὰ ἄνω ἐκ τοῦ χειρογράφου ἀντιγραφέντα, μὲ ὅσα ἔχει δημοσιεύσει εἰς τὴν σελίδα 296 τῆς ἐκδόσεώς του.

νὰ μὲ βοηθήσῃ γιὰ νὰ καταλάβω αὐτὸ τὸ σύμβολο, εἰμίωσα τὸ κρεββάτι.

17. Καὶ* καὶ ἀναδεύθηκε μὲς τὰ σεντόνια* τὰ λερωμένα, ξεντερολοῖσμένα καὶ αἱματωμένα.
18. Καὶ κυττάζοντας καλλίτερα στὴν εἰκόνα τοῦ προσκέφαλου, ἐταραχθήκανε τὰ σωθικά μου, γιατί, ἀπὸ ἓνα κίνημα ποῦ ἔκαμε μὲ τὸ στόμα, ἐγνώρισα τὴ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος, ποῦ ἐκοιμότουνα σκεπασμένη ἀπὸ τὸ σεντόνι ὡς τὸ λαιμό, ὅλη φθαρμένη ἀπὸ τὸ τιχτικό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ¹

ΔΕΝ ΣΟΥ ΔΙΝΩ ΟΥΤΕ ΕΝΑ ΨΙΧΑΛΟ

1. Ἀλλὰ ἐκαλοκύτταζα ἐκεῖνον τὸν ὕπνο καὶ ἐκατάλαβὰ ποῦ ἤθελε XXXI βαστάξῃ λίγο, γιὰ νὰ δώσῃ τόπο τοῦ ἄλλονοῦ, ποῦναι χωρὶς ὀνείρατα.²
2. Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖ μέσα δὲν ἦταν οὔτε φίλος οὔτε δικός, οὔτε γιατρός, οὔτε πνευματικός, ἐγὼ Διονύσιος Ἱερομόναχος ἔσκυψα καὶ μὲ τὰ καλά τῆς ἔλεγα νὰ ξαγορευθῇ*
3. Καὶ αὐτὴ ἐμισάνοιξε τὸ στόμα τῆς καὶ ἔδειξε τὰ δόντια τῆς, ἀκλουθώντας νὰ κοιμᾶται.
4. Καὶ ἰδοὺ ἡ πρώτη φωνὴ ἡ ἀγνώριστη, ποῦ μοῦπε στὸ δεξιὸ αὐτί:
«—Ἡ δύστηχη θρέφει πάντα στὸ νοῦ τῆς φοῦρκας,³ φυλακὲς καὶ

1. Καὶ τὸ παρὸν κεφάλαιον δὲν εἶνε ἠριθμημένον. Κατ' ἀρχὰς ἔφερε τὸν τίτλον «Ἡ ἐκδίκησις», ὃν βραδύτερον ἀντεκατέστησεν ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ ἀνωτέρω.—2. Τοῦ αἰώνιου ὕπνου τοῦ θανάτου.—3. Ἐννοεῖ πιθανότατα ὁ ποιητὴς τὰς ἀπαγχονίσεις, τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ βασανιστήρια, τὰ ὅποια ἡ Ἀγγλικὴ Προστασία ἐν Ἑπτανήσῳ ἐφήρμοξε κατὰ τῶν Ζακυνθίων, διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ νὰ βοηθοῦν τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ συνδράμουν τοὺς πολεμοῦντας καὶ τὰ γυναικόπαιδα.

7* ἀνανοήθηκα. ** ποῦ ἦταν. 2* Ὑπάρχει καὶ ἡ παραλλαγή· «ξεμολογηθῇ».

δηλαδή τῆς «Τρελλῆς Μάνας». Οὕτω εὐρίσκω τὴν πρώτην προσπάθειαν πρὸς σύνθεσιν τοῦ ποιήματος «ὁ Θάνατος τοῦ Βοσκοῦ» εἰς τοὺς ἐξῆς στίχους:

Πές μου, θυμᾶσαι ἐκείνη τὴν παιδοῦλα,
ποῦ ἀπαντήξαμε ἐπέρσου εἰς τὰ κρογιάλι
ὠραιοστεφανωμένη ἀπὸ μερτοῦλα;
καὶ τὸν Ἀπρίλη ἀρχίνησε νὰ ψάλλῃ. . .

νεκρικὴ ψαλμωδία μὲς τὰ λαγγάδια
ἀντισκωμένη ἀφ' τῆ φωνῇ τῆς βρύσης.

Εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα ὑπάρχει ἓν ποίημα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τὸ ὕφος του φαίνεται ὡς τὸ πρωτόλειον τῶν ἑλληνικῶν ποιητικῶν του συνθέσεων:

Τὸ παιδάκι ὅταν ἀρχίσῃ		τὸ ἀφήνει, τὸ προσέχει
τὸ κολύμπημα νὰ μάθῃ,		κι' ἂν ἰδῇ το ὅπως δειλιάζει,
ὁ κολυμπιστὴς στὰ βάθη		εὐθὺς τρέχει καὶ τ' ἀρπάζει
μὲ τὸ χέρι τὸ ὀδηγᾷ,		καὶ τὸν φόβον του ὀνειδᾷ.

Ὁνειρο κοντὸ γιὰ μένα νειότη, ἀγάπη καὶ ζωή,
ὅλα ὀνειράτα στὸν κόσμον, ναί, κι' ὁ θάνατος τὰ λεῖ.

Εἰς τὸ ἴδιον χειρόγραφον ὑπάρχουν αἱ πρῶται τοῦ ἀπόπειραι πρὸς εὗρεσιν ὁμοιοκαταληξιῶν. Ἀξίζει νὰ παραθέσωμεν μερικὰς:

ταξιδεύτρα	κλέφτα
γυρεύτρα	ἐρωτεύτρα
ἐρμηνεύτρα	δουλεύτρα
ψεύτρα	χορεύτρα

Χαίρου κι' ἐμᾶς λυτήσου μας,		Ἀργὰ προχωρῶντας
γιατ' ἡ ζωὴ εἶνε μάχη,		Εἰς ὅλα τὰ μέρη
πάντα δὲν βλέπεις τ' ἄρματα,		τοῦ γέρου τὸ χέρι
τὰ κρύβει ἡ προδοσιά.		γυρεύει ψωμί.
Πόσο πικρὸς ὁ θάνατος		θέλει σὲ φάη, ἂν λάχῃ
Μόλις ἐκεῖ πατήσω		στὴ μάχῃ
τόσων ἡρώων τὰ χόματα,		ἢ σάλπιγγα
καὶ σκύπτω νὰ φιλήσω		καὶ τοῦ φθάνει στ' αὐτί.

* *

Ὁ Πολυλᾶς, εἰς τὰ Προλεγόμενα τῆς ἐκδόσεώς του (σελ. λδ') λέγει ὅτι «εἰς ἓνα τοῦ Σολωμοῦ ἰδιόγραφο σώζεται ἡ ἐξῆς ἀπλὴ φράσι: «Κλεῖσε μέσα

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

E m' alzai dalla preghiera e sentii lo stesso ridere e ne rimbombava la stanza.—[Καὶ σηκώθηκα ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ αἰσθάνθηκα τὸ ἴδιο γέλιο, καὶ ἀντιλαλοῦσε ἡ κάμερα].

E andai dietro allo specchio e vidi la Donna del Zante ποῦ ἐκρεμότανε καὶ ἐκυμάτιζε e vidi καθισμένος τὸ διπλοπόδι un nano che imitava perfettamente quel ridere.—[Καὶ πῆγα πίσω ἀπὸ τὸν καθρέφτη καὶ εἶδα τὴ γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος ποῦ ἐκρεμότουνα καὶ ἐκυμάτιζε καὶ εἶδα καθισμένος τὸ διπλοπόδι ἓνας Νάνος ποῦ ἐμιμεῖτο ἐντελῶς ἐκεῖνο τὸ γέλιο].

καὶ τὰ μαλλιά μαῦρα καὶ λιγδωμένα, ἔλεγε πῶς εἶνε φιδόπουλα ὁποῦ γέγονται ἀνάμεσά τους κομμάτια ἀπάνου στὸν κουρνιαχτό.

Pensa che è notte.—[Σκέψου ὅτι εἶνε νύχτα].

νὰ ἰδῶ ἂν σοῦ μένη φωνὴ νὰ πῆς πῶς εἶμαι ζουρλή.

Pensa che la scena è di notte.—[Σκέψου ὅτι ἡ σκηνὴ γίνεται νύχτα].

XXXX Pensa Pensa se è meglio in vece della vecchia metter una fanciulla.—[Σκέψου ἂν ἦνε καλλίτερο ἀντὶ τῆς γρηᾶς νὰ βάλης μία κοπέλλα].

Allora io caddi per terra colle ginocchia e pregai per la misera che crede che ha fatto peccato*.—[Τότε ἐγὼ ἔπεσα κατὰ γῆς μὲ τὰ γόνατα καὶ ἐπροσευχήθηκα γιὰ τὴ δύστυχη ποῦ πιστεύει ὅτι ἔκαμε ἁμαρτία].

che crede di far tanti peccati negli ultimi suoi momenti. E m' alzai e sentii dietro allo specchio lo stesso riso di prima, ma molto più prolungato.—[ποῦ πιστεύει ὅτι κάνει τόσες ἁμαρτίες κατὰ τῆς στερνές της στιγμῆς. Καὶ σηκώθηκα καὶ ἄκουσα πίσω ἀπὸ τὸν καθρέφτη τὸ

* Ὑπῆρχαν καὶ τὰ ἐξῆς: «τότε αἰσθάνθηκα τὸ αἷμα μου νὰ τραβηχθῇ ἀπὸ τὰ μάγουλά μου καὶ ἔπεσα», ἀλλὰ διεγράφησαν βραδύτερον.

σ' τὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα, καὶ θὰ αἰσθανθῇς μέσα σου νὰ λαχταρίζῃ κάθε εἶδος μεγαλείου». Τὸ αὐτόγραφον αὐτὸ ἰταλιστὶ γραμμένον εὐρίσκεται μεταξὺ τῶν χειρογράφων μου (ιδὲ πανομοιότυπον εἰς σελ. 5 καὶ μετάφρασίν του εἰς σελ. 6 τοῦ παρόντος ἔργου).

Ἡρεύνησα μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς Μασσωνίας μήπως ὑπάρχῃ ἀλλαχοῦ γραμμένον τὸ ἄνω ἀπόφθεγμα, ἀλλ' οὐδαμοῦ εὔρον τοιοῦτον τι. Κατὰ συνέπειαν τὸ πρωτότυπον εἶνε αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἔχω ἐγώ. Γεννῶνται λοιπὸν δύο ζητήματα: Διατὶ τὸ μετέτρεψεν ὁ Πολυλᾶς; Ἦθελε νὰ τοῦ δώσῃ μορφὴν μᾶλλον κτυπητὴν; Πάντως, ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῶν αὐτογράφων καὶ τὴν παραβολὴν αὐτῶν μὲ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Πολυλᾶ, κατέληξα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἐκδότης τῶν δὲν ἐσεβάσθη τὰ πρωτότυπα, ἀλλ' ἐτροποποίησε πολλά, ἄλλα δὲ παρέλειψεν, ἀγόμενος ἀπὸ τὴν εὐγενῇ ἀλλ' ἐσφαλμένην σκέψιν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ γνωσθοῦν εἰς τὸ κοινὸν μόνον τὰ καταληλότερα ὅπως ἀνυψώσουν τὴν ποιητικὴν φήμην τοῦ Σολωμοῦ καὶ αὐτὰ δὲ ὑπὸ μορφὴν ὅσον τὸ δυνατόν ἐλκυστικὴν. Ὑποθέτομεν, λοιπὸν ὅτι ἵνα καταστήσῃ μᾶλλον «κτυπητό» τὸ ἀνωτέρω περὶ Ἑλλάδος ρητόν, τοῦ ἀπέκοψε δύο μέρη, τὸ τέλος καὶ τὸ ἐν τῇ παρενθέσει. Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα: Τὶ ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς μὲ τὴν ἐντὸς παρενθέσεως φράσιν: «ἢ ἄλλο πρᾶγμα»; Ποῖον εἶνε τὸ «ἄλλο πρᾶγμα» ἔκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα; Ἀφίνω εἰς ἄλλους ἀρμοδιωτέρους τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας ταύτης καὶ τελειῶνω μὲ τὴν εὐχὴν ὅπως εὐρεθῇ ὁ κατάλληλος κριτικὸς, ὁ ὁποῖος, ἀπὸ τὸ πολύτιμον ἀλλ' ἀτελὲς ἔργον τοῦ Πολυλᾶ καὶ ἀπὸ τὰ ἀνεκτίμητα πετράδια τὰ ὁποῖα συνέλεξα εἰς τὸν παρόντα τόμον, θὰ κατορθώσῃ νὰ ἀνεγείρῃ μεγαλοπρεπὲς τὸ ποιητικὸν οἰκοδόμημα τοῦ Σολωμοῦ, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε μᾶς παρουσιάζεται συντριμένον. Τότε μόνον ὁ Ἑθνικὸς Ποιητὴς θὰ καταλάβῃ τὴν πραγματικὴν του θέσιν, τὸν θρόνον τοῦ Διός, μέσα εἰς τὸ Πάνθεον τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως.

ΤΕΛΟΣ

Τούρκους ποῦ νικοῦνε καὶ Γραικοὺς ποῦ σφάζονται.

5. » Τούτη τῇ στιγμῇ * βλέπει στὸν ὕπνο της τὸ πρᾶγμα ποῦ πάντοτε ἀπεθύμουνε, ἤγουν τὴν ἀδελφή της ποῦ διακονεῖ, καὶ γιὰ τοῦτο τὴν εἶδες τώρα ποῦ ἐχαμογέλασε ».
6. Καὶ ἡ δεύτερη φωνὴ ποῦ ἐγνώριζα ἐξαναεῖπε τὰ ἴδια λόγια, XXXII τραυλίζοντας καὶ κάνοντας ἓνα σωρὸ ὄρκους, καθὼς ἀπὸ ζῶντας ἐσυνηθοῦσε.
7. « Ἀλήθεια¹ μὰ-μὰ-μὰ-αμὰ τῇ Παναγίᾳ, ἄκουσ' ἐδῶ, ἀσαααλήθεια μμμμὰ τὸν Ἄη Νικόλα.... ἄκουσ' ἀλλλήθεια ἄκουσ' ἐδῶ.... μαααὰ τὸν Ἄη * Σπι-σπι-σπι * δο-να. Ἀλήθεια μὰ * τ' ἀγνάχρα-χρα-χρα-γράφαν τα μυστήρια τοῦ Θεοῦ ».
8. Ξάφνου ἡ γυναῖκα ἐβγαλε τὸ χέρι ἀπὸ τὸ σεντόνι καὶ ἐχτύπησε, καὶ ἡ μῦγες ἀνασηκωθήκανε.
9. Καὶ ἀνάμεσα στὴ βουὴ ὁποῦ ἐκάνανε ἄκουσα τὴ φωνὴ τῆς γυναικός, ὅπου ἐφώναζε: « Ὅξω, πόρνη ἀπὸ ὅδῳ! Δὲ σοῦ δίνω μήτε ἓνα ψίχало! ».
10. Καὶ² ἐτίναξε τὸ χέρι ὅξω ἀπὸ τὸ κρεβάτι, σὰ γιὰ νὰ διώξῃ μακριὰ τὴν ἀδελφή της, ποῦ τῆς φαινότουνα πῶς ἦλθε νὰ διακονήσῃ.
11. Καὶ ἐξεσκεπάσθηκε σχεδὸν ὅλη ἀπὸ τὸ λερωμένο σεντόνι καὶ ἐφάνηκε ἓνα ψωφογάτσουλο, ὅπου ἓνας ἀνεμοστρούφουλας ξεσκεπάζει ἀπὸ τὴ κροπία, ὁποῦ ἀρχινάει νὰ λύσῃ.
12. Ἀλλὰ * ἐχτύπησε τὸ χέρι της σὲ μία κάσσα πεθαμένου, ποῦ εὐρέ-XXXIII

1. Ὅλην τὴν 7ην παράγραφον τὴν ἔχει περικλείσει μέσα εἰς ἓνα περιθώριον γραμμῶν, καὶ πλαγίως ἔχει γράψῃ, ἐκτὸς τοῦ περιθωρίου, τὰ ἐξῆς: « Καὶ ἰδοὺ πάλι τὸ μωρομυθετὸ ποῦ ἐφαινότουνα ἡ φησηματία στὸν καλαμιῶνα ».—2. Τὴν 10ην παράγραφον ὁλόκληρον ἔχει διαγράψῃ μὲ δύο γραμμὰς χιαστί.

5* ἓνα. 7* Ἄη Σπυρίδωνα ἀλήθεια. 11* Ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐνδεκάτην παράγραφον ἔχει σημειώσῃ τὴν ἐξῆς παραλλαγὴν: « ἓνα ψωφογάτσουλο ποῦ ἦτανε σκεπασμένο ἀπὸ τὴ κροπία καὶ τὸ ξετρουπώνει ἓνας ἀνεμοστρούφουλας καὶ τὸ ξεσκεπάζει ». 12* σπρώχνοντας τὸ χέρι της (ὅξω ἀπὸ τὸ κρεβάτι, γιὰ νὰ διώξῃ τὴν ἀδελφή της).

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Εἰς τὴν εἰκόνα : «Ὁ Σολωμὸς νεκρὸς» γρφ. «Σκίτσο Προσαλέντη».

Εἰς τὴν θέσιν τοῦ «Κειμένου» :

σελ. 27 στχ. 13 νὰ προστεθῇ VI.

» 29 » 8 » » VII.

» 31 » 1 ἀντὶ VII νὰ τεθῇ VIII.

» » » 15 » VIII » » IX.

» 37 » 15 » XVII » » XVI.

» 41 τὸ XVIII ἀπὸ τὸν στχ. 6ον νὰ τεθῇ εἰς 2ον.

» 47 » XXIII » » » 1ον » » » 2ον.

» » » XXIV » » » 21ον » » » 18ον.

Εἰς τὴν θέσιν τῶν «Σημειωμάτων» :

σελ. 26 στχ. 19 νὰ προστεθῇ III.

σελ. 26 στχ. 7 ἀντὶ quanto γρφ. : quando

» » » 10 » dietro » dietro

» » » 26 » δευτέρως » τρίτης

» 27 » 17 » βαβίζοντας » βαβίζοντας

Σελ. 27 στχ. 29 » ἀνάσταση γρφ. ἀνάσταση

» 29 » 25 » 6 » 7

» 38 » 2 πρόσθεσε «ἢ στὸ μέσον ἢ στὸ...»

» 39 » 9 ἀντὶ οὐς γιὰτ' γράφ. : τοὺς γιὰ τ'

» 40 » 1 » morta* » morta**

» » » 18 » ἀπὸ* » ἀπὸ***

» » » » » ψηλάματα* » ψηλάματα

» 42 » 5 » μούρες τῶν » μούρες τῶν

» 46 » 19 » παρενθέτως » παρεμπιπτόντως

» 52 » 6 » di pingierla » dipingierla

» 66 » 15 » di fara » di fare

» 96 » 18 » resiter » resister

» 104 » 11 » stegno » sdegno

» 128 » 16 » su'lo » sullo

» 134 » 16 » Per » Ad

» 136 » 21 » Quvi » Quivi

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ἴδιο γέλιο ποῦ καὶ πρωτίτερα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο τραβηγμένο].

ἑστάθηκα ν' ἀκούσω καὶ μὴν ἀκούοντας τὸ οὐδὲν ἔστοχάσθηκα μὴν ἔπρεσε λιγωμένη ὀπίσω ἀπὸ τὸ... καὶ ἐπῆγα καὶ ἐκύτταξα καὶ δὲν ἦταν ἐκεῖ...

Κὺττα ἀπὸ τοῦτα τὰ λόγια μὴ καταλάβουνε τὴν ὑπόθεση.

Far la preghiera.—[Νὰ κάμω τὴν προσευχή].

καὶ ἀσηκώθηκα καὶ ἀκλούθαε τὸ ἴδιο γέλιο καὶ ἐμουρμούριζε τὸ δῶμα.

καὶ ἐπῆα ὀπίσω ἀπὸ τὸ καθρέφτη καὶ εἶδα τὴ γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος ὅπου ἐκρεμότουν κ' ἐκυμάτιζε.

καὶ ἀληθινὰ καὶ ἄκουα.

XXXXI

Ε	α	α	λ	α
μ.	γ.	κ.	π.	τ'

Ἐπῆγα ὀπίσω τὸ καθρέφτη κ' ἐσάστισα ἀκούοντας τὸ ἴδιο γέλιο, ἐπειδὴ ἡ γυναῖκα τῆς Ζ.² ἐκρεμότανε κ' ἐκυμάτιζε.

prima piccolo μ' ἔνα biobò.³ Gli occhi ironici. Gli spuntano i corni... diventa grande... ne ficca uno... (allora mi son ricordato γιατί τὸ στρίφει) καὶ ἐτσιτσιόριζε ὥσάν τὸ σίδερο τὸ ἀναμμένο στὸ χροῖο νερό. Accompagna la musica coi cenni del capo e il corpo lo segue. * abbassar il capo fingendo di ricordarsi la musica e rificca l' altro cor-

1. Εἶνε ἀκατανόητα τὰ γράμματα αὐτὰ καὶ ἡ τοποθέτησις τῶν μὲν ὑπεράνω τῶν δέ. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον εἶνε ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ὅτι τὰ στοιχεῖα τῆς δευτέρας γραμμῆς ἀντιστοιχοῦν μὲ τὰ ὀνόματα τῶν πέντε προσώπων πρὸς τὰ ὅποια ὁ ποιητὴς συνιστᾷ, εἰς τὸ τέλος τοῦ ποιήματος, νὰ βάλουν τὸ χέρι εἰς τὴν συνείδησίν των.— 2. δηλ. τῆς Ζάκυνθος.— 3. Μπιομπό, τὸ εἶνε ὄργανο ὁμοιάζον μὲ φλάουτο, παιζόμενον ἀπὸ πλανοδίους μουσικοὺς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν Ζάκυνθον.

* Finge di [=Προσποιεῖται ὅτι].

Αραπίας, ατι γάλλε νῆς, βόλι Τερκιάς, τόπι Άγγλε.
πιλαγο· μεγα πιλαγο ραρι το καλιφάνι,
μι αλλιά σε λίγο φέινοντε τὰ λίγα στίδια π'ότι.

αραπίας ατι γάλλε νῆς, βόλι Τερκιάς, τόπι Άγγλε.
μι ιτ φουσνς ιβρο τη καλή και τη γλυγιά της ορα
πιλαγο· μεγα πιλαγο ραρι το καλιφάνι.
πιλαγο μεγα τ'ατιτο ραρι περιλοπάνι.
σε λίγο μιντν ^{ασηκτα} αφραττα τα λίγα στίδια π'ότι.
στη πλευρη αν σπινδλ ρυτορ ττια α'ο ξενιτχαγτις

Αραπίας ατι, γάλλε νῆς, βόλι Τερκιάς, τόπι Άγγλε,

Αραπίας ατι γάλλε νῆς, βόλι Τερκιάς, τόπι Άγγλε.
πιλαγο· μεγα πιλαγο ραρι το καλιφάνι.
σε λιγην ορα φέινοντε τα λίγα στίδια π'ότι.

Il Cavallo dell'orabo. la mente del Gallo. il muscolo dell'Umanas.
il cannone dell'anglo. Maie, gran man balle la carminista. In
poco il uirgilio i me. me. me.
αραπίας ατι, γάλλε νῆς, βόλι Τερκιάς, τόπι Άγγλε.
πιλαγο, μεγα πιλαγο ραρι το καλιφάνι.
σε λιγην ορα φέινοντε τα λίγα στίδια π'ότι.

Χαρακτηριστικά παραλλαγὰ τῶν ἰδίων στίχων, μὲ παρένθεσιν ἰταλικοῦ πεζοῦ.

- θηκε ἐκεῖ ξάφνου καὶ ἐκόπηκε τὸ ὄνειρο τῆς ἁμαρτωλῆς.
13. Καὶ ἄνοιξε τὰ μάτια τῆς καὶ βλέποντας τὴ κάσσα ἀνατρίχιασε, γιὰτί ἐσκιάζηκε μὴ τὴ βάλουνε ἐκεῖ στοχάζοντας τὴν πεθαμένην.
14. Καὶ ἐτοιμαζότουνα νὰ φωνάξῃ δυνατά, γιὰ νὰ δείξῃ πῶς δὲν πέθανε, ἀλλὰ ἰδοὺ προβαίνει ἀπὸ τὴ κάσσα μιὰ κεφαλὴ γυναῖκα, φθαρμένη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ τιχτικό, ποῦ, ἀγκαλὰ καὶ πλέον ἡλικιωμένη, πολὺ τῆς ἔμοιαζε.
15. Πηδαίει* στὴ ζερβιά τοῦ κρεββατιοῦ, ἀλλὰ ἐχτύπησε τὴ μούρη τῆς σὲ μιάν ἄλλην κάσσαν, καὶ ὅξω ἀπὸ αὐτὴ ἓνα κεφάλι γέρου, καὶ ἦτανε ὁ γέρος ποῦ ἐγνώριζα (N. 1).
16. Καὶ ἔτσι *ἐγνώρισα ὅτι ἔμελλε τῆς γυναικὸς¹ βρεθῆ πρὶν ξεψυχίση ἀνάμεσα στὸ πατέρα τῆς καὶ στὴ μάνα τῆς καὶ στὴ θυγατέρα τῆς,
17. καὶ ἔφριξα καὶ ἔστρεψα στὴν ἀντίκρου μερία τὸ πρόσωπό μου καὶ XXXIV ἐξανάσανε* τὸ μάτι μου στὸ καθρέφτη, ὁ ὁποῖος δὲν ἔδειχνε παρὰ τὴ γυναῖκα μοναχὴ καὶ ἐμὲ καὶ τὸ φῶς,
18. γιὰτί τὰ σώματα τῶν *τριῶν ἄλλων ἠσυχάσανε στὸ μνήμα τους,² ἀπὸ τὰ ὁποῖα θὰ πεταχθοῦν ὅταν βαρέσῃ ἡ Σάλπιγγα,
19. μαζὺ μὲ ἐμὲ τὸ Διονύσιο τὸν Ἱερομόναχο, μαζὺ μὲ τὴ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος, μαζὺ μὲ ὅλα τὰ τέκνα τοῦ Ἀδάμ, στὴ μεγάλη κοιλάδα τοῦ Ἰωσαφάθ.
20. Καὶ ἄρχισα νὰ συλλογισθῶ ἀπάνου στὴ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ, ποῦ θὲ νᾶναι αὐτὴ τὴν ἡμέρα φανούσιμη,³ καὶ τὸ μάτι (προσηλωμένο στὸ καθρέφτη) *ἐμποδίσθηκε ἀπὸ τὸ λογισμό.
21. Ἀλλὰ ἀκολούθως ὁ λογισμὸς *ἐμποδίσθηκε ἀπὸ τὸ μάτι.
22. Ἐπειδὴ, στριφογυρίζοντας ἐγὼ ἔπειτα τὰ μάτια ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καθὼς κάνει ὁ ἄνθρωπος ποῦ συλλογίζεται πρᾶμμα δύσκολο ποῦ πολεμάει νὰ καταλάβῃ,

1. Ἀναμφιβόλως ἐλησμονήσῃ νὰ γράψῃ τὸ μόριον «νά».—2. Κατὰ παραδρομὴν ἀντὶ νὰ γράψῃ «στὰ μνήματά τους».—3. Ὁλοφάνερες.

15* Τραβιέται. 16* ἐκατάλαβα. 17* ἠσύχασε. 18* δύο. 20* ἐσυγχίσθηκε. 21* ἐσυγχίσθηκε.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

πο.—[Πρῶτα μικρὸς μ' ἓνα biobò. Τὰ μάτια εἰρωνικά. Τὰ κέρατα εἶνε πεταγμένα... Γίνεται μεγάλο... χώνει ἓνα (τότε ἐθυμήθηκα γιατί τὸ στρίφει) καὶ ἐτσιτσιόριζε ὥσῃν τὸ σίδερο τὸ ἀναμμένο στὸ κρῦο νερό. Συνοδεύει τὴ μουσικὴ μὲ τὰ κέρατα τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ σῶμα τὸν ἀκολουθεῖ * χαμηλώνει τὸ κεφάλι προσποιούμενος ὅτι θυμᾶται τὴ μουσικὴ καὶ ξαναχώνει τὸ ἄλλο κέρατο...]

E m' alzo dalla preghiera ed odo lo stesso ridere, che non cessava mai. E vidi la donna ποῦ ἐκρεμότουνε κ' ἐκυμάτιζε ·e caddi ξαφνιασμένος τ' ἀνάσκελα. E cantando per essa l' inno dei morti, m' alzai... pensai chi fosse che imitasse quel riso, e vidi un nano che sedeva τὸ διπλοπόδι μ' ἓνα μπιομπό. E a ciasceduna refrain ἄλλαχγε κέρατο.—[Καὶ σηκώνομαι ἀπὸ τὴ προσευχὴ καὶ ἀκούω τὸ ἴδιο γέλιο, ποῦ δὲν ἐτελείωνε ποτέ. Καὶ εἶδα τὴ γυναῖκα ποῦ ἐκρεμότουνε καὶ ἐκυμάτιζε καὶ ἔπεσα ξαφνιασμένος τ' ἀνάσκελα. Καὶ ψάλλοντας γι' αὐτὴ τὴν Ἀκολουθία τῶν Πεθαμένων, ἐσηκώθηκα.... ἐσυλλογίσθηκα ποῖος ἦταν ποῦ ἐμιμεῖτο ἐκεῖνο τὸ γέλιο, καὶ εἶδα ἓνα Νάνο ποῦ καθότουν τὸ διπλοπόδι μ' ἓνα μπιομπό. Καὶ σὲ κᾶθε refrain ἄλλαχγε κέρατο].

XXXXII E alzandomi dalla preghiera πάλι τὸ ἴδιο γέλιο ἀντιβούιζε στὴ κάμερα.—[Καὶ σηκώνόμενος ἀπὸ τὴν προσευχή, πάλι τὸ ἴδιο γέλιο ἀντιβούιζε στὴ κάμερα].

καὶ πηγαίνοντας πίσω ἀπὸ τὸ καθρέφτη ἐκατατρόμαξα καὶ ἔπεσα τ' ἀνάσκελα, γιατί... εἶδα τὴ γυναῖκα ποῦ ἐκρεμότουνε κ' ἐκυμάτιζε.

Ed ecco [=καὶ νὰ] ἀποπάνου ἀπὸ τὴ φουρκισμένη un nano [=ἕνας Νάνος] τὸ διπλοπόδι μ' ἓνα μπιομπό στὸ χέρι.

ἄλλαχγε ἀκατάπανστα.

Alla fine faceva con tanta furia e tempesta che... il laccio τοῦ ζωνarioῦ ποῦ ἐπῆρε ἀπάνου του.—[Στὸ τέλος ἔκανε μὲ τόση μανία καὶ

23. εἶδα ἀπὸ τῇ κλειδονότρουπα τοῦ καὶ ἐμπόδιζε τὸ φῶς καὶ ἐβά- XXXV
 στουνε * πολυώρα καὶ ἔπειτα ἐξαναφαινότουνα.
24. Καὶ ἀκούότουνα ἀκολουθῶς ἓνα μουρμουρητὸ στὴν ἄλλη κάμερα
 καὶ δὲν ἐκαταλάβαινα τίποτε, καὶ ἐξανάκτύταξα στὸ μέρος della
 Visione.¹
25. Καὶ ἦτανε μεγάλη σιωπὴ καὶ δὲν ἄκουες νὰ βουτῖξη μήτε μία μῦγα
 ἀπὸ τόσο πλῆθος, γιὰτὶ ἦτανε ὅλες μαζωμένες εἰς τὸ καθρέφτη,
26. ὁ ὁποῖος εἰς πολλὰ μέρη ἐπαράσταινε τὸ χρῶμα del velo² τοῦ
 τὸ βάνουνε ὅταν λείπη γιὰ πάντα κανέναν ἀπὸ τῇ φαμηλιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΤΟ ΖΩΝΑΡΙ

1. Ἀλλὰ ἡ μάνα της, χωρὶς νὰ κυττάξη κατὰ τὴ θύρα, χωρὶς νὰ
 κυττάξη τὴ θυγατέρα της, χωρὶς νὰ κυττάξη κανέναν, ἀρχίνησε:
- 2 «—Ἐτούτη τὴ στιγμή τὸ μάτι καὶ τὸ αὐτὶ τοῦ παιδιοῦ σου σὲ
 παραμονεύει ἀπὸ τῇ κλειδονότρουπα καὶ σὲ ἀπομακρύνει, γιὰτὶ XXXVI
 σκιάζεται τὸ κακὸ σου καὶ ἔτσι ἔκαμε καὶ ἐσὲ μ' ἐμέ.³
-

1. Ἡ ἰταλικὴ λέξις αὕτη σημαίνει τοῦ «Ὁράματος» Ὁ Σολωμὸς φαίνεται ὅτι
 δὲν εἶχε πρόχειρον τὴν ἀντίστοιχον ἐλληνικὴν λέξιν, διότι ὁσάκις θέλει νὰ τὴν
 ἀναφέρει εἰς τὸ Σχεδιάσμα του τὴν παραθέτει ἰταλιστί.—2. Ἡ λέξις αὕτη σημαίνει
 «τοῦ πέπλου». Εἰς τὴν Ζάκυνθον, καθὼς καὶ σὲ διάφορα ἄλλα μέρη, ὅταν εἰς ἓνα
 σπῆτι πεθάνει κανεὶς σκεπάζουν τοὺς καθρέπτας καὶ τὰς εἰκόνας μὲ τούλινον ὕφασμα.
 —3. Μετ' αὐτὸ εἰς τὸ χειρόγραφον ἔπεται ἡ XXXVI σελίς, λευκὴ κατὰ τὰ δύο τρίτα,
 εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γραμμένα ὀλίγα σημειώματα (βλέπε σελ. 56 τοῦ παρόντος) καὶ
 ὀλίγα γραμμαὶ κειμένου. Ἡ μετὰ τὴν λευκὴν ἀκολουθοῦσα δὲν ἔχει ἀριθμημένας τὰς
 παραγράφους τοῦ σχεδίου. Γενικῶς ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου τὸ χειρόγραφον εἶνε
 23* περισσότερον.

«γιά τοῦτο σῶδωσα τὴ κατάρα μου, γονατισμένη καὶ ξέ- XXXVII
πλεκη, εἰς τὴ πίκρα τῆς ψυχῆς μου, ὅταν ἀσήμαιναν * ὅλες ἡ ἐκ-
κλησίαι τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα,

» στήν ξανάδωσα μίαν ὥρα πρὶν ξεψυχήσω, καὶ τώρα στήν
ξαναδίνω, κακὸ καὶ ἀνάποδο θηλυκό!

» καὶ ἡ τρίδιπλη κατάρα θέλει εἶνε ἀληθινὴ καὶ ἐνεργητικὴ στὸ
κορμί σου καὶ στὴ ψυχὴ σου, καθὼς εἶνε ἀληθινὰ καὶ ἐνεργητικὰ
στὸν φαινόμενο καὶ στὸν ἀόρατο κόσμον τὰ τρία προσώπατα τῆς
Ἀγίας Τριάδας».

Καὶ¹ ὁ γέρος ἐτραύλισε ἐτοῦτα τὰ ὕστερα λόγια καὶ ἡ παιδοῦλα
ἀναδεύθηκε στὸ κόκκινο προσκέφαλο, σὰν τὸ μισοσκοτωμένο πουλί.

Ἐτότε ὁ γέρος ἀνακατώθηκε² μες τὴ κάσσα του, ἀσήκωσε τὸ
δάχτυλο κατὰ τὴ θυγατέρα του καὶ ἐτραύλισε τὴ κατάρα του (N. 1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ὙΣΤΕΡΟΝ

Ἡ ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΗΣ ΖΑΚΥΘΟΣ

ΛΑΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΣΤΕΡΝΗ ΤΗΣ ΘΑΡΑΠΑΨΗ

1. * Καὶ ἡ γυναῖκα μοναχὰ ἐτότες ἄκουσε δύναμη νὰ μπορέσῃ νὰ
πεταχθῇ,
2. καὶ ἐχύθηκε² πηδώντας ψηλὰ, σὰ τ' ἄστρο τοῦ καλοκαιριοῦ, ποῦ
στὸν ἀέρα χύνεται δέκα ὀρυεὲς ἄστρο.

περισσότερον συγκεχυμένον ἀπὸ ὅ,τι ἦτο μέχρι τοῦδε καὶ δύσκολος καθίσταται ἡ κατανό-
ησις καὶ διευκρίνισις του, ὡς θὰ κρίνουν καὶ ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως οἱ ἀναγνώσται τοῦ
κειμένου, τὸ ὁποῖον προσεπαθήσαμεν νὰ ἀποδώσωμεν μετὰ πᾶσαν δυνατὴν ἀκρίβειαν.

—1. Ἡ παράγραφος αὕτη εἶνε γεγραμμένη εἰς τὸ χεῖρόγραφον διὰ μέσου τῶν γραμ-
μῶν τῆς ἐπομένης παραγράφου—2. Ὁρμησε.

* Τὰ σήμαντρα. 1* Καὶ (ὁ πατέρας καὶ ἡ μάνα καὶ ἡ θυγατέρα) μετὰ τὰς κάσας
ἐγιναν ἄφαντες (ἐχαθήκανε—ἀναληφθήκατε).

XXXXIII Il nano in ultimo... trasforma...—[‘Ο νάνος στὸ τέλος... μεταμορφώνει].

E m'alzai dalla preghiera e vidi il nano nel luogo della donna.
[=Καὶ σηκώθηκα ἀπὸ τὴν προσευχὴ καὶ εἶδα τὸ Νάνο στὸν τόπο τῆς Γυναικός], καθισμένος τὸ διπλοπόδι, ποῦ ἐμίμιζε τὸ γέλιο του, καὶ ἀπὸ πανοῦ του ἡ γυναῖκα τῆς Ζάκυθος ποῦ ἐκρεμότουνα καὶ ἐκυμάτιζε.

CAPITOLO ULTIMO¹

γιὰ κάμει, γιὰ νίκησε τώρα, γιὰτ' εἶνε ἡ στερνὴ σου

Il nanetto fa le sue scene satiriche col corno suo (e così si sviluppa γιὰτὶ τὸ 'στριφε) e canta la canzone in versi martelliani...— [‘Ο μικρὸς Νάνος κάνει τῆς κωμικῆς σκηνῆς του μὲ τὸ κέρατό του (καὶ ἔτσι ἐξηγεῖται γιὰτὶ τὸ ἔστριφε) καὶ τραγουδάει τὸ τραγοῦδι εἰς δεκαπεντασυλλάβους στίχους....

La maggior parte sia per il N. Il biobò (μαντολί) τὸ ταμπουρά.
—[Τὸ μεγαλείτερο μέρος νᾶναι γιὰ τὸ Νάνο. Τὸ μπιομπὸ (μαντολί) τὸ ταμπουρά...]

...d' occhi. Finalmente improvvisa:—[... ματιῶν. Τέλος αὐτοσχεδιάζει]:

«—caro N., piangila.—[«Ἀγαπημένε Νάνο, κλάψε την.]

grande ingegno d' oratore, chiamami in tribunale per rendervi conto di quel che ho fatto.—[μεγάλο πνεῦμα ρήτορος, κράξε με σὲ δικαστήριο νὰ σοῦ δώσω λογαριασμὸ γιὰ ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμα.

Farmi presentar al T.—[Παρουσιάσέ με στὸν T].

1. Κεφάλαιον τελευταῖον.

3. Καὶ ἐχτύπησε* στὸ καθρέφτη** καὶ ἡ μῦγες ἐφύγανε καὶ ***ἐβου-XXXVIII
τίζανε στὸ πρόσωπο της κουλουμωτές·
4. καὶ αὐτὴ, λογιάζοντας πῶς ἦταν οἱ γονεοὶ της, * ἔτρεχε ἐδῶ καὶ ἐκεῖ,
5. ἀνοιγοκλειδώντας τὴ φοῦχτα κατὶ ναῦρη γιὰ διαφέντεψη¹ καὶ ηῦ-
ρηκε τὸ ζωνάρι καὶ μὲ κεῖνο ἄρχισε νὰ χτυπάη.
6. Καὶ ὅσο ἐχτυποῦσε, τόσο ἡ μῦγες ἐβουτίζανε καὶ τόσο αὐτὴ ἐκα-
τατρώμαζε, ὅσο ποῦ τέλος πάντων ἔχασε τὸ νοῦ της δλότελα.
7. Γιατί* τρέχοντας μὲ τὸ * πουκάμισο, ποῦ ἡ φιλαργυρία εἶχε κάμη
κοντὸ*, ἔτρεξε τὸ μάτι της στὸ καθρέφτη,
8. καὶ ἐσταμάτηξε καὶ δὲν ἐγνώρισε τὸν ἑαυτὸ της καὶ ἄπλωσε τὸ
δάχτυλο καὶ ἀναγέλασε:
9. «—³Ω κορμί! ὦ, κορμί! τί πουκάμισο! Αἱ! καταλαβαίνω ἐγώ. Καὶ
ποῖος πονηρὸς μπορεῖ νὰ μοῦ κρύψῃ τὴ πονηρία του; Ἐκεῖνο τὸ XXXIX
πουκάμισο μὲ κάνει νὰ καταλάβω πῶς καμώνεται τρέλλα γιὰ νᾶν⁴
ἕτοιμο νὰ κριματίσῃ.
10. »Ἀλλὰ ποῖος νᾶναι; Μὰ τὴν ἀλήθεια ποῦ τῆς μοιάζει ὀλίγο.
"Α! "Α! εἶς' ἐσὺ * μπομπόκορμο², βρωμοπόρνη, μυγόχεσμα τοῦ
σπιταλιοῦ,³ τοίμπλα τῆς γουρουνας, σκατή, γαῖδοῦρ, κροπολόγα⁴
11. »νὰ τέλος πάντων ὅ,τι σοῦ προφήτεψα... καὶ φίλοι σου οἱ ἀγα-
πημένοι.... Δὲν σῶμεινε μήτε δισκάρι νὰ διακονεύῃς μὲ δαῦτο.
12. »Εἶσαι στὰ χέρια μου. Τί θέλεις; νὰ σοῦ κάμω ψυχικό; Τώρα στὸ
κάνω. Νὰ ἰδῶ ἂν σοῦ μείνῃ φωνὴ νὰ πῆς πῶς εἶμαι μουρλή!».
13. "Ετσι λέοντας ἔκαμε ἓνα γῦρο καὶ ἐβάλθηκε μὲ μεγάλη λύσσα νὰ
χορεύῃ, καὶ τὸ πουκάμισο τὸ κοντὸ εὗρισκότουνα στὸ πρόσωπό της.

1. Πρὸς ἄμυναν.--2. Κορμί τῆς μπομπῆς, δηλ. ντροπιασμένο ὑποκείμενο.--3. Σπιτάλιο=νοσοκο-
μεῖον, λέξις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ.—4. Ανακατενομένη μὲ κόπρον ἢ καὶ ἀσχολουμένη μὲ κοπρολογία.

3* Εὐρέθηκε. ** Στὸν ὅποιον ἐχτύπησε. *** Αὐτὴ εὐρέθηκε μετὰ τὸν μετ. 4.* ποῦ
τὴν ἀδράχανε ἀπὸ τὸ μούτρο. 7* Καί. ** Κοντό. *** ποῦ εἶχε κάμη κοντὸ ἀπὸ τὴ
φιλαργυρία της. 10* βρωμοπόρνη.

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

È ben vero ch' io sono assai...tu grand' uomo μοῦ βάζεις κουστέκια.—[Εἶνε ἀληθέστατο πῶς ἐγὼ εἶμαι πολὺν..... ἐσὺ μέγας ἀνθρώπος μοῦ... βάζεις κουστέκια].

O tu, grande oratore, che parlando sopra una cosa salti fuori con altre tre με τὸ παρμένο σου μυαλό.—[ὦ ἐσύ, μέγαλε ρήτορα, ποῦ μιλῶντας γιὰ ἓνα πράγμα, πετιέσαι ἔξω με ἄλλα τρία με τὸ παρμένο¹ σου μυαλό].²

1. Ἡλίθιο.— 2. Ἐδῶ σταματᾷ τὸ χειρόγραφον, χωρὶς νὰ τελειώῃ ἀναμφιβόλως καὶ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ὁ ποιητής, ὑποθέτομεν, ἐγκατέλειπε διὰ νὰ γράψῃ βραδύτερον τοὺς «Ἐλευθέρους Πολιορκημένους».

CHARLES WATSON

14. Καὶ στή ζέστα τοῦ χοροῦ ἔκανε μὲ τὸ ζωνάρι μία θηλειά, καὶ ὁ χορὸς ἐβάσταξε ὅσο νὰ κάμῃ τὴ θηλειά.
15. Καὶ * εἶπε: «—Ἀκλούθαμε ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸ καθρέφτη, νὰ σοῦ κάμω τὸ ψυχικό,
16. »γιατὶ ἔρχεται κάπου—κάπου ὁ γάϊδαρος ὁ γιατρός, (ὁποῦ θὰ σ' ἔχῃ καὶ ἐκεῖνος) καὶ τοῦ σκαρφίσθηκε πῶς εἶμαι ἄρρωστη». XXXX
17. Καὶ ἐπῆγε* καὶ τὴν ἄκουα νὰ κάνῃ μεγάλη ταραχή.
18. *Καὶ ἔσκασε** ἓνα γέλιο μεγάλο, ποῦ ἀντιβούισε ἡ κάμερα*** φωνάζοντας: «Νά, μάτια μου, τὸ ψυχικό!».
19. Ἐτότες ἔπεσα μὲ τὰ γόνατα, *ἔκαμα δέηση** νὰ τὴν κάμῃ ὁ Κύριος νὰ μὴν ἦνε ἔξω φρενῶν γιὰ τὸ λίγο ἀκόμη ποῦ ἔχει νὰ ζήσει καὶ νὰ τῆς πάψῃ ἡ κακία.
20. Καὶ¹ τελειωμένη ἡ δέηση, ἐκύτταξα χάμου, ὀπίσω ἀπὸ τὸ καθρέφτη, στοχάζοντάς τιν λιγωμένη. Καὶ δὲν ἦτον ἐκεῖ.
21. Καὶ αἰσθάνθηκα τὸ αἷμα μου νὰ τραβηχθῇ ἀπὸ τὰ μάγουλά μου.
22. Καὶ ἔπεσε τὸ κεφάλι ἀπάνου στὰ στήθια μου καὶ εἶπα μέσα μου:
23. «—Ὁ Θεὸς ξέρεῖ ποῦ ἔφυγε ἡ δύστυχη, ἐνῶ ἐπαρακάλεια¹ μὲ τὴ θέρη (τὴ ζέστη) τῆς ψυχῆς μου.
24. Καὶ ἐπέρασα πέρα μὲ τὸ κεφάλι σκυφτὸ καὶ στοχασμένο, νὰ πάω νὰ τὴν εὔρω. XXXXI
25. Καὶ ἄκουσα στὸ μέτωπο κάποιον ποῦ μ' ἐχτύπησε καὶ ἔπεσα ξαφνισμένος τ' ἀνάσκελα.
26. καὶ εἶδα τὴ Γυναῖκα τῆς Ζάκυνθος ποῦ ἐκρεμότουνα καὶ ἐκυμάτιζε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΥΣΤΕΡΟΝ

1. Καὶ ἀσηκώθηκα ὅλος τετρομασμένος, φωνάζοντας: «—Μνήσθητι

1. Αἱ παράγραφοι ἀπὸ 20 ἕως 25 εἶνε χιαστί διαγεγραμμέναι.

15. * ἀφοῦ τὴν ἐτελείωσε. 17* Ὅπισω ἀπὸ τὸν καθρέφτη. 18* Καὶ ἡ ταραχὴ ἔπαυε. ** ἔκαμε. *** Καὶ μὲ φωνὴ πνιγμένη ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησιν εἶπε. 19* Νὰ κάμω.

** Γιὰ νά.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ

1829

ἔγραψε εἰς μέρη

Βασιλάδι

Ἀντιρικὸ

Τὸ Μισολόγγι ἐπάρθηκε τοῦ Βαγιῶνε
(Κύτταξε ἂν ἦνε ὁ μῆνας Ἀπρίλης)

Τὸ ἀνδρεῖο Βασιλάδι
καὶ τ' Ἀντιρικὸ ¹

καταφέγγερα

σκύψε στὰ γόνατα τῆς μάνας σου

σκότωσέ με πρῶτα ἐμὲ

ὄχι ἄρματα

καὶ ἐσκότωνε Τουρκ...

ἀκούσθηκε ἡ μάχη

στὴν Ἄρτα

στὸ ποῦ λέτε

1. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Αἰτωλικὸν ἐλέγετο ἀπὸ τὸν λαὸν «Ἀντικό». Κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν οἱ λογιωτατευόμενοι, ἀγνοοῦντες τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως, τὴν ἐξελλήνισαν «Ἀνατολικόν» καὶ οὕτω βλέπομεν εἰς ὅλας τὰς ἐφημερίδας τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐπαναστάσεως γραφόμενον «Ἀνατολικόν» ἐσφαλμένως, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «Αἰτωλικόν». Φαίνεται ὅτι εἰς τὴν Ζάκυνθον, κατὰ μεταλλαγὴν συνήθη εἰς τὴν γλωσσολογίαν, τὸ λ μετετράπη εἰς ρ. ὥστε νὰ γίνῃ «Ἀντικό».—2. Τὴν σελίδα αὐτὴν παραθέτομεν ὅπως εὐρίσκεται εἰς τὸ αὐτόγραφον. Βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ ἐξωφύλλου οὔτε περὶ τίτλου τοῦ ἔργου, ἀλλὰ περὶ σημειωμάτων διαφόρων, ἀτάκτως γραφέντων ἀπὸ τὸν ποιητὴν, κατὰ τὴν συνήθειάν του καὶ τοποθετημένον εἰς τὸ τέλος τοῦ χειρογράφου.

μου, Κύριε!» Καὶ ἄκουσα ποδοβολή ἀνθρώπων ποῦ ἀνεβαίνουν τὰς σκάλες

2. Καὶ ἦταν καμμία δεκαπενταριά ἀνθρώποι καὶ οἱ περσ... ἐφοροῦσαν μία προσωπίδα, ὅξω ἀπὸ πέντε, ὁποῦ ἐγνώρισα πολλὰ καλὰ.

3. Ὁ * ἕνας (ζωγράφισέ τοὺς ὅλους τοὺς πέντε).

καὶ ἐπειδὴ χωρὶς ν' ἀγαπᾶν τὴ γυναῖκα ** .. καὶ ἀρχινήσανε νὰ σκούζουνε.

καὶ ἐγώ, γυρίζοντας κατ' αὐτοὺς, τοὺς εἶπα: «Ὁξω ἀπὸ δῶ! ὅξω ἀπὸ δῶ! τὰ κρίματα σας σᾶς ἐσύρανε ἐδῶ!*** τοῦτος ὁ τόπος εἶνε κεράυνοκράχτης (ἢ σύρτης), γιὰτὶ ὁ Θεὸς τὸν μισάει.

καὶ ἐφοβήθησαν ὀλίγο, ὅμως δὲν ἐφεύγανε,

καὶ ἐστάθηκα σιωπηλὸς, γιὰ ναῦρω τί νὰ τοὺς πῶ γιὰ νὰ-XXXXII φύγουνε· καὶ τοὺς εἶπα: «Παιδιά, ἀκοῦστε τὰ λόγια τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἱερομόναχου. Ἐγώ, γιὰ μὲ, πάω νὰ κάμω δέηση καὶ σᾶς ἀφήνω ἐδῶ. Βᾶλτε τὸ χέρι στὴ συνείδησή σας. Ἐσὺ μ... ἐσὺ γ... ἐσὺ κ... ἐσὺ π... ἐσὺ Τ...¹ (γιὰτί σᾶς τοὺς ἄλλους δὲ σᾶς γνωρίζω) καὶ ιδέστε τί μπορεῖ ναῦγη ἐὰν μείνετε. Ἡ διοίκησις σᾶς γνωρίζει καὶ βρίσκοντάς σας ἐδῶ θέλει πῆ πῶς τὴν ἐφορκήσατε ἐσεῖς».

Ἐτότες τοὺς εἶδα νὰ πεισπλατίσουν ὅλους, σπρώχνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ποῖος νὰ πρωτοφύγῃ καὶ ἐρροβολοῦσαν τὰς σκάλες μὲ μία ταραχὴ ὁποῦ μοῦ φάνηκε πῶς οἱ περσότεροι ἐγκρεμιζόντανε².

1. Τὰ γράμματα αὐτὰ σημαίνουν τὰ ἀρχικά ψηφία τῶν ὀνομάτων τῶν προσώπων αὐτῶν. Ἀγνωστον ἂν τὰ ἀρχικά αὐτὰ στοιχεῖα ἀντιστοιχοῦν μὲ ὀνόματα συγχρόνων προσώπων ἢ κατὰ τύχην τὰ ἔβαλεν ὁ ποιητής.—2. Ἐδῶ τελειώνει τὸ κείμενον τοῦ Σχεδιάσματος. Ἐπονται σημειώσεις, ἀτάκτως γραμμέναι, ἃς παρεθέσαμεν ἐν σελ. 66—74 εἰς τὴν θέσιν τῶν «σημειωμάτων» (σελ. XXXXII καὶ XXXXIII).

3* Καὶ ἐπειδὴ ἐγνώρισα τὴ γυναῖ... ** ἐσύχαζε σπῆτι της. *** ἐδῶ εἶνε τόπος ποῦ σέρνει.

ΡΟΪΔΗΣ ΚΑΙ ΣΟΛΩΜΟΣ

Εἶνε λίαν χαρακτηριστικὸν τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ κατ' ἐξοχὴν λυρικός ποιητὴς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος δὲν ἀπηξίωσε ν' ἀσχοληθῇ καὶ μὲ τὴν σάτυραν. Ἄλλ' ἔκαμε τοῦτο ὅλως παρέργως καὶ χάριν παιδιᾶς, ἰδίως κατὰ τὴν δεκαετῇ διαμονὴν του εἰς Ζάκυνθον, μετὰ τὴν ἐξ Ἰταλίας ἐπάνοδόν του. Κατὰ τὴν περίοδον αὐτήν, ὁ Σολωμὸς — νέος γεμάτος σφρῖγος τότε — ἠρέσκετο εἰς συναναστροφάς εἴτε εἰς τὸ ἰδικό του εἴτε εἰς φιλικὰ σπήτια. Μαζὺ δὲ μὲ τὰς φιλολογικὰς ὁμιλίας, συνήθης διασκέδασις τῆς παρέας του ἦτο νὰ πειράζουσιν τὸν Ντοτόρο Ροῖδην, μίαν ὅλως ἰδιόρρυθμον μορφὴν, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι περιτταὶ μερικαὶ ἐπεξηγήσεις.

Ὁ Διονύσιος Ροῖδης κατήγετο ἀπὸ καλὴν οἰκογένειαν τῆς Ζακύνθου, νέος δὲ μετέβη εἰς τὴν Padova, ὅπως σπουδάσῃ ἱατρικὴν καὶ φιλολογίαν, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀφοῦ ἔλαβε τὸ δίπλωμα ἱατροφιλοσόφου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ἀλλὰ παρ' ὅλην τὴν μόρφωσίν του, ἦτο πολὺ κοῦφος καὶ ἰδιότροπος, ἔχων τὴν μονομανίαν ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ μόνος ποιητὴς εἰς τὴν Ζάκυνθον. Κατὰ κακὴν του τύχην ὁ ἄρχων καὶ πανίσχυρος κόμης Κομοῦτος ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Ροῖδης κατηγόρει τὰ ποιήματά του καὶ τὸν ἀπεκάλει γελοῖον ποιητὴν. Ὁ Κομοῦτος ὤμοσεν ἐκδίκησιν καὶ διὰ τῶν οἰκείων του διέδωσε πλείστας συκοφαντίας κατὰ τοῦ Ροῖδης, κατηγορῶν αὐτὸν ὡς ἀνίκανον ἱατρὸν καὶ διεφθαρμένον ἄνθρωπον. Τὸ τοιοῦτον εἶχε καταστροφικὸν ἀντίκτυπον εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν δρᾶσιν του καὶ ὁ Ροῖδης, μείνας χωρὶς πελατείαν, ἠναγκάσθη νὰ πωλήσῃ τὴν ἀκίνητον πατρικὴν περιουσίαν του, μετὰ δὲ τὴν ἐξάντλησιν καὶ ταύτης νὰ γίνῃ διδάσκαλος τῆς ἰταλικῆς καὶ ἰδίως τῆς λατινικῆς. Ἀλλὰ καὶ αἱ παραδόσεις δὲν ἤρχουν πρὸς συντήρησίν του. Τότε ἐνεφανίσθη προστάτης του ὁ ποιητὴς Σολωμός, τὸν ὁποῖον ὁ Ροῖδης ἀπεκάλει: «Ὁ Θεός μου!» (Il mio Nume) Εἶχε γίνῃ πλέον παράσιτος, χωρὶς ὅμως νὰ ἐγκαταλείπῃ τὰς μεγάλας περὶ ἑαυτοῦ του ιδέας. Ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο μεγαλοφυΐα, φιλόσοφος καὶ ὑψιπέτης ποιητὴς ταυτοχρόνως.

ΠΑΝΟΜΟΙΟΥΤΥΠΩΝ ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΟΝ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΥΣ,, ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

«Ἄμα ὁ Σολωμὸς ἐπέστρεψε εἰς τὴν Ζάκυνθο, γράφει ὁ Πολυλάς, καὶ ἐπρωτογνώρισε τὸν Ροῖδην, ἐκατάλαβε ὅτι ἦταν ἓνα ἄτομο μοναδικὸ εἰς τὸ εἶδος του, καὶ ὅτι ἕως τότε τοῦ εἶχε λείψη μόνον ἡ ἀφορμὴ νὰ φανερώσῃ ὅλα τὰ ἀξιογέλαστα ιδιώματά του. Ὁ Σολωμὸς ἄρχισε νὰ τοῦ δείχνεται ἄκρος θαυμαστής του, καὶ νὰ τοῦ ἀνάβῃ τὴ δοξομανία του μὲ τοὺς πλέον κολακευτικούς τρόπους, μ' ὅλον ὅτι δὲν, τὸν ἔμελλε νὰ βαστάξῃ τὰ γέλια ὅταν ὁ Ροῖδης τοῦ διάβαζε τὰ συγγράμματά του. Ἀλλὰ τοῦτος τυφλωμένος ἀπὸ τὴ φιλαντία, ἐλογάριαζε μοναχὰ τὰ παινέσματα. Ἀλλὰ κι' ἡ γενναιότης τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐβοηθοῦσε ἀδιάκοπα εἰς ταῖς χρεῖες του, ἔκαμεν ὥστε ὁ Ροῖδης ἐμακάριζε τὸν ἑαυτοῦ ὅτι εὗρηκε τέλος τὸν ἄνθρωπον, ὁποῦ ἐννόησε τὸ πνεῦμα του καὶ τὴ προκοπὴ του.»

Εἰς τὸ σαλόνι τοῦ Σολωμοῦ, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς μητρὸς του, συνεκεντροῦντο ὅλοι οἱ διανοούμενοι τῆς Ζακύνθου, καὶ μεταξὺ αὐτῶν καὶ ὁ Σπυρίδων Τρικούπης, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως κατὰ τὸ ὁποῖον διέμεινεν εἰς τὴν Ζάκυνθον. Ὁ σύγχρονος καὶ φίλος τοῦ Σολωμοῦ, Ἀντώνιος Μάτεσης, ποιητὴς καλὸς, ἔγραψε σάτυραν καὶ αὐτὸς διὰ τὸν Ροῖδην. Ἡ σκηνὴ τῆς σάτυρας λαμβάνει χώραν εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Λεονταράκη, δευτέρου συζύγου τῆς μητρὸς τοῦ Σολωμοῦ, ὅπου:

Κάποιοι φίλοι ἐμαζονόντανε
εἰς τοῦ Σολωμοῦ τὸ βράδυ
κι' ὅλοι τοὺς ἐκουβαλιόντανε,
μὲ φεγγάρι ἢ μὲ σκοτάδι,
γιὰ νὰ κάνουνε παιγνίδι
τὸ ντοτόρο τὸ Ροῖδη....

Ἐκεῖ δὲ ἐγίνοντο διάφοροι κωμικαὶ σκηναί, πρωτοστατοῦντος ἐννοεῖται τοῦ Σολωμοῦ. Κάποτε ὁ ποιητὴς εἶχεν ἀνακαλύψῃ ἐν παλαιόν διπλωμα, τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀκαδημίας τῶν «Ἀρκάδων», ἄγνωστον εἰς ποῖον ἀνῆκον. Ὁ Σολωμὸς ἔξυσε τὸ ὑπάρχον ὄνομα καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἔβαλε τὸ ὄνομα τοῦ Ροῖδην, ἀνακηρυττομένου δι' αὐτοῦ «Ἀρκάδος Ποιητοῦ». Μόλις εἰσηλθὲν ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ Ροῖδης, ὁ Σολωμὸς ἐξεδίπλωσε τὴν περγαμηνὴν καὶ σοβαρότατα ἐδιάβασε τὴν δῆθεν ἀπονεμομένην εἰς τὸν Ροῖδην τιμὴν. Οἱ λοιποὶ τῆς παρέας ἐπῆραν τότε εἰς τὰς ἀγκάλας τὸν τιμηθέντα διὰ

τοιαύτης δόξης καὶ τὸν περιέφερον πανηγυρικῶς ἀνὰ τὴν αἴθουσαν, ἐνῶ ὁ Ροῖδης ἐπανελάμβανε :

—Σώνουνε τιμές! basta! Non voglio più onori! Basta, vi prego!

Ἀργότερα ἔμαθε τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμησε νὰ διαμαρτυρηθῇ κατὰ τοῦ εὐεργέτου καὶ τροφοδότη του.

* *

Ὁ Ροῖδης εἶχεν ἐξαιρετικὴν ἀγάπην πρὸς ἓν ἔργον του, τὸ ὁποῖον ἐθεώρει ὡς τὸ ἀριστούργημα μεταξὺ τῶν ἀριστουργημάτων του. Τὸ ἐπιτοφόνει: «Il Passio» δηλαδή «Τὰ Πάθη τοῦ Χριστοῦ». Τὸ χειρόγραφον τοῦτου εἶχε πάντοτε εἰς τὴν τσέπην του, καὶ συχνότατα τὸ ἀνεγίνωσκε «κατὰ γενικὴν ἀπαίτησιν» εἰς τὴν συναναστροφὴν τοῦ Σολωμοῦ. Οἱ ἀκροαταὶ διέκοπτον τὴν ἀνάγνωσιν, σχολιάζοντες διάφορα μέρη του, ὑπὸ προσποιητὴν σοβαρότητα εἰρωνευόμενοι τὸν Ροῖδην. Ἐκεῖνος ἀπῆντα σοβαρῶς, ἀντικρούων τὰ ἐπιχειρήματά των. Τότε ἤρχιζεν ὁ θόρυβος καὶ ὁ Ροῖδης, χάνων τὴν ψυχραμίαν του, ἀνέκραζε :

—Μωρὲ διαολόπουλα, ἡσυχᾶστε γιὰ νὰ δρᾷτε τὸ νόημα!

Καὶ τοῦ θορύβου αὐξάνοντος, παρεδίδετο εἰς ὕβρεις βαρυτέρας, τῶν ὁποίων ἡ συνηθεστερά ἦτο: «Σκασμός, λέραι τοῦ παντός!».

Μίαν ἡμέραν ὁ Σολωμὸς καὶ ἡ ἄλλη παρέα τὸν ἔπεισαν καὶ μετέβη εἰς τὸν ἐκεῖ Καθολικὸν Ναόν, ὅπου περιεβλήθη τὰ ἱερατικὰ ἄμφια καί, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, παρουσία τῆς παρέας τοῦ Σολωμοῦ μόνον, ὁ Ροῖδης ἀπήγγειλε τὸ Passio.

Οἱ ἀκροαταὶ μετὰ δακρύων, προσποιητῶν, ἠκροάσθησαν τὸ ἐξωφρενικὸν αὐτὸ συνονθύλευμα. Εἰς τὸ τέλος ἡ ἀνάγνωσις διεκόπη, διότι τόσον συνεκινήθη καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ.

* *

Ὁ Σολωμὸς ἔγραφε σάτυρας ἐναντίον τοῦ Ροῖδῃ, καὶ τὰς ἔδιδεν εἰς τὸν ἐκεῖ εὐρισκόμενον τότε καθολικὸν ἱερέα καὶ λόγιον Μαρόνη, ὁ ὁποῖος τὰς παρουσίαζεν ὡς δῆθεν ἰδικὰς του. Ὁ Ροῖδης ὀργιζόμενος ἀπῆντα μετὰ ἄλλας σάτυρας. Τότε ὁ Σολωμὸς ἐπενέβαινε καὶ ἐπῆνει τοὺς στίχους τοῦ Ροῖδῃ, κατακρίνων ὅχι μόνον τὴν ἀθλιότητα τῶν στίχων τοῦ Μαρόνη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀναίδειάν του, διότι ὕβριζε τοιαύτην ἐξοχότητα. Τὸ ἀστειότερον δὲ ἦτο ὅτι ὅταν ἀργότερα ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον ὁ Μαρόνη, ὁ Σολωμὸς ἐξηκολούθησε γράφων σάτυρας, τὰς ὁποίας ἐνεχείριζεν εἰς τὸν Ροῖ-

δην, λέγων εἰς αὐτὸν ὅτι τοῦ τὰς στέλλει ταχυδρομικῶς ὁ Μαρόνη. Ὁ δὲ Ροῖδης ἔσπευδε νὰ τοῦ ἀπαντήσῃ δι' ἄλλης σάτυρας, τὴν ὁποίαν ἐνεχείριζεν εἰς τὸν Σολωμόν, διὰ νὰ τὴν στείλῃ ταχυδρομικῶς εἰς τὸν καθολικὸν ἱερέα. Καὶ ἡ φανταστικὴ αὕτη ἀλληλογραφία ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν, πρὸς διασκέδασιν τῆς παρέας. Ὅτε δὲ ἐν τέλει ἔμαθε τὴν ἀλήθειαν ὁ Ροῖδης, δὲν ἐτόλμησε νὰ δυσχερστήσῃ τὸν «Θεόν» του. Ὁ Πολυλᾶς μᾶς δίδει μίαν ὥραι-
οτάτην ἐξήγησιν τοῦ διατὶ ὁ Ροῖδης ἠνείχετο ὅλους αἰτοὺς τοὺς περιπαιγμούς :

«Ὁ Σολωμὸς εἶχε τὰ χρήματά του εἰς ἓνα συρτάρι ἀκλείδωτο. Ὅταν ὁ Ροῖδης εἶχε χρεῖα, ἐπήγανε νὰ τὸν εὔρῃ τὸ πρωῒ, ἐνῷ ἦταν ἀκόμῃ εἰς τὸ κρεβάτι, καὶ ὁμπροστά του ἄνοιγε τὸ συρτάρι καὶ ἔπαιρνε χρήματα. Ὁ Σολωμὸς τοῦ ἔλεγε :

«—Ἀγαπητὲ Δοτόρο, μὴ τὰ πάρῃς ὅλα, τί δὲν καρτερῶ ἄλλα γιὰ τού-
ταις τῆς ἡμέραις !

«—Μὴ φοβᾶσαι, τοῦ ἀπαντοῦσε ὁ Ροῖδης, θέλει πάρω ἓνα μέρος
μοναχά.

«Καὶ ἔτσι ἔκανε, συμπεραίνει ὁ Πολυλᾶς, γιατί ἦτανε μέτριος».

Αὐτὸ τὸ ἀνέκδοτον ἐξηγεῖ τὴν κατωτέρω δημοσιευομένην ἤδη τὸ πρω-
τον Σάτυραν τοῦ Σολωμοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος δι' ἓν ἀντι-
κλεῖδι, τὸ ὁποῖον θὰ ἔδιδεν ὁ Ποιητὴς εἰς τὸν Ροῖδην.

Μέχρι τοῦδε ἔχουν δημοσιευθῇ δύο σάτυραι τοῦ Σολωμοῦ διὰ τὸν Ροῖδην :

«Ἡ Πρωτοχρονιά» καὶ «Τὸ Ἱατροσυμβούλιον». Ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη σά-
τυρα τοῦ Σολωμοῦ, δημοσιευομένη καὶ αὕτη εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Πολυλᾶ,
ἀλλ' ἔχουσα θέμα τὸν περίφημον Μαρτινέγκον. Ἡ νῦν τὸ πρῶτον δημοσιευο-
μένη σάτυρα δὲν εἶνε κατ' οὐδὲν κατωτέρα τῶν προηγουμένων, ἀπεναντίας
ἐν πολλοῖς εἶνε καλλιτέρα ἐκείνων, ἰδίως εἰς τὴν ὁμαλότητα τοῦ στίχου.

Μαζὺ μὲ τὴν ἐλληνικὴν αὐτὴν σάτυραν εὐρέθησαν καὶ δύο ἄλλαι ἰτα-
λικαί, δημοσιευόμεναι καὶ αὐταὶ ἐδῶ μετὰ μεταφράσεως ἐλληνικῆς. Πρέπει
νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι αἱ ἰταλικαὶ εἶνε κατὰ πολὺ κατώτεραι τῆς ἐλληνικῆς, διὰ
ν' ἀποδειχθῇ οὕτω διὰ μυριοστὴν φορὰν ὅτι ὁ Σολωμὸς ἦτο καθαρῶς Ἑλ-
λην ποιητὴς καὶ ὅτι εἰς τὴν ἐλληνικὴν εὗρισκε τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν δια-
τύπωσιν εὐκολώτερον καὶ τελειότερον.

Η ΚΡΕΜΑΛΕΣ (Σάτυρα)

Ἦλα δῶ μωρὲ Παυλάκη,¹
νὰ σοῦ κάμω ἓνα κανάκι,
τῆς ἀγκάλες μου ν' ἀνοίξω,
σὰν ἀδελφί νὰ σὲ σφίξω.
Ἦλα δῶ καλὸ παιδί,
ἔλα, νὰ κι' ἓνα φιλί.

Εἶσαι ἀλήθεια, ἓνα καμάρι,
μὰ ἀπὸ σὲ θέλω μιὰ χάρη:
νὰ μ' ἀφήσης νὰ πάω νᾶβρω
κάτου ἐδῶ κανένα φάβρο,²
νὰ μοῦ κάνῃ ἔν' ἀντικλεῖδι
νὰ τὸ δώσω τοῦ Ροῦδη,

νᾶρχεται τὸ μεσημέρι
καὶ μὲ τὸ ἴδιο του τὸ χέρι
νὰ σηκώνῃ ὅσ' ἄσπρα³ θέλει,
τίποτσι νὰ μὴ τὸν μέλλει.
Πίστεψέ μου εἶνε καλὸ,
τώρα μοῦρθε στὸ μυαλό.

Κι' ἔτσι πειά, μὰ τὴν ἀλήθεια,
τόμου τέτοια ἔχει βοήθεια,
τὸ συρτάρι δὲν θὰ σέρνῃ
τὸ ταμπάκο γιὰ νὰ πέρνῃ,
κι' ἔτσι πειὰ δὲν θέλει πάη
τοὺς ἀρρώστους νὰ κυττάη.

Ξέρεις τί ἔκανε ὁ καῦμένος
τόμου ἦταν πικραμένος;
Βγαίνοντας ἀπὸ τὸ σπῆτι
ἔτρεχε στοῦ Καντακίτη,
ποῦταν ἓνα του ἀνηψίδι,
ποῦ τὸ λέγαν Ἀγκιρίδι,

ποῦθελε νὰ τοῦ πεθάνῃ,
μὰ ἐπολέμαε νὰ τὸ γιάνῃ.
Καὶ ἀνεβαίνοντας τὲς σκάλες,
βλέποντας κάτι κρεμάλες⁴
—Κρῖμας, ἔλεε, ma, da vero,
ποῦ non valgono un zero.⁵

Εἶνε σάπιες. Καλὲ ἐφέτο
δὲν ἐκάματε κουφέττο;⁶
Καλημέρα, mio caro...
ἂν γιὰ μένανε εἶν' ἡ χάρη...
ναῖσκε, ἡμπόρουνα νὰ πάρω
εἰς τὸ χέρι ἓνα φανάρι,

ἂν δὲν ἔβλεπα... Εἶν' ἄλλο;
Τὰ παπούτσια μου νὰ βγάλω;
Νιάγκου' ἐτοῦτα τὰ γυαλιὰ
δὲν μοῦ πιένουνε καλά.
Ὅχι πειὰ, δὲν ἔχουν φῶς,
κάλλιο νᾶμουνα τυφλός!

1. Ἐννοεῖ τὸν Παῦλον Μερχάτην.—2. Σιδηρουργός, ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν fabbro.—3. Λεπτά.
—4. Σταφύλια κληματαριᾶς, τὰ ὅποια σκεπάζουν ἐπάνω εἰς τὸ κλῆμα καὶ διατηροῦν
διὰ τὸν χειμῶνα.—5. Ἀλλά, μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲν ἀξίζουν τίποτε.—6. Εἶδος ξηρᾶς
μουσταλευριᾶς, τὴν ὁποίαν διατηροῦν διὰ τὸν χειμῶνα.—7. Οὔτε. Ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν
neanche.

Ἦτανε τοῦ Μαρτελάου
πρὶν πεθάνῃ τᾶχε δώση...
—Βρέ, πῶς πάει τὸ παιδί;
Νὰ τοῦ δώσετε ζουμί...
Τὸ ζουμί, τόμου εἶν' καλό,
εἶνε σᾶν τὸ γιατρικὸ.

—Μωρέ, πές μου σᾶν τί ἀκοῦς;
—Ἀκούω πόνους τρομεροῦς.
—Ho capito, molto bene¹
μὴν πικραίνεσαι, καῦμένε,
ὅπως σοῦρθε ξαφνικό,
καὶ γιὰ τοῦτο εἴμ' ἐδῶ.

Μὰ ποιανοῦ νὰ λάχῃ; Ἐσένα!
κι' ὄχι στὰ κακὰ κουρούπια!
Μωρὲ ἔχετε κουνούπια;
—Σώπασε, ποῦ νὰ χαθοῦνε!
σάν τὸ λές μπορεῖ νάρθοῦνε!
Μόνο αὐτὸ μᾶς λείπει τώρα!

«—Γιατὶ εἶνε ἀνηψιὸς μου
τοῦρθαν τὰ κακὰ τοῦ κόσμου
οὔλα! Γιά, καλὲ νὰ ἰδῶ,
φέρ' τὸ πόρτσο σου² ἐδῶ!
Τὸ προσκέφαλο πειδὲ ἐκεῖ
βάλτου ν' ἀντισηκωθῇ.

—Ἀδρεφί, νὰ μὴ φοβᾶται!
νάτο, πῶς τὸ πόρτσο batte!³
φέρτε, φέρτε του ζουμί,
grasso un po' per dir così.⁴
Τοῦ τὸ φέρνουν στὸ φλυτζάνι
καὶ φωνὴ ὁ Ροῦδης βγάνει:

«—Τί τοῦ φέρατε ἐδῶ; θέλει
νὰ τὸ βάρτε σὲ σκουτέλι»
Καὶ μὲ κᾶτι θεοφωνὲς
τῶπε τέσσερες φορὲς.
«—Βάλτο, μάτια, βάλτο κάτω,
νὰ τὸ πιοῦμε στὴν ὑγεία του!

Γειά σου! Ἄ! ἐσὺ θὰ γιατρευθῇς.»
Καὶ τὸ τσούχνει παρευθὺς.
Κι' ὅταν ἔκανε γκλοῦ—γκλοῦ
στὴν κοιλιά μὲς τοῦ γιατροῦ,
ἀπ' τὴν καμεροῦλα βγαίνει
καὶ τσὴ σκάλες κατεβαίνει,

δίνοντας λυπητερὰ
στὴν κρεμάλα μιὰ ματιά.
Καὶ πηγαίνοντας ἔμπρὸς
ἐμιλοῦσε μοναχός:
«—Μὲ χαρτὶ καὶ καλαμάρι
νὰ τοῦ δείξω ἐγὼ τοῦ φλάρη!⁵»

Κι' ὅτι τέτοια λόγια ἀρχίζει,
πάλι πίσω του γυρίζει,
ξαναπάει κάτω ἀπ' τὸ σπῆτι
καὶ σηκώνοντας τὴ μύτη
μιὰ φωνὴ τέτοια ἀσηκώνει
ποῦ προβάλανε οἱ γειτόνοι:

«—Ζαχαρένια, ἔβγα ἐδῶ,
κᾶτι ἔχω νὰ σοῦ πῶ!»
Καὶ προβαίνει ἡ Ζαχαρένια.
«—Τζόγια μου, μαλαματένια,
νὰ τοῦ πῆς τοῦ μασκαρᾶ
νὰ κουκουλωθῇ καλά!»

1. Κατάλαβα πολὺ καλά. 2. Σφιγμός. 3. Κτυπᾶ. 4. Λίγο παχύ, ὥς ποῦμε. 5. Καθολικὸς ἱερεὺς.

CHI SONO¹

(Sopra espressioni del Dottor Roidi e imitando
le sue stesse frasi e parole :)

S' ei mi domanda il nome mio qual' è,
io gli rispondo: «Altissima Eccellenza,
il nome nostro è Robinson Crusoe
Crusoe; però di venerdì son senza.

S' ei mi domanda: Il protettor qual' è?
Io rispondo: Il Lord Alto abbi pazienza,
che ve n' ha qualcheduno anche per me;
e il sommetto alla vostra ogniveggenza.

Egli è quel sacco che se n' giace lì,
quel sacco egli è—Ma un sacco che protegge?
—Protegge anzi che no! rispondo quì.

Protegge, dico, anzi che no, che tonda
la corda al sacco mio. Qualcun che legge,
non si tresca con me, veggia e risponda:

Ἦς ἰδῆ τὸ εἶν' ἐκείνη ἢ baraonda,
Dasseno, τώρα ἀφήνω τὰ παιγνίδια,
γιατὶ δὲν εἶνε μηγάρεις κροκίδια
Son versi fatti lì, στὸ παρεθύρι,
son prose fatte quì, στὸ φτερνιστήρι.
Ἐκατάλαβες Lord Alto, Eccellenza;
Signor Lord Alto vi fo riverenza.

1. Μετάφρασιν παρούσης καὶ ἐπομένης σάτυρας παραθέτομεν εἰς σελ. 83 καὶ 85.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΜΑΙ

(Γραμμένο ἔπάνω σ' ἐκφράσεις τοῦ Ντοτὸρ Ροῖδη καὶ μιμούμενος τῆς δικῆς του φράσεις καὶ λέξεις:).

Ἄν μὲ ρωτήσῃ ποῖο εἶνε τ' ὄνομά μου,
ἐγὼ θὰ τοῦ ἀπαντήσω: Ἐξοχώτατη Ὑψηλότης
τὸ ὄνομά μας εἶνε Ροβινσὸν Κρουζοέ.
Κρουζοέ — ἀλλὰ χωρὶς ὅμως τὴν Παρασκευή¹

Ἄν μὲ ρωτήσῃ ποῖος εἶνε ὁ προστάτης;
Ἐγὼ ἀπαντῶ: Ἄς ἔχῃ ὑπομονὴ ὁ Ὑψηλὸς Λόρδος,
γιατὶ εἶνε καὶ γιὰ μὲ κάποιος.²
καὶ τὸν ἀφήνω στὴν δική σας παντογνωσία.

Εἶνε ἐκεῖνο τὸ σακκὶ ποῦ βρίσκεται ἐκεῖ,
ἐκεῖνο τὸ σακκὶ εἶνε. Ἀλλὰ ἓνα σακκὶ ποῦ προστατεύει;
— Προστατεύει καὶ μὲ τὸ παραπάνω, ἀπαντῶ ἐδῶ.

Προστατεύει παράπολυ, γιατί στρογγυλένει
τὸ σχοινὶ στὸ σάκκο μου. Κάποιος ποῦ διαβάζει
ἄς μὴ μὲ εἰρωνεύεται, ἀλλ' ἄς βλέπῃ κι' ἄς ἀπαντᾷ.³

Ἄς ἰδῇ τὶ εἶν' ἐκείνη ἡ ἀνακατοσοῦρα.
Ὡρισμένως, τώρα ἀφήνει τὰ παιγνίδια,
γιατὶ δὲν εἶνε μηγάρις κροκίδια,⁴
εἶνε στίχοι γεναμένοι ἐκεῖ, στὸ παρεθύρι,
εἶνε πεζογραφήματα γεναμένα ἐδῶ, στὸ φτερνηστήρι.
Ἐκατάλαβες, Λόρδε Ὑψηλέ, Ἐξοχώτατε;
Κύριε Ὑψηλὲ Λόρδε, σᾶς κάνω ὑπόκλιση!

1. Ἀκατανόητος φράσις, διότι θὰ ἀναφέρεται εἰς γεγονότα προσωπικά τοῦ Ροῖδη.

—2. Ἐννοεῖ τὸν Σολωμὸν, ὁ ὁποῖος τὸν συνέδραμεν ὑλικῶς.—3. Ὁλόκληρον τὸ τρί-
στιχον ἦτο κακογραμμένον καὶ δὲν ἠξεύρομεν ἂν ἀνεγνώσαμεν αὐτὸ ὀρθῶς, πάντως
μᾶς εἶνε ἀκατανόητος ἡ ἔννοιά του, ἴσως διότι κάμνει νύξιν προσωπικῶν πραγμάτων
καὶ λεπτομερειῶν ἀγνώστων εἰς ἡμᾶς.—4. Μαλλίᾳ ἀκατέργαστα.

LA NASCITA

Nato appena, (non già come lenticchia),
in questa d' ignoranza alta caosse,
ogni nume del ciel ridente picchia
le sue mani e le fa diventar rosse.

Nè solo in ciel la gioia si sviticchia,
ma laggiuso livrea cangiò Minosse,
onde per rabbia il rio livor l' annichia
entro il bollor delle tartaree fosse.

Io che non so cantar se non in frottola
(che de' tuoi meriti a dire non s' arrischia)
come parlar d' un cigno una nottolla?

Cielo, aere, terra e mar fecer' cumulo
e presti a guisa d' aquilon che fischia
vener nella tua mente ed ebber tumulo.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ

Μόλις γεννήθηκε, (δὲν ἦταν ἀκόμη σὰ φακή),
σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο χάος τῆς ἀμάθειας
κάθε Θεὸς ἀπὸ τὸν οὐρανὸ γελαστὸς κτυπᾷ
τὰ χέρια καὶ τὰ κάνει νὰ γίνουν κόκκινα.

Οὔτε μονάχα στὸν οὐρανὸ ἡ χαρὰ ξεσπᾷ,
ἀλλ' ἄλλαξε φράχο ὁ Μίνως ἐκεῖ κάτω
ὅπου ἀπ' ὀργὴ τὸ ἀπαίσιο μῖσος τὸν χώνει
μέσα στὸ βράσιμο τῶν λάκκων τοῦ Ταρτάρου.

Ἐγὼ, ποῦ δὲν ξέρω νὰ ψάλλω παρὰ μὲ κωμικότητα,
(γιστὶ νὰ πῇ κανεὶς τὲς ἀρετὲς σου δὲν εἶν' εὐκολο)
πῶς νὰ μιλήσω γιὰ ἓνα κύκνο, ἐγὼ μιὰ νυχτερίδα;

Οὐρανός, ἀέρας, γῆ καὶ θάλασσα ἔκαμαν παρέα
καὶ γρήγοροι, σᾶν ἀγριοβορῆας ποῦ σφυρίζει,
στὸ νοῦ σου ἦλθαν καὶ βρῆκαν τάφο.

“ΠΟΡΦΥΡΑΣ,, ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ

Ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ ἐξήγησα, ὁ Πολυλᾶς δὲν ἐσκέφθη νὰ κάμῃ κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ εἰς τοῦτο εἶχεν ἴσως δίκαιον, διότι ἔπρεπε πρῶτον νὰ καταλάβῃ τὴν πρωτεύουσαν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχει σήμερον ὁ ἐθνικὸς Ποιητὴς διὰ νὰ γίνῃ μία τοιαύτη ἐργασία, ἐνῶ τὴν στιγμὴν ἐκείνην (1859) τὸ κυρίως ἐπεῖγον ἦτο ἡ περισυλλογὴ καὶ δημοσίευσις τῶν ἔργων τοῦ Σολωμοῦ, ὅπως γίνουν γνωστὰ καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐτηροῦντο ἀνέκδοτα. Ἐν τούτοις ὁ Πολυλᾶς ἠδύνατο νὰ κάμῃ ἀργότερα μίαν κριτικὴν ἔκδοσιν, ἢ ὁποία θὰ ἦτο πολῦτιμος, δεδομένου ὅτι αὐτὸς κατεῖχεν ὅλα τὰ χειρόγραφα καὶ «τὰ εἶχε ζήση» οὕτως εἰπεῖν, διότι παρηκολούθησεν ἐκ τοῦ πλησίον τὴν δημιουργίαν των. Ὅπως δὴποτε τὸ εὐτύχημα εἶνε ὅτι δὲν ἐχάθησαν τὰ αὐτόγραφα τοῦ ποιητοῦ, εἰς τρόπον ὥστε καὶ τώρα ἀκόμη νὰ ἦνε δυνατὴ ἡ ἐργασία αὕτη—ἔστω καὶ μὲ μικρότεραν τελειότητα καὶ μὲ ὀλιγοτέραν ἐπιτυχίαν. Δοκίμιον τῆς κριτικῆς ταύτης ἐκδόσεως παρέχομεν κατωτέρω δημοσιεύοντες τὸ κείμενον τοῦ «Πόρφυρα» ὅπως εἶνε γραμμένον εἰς τὸ αὐτόγραφον τοῦ Σολωμοῦ, μὲ τὰς παραλλαγὰς καὶ διορθώσεις του, εὐχόμενοι ὅπως ἄλλοι ἐπιτελέσουν πλήρη τὴν χρήσιμον ταύτην ἐργασίαν ἐφ’ ὅλων τῶν αὐτογράφων τῶν ποιημάτων τοῦ Σολωμοῦ.

Ἀπορίας ἄξιον εἶνε ποῦ εὔρεν ὁ Πολυλᾶς τοὺς ἄλλους στίχους τοὺς ὁποίους παραθέτει καὶ οἱ ὅποιοι, ὅπως δύναται πᾶς, συγκρίνων τὸ παρὸν μὲ τὸ κείμενον τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πολυλᾶ, νὰ ἀντιληφθῇ, δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Σολωμοῦ. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰς παραλλαγὰς, ὁ Πολυλᾶς εἶχεν ἀκούσει τὸν Σολωμὸν ἀπαγγέλοντα πολλάκις τὸ ποίημα τοῦτο καὶ παρενέβαλεν εἰς τὸ παρ’ αὐτοῦ δημοσιευθὲν καὶ ὅσους στίχους ἐνεθυμεῖτο ἀπὸ μνήμης. Πάντως ὁ Πολυλᾶς ἔχει ἀλλάξῃ τὴν κατάταξιν τὴν ὁποίαν ἔχουν οἱ στίχοι εἰς τὸ αὐτόγραφον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε καὶ τόσον ἀτάκτως γραμμένον, ὅπως ἄλλα ἔργα τοῦ Σολωμοῦ.

*
* *

Αὐτόγραφον μετροιζῆς σημειουμένης παρὰ τοῦ ἰδίου ποιητοῦ.

Ah! maledelle tue liti: T'han io
 Sta' figura to di maledonna valico
 T'han ead che a' d'adto tu l'acaro offalico

Αυτοσχέδιον Σονέτον με rime obligate. Τοῦτο ἐξηγεῖ διατι αἱ τελευταῖαι λέξεις
τοῦ ἄνω αὐτογράφου εἶνε γραμμέναι παρ' ἄλλης χειρός.

Τῆς Κόλασες ἡ δύναμες σοῦ στήθηκαν τριγύρου,
ἄλλες κρυφές, πολὺ κρυφές κι' ἄλλες ξεντροπισμένες
ὅμως αὐτὲς δὲν ἠμποροῦν νὰ βλάψουν....
Μακρὺνὰ 'πὸ τὸν Παράδεισο κι' ἐσὺ σ' ἐσὲ ἔχεις μέρος
μέσα στὰ στήθια σου τ' ἀκοῦς, Καλέ, νὰ λαχταρίζῃ;

Ἡ Κόλαση πάντ' ἀγρυπνεῖ στὰ στήθια σου τριγύρου,
ἀλλὰ δὲν ἔχει δύναμη πάρεξ μακρὺνὰ καὶ πέρα
μακρὺνὰ ἀπὸ τὸν παράδεισο κι' ἐσὺ σὲ σ' ἐσὲ ἔχεις μέρος.

Νὰ μπόρουν, ἄχ! νὰ μπόρουν νὰ φθάσω κολυμπῶντας!

κι' ἐνώνει στὸ γενναῖο κορμὶ (l' anima gigantesca
colle sue forze) [τὴ γιγάντια ψυχὴ μὲ τὴ δύναμή του].

Ἡ τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ καὶ τοῦ πολεμιστῆ
Ἡ τέχνη τοῦ κυλυμπιστῆ κ.τ.λ.

Καὶ χίλι' ἀστέρια στὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ νὰ κολυμποῦνε!
Χίλι' ἄστρα στὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ μαζὺ κι' ἐγὼ μ' ἐκεῖνα!
Χιλιάδες ἄστρα στὸ λουτρὸ μ' ἐμὲ νὰ στείλῃ ἡ νύχτα!
Νὰ ρίξῃ μέσα στὸ λουτρὸ χίλιες χιλιάδες ἄστρα.

Τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς μάχης

Πρὶν πάψῃ ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαροπετιέται¹
ἄστραψε φῶς κι' ἐγνώρισε γοργὰ τὸν ἑαυτό του
οἱ κόσμοι γύρου τ' ἄνοιξαν κορῶνες νὰ τοῦ ρίξουν
οἱ κόσμοι γύρω ν' ἄνοιγαν κορῶνες νὰ τοῦ ρίξουν
. ποῦ ποτὲ κανεὶς δὲν θὰ τὸ μάθῃ.
Πρὶν πάψ' ἡ μεγαλόψυχη πνοὴ χαρὰ γεμίζει.
ἄστραψε φῶς κι' ἐγνώρισε ὁ νειὸς τὸν ἑαυτό του
Anverso di grandezza (ἀντίθετος στὸ μεγαλεῖο)
ἄμε καὶ δέξου στὸ γιὰλὸ τοῦ δυνατοῦ τὴ κλάψα.

1. Ὑπάρχει καὶ παραλλαγή: «χαρὰ γεμάτη».

Κοντὰ ἔναι κεῖ στὸ νηὸν ὀμπρὸς ὁ τίγρις τοῦ πελάγου
ἀλλ' ὅπως ἔσκισ' εὐκόλα βυθὸ τρανὸ καὶ ἐβγῆκε

τῆς φύσης ἀπὸ τσ' ὁμορφες καὶ δυνατὲς ἀγκάλες,
ὁποῦ τὸν γλυκοφίλησε καὶ τοῦ γλυκομιλοῦσε
. μ' ὅλη τῇ δυνάμει σου
εὐθὺς τὸ λευκὸ γυμνὸ κορμὶ κι' ἐνώνει
τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς μάχης.

Καὶ ἡ φύσις ὅλη τοῦ γελαῖ καὶ γίνεται δική του
τὰ στήθη του ἀγκάλιασε καὶ τοῦ κρυφομιλοῦσε
καὶ τοῦ σφιχτόδεσες τὸ νοῦ μ' ὅλα τὰ μάγια πῶχεις,
νηὸς κόσμος δόξας καὶ χαρᾶς ἀνθίζει στὴν ψυχὴ του
γύρου κυτᾶ νὰ τὸν ἰδῇ, καί¹
. τὰ μάτια του τρανὸ θεριὸ πελάγου

καί, ἀλλοιά! μακρὰ ἔναι τὸ σπαθί, μακρὰ ἔναι τὸ τουφέκι
κοντὰ ἔναι μέσ τὸ νηὸν ὀμπρὸς ὁ τίγρις τοῦ πελάγου.
ἀλλ' ὅπως ἔσκισ' εὐκόλα βαθειὰ νερὰ καὶ βγῆκε
ἔτσι κι' ὁ νηός. . . .

τῆς φύσης ἀπὸ τσ' ὁμορφες καὶ δυνατὲς ἀγκάλες
κι' εὐθὺς ξυπνᾷ στ' ἐλεύθερο γυμνὸ κορμὶ π' ἀστράφτει
τὴν τέχνη τοῦ κολυμπιστῆ μ' αὐτὴ τοῦ πολεμάρχου.

Δὲν τὸλπιζα νᾶν' ἡ ζωὴ μέγα καλὸ καὶ πρῶτο!
ἀλλ' ἄχ! ἀλλ' ἄχ! νὰ μπόρουναι σᾶν ἀστραπὴ νὰ τρέξω!
βγαλμέν' ἀστρὶ νὰ μὴν ἦνε καὶ νὰ εἶμαι γυρισμένος
ἀφρὲ μ' ἀκόμη νὰ βαστᾶς καὶ νᾶμαι γυρισμένος
μὲ δυὸ φιλιὰ τῆς μάνας μου, μὲ φοῦχτα γῆ τῆς γῆς μου
μὲ τῆς μητρὸς μου φίλημα, μὲ φοῦχτα, . . .

1. Λέξεις δυσανάγνωστοι εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Σολωμοῦ.

LA DISTRUZIONE DI GERUSALEMME (Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ)

Τὸ ἀπόσπασμα αὐτό, τοῦ ὁποίου μόνον τὸ πρῶτον Ἔσμα περιε-
σώθη (ἴσως μάλιστα νὰ μὴ ἐγράφη παρὰ μόνον αὐτὸ) ἐπισφραγίζει
ὅσα ἀλλαχοῦ ἐκθέτομεν διὰ τὰ θρησκευτικὰ αἰσθήματα ὑπὸ τῶν ὁποίων
διεπνέετο ὁ Σολωμὸς καὶ τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ ἔργον. Ὁ ἀδελφὸς τοῦ
ποιητοῦ εἶχε διαβεβαιώσει τὸν κ. Δὲ Βιάζην ὅτι ὁ ποιητὴς τὸ συνέθε-
σεν εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, ἤτοι τὸ 1815, ὅτε ἀπελύθη ἀπὸ τὸ Γυμνά-
σιον τῆς Κρεμόνας (3 Σεπτεμβρίου) καὶ ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστή-
μιον τῆς Παβίας (10 Νοεμβρίου). Ὁ Κουαρτάνος (ἐκδοσις Πολυλά) εἰς τὰς
σημειώσεις του (σελ. 437) βεβαιοῖ ὅτι ὁ Σολωμὸς ἔγραψεν εἰς τὴν Κρέ-
μοναν ποιήματα θρησκευτικῆς ὑποθέσεως,¹ ἐν οἷς καὶ τὴν «Ὠδὴν εἰς
Πρώτην Λειτουργίαν». Ἡ ἐπιρροή τοῦ Μαντζόνι ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔργου
εἶνε καταφανεστάτη. Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο, καίτοι ἐκχειλίζον ἀπὸ ὑπερβολι-
κὸν λυρισμόν, (μὴ ἀνεξήγητον, λαμβανομένης ὑπ' ὅψιν τῆς νεαρῶτάτης ἡλικίας
τοῦ ποιητοῦ) ἐν τούτοις δὲν στερεῖται ἀξίας. Σχετικῶς μὲ τὸ ἔργον τοῦτο
ἡ κ. Ἑλένη Σολωμοῦ—Κοκκίδου μᾶς ἀνεκοίνωσεν ὅτι ὁ σύζυγός της Δημή-
τριος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ, τῆς διηγείτο «πῶς ὅταν ὁ Μαντζόνις τὸ 1815
ἐπρόκειτο νὰ δημοσιεύσῃ τοὺς «Inni Sacri» τοὺς διάβασε σὲ στενὸ κύκλον λο-
γίων. Μεταξὺ αὐτῶν βρισκότουν καὶ ὁ νεαρὸς Σολωμὸς, τὸν ὁποῖον πολὺ
ἐκτιμοῦσε ὁ μεγάλος Ἰταλὸς ποιητής. Ὁ Σολωμὸς τόσον ἐνθουσιάσθηκε
ὥστε ἀμέσως ἔγραψε τρία-τέσσαρα Σοννέτα καὶ τὴν ἀρχὴ ἑνὸς μεγάλου
Ἰταλικοῦ ποιήματος, μὲ τίτλον: «Ἡ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ»².

1. Τὰ Σοννέτα αὐτὰ ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Δε Βιάζης εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάν-
των» τοῦ Σολωμοῦ. Ὁ Ρεγκάλδι γράφει ὅτι ὁ Σολωμὸς ἐν Ἰταλίᾳ συνεδέθη μὲ
τοὺς ἐπισημοτέρους Ἰταλοὺς λογίους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Μόντης, διὰ τὸν
ὁποῖον ὁ Σολωμὸς ἔτρεφεν ἀληθὴ λατρείαν. (Βλ. Regaldi: *L' Oriente. Il Conte
Solomonos*—p. 7—10).—2. Ἀπέναντι ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν κείμενον δημοσιεύομεν ἰδικήν
μας ἑλληνικὴν μετάφρασιν.

CANTO PRIMO

Già la nube, che sotto arcano velo
nascondeva Colui che la compose,
per sottrarsi a quei empi, alzossi al cielo

e giunta ove sulle ali ombrose
la folgore scatena il volo acuto,
mandò lampo sanguigno e si nascose.

Giacea deserto il Tempio ed un canuto
venerando Ministro ivi sedea
allora oppresso, addolorato e muto,

e il capo colla man si sostenea.
Pegli anni e più pel duol che lo turbava
stretta la fronte in tristi solchi avea,

e traendo un sospiro, al cielo alzava
le ciglia ad or ad or molli di pianto,
che le gotte di mesto umor bagnava.

Fuori dell' empie mura errava intanto
lo stuol delle virtùdi abbandonate,
che squallido copria funebre ammanto.

In sugli omeri sparse e scarmigliate,
le chiome avea ed il semblante ognuna
di dolore atteggiato e di pietate,

Senza dir motto erravano: nè l' una
volgeasi l' altra a confortar, che avieno
quelle fide compagne ugual fortuna.

ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ

Τὸ σύννεφο, ποῦ κάτω ἀπὸ μυστηριώδη πέπλο
ἔκρυβε Ἐκεῖνον ποῦ τὸ ἔφκιασε, γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἐκεῖνους
τοὺς ἀνόσιους, εἶχε πειὰ σηκωθῇ στὸν οὐρανό,

καὶ σὰν ἔφθασε ἐκεῖ ποῦ πάνω στὰ σκιερὰ φτερούγια
τ' ἀστροπελέκι ξεσπᾷ τὸ ὄξυ πέταγμα, ἔρριξε αἱματηρὴ
ἀστραπὴ κι' ἐκρύφθηκε.

Ἔρημο ἦταν τὸ Ἱερὸ καὶ λευκομάλλης σεβάσμιος Λει-
τουργὸς ἐκεῖ καθότουν τότες συντριμένος, περιλύπος κι'
ἄφωνος,

καὶ τὸ κεφάλι μὲ τὸ χέρι του κρατοῦσε. Τὰ χρόνια,
καὶ πολὺ περισσότερο ἢ λύπη ποῦ τὸν βασάνιζε, εἶχε τὸ
μέτωπό του λυπητερὰ ἀύλακωμένο,

καὶ βγάζοντας ἀναστεναγμό, στὸν οὐρανὸ σήκωνε τὰ
βλέφαρα, ἀδιάκοπα ὑγρὰ ἀπὸ δάκρυα, ποῦ τὰ μάγουλα
ἔβρεχαν θλιβερά.

Ἐξω ἀπὸ τὰ βέβηλα τεῖχη ἐπλανᾶτο ἐν τούτοις τ' ἀσκέρι
τῶν ἐγκαταλειμένων ἀρετῶν, ποῦ ὠχρὸς ἐσκέπαζε πένθι-
μος πέπλος.

Στοὺς ὧμους της λυτὴ καὶ χυμένη τὴν κόμη εἶχε ἢ
καθεμιὰ καὶ στὸ πρόσωπό της ζωγραφισμένη λύπη καὶ
συμπόνια.

Χωρὶς λέξι νὰ ποῦν περιπλανῶντο, οὔτε ἢ μιὰ ἐγύ-
ριζε νὰ παρηγορήσῃ τὴν ἄλλη, γιὰτ' εἶχαν ἐκεῖνες ἢ πι-
στὲς συντρῶφισσες παρόμοια τύχη.

Disdegnosi di questo dolce freno
di Solima gli abitator formarsi
finirono di selca il cor nel seno¹

ed in braccio de' vizi abbandonarsi,
figli impuri d' Averno, in ogni parte
dell' infame città confusi e sparsi.

Ve' la ignoranza che l' auree carte
svolge dal divin Libro che palesa
l' oscura idea dell' avvenir comparte.

Indi, di sdegno le pupille accese,
gitta le sacre note, chiaramente
allo spirto dettate e non intese.

Ve' la durezza, che il triplice Serpente
stringendo al di lei petto, il suo volume
le va il cor dardeggiando e nulla sente

Ve' la mollezza, che anche quando il lume
splende del giorno al ozio conquiso
le molli va stancando infami piume²

e vede con bestemmia ed opre folle
sfidar l' ultrice ira di lui che tiene
il governo del sole e delle stelle.

Ed altri mostri assai, di che son piene
le strade ed ogni abitator tributo
tutto giorno di colpe a dar lor viene.

1. Τὸ τρίστιχον αὐτὸ εἶνε τρομερὰ κακογραμμένον.—Οὕτω τὸ ἀνέγνωσεν ὁ κ.
Σ. Δὲ Βιάζης. Solima ὑποθέτομεν ὅτι εἶνε συγκεκομένη μορφή τοῦ Ἱεροσόλυμα.
—2. Κακογραμμένον καὶ ἀκατανόητον.